

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM I. KADEME BEŞİNCİ SINIFTA DEYİMLERİN
ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN KULLANILABİLECEK AKTİVİTELERE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

135470

YÜKSEK LİSANS TEZİ

135470

Hazırlayan
Funda ÖRGE

13. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Nesrin BAYRAKTAR

Çanakkale – 2003

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Funda ÖRGE'ye ait **İlköğretim I. Kademe Beşinci Sınıfta Deyimlerin Öğretimine İlişkin Kullanılabilecek Aktivitelere Yönelik Bir Araştırma** adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:
Doç. Dr. Dinçay KÖKSAL

Üye:
Yard. Doç. Dr. Nesrin BAYRAKTAR (Danışman)

Üye:
Yard. Doç. Dr. İsmail Hakkı ERTEN

Üye:
Yard. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL

Üye:
Yard. Doç. Dr. Aziz KILINÇ

ÖZET

Bu araştırmada, Ülkemizde geleneksel olarak yapılan deyim anlamını verme yöntemi ile resim ve hikâyelerle desteklenen deyim öğretim yöntemi karşılaştırılmıştır. Yeni öğrenilen deyimlerin anlamlarının öğrenilmesi ve belli aralıklarla yapılan tekrarlar yoluyla kavranılması üzerinde durulmuştur. Bunun için yansız yarı rastlantısal yöntemle Kontrol ve Deney olmak üzere iki grup belirlenmiştir. Kontrol Grubuna sadece deyimlerin anlamları verilmiştir. Deney Grubuna ise önce deyim anlamı verilmiş, ardından deyim görünürdeki anlamını açıklayan resim gösterilmiş, daha sonra deyim gerçek anlamını açıklayan özgün hikâye okunmuştur.

Öğrenci seviyelerini belirlemek açısından yapılan ilk testte, iki grup arasında önemli bir fark görülmemiştir. En son yapılan testte ise Deney Grubu ile Kontrol Grubu arasında başarı yönünden büyük farklılıklar belirlenmiştir. Buna göre bütün anlamların toplamında Deney Grubu, Kontrol Grubuna ($p<.000$) oranla daha başarılı olmuştur. Sonuç olarak, resim ve hikâye destekli deyim öğretiminin geleneksel deyim öğretiminden daha olumlu sonuçlar verdiği ortaya çıkmıştır.

ABSTRACT

In this study, the traditional method and the method supported by pictures and short stories for teaching the idioms are aimed to be compared. Furthermore, learning the meanings of new idioms and comprehension of these meanings through frequent repeats are dwelt upon. For this aim two groups of students were formed randomly sampling to constitute Control Group and Experiment Group. The Control Group was given only the definitions of idioms. However the Experiment Group was firstly given the definition and this is followed by the presentation of the definition through the pictures emphasizing the definition and then original short stories that explain the real meaning of the idiom.

Results from the first pre-test, given to determine students' knowledge of the idioms, did not reveal any significant difference between groups. However, results from the last past-test indicated significant differences between the Experiment Group and the Control Group in terms of succes. The Experiment Group were more successful, in terms of the number of definitions they have learned than the Control Group ($p < .000$). As a result, this study emphasizes that the method of teaching the meaning of idioms through pictures and short stories is more effective than the traditional idiom instruction.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR CETVELİ	vii
TABLolar ve GRAFİKLER CETVELİ	viii
ÖN SÖZ	xii
GİRİŞ	1
1. PROBLEM DURUMU	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4
4. SAYILTILAR	5
5. SINIRLILIKLAR	6
6. TANIMLAR	6
I. BÖLÜM	
DEYİM ÖĞRETİMİ	
1.1. DİL NEDİR	8
1.2. ANA DİLİ	10
1.3. DEYİM	15
1.4. DEYİMLERİN ÖZELLİKLERİ	16
1.4.1. Deyimlerin Biçim Özellikleri	16
1.4.2. Deyimlerin Kavram Özellikleri	17
1.4.3. Deyimlerin Yapısı	18
1.4.4. Deyimlerin Çeşitleri	19
1.4.5. Deyimlerde Söz Sanatları	21
1.5. BELLEK	22
1.6. ANLAMA, ÖĞRENME ve KAVRAMA	25
1.7. ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ	26
1.8. TEKRAR ve ALIŞTIRMANIN ÖNEMİ	28
1.9. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI	29
1.9.1. Türkçenin Öğretiminde Kullanılan Yöntemler	34
1.9.1.1. Gezi, Gözlem ve İnceleme Yöntemi	36
1.9.1.2. Soru-Cevap Yöntemi	37
1.9.1.3. Anlatma Yöntemi	38
1.9.1.4. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi	39

1.9.1.5. Gösteri Yöntemi	40
1.9.1.6. Çözümleme Yöntemi	41
1.9.1.7. Tartışma Yöntemi	41
1.9.1.8. Dramatizasyon Yöntemi	42
1.9.1.9. Tümevarım Yöntemi	43
1.9.1.10. Tümdengelim Yöntemi	43
1.9.1.11. Buluş Yöntemi	44

II. BÖLÜM YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	46
2.2. EVREN ve ÖRNEKLEM	46
2.3. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ	47
2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ ve DEĞERLENDİRİLMESİ	48

III. BÖLÜM BULGULAR ve YORUM

3.1. GENEL DEĞERLENDİRME	50
3.1.1. Deyim Öğretiminin Türkçe Ders Kitaplarındaki Durumu	50
3.1.1.1. Kitaplarla İlgili Değerlendirmeler	64
3.1.1.1.1. Genel Değerlendirme	64
3.1.1.1.2. Deyimlerin Öğretimi Üzerine Değerlendirme	66
3.1.2. İlköğretim I. Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Deyimler	67
3.1.3. Pilot Çalışmaya İlişkin Gözlem ve Değerlendirmeler	83
3.1.3.1. Pilot Çalışmada Öğretilen Deyimlerin Sayısal Değerlendirmesi	87
3.1.4. Asıl Çalışmaya İlişkin Gözlem ve Değerlendirmeler	104
3.1.5. Kontrol Grubunun Deyimleri Öğrenme Yolları	110
3.1.6. Deney Grubunun Deyimleri Öğrenme Yolları	111
3.2. SAYISAL DEĞERLENDİRME	112
3.2.1. Grupların Deyimleri Öğrenmeleriyle İlgili Sayısal Değerlendirme	112
3.2.1.1. Kontrol Grubunun Sayısal Değerleri	114
3.2.1.2. Deney Grubunun Sayısal Değerleri	119
3.2.1.3. Deyimlerin Öğreniminin Gruplar Arası Karşılaştırılması	125
3.2.1.4. Deyimlerin Bilinme Yüzdelerine İlişkin Grafikler	137
3.2.1.5. Grupların Tüm Testler Sonucundaki İstatistiksel Değerleri	147

IV. BÖLÜM SONUÇLAR ve ÖNERİLER

4.1. SONUÇLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ	149
4.2. ÖNERİLER	151
4.2.1. Türkçe Ders Kitaplarına Yönelik Öneriler	151
4.2.2. Alıştırma Kitaplarına Yönelik Öneriler	152
4.2.3. Öğretmenlere Yönelik Öneriler	153
4.2.4. Ailelere Yönelik Öneriler	154

KAYNAKÇA	155
-----------------------	------------

EKLER	166
Ek 1 Valilikten Alınan İzin Belgesi	166
Ek 2 Metin Yurtbaşı'dan Alınan İmzalı İzin Belgesi	167
Ek 3 Öğretmenlere Uygulanan Anket Örneği	168
Ek 4 Merkez İlköğretim Okulu Öğrencilerine Uygulanan Test Örneği	169
Ek 5 Pilot Çalışmada Uygulanan Ön Test Örneği	173
Ek 6 Asıl Çalışmada Uygulanan Test Örneği	175
Ek 7 Cevap Anahtarı	176
Ek 8 Deyimleri Öğrenme Yollarını Belirlemek İçin Uygulanan Anket Örneği .	178
Ek 9 Ağzına bir parmak bal çalmak	179
Ek 10 Yumurta kapıya dayanmak	180
Ek 11 Körler mahallesinde ayna satmak	181
Ek 12 Sudan çıkmış balığa dönmek	182
Ek 13 Sinek kaydı	183
Ek 14 Öküzün altında buzağı aramak	184
Ek 15 Eli maşalı olmak	185
Ek 16 Örümcek kafalı olmak	186
Ek 17 Eli uzun olmak	187
Ek 18 Kendi yağı ile kavrulmak	188
Ek 19 Dünyaya kazık çakmak	189
Ek 20 Nabzına göre şerbet vermek	190
Ek 21 El eliyle yılan tutmak	191
Ek 22 Tükürdüğünü yalamak	192
Ek 23 Göbeği çatlama	193
Ek 24 Kabak çiçeği gibi açılmak	194
Ek 25 Dananın kuyruğu kopmak	195
Ek 26 Bir pire için yorgan yakmak	196

Ek 27 Mercimeği fırına vermek	197
Ek 28 Ağzıyla kuş tutmak	198

KISALTMALAR CETVELİ

TDK	:Türk Dil Kurumu
MEB	:Millî Eğitim Bakanlığı
SPSS	:Statistical Package for Social Sciences
Bkz.	:Bakınız
Çev.	:Çeviren
s.	:Sayfa
No	:Numara
ÖT	:Ön test
ST	:Son test
T	:Test
BS	:Bilen Sayısı
KG	:Kontrol Grubu
DG	:Deney Grubu
TÖMER	:Türkçe Öğretim Merkezi
Vb.	:Ve benzeri
vd.	:Ve Diğerleri
Eylem -	:{-mAk} mastar eki yerine kullanılmıştır.

TABLOLAR ve GRAFİKLER CETVELİ

Tablo No

1. Çanakkale İli ve İlçelerinde Görev Yapan Öğretmenlere Uygulanan Anket Sonuçlarına Göre Öğretmenlerin Kullandıkları Yöntemler	35
2. Çanakkale İli İlköğretim Okulları ve 5. Sınıf Türkçe Ders Kitapları	51
3. Pilot Çalışmada Öğretilecek Deyimlerin Belirlenmesi İçin Seçilen Deyimler .	84
4. Pilot Çalışmada Kontrol Grubunun Deyimleri Bilme Sayıları	87
5. Pilot Çalışmada Deney Grubunun Deyimleri Bilme Sayıları	88
6. Baltayı taşa vurmak	89
7. Pişmiş aşı su katmak	89
8. Ağız yanmak	90
9. Fındık kabuğunu doldurmamak	90
10. Güneş olsa kimsenin üstüne doğmamak	91
11. El eliyle yılan tutmak	91
12. Cadı kazanı gibi kaynamak	92
13. Ağızına bir parmak bal çalmak	92
14. Yumurta kapıya dayanmak	93
15. Körler mahallesinde ayna satmak	93
16. Sudan çıkmış balığa dönmek	94
17. Ağız ağza vermek	94
18. Eli maşalı olmak	95
19. Nabzına göre şerbet vermek	95
20. Örümcek kafalı olmak	96
21. Mercimeği fırına vermek	96
22. Dananın kuyruğu kopmak	97
23. Tükürdüğünü yalamak	97
24. Göbeği çatlamak	98
25. Alnını karışlamak	98

26. Öküzün altında buzağı aramak	99
27. Ağzıyla kuş tutmak	99
28. Kendi yağıyla kavrulmak	100
29. Eli uzun olmak	100
30. Dünyaya kazık çakmak	101
31. Sinek kaydı	101
32. Boyunun ölçüsünü almak	102
33. Bir pire için yorgan yakmak	102
34. Kabak çiçeği gibi açılmak	103
35. Taşı gediğine koymak	103
36. Asıl Çalışmanın 1. ÖT'de Öğrencilerin Deyimleri Bilme Sayıları	107
37. Kontrol Grubu Öğrencilerinin Deyimleri Bilme Sayıları	108
38. Deney Grubu Öğrencilerinin Deyimleri Bilme Sayıları	109
39. Kontrol Grubunun Deyimleri Öğrenme Yolları	110
40. Deney Grubunun Deyimleri Öğrenme Yolları	111
41. Gruplardaki Öğrenci Sayıları	112
42. Deyimlerin Anlamlarını Değerlendirme Ölçeği	113
43. Kontrol Grubunda Ön Test ve Son Testte Bilenlerin Sayıları	114
44. Deney Grubunda Ön Test ve Son Testte Bilenlerin Sayıları	120
45. Grupların <i>dananın kuyruğu kopmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	125
46. Grupların <i>göbeği çatlamak</i> Deyimini Bilme Sayıları	126
47. Grupların <i>öküzün altında buzağı aramak</i> Deyimini Bilme Sayıları	126
48. Grupların <i>eli uzun olmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	127
49. Grupların <i>dünyaya kazık çakmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	127
50. Grupların <i>el eliyle yılan tutmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	128
51. Grupların <i>sudan çıkmış balığa dönmek</i> Deyimini Bilme Sayıları	128
52. Grupların <i>eli maşalı olmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	129
53. Grupların <i>kendi yağı ile kavrulmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	130
54. Grupların <i>sinek kaydı</i> Deyimini Bilme Sayıları	130
55. Grupların <i>yumurta kapıya dayanmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	131
56. Grupların <i>örümcek kafalı olmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	131

57. Grupların <i>mercimeği fırına vermek</i> Deyimini Bilme Sayıları	132
58. Grupların <i>tükürdüğünü yalamak</i> Deyimini Bilme Sayıları	132
59. Grupların <i>bir pire için yorgan yakmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	133
60. Grupların <i>ağızına bir parmak bal çalmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	134
61. Grupların <i>körler mahallesinde ayna satmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	134
62. Grupların <i>nabzına göre şerbet vermek</i> Deyimini Bilme Sayıları	135
63. Grupların <i>ağızıyla kuş tutmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	135
64. Grupların <i>kabak çiçeği gibi açılmak</i> Deyimini Bilme Sayıları	136
65. SPSS Sonuçları	147

Grafik No

1. <i>Dananın kuyruğu kopmak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	137
2. <i>Göbeği çatlamak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	137
3. <i>Öküzün altında buzağı aramak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	138
4. <i>Eli uzun olmak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	138
5. <i>Dünyaya kazık çakmak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	139
6. <i>El eliyle yılan tutmak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı ..	139
7. <i>Sudan çıkmış balığa dönmek</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	140
8. <i>Eli maşalı olmak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	140
9. <i>Kendi yağı ile kavrulmak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	141
10. <i>Sinek kaydı</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	141
11. <i>Yumurta kapıya dayanmak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	142
12. <i>Örümcek kafalı olmak</i> Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	142

13. Mercimeği fırına vermek Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	143
14. Tükürdüğünü yalamak Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	143
15. Bir pire için yorgan yakmak Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	144
16. Ağzına bir parmak bal çalmak Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	144
17. Körler mahallesinde ayna satmak Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	145
18. Nabzına göre şerbet vermek Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	145
19. Ağzıyla kuş tutmak Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı ...	146
20. Kabak çiçeği gibi açılmak Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı	146
21. Grupların İstatistiksel Sonuç Grafiği	148

ÖN SÖZ

Duygu, düşünce ve hayâller; ister sözlü, ister yazılı olsun, dil aracılığıyla ortaya konur. Bu açıdan sözcükleri bünyesinde barındıran dilin, hayatımızda önemli bir görevi vardır. Çünkü insanın kendini ifade etmesi ancak sözcükler sayesinde olur. Sözcük dağarcığımızdaki sözcük, kavram ve dilin diğer anlatım öğelerinden biri olan deyimler ne kadar zengin olursa; duygu, düşünce ve hayâllerin ifadesi de o kadar iyi olur.

Sözcük dağarcığını zenginleştirme; anlamamanın, öğrenmenin yanı sıra kavramanın olmasıyla gerçekleşir. Öğrenme ve kavrama, uzun bir süreç gerektirir. Deyimler, ilk kez duyulduklarında çağrışım yapabilir, ancak soyut olma özelliğine sahip olduklarından bazen deyimlerin anlamlarını tahmin etmek zor olabilir. Yeni öğrenilen deyimler de tekrarlanmadığı sürece bir süre sonra unutulur. Belirli aralıklarla yapılan tekrarlar sonucunda deyimler, uzun süreli belleğe geçerse kavrama gerçekleşir. Bu nedenle, bu çalışmada ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin yeni karşılaştıkları deyimleri nasıl daha iyi öğrenecekleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Tezin Giriş Bölümünde ele alınan problemin durumu, araştırmanın amaçları, önemi, sayıtları, sınırlılıkları ve tanımları belirtilmiştir.

Birinci Bölümde dil, ana dili, deyim, deyimlerin özellikleri, bellek, anlama, öğrenme, kavrama, çocukların bilişsel gelişim dönemleri, tekrar ve alıştırmaların önemi, Türkçe öğretiminin amaçları, Türkçenin öğretiminde kullanılan yöntemler konuları üzerinde durulmuştur.

Araştırma modelinin simgesel görüntümü, evren, örneklem, veri toplama tekniği, verilerin çözümlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda bilgiler, çalışmanın İkinci Bölümünde yer almaktadır.

Bulgular ve Yorumlar adını taşıyan Üçüncü Bölümde, öncelikle genel değerlendirmeler yapılmış, daha sonra uygulamadan elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Araştırma sonuçlarına yer veren Dördüncü Bölümde çalışmadan elde edilen sonuçlara ilişkin öneriler yer almaktadır.

Tezde kullanılan eserler, Kaynakça Bölümünde verilmiştir. En sonda ise Ekler adı altında araştırmada kullanılan testler, resimler, hikâyeler, Metin Yurtbaşı'dan alınan imzalı izin belgesi ve Çanakkale Valiliğinden alınan izin sunulmuştur.

Bu konuyla ilgili çalışmamda değerli desteği ile bana emek ve zaman harcayan, alana karşı ilgimi daha da arttıran danışmanım Yard. Doç. Dr. Nesrin BAYRAKTAR'a, sağladığı kolaylıklar için Bölüm Başkanım Prof. Dr. Suzan ERBAŞ'a, değerli görüşlerinden faydalandığım hocam Yard. Doç. Dr. İsmail Hakkı ERTEN'e, uygulama sırasında sınıfta düzeni sağlayan 18 Mart İlköğretim Okulu sınıf öğretmenleri Muhammet ŞAPÇI ve Nurdan GÖRÜR'e, ayrıca Metin YURTBAŞI'na, bana sürekli çalışma gücü veren sevgili aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

1. PROBLEM DURUMU

Dil; insanın duygularını, düşüncelerini ve isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasını, yaşamını sürdürmesine olanak sağlayan önemli bir araçtır. “Dil düşünceden soyutlanmadığı için dil öğretimi demek, düşünce öğretimi demektir. Dil, boş bir bal peteğine, düşünce de bu peteğin balına benzetilebilir.” (Hengirmen 1998: 37).

Düşünceler, sözcüklerden oluştuğu için, bir insan ne kadar sözcük biliyorsa, düşüncesini o kadar çok geliştirebilmektedir. Ayrıca dili oluşturan sözcükler, önceden biçimlenmiş düşünceleri de bireylere sunmaktadır. Her sözcük insan zihnine kavram olarak yerleşir. Bu nedenle insan, kavramlarla, yani sözcüklerle düşünür. Yukarıda sözü edilen düşüncelerden anlaşılacağı gibi; dil, bir anlam bildirme aracı olduğu için bireyin sözcük ve kavram zenginliği, düşüncesini de zenginleştirir (Çetinkaya 2002: Giriş).

Ana dili öğretiminde öğrencilere; dilin dört temel becerisi olan dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin öğretilmesi ve geliştirilmesine önem verilmektedir. Bu becerilerin geliştirilmesinde en vazgeçilmez unsur, sözcüklerdir. İnsanlar, söylenilenleri anlamak, düşünce ve duygularını başkalarına anlatmak için sözcüklere ihtiyaç duymaktadırlar. “En basit istediğimizden en karmaşık düşünce ve duygularımıza kadar söyleyeceklerimizi hep sözcükler aracılığıyla anlatırız.” (Kavcar, Oğuzkan ve Sever 1997: 6).

Sözcük dağarcığının zenginliği insanlarla iletişim kurmada ve öğrenme başarısında büyük bir üstünlük sağlar. İnsanların birbirlerini tam ve doğru olarak anlaması için de sözcükler önemli bir işleve sahiptirler. Türkçedeki sözcük sayısı;

İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dillere göre daha azdır. Ancak bir dilin anlatım gücü, sadece sözcük sayısı ile belirlenemez. Türkçe, diğer dillere oranla daha az sözcüğe sahip olmasına karşın, anlatım öğeleri açısından varıl bir dildir. Bireylerle anlaşmamızı sağlayan en önemli araç olan dilin, anlatıma daha canlılık katan çeşitli anlatım öğelerinin arasında sözcük, ekler, tamlamalar, birleşik sözcükler, ikilemeler, terimler, atasözleri ve deyimleri sayabiliriz.

“Türkçe, doğaya sıkı sıkıya bağlı, anlatım sırasında doğadan yararlanan, olayları, durumları ve duyguları somut nesnelere dayanarak, somutlaştırma adını verdiğimiz aktarmalar yoluyla dile getiren bir dildir.” (Aksan 2000: 36). Anlatıma kıvraklık katarak uzun ve karmaşık anlatımların kolayca anlaşılmasına yardım etmeleri deyimlerin en önemli özellikleridir.

Deyimler, Türk halkının en önemli serveti olarak yüz yıllardan beri yaşamını sürdürmekte ve dile güzellik, canlılık, çekicilik ve kıvraklık kazandırmaya devam etmektedir. Bu nedenle öğretim hayatının temeli olan ilköğretim okullarında deyimlerin öğretimine ayrıca önem vermek gerekir.

Kavramlar, bireyin düşünmesini sağlayan zihinsel araçlardır. Kavramların en önemli özelliği dünyayı anlamamızı ve insanlarla anlamlı ilişkiler kurmamızı sağlamalarıdır. “Düşünebilmek ve buna bağlı olarak da konuşabilmek için kavram (mefhum) ve kelimeler olması gerekir. Çünkü düşünce hayatının örgüsü bunlarla oluşur. Kavramlar, düşünce hayatımızı programlaştırır ve düşünce dünyamızın kapısıdır.” (Alperen 2001: 43). “Her kavram bir sözcükle ifade edilir. Kavramın özellikleri de birer sözcükle ifade edilir. Bu nedenle bir kültürde, bir kavramın ayrıntıları dikkate alındığı ölçüde dil zenginleşir.” (Ülgen 1997: 220).

Kavramlardan bazıları somut ve kolay anlaşılır, bazıları ise soyut ve karmaşıktır. Somut kavramlar, yaşamın ilk yıllarından itibaren öğrenilir. Ancak soyut kavramları öğrenmek için çocuğun bilişsel gelişim bakımından soyut işlemler döneminde olması gerekmektedir. Soyut olma özelliğine sahip deyimleri, somut işlemler döneminde olan bir çocuk öğrenemez. Bu nedenle ilkokulun 5. sınıfına

kadar Türkçe ders kitaplarında deyimlerin yer almaması gerekmektedir. Ancak, Çanakkale İl merkezinde okutulan Türkçe ders kitapları incelendiğinde deyimlerin 1. Sınıf Türkçe ders kitaplarından itibaren yer aldığı görülmüştür.

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen anlamı bilinmeyen deyimler, kitabın arkasında yer alan sözlükte verilmektedir. Kitapta hazır bir sözlük bulunduğu ve bazı anlamlar metnin hemen ardından *Sözlük Çalışmaları* başlığı altında verildiği için öğrenciler, cümleyi hiç dikkate almadan hemen kitaba bakmaktadırlar. Bu da deyim öğretimini yüzeysel hâle getirmektedir.

Türkçe ders kitaplarındaki başka bir olumsuz yön de, anlamı bilinmeyen deyimın başka bir metinde bir daha geçmemesi veya üzerinde durulmamasıdır. Oysa, öğrenmede kalıcılığın sağlanması için tekrar önemli bir rol oynamaktadır. “Aralıklı ve farklı biçimlerde yapılan tekrar kalıcılığı artırır.” (Bilen 1999: 42).

Türkçe derslerinde deyimler öğretilirken genellikle, deyimın anlamını vererek cümle içerisinde kullanma, anlamı bilinmeyen deyimleri deyimler sözlüğünden bulma veya deyimın anlamını metin içerisinde çıkarma gibi çalışmalar yaptırılmaktadır. Anlamı verilen deyimler üzerinde bir daha durulmadığı için öğrencilere cümle kurdurmak vb. çalışmalar yaptırmak yararlı olmamaktadır. Çünkü bir deyimın öğrenilmeden, kavranmadan cümle içinde doğru kullanılması mümkün değildir. Kavranarak öğrenilen bilgiler, kalıcı hâle gelir. Bunun için de ilk duyulduğunda kısa süreli belleğe alınan deyimler, yapılan tekrarlar sonucunda uzun süreli belleğe aktarılmalıdır. Ancak bu aşamadan sonra öğrencilerden yukarıda bahsedilen çalışmalar yaptırılabilir.

Bu açıklamalara bağlı olarak araştırmanın problem cümlesi “Deyim öğretiminde resim ve hikâyelerin verildiği grubun kavrama düzeyi ile sadece anlamı verilen grubun kavrama düzeyi arasında bir fark var mıdır? Bu fark anlamlı mıdır?” şeklinde belirtilebilir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan araştırma, öğrencilerin yeni karşılaştıkları deyimleri öğrenmesi ve kavraması ile ilgilidir. Temel amaç, belirli bir öğretim yöntemi olan resim gösterme ve hikâye anlatma yöntemini kullanarak uzun süreli belleği çalışma yoluyla deyim öğrenimini gözlemlemek ve değerlendirerek sonuçlara varmaktır.

Araştırmanın ayrıntılı amaçları ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Öğrencilerin deyimleri doğal yünden nasıl öğrendiğini tespit etmek,
2. Resim ve hikâye kullanıldığında deyimlerin nasıl öğrenildiğini ölçmek,
3. Doğal yollu öğrenme ile yöntemli ve aktiviteli öğrenmeyi karşılaştırarak hangisinin daha yararlı olduğunu belirlemek,
4. Türkçe ders kitaplarının deyim öğretimi ile ilgili durumunu belirlemek,
5. Neler yapılması gerektiği konusunda araştırmanın sonuçlarından faydalanarak çözüm önerilerinde bulunmak.

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dilimizde deyimlerin önemli bir yeri vardır. Deyimler; göz önüne anlatıcı, kuvvetli hayaller getiren sözlerdir. Deyimleri yerli yerinde kullanmak, bir dili iyi konuşup iyi yazabilmek için şarttır. Deyimler; bir yazıya canlılık, sıcaklık, incelik ve çekicilik kazandırır. Deyimler çoğunlukla soyutluk ve mecaz anlam içeren anlatım unsurlarıdır. Piaget'ye göre yaşları 11-15 arasında olan çocuklar soyut kavramları öğrenir. Bu kavramlar için başlangıç olan 11 yaş ilköğretim birinci kademe beşinci

sınıftır. Bu dönemde soyut kavram öğretimin yanı sıra genellikle soyut anlam ifade eden deyimlerin öğretimine de özen göstermek gerekir.

İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerle yapılan ön görüşme ve anketler sonucunda, deyim öğretiminin doğal yöntemle yapıldığı ortaya çıkmıştır. Deyimlerin anlamını söyleyip geçme bir yöntem sayılamayacağı gibi, çoğu soyut temellere dayanan deyimlerin öğrenilip kavranması için de yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle bu araştırmada deyimlerin nasıl kavratılması gerektiği ortaya konmuş, deyim öğretimi konusunda gözlem ve deneylerden yararlanarak uygulama sonuçları gösterilmiş ve deyimlerin öğretimine yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

4. SAYILTILAR

1. Uygulamada örnekleme oluşturan öğrencilerin, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmî ilköğretim okulunda okudukları için evreni temsil ettiği kabul edilmiştir.

2. Uygulamada kullanılan deyimlerin, 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan deyimlere anlamca yakın olmasından dolayı, öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu düşünülmüştür.

3. Öğrencilere deyimlerin anlamlarını yazmaları için verilen süre, daha önce 5. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan denemeler sonucunda belirlendiği için yeterli kabul edilmiştir.

4. Uygulamayı etkileyen dış etkenler iki grup için de aynıdır.

5. SINIRLILIKLAR

1. Çalışmanın örneklemini, yalnız yarı rastlantısal yöntemle seçilmiş, 18 Mart İlköğretim Okulu A ve C şubelerinde okuyan 5. sınıf öğrencileri ile sınırlı tutulmuştur.

2. Uygulama, 2002-2003 eğitim-öğretim yılının ikinci dönemi ile sınırlıdır.

3. Çalışma, kapsam açısından 20 deyim ve deyimlerin anlam yönünden öğretiminin ele alınması ile sınırlandırılmıştır.

4. Uygulama, doğal ortamda yapıldığı için ilköğretim okulunun uygun olduğu zamanlarda, bütün gruplara aynı saatte değil, farklı ders saatlerinde yapılmıştır.

5. Ders programının aksamaması için son test çalışması dersten hemen sonra uygulanmıştır.

6. TANIMLAR

Anlama: “Yazının anlamını bulma, onlar üzerinde düşünme, nedenlerini araştırma, sonuçlar çıkarma ve değerlendirme biçimidir.” (Güneş 1997: 59).

Öğrenme: “Tekrar ya da yaşantı yoluyla organizmanın davranışlarında meydana gelen oldukça kalıcı/sürekli değişikliklerdir.” (Bacanlı 2000: 145).

Kavrama: “Öğrenme ve problem çözmede, problemin aniden çözülmesi.” (Morgan 1993: 423).

Kısa Süreli Bellek: “Uzun süreli bellekle işbirliği içinde işlediği ve düşünmenin gerçekleştiği, sembol sisteminin, şemaların, kavramların, ilkelerin geliştirildiği, geleceğe yönelik planların yapıldığı ve problemlerin çözüldüğü yerdir.” (Ülgen 2001: 46).

Uzun Süreli Bellek: “Yeni gelen bilgilerin eskilerle örgütlenerek saklandığı daimi depodur.” (Selçuk 2001: 187).

Kontrol Grubu: Deyimlerin sadece anlamının verildiği grup.

Deney Grubu: Deyimlerin anlamının verildiği, ilgili resim gösterildiği ve deyimlerin anlamının hikâye içerisinde verildiği grup.

I. BÖLÜM DEYİM ÖĞRETİMİ

1.1. DİL NEDİR

İnsanın duygularını, düşüncelerini ve isteklerini bütün incelikleriyle açığa vurmasına, yaşamını sürdürmesine olanak sağlaması açısından dilin yaşamımızda büyük bir önemi vardır. Dil olmadan insanların birlikte yaşamaları, anlaşabilmeleri, dolayısıyla bir toplumu oluşturmaları da mümkün değildir. “Dil; insanların doğayla, çevreleriyle ve öteki insanlarla kurdukları ilişkilerden, çeşitli ihtiyaçlarından doğmuştur.” (Özkırımlı 1994: 13).

Atatürk’ün bu konudaki “Ulusal duygu ile dil arasındaki bağ çok güçlüdür. Dilin ulusal ve varsıl olması, ulusal duyguların gelişmesinde başlıca etkidir.” sözü dilin önemini kanıtlar niteliktedir (Nas 2002: 38).

“Dil; insanların duygu, düşünce ve dileklerini anlatmak için kullandıkları her türlü işaret ve özlükle ses işaretleri dizgisi; bir insan topluluğu içinde ortak anlaşma aracı olan sözlerin, bir sözlükteki kelimelerin, dilbilgisi kurallarının bütünü ve bunların düzgün, doğru kullanılmasıdır.” (Karaalioglu 1995: 9). Humboldt’a göre ise “Dil, bitmiş bir iş ya da tamamlanmış yapıt değildir. Dil, gelişen ve değişen yaşam koşullarına göre sürekli olarak eskiyen ve kendini yenileyen bir olgudur. Her dilin ayrı bir iç yapısı vardır ve ulusların kültürünü en güzel biçimde dil yansıtır.” (Hengirmen 1997a: 5). “Dil, bireyleri arasında anlaşmayı sağlayan toplumsal bir sistemdir.” (Demirel 1987: 3). “Bir toplumdaki insanların anlaşmalarını konuşma ya da yazı ile sağlayan işaretlerin tümüne dil denir.” (Ağırgöl 1994: 9).

“Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz

büyülü bir varlıktır.” (Aksan 2000: 11). “Dil, iletişim ve düşünme süreci için kararlaştırılmış kurallara göre kullanılan simgeler takımıdır.” (Morgan 1993: 107).

Dil, en basit tanımı ile bir bildirim aracıdır. Tabiattaki bazı hayvan türlerinin ve insanların toplu olarak yaşayabilmeleri, öncelikle aralarındaki karşılıklı haberleşme veya anlaşmayı sağlayacak bir bildirişme (communication) aracına sahip olmaları ile mümkündür. Bazı hayvan ve böcek türlerinde bu bildirişim içgüdüye dayanan anlamlı birtakım hareketler ile gerçekleştirilmektedir. Arılarda, karıncalarda, yunus balıklarında ve bazı kuşlarda tespit edilen haberleşme hareketleri bunun tipik örnekleridir. Nitekim, yiyecek maddesi aramaya çıkan karıncalar, yiyecek buldukları zaman bunu geçtikleri yol üzerine bıraktıkları koku maddesi ile yuva arkadaşlarına haber vermekte, onlar da antenleri vasıtasıyla bundan haberdar olmaktadır. Genel anlamda, bildirişim “bir araç vazifesi gören ilkel veya gelişmiş bir işaret sisteminden yararlanılarak bir bilginin, bir duygunun bir yerden başka bir yere, bir zihinden başka bir zihne aktarılması” olayıdır. Ancak, insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan en gelişmiş bildirişme aracı dildir. Hayvanlarda bildirişme ilkel şekilde ve bir içgüdü ile gerçekleştirildiği hâlde, insanlarda dil vasıtasıyla yüksek düzeyde bir sistem hâline ulaşmıştır (Korkmaz 1995: 660).

Dilin birey ve toplum yaşamındaki önemi, kısaca şu maddelerle özetlenebilir:

1. Dil bir anlaşma aracıdır. İnsanlar, isteklerini çevrelerine dil aracılığıyla anlatmaktadırlar. Kısaca söylemek gerekirse dil bireyle toplum arasındaki iletişimi sağlamaktadır.

2. Dil bir işaretler sistemidir. Böylece dil, seslerden hecelere, hecelerden sözcüklere ve giderek cümlelere kadar genişleyen bir bildirişme sistemidir.

3. Dil, aynı zamanda bir kurallar bütünüdür. Bu kurallar ya da yasalar, ancak toplumun geçirdiği sosyo-kültürel gelişmeler sonucunda ve dilin yapısına uygun biçimde değişebilir.

4. Dil, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemidir.

5. Dil, sosyal bir kurumdur. Bireylerin üstünde, ancak toplumun malı olan sosyal bir kurumdur. Birey, dili kendi dışında ve hazır bulur. Onu var kılamayacağı gibi değiştiremez de (Hatiboğlu 2000: 26).

1.2. ANA DİLİ

İnsanların yaşamında ve kişilik gelişiminde çok önemli bir yeri olan ana dili, ilk dil becerisinin aile ortamında ve bu ortamın temeli olan annenin birincil ilişkisiyle kazanıldığı için bu adla anılmaktadır. Çocuk, ilk dil becerisini annesinin konuştuğu dili taklit ederek kazanır ve bu kazancını daha sonra yakın çevresinden duyduğu sözcükleri anlamlı bir sıraya koyarak geliştirir. “Okul öğrenmelerinin temelini oluşturan ana dilini kullanma ehliyeti, yetişkinlerden öğrenme gücü, başarıma güdüsü, iyi çalışma alışkanlıkları ve dikkat gibi niteliklerin 2-10 yaşlar arasındaki gelişimin önemli bir kısmı aile ortamında gerçekleşmektedir.” (Bloom 1998: 2).

Dilbilimciler, anadili teriminin anlam yükünü belirlemek ve açıklamak için önce terimin yapısı içinde yer alan ana sözcüğünden yola çıkmışlardır. Çünkü çocuğun dilsel oluşum ve gelişiminde ananın etkisi, ananın payı oldukça büyüktür. Öyle ki çocuk doğduğu ve içinde solumaya başladığı dil ortamını anasınınkiyle özdeşleyerek geliştirir. Algıladığı sesler, ses kalıpları, vurgulama, tonlama gibi dile özgü öğeler ananın dilinden kaynaklanır. Bunlar örüntülenerek başka bir deyişle dilsel edimlere dönüştürerek çocuğun bilinçaltına yerleşmeye başlar. Böylece anadilin altyapısı bilinçaltında kurulmaya başlar. Bilinçaltında kurulmaya başlayan bu dilsel altyapı, bütün bir yaşam boyu kolay kolay değişmez (Özdemir 1983: 20).

“Anadili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla

en güçlü bağlarını oluşturan dildir.” (Demirel 2002b: 5). “Ana dilimiz, duygularımızın, düşüncelerimizin, kültürümüzün, kısacası kişiliğimizin aynasıdır.” (Hengirmen 1998: 37).

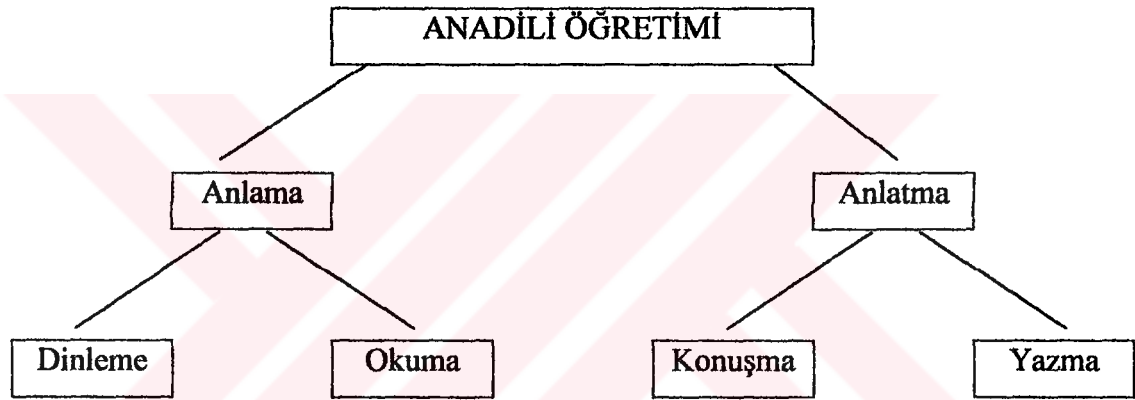
“Bilişsel psikoloji, sinir dil bilimi ve anlam bilimi gibi alanlarda yapılan çeşitli araştırmalar, öğrenme olgusunun en temel bağlantısının ana dil ve ana dilde düşünme olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bağımsız düşünme ve öğrenme ana dilde başlamakta, sürmekte ve gelişmektedir.” (Ünalın 2001: 5). İlkokuluna amacı; çocukları, daima değişmekte ve gelişmekte olan çevreye, hayata hazırlamak, bu ortam içinde başarılı yaşayacak bir şekilde yetiştirmektir. Bu nedenle başlangıçta ailede öğrenilen ana dilinin öğretimi, ilkokulda da büyük bir önem taşımaktadır.

Anadilini etkili kullanabilme hem birey, hem de toplum açısından gereklidir. Toplum bir anlamda bir “iletişim ağı” olarak görülebilir. Eğer bir toplumdaki bireyler, birbirinin ne demek istediklerini anlayamazlarsa, toplum yaşamı bir “sağırklar diyalogu” halini alabilir. Öte yandan toplumsal bir çevrede yaşayan birey, gereksinimlerini gidermek, duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmak, bilgi kazanmak ve dengeli biçimde yaşayabilmek için toplumun öteki bireyleriyle iletişim kurmak zorundadır. Anadilinin etkili kullanımı, hem bireyin toplum içinde diğer bireylerle anlaşmasını, hem de eğitim alanındaki öğrenmelerin gerçekleşmesini kolaylaştırır (Küçük 1998: 5-6).

İnsan bir topluma girdiğinde, en azından günlük yaşamını ve işini yürütebilmek için gerekli olan sözlü ve yazılı anlatımı yapabilecek düzeyde dil gelişimini tamamlamış olmalıdır. Gelişen dünyada sürekli yeniliklerin ortaya çıkması insanın sözcük dağarcığını yeni sözcüklerle doldurmak zorunda kalmasına neden olmaktadır.

Dil gelişimi kapsamına, sadece sözcüklerin öğrenilip söylenmesi değil, dil bilgisi kurallarına göre kullanması da girmektedir. Bu gelişimde ailenin yanı sıra ilkokulun da katkısı büyüktür. İlkokulda Türkçe dersi bütün derslerin temelini oluşturur. Dil eğitiminde temel amaç, kişilerin anlama ve anlatma gücünü

geliştirmektir. “Anlama ile ilgili etkinlikler okuma ve dinleme, anlatma ile ilgili etkinlikler ise konuşma ve yazmadır.” (Kavcar, Oğuzkan ve Sever 1997: 56). Ana dili öğretimini oluşturan bu etkinlikler arasında sıkı bağlar vardır. “Nasıl duygularımızı, düşüncelerimizi, tasarım ve yaşantılarımızı karşımızdakilerle paylaşmak için söze ya da yazıya başvuruyorsak sözlü ve yazılı anlatım yollarını kullanıyorsak; başkalarının duygu ve düşüncelerini, tasarım ve yaşantılarını paylaşmak için de okumaya, dinlemeye başvururuz.” (Özdemir 1983: 26). Dilin, bu iki etkinliğe dayalı dört beceriyi bu şemayla gösterebiliriz:

(Kavcar, Oğuzkan ve Sever 1997: 56)

Türkçenin ana dili olarak öğretiminde amaç; dilin dört boyutu olan dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini geliştirmektir. Her ne kadar dinleme ve okuma, anlama etkinliğinin alt grubu; konuşma ve yazma da anlatma etkinliğinin bir alt grubu olarak gösterilse bile; bu dört etkinlik birbiriyle bağlantılıdır ve Türkçe öğretimi bu dört becerinin birlikte gelişmesine önem vermektedir.

Bireylerle anlaşmamızı sağlayan en önemli araç olan dilin, anlatıma daha canlılık katan çeşitli anlatım öğeleri vardır. Bunların arasında sözcük, ekler, tamlamalar, birleşik sözcükler, ikilemeler, terimler, atasözleri ve deyimleri sayabiliriz.

Sözcükler dilin anlamlı en küçük birimleridir. “Sözcük; dilde varlık ya da hareket kavramını karşılayan, anlamlı ya da görevli dil ögesidir.” (Hatiboğlu 2000: 116). Bazen tek başlarına anlamları olmadığı halde, cümle içinde anlam bağlantısı sağlarlar. “Sözcükler yargılı anlatım olan cümlelerin yapısında bilgi dağılımına uygun biçimde sıralanır.” (Çotuksöken 2002: 225). Sözcüklerin anlamları incelendiğinde onların temel anlamlarının yanında; benzetmelerle, ilgi yoluyla ve somutlaştırmalarla daha geniş ve farklı anlam kazandıkları görülür. Sözcüklerin kullanım alanı genişledikçe onların; kimi zaman gerçek anlamda, kimi zaman mecaz anlamda, kimi zaman terimsel anlamda, kimi zaman da başka sözcüklerle birleşerek deyimleri oluşturdukları görülür.

Ekler; sözcüklerin görevlerini belirtmeye ya da sözcük türetmeyen yarayan parçalardır. Ekler, işlevleri bakımından ikiye ayrılır. Bunlardan çekim ekleri; sözcüklerin anlamlarını ve türlerini değiştirmeyen, cümlede görev almalarını sağlayan eklerdir. “Çekim-işletim ekleri, anlam kalıplaşmasına uğrayan örnekler dışında sözcüklerin anlamında herhangi bir değişiklik oluşturmaz; yalnızca getirildiği sözcüklere, durum, özgülük, kişi, zaman kavramları katar.” (Çotuksöken 2001: 199). Yapım ekleri ise sözcüklerin anlamlarını ve türlerini değiştiren, yeni sözcük türetmeye yarayan eklerdir. “Yapım-türetim ekleri, bir sözcüğün kök ya da gövdesine yeni anlamlı bir sözcük oluşturmak üzere getirilen biçimbirimlerdir.” (Çotuksöken 2001: 169).

Tamlama, bir ismin anlamının tam olarak belirlenebilmesi için, o ismin, tamlayan görevindeki bir isim veya isim soyundan sıfat, zamir gibi başka bir sözcük ile nitelenmesi ya da belirtilmesidir.” (Eker 2002: 349). “Bir adın anlamını tam olarak belirtebilmek için başka bir adla, sıfatla ya da zamirle tamamlaması amacıyla kurulan söz dizisine tamlama denir.” (Karasar, Baraz ve Özkırımlı 2000: 40). Türkçede ad ve sıfat tamlaması olmak üzere iki çeşit tamlama vardır. “İki ya da daha çok addan kurulmuş tamlamaya ad tamlaması denir.” (Hengirmen 1997b: 118). “Sıfatların adları nitelemesi ya da belirtmesiyle oluşan tamlamalara sıfat tamlaması denir.” (Hengirmen 1997b: 141).

Birleşik sözcükler; en az iki sözcüğün bir tek kavramı belirtmek üzere aralarına başka bir sözcük ya da ek giremeyecek bir biçimde kaynaşmalarından oluşur. Bu kaynaşma sırasında birleşik sözcüğü oluşturan sözcüklerden birincisi, ikincisi veya her ikisi kendi anlamlarının dışına çıkabilir ve sözcüklerde ses değişmesi görülebilir. “Birden çok sözcüğün birleşmesinden oluşan sözcüklere birleşik ad denir.” (Hengirmen 1998: 121).

İkileme; bireylerde başka anlatım yollarına göre çok daha güçlü ve etkili bir izlenim uyandırmanın yanı sıra, zihinde bir kavramın algılanması sırasında onun pekiştirilmesini sağlar. “İkileme, bir kelimenin tekrarlanması, anlatımları yakın ya da karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yanyana kullanılmasıdır.” (Gülensoy 2000: 339). “İkileme, aynı sözcüğün yinelenmesi, anlamları birbirine yakın ya da karşıt olan veya aralarında ses benzerliği bulunan sözcüklerin yan yana kullanılmasıdır.” (Karasar, Baraz ve Özkırımlı 2000: 40). “Anlatımı daha güzel ve etkili bir duruma getirmek için aralarında ses benzerliği bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasına ikileme denir.” (Hengirmen 1997b: 403). İkilemeler anlamı pekiştirmek, anlatım gücünü arttırmak ve zenginleştirmek amacıyla kullanılırlar.

Terimler; bilim, sanat gibi meslek dallarından birisinin konusu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı olan sözcüklerdir. “Dilcilikte bilim, teknik, sanat, zanaat ve spor gibi değişik alanlarla ilgili özel kavramları karşılayan ögelere terim adı verilmektedir.” (Aksan 2002: 175).

Atasözleri de tıpkı deyimler gibi kalıplaşmış sözler olup anlatıma canlılık katarlar. “Atasözleri ataların, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak genelleştiren ve kalıplaşmış biçimleri bulunan, herkesçe benimsenmiş özlü sözlerdir.” (Bayraktar 2003). “Atasözleri bir ulusun değer yargılarını anlatan özlü sözlerdir.” (Çotuksöken 2002: 227). Atasözleri bütün toplumalarda görülürler. “Dünyadaki bütün ulusların ve ulus haline gelemeyip tarihin ilk çağlarında kavim olarak görünen bütün toplulukların atalarından kalmış sözleri vardır.” (Oy 1972: 6).

1.3. DEYİM

Türkçedeki sözcük sayısı; İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dillere göre daha azdır. Ancak bir dilin anlatım gücü, sadece sözcük sayısıyla belirlenemez. Deyimler, bir dilin anlatım yollarını, o dili konuşan toplumun geçmişini, yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini belirtir. “Tıpkı atasözleri gibi, deyimler de bir toplumun diline yansıyan kültürünün izlerini, ipuçlarını ortaya koyar.” (Aksan 2002: 97).

“Türkçe, doğaya sıkı sıkıya bağlı, anlatım sırasında doğadan yararlanan, olayları, durumları ve duyguları somut nesnelere dayanarak, somutlaştırma adımı verdiğimiz aktarmalar yoluyla dile getiren bir dildir.” (Aksan 2000: 36).

Anlatıma kıvraklık katarak uzun ve karmaşık anlatımların kolayca anlaşılmasına yardım etmeleri deyimlerin en önemli özellikleridir. Bazen küçük bir sözcük öbeğine çok büyük anlamların sığdırıldığı görülür. “En uçucu kavramlar, en ince hayaller, en güzel benzetmeler, çeşit çeşit mecazlar ve söz ustalıkları mini mini bir deyim yapı harçları arasında parlar.” (Aksoy 1988a: 47). Bu açıdan deyimler, Türkçenin anlatım gücünü varsıllaştıran öğelerin başında yer alır.

Günümüze kadar deyimlerle ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Sözelimi Aksoy (1988a: 52) deyimleri, “Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.” biçiminde tanımlarken, Bahadınlı (1993: 11) “İki ya da daha fazla sözcükten meydana gelen, çoğunlukla kendi öz anlamının dışında yeni bir anlam veren ve yazıyı ya da konuşmayı daha da güzelleştiren söz bölümüne ‘deyim’ denir.” şeklinde bir tanımlamaya gitmiştir. Karaalioglu (1995: 18) deyimini, “Kendi öz anlamından çok ayrı bir fikir anlatmaya yarar kelime topluluğudur.” şeklinde tanımlarken, Aksan (2001: 91) deyimleri, “Bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavramları, o toplumun düşünce

biçimini, hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından olduğu kadar yazın ve halkbilim açısından da önemli olan sözlerdir.” şeklinde tanımlar. Yurtbaşı (1996: Önsöz) deyimleri, “Anlatıma akıcılık, çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu.” biçiminde tanımlarken, Emir (1974: 5) “Birden fazla kelimenin meydana getirdiği anlamdır: Bir hükmün ifadesi, his veya özel bir fikrin tercümesidir.” şeklinde bir tanımlamaya gitmiştir.

Yukarıda yer alan tanımların hepsinde deyimlerin kendi anlamları dışında, bir anlatıma çekicilik kazandırma amacıyla kullanıldığı ve bir sözcük öbeği içerisinde yer aldığı görüşü vardır.

Deyimler, Türk halkının en önemli serveti olarak yüz yıllardan beri yaşamını sürdürmekte ve dile güzellik, canlılık, çekicilik ve kıvraklık kazandırmaya devam etmektedir. Bu nedenle öğretim hayatının temeli olan ilköğretim okullarında deyimlerin öğretimine ayrıca önem vermek gerekir.

1.4. DEYİMLERİN ÖZELLİKLERİ

1.4.1. Deyimlerin Biçim Özellikleri

1. Deyimler, yüzlerce yıldan beri kullanılan kalıplaşmış, toplum tarafından ortak olarak benimsenmiş sözlerdir. Bu nedenle, deyimlerde kalıplaşmış olarak kullanılan sözcükleri ve bu sözcüklerin sırasını kimse değiştiremez. *Göze girmek* deyimi, *kulağa girmek*, *burna girmek* biçiminde söylenemez. Çünkü bu deyim yüzyıllardan beri halk tarafından bu biçimde benimsenmiş ve kullanılmıştır. *Süt dökmüş kedi gibi* deyimi *süt dökmüş köpek gibi* biçiminde kullanılamaz.

Ayrıca deyimlerdeki sözcüklerin sırası da genellikle değiştirilemez. *Delik büyük*, *yama küçük* deyimini, *yama küçük*, *delik büyük* biçiminde söyleyemeyiz (Hengirmen 1997b: 415-416).

2. Deyimler, kısa ve özlü anlatım araçlarıdır. *Dil dökmek, kelle kulak yerinde, kel başa şimşir tarak, atı alan Üsküdar'ı geçti...* gibi. (Aksoy 1988a: 38).

3. Deyimler en az iki sözcükle kurulurlar ve biçim bakımından üçe ayrılırlar:

* İki ya da daha fazla sözcüğün bir araya geldiği ve herhangi bir öbek türünde (ad tamlaması, sıfat tamlaması, edat öbeği vb.) olanlar:

Bunları kalıp sözlerden ayırırken mecaz kullanımına dikkat etmelidir. Bu tür deyimler, tam anlamıyla donmuş biçimde kullanılırlar: *göz açık, yalın ayak başı kabak* vb.

* Sonu mastarla bitenler:

Bunlar çekime girebilirler ve bu durumda da “deyimsi” adını alırlar: *hafife al-, göze bat-, havanda su döv-* vb.

* Cümle biçiminde olanlar:

Bu tür deyimlerde, sözcükler genellikle tek tek sözlük anlamlarıyla kullanılmıştır. Ancak cümlelerin bütününden çıkan anlam gerçek dışıdır: Basit veya herhangi bir birleşik cümle yapısında olanlar: “ ‘Aklına turp sıkayım.’, ‘Buyurun cenaze namazına’ vb.” Öyküleme biçiminde olanlar: “ ‘Maymun yoğurdu yemiş artığını yüzüne sürmüş’ vb.” Sorulu cevaplı olanlar: “ ‘Adın ne? Mülâyim Ağa. Sert olsan ne halt edersin?’, ‘Deve gördün mü? Yeden ölsün’ vb.” (Özezen 2001: 872).

1.4.2. Deyimlerin Kavram Özellikleri

1. Deyimlerde kesin hüküm, öğüt, yol göstericilik yoktur. Bunun için genel kural oluşturamazlar (Atasözleri ve Deyimler 1989: 11).

2. Deyimlerin amacı, bir kavramı ya özel kalıp içinde, ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir (Aksoy 1988a: 41).

3. Deyimler kavram bakımından ikiye ayrılır:

* Bazı deyimlerin anlamları deyimi oluşturan sözcüklerin gerçek anlamıyla aynıdır. Sözelimi *yükte hafif pahada ağır* “taşınması kolay, değerli (eşya)”, *kimi kimsesi olma-* “hiç hisımı, koruyucusu yok”, *çoğu gitti azı kaldı* “yapılacak işin en büyük, en güç, en önemli parçası yapıldı”, *iyi gün dostu* “mutlu günlerinde dostlarına yakınlık gösteren, sıkıntılı zamanlarında onlardan kaçan”, *ismi var cismi yok* “sadece adı ağızlarda dolaşıyor, kendisi ortada yok” deyimlerindeki sözcükler gerçek anlamlarıyla kullanılmıştır (Bayraktar 2003).

* Deyimler duygularımızı, düşüncelerimizi, durum ve olayları anlatırken gözlerimizin önüne renkli tablolar çizer. Bunun için de genellikle sözcükler kendi anlamlarının dışında kullanılır ve anlam aktarmaları yapılır. “*Öküz altında buzağı aramak*” deyiminde, akıl dışı bahanelerle bir kimseyi suçlama isteği, “*Delik büyük, yama küçük*” deyiminde ise ihtiyaçların çokluğu, ancak bu ihtiyaçları giderecek imkânların yokluğu dile getirilmektedir (Hengirmen 1997b: 423).

1.4.3. Deyimlerin Yapısı

1. Ögeleri ekli ya da eksiz ad tamlaması biçiminde olan deyimler vardır. *Anasının gözü, kaçın kurusu, ayak bağı, kal payı, ayağının tozuyla, şunun şurasında, günün birinde...* gibi.

2. Ögeleri ekli ya da eksiz sıfat tamlaması biçiminde olan deyimler vardır. *İki büklüm, dik başlı, orta halli, bir ara, boş yere, bir ağızdan, tek başına, tez elden, fena halde...* gibi.

3. Tamlanan + ad yapısında olan deyimler vardır. *Kanı pahasına, ardı sıra, ucu ucuna, günü gününe, yanı başında, eli kulağında, günü birliğine...* gibi.

4. Tamlanan + önad yapısında olan deyimler vardır. *Kulağı delik, sütü bozuk, alını açık, canı tez, gözü kapalı, yüzü gülmez...* gibi.

5. Ekli ya da eksiz ad + önad yapısında olan deyimler vardır. *Et kafalı, gün görmüş, çöp atlamaz, kendi gelen, cana yakın, kafadan sakat, arada bir...* gibi.

6. Biri ya da her ikisi ekli iki addan oluşan deyimler vardır. *El ele, art arda, karşı karşıya, kim kime, kendi kendine, sözüm ona, gündün güne, deveye kulak...* gibi.

7. Biri ya da her ikisi ekli iki sıfattan oluşan deyimler vardır. *Üst üste, yarı yarıya, uzaktan uzağa, inceden inceye, alı al, moru mor...* gibi.

8. İki eylemden oluşan deyimler vardır. *Oldum bittim, inan olsun, gel gelelim, bilir bilmez, oldu olacak, girdisi çıktısı...* gibi.

İkiden çok ögesi bulunan ve yukarıdaki sınıflar içine girmeyen değişik yapıda deyimler vardır. *Her ne kadar, hiç olmazsa, ne var ki, eski göz ağrısı, o gün bugün, ne olur ne olmaz...* gibi (Aksoy 1988a: 43-44).

1.4.4. Deyimlerin Çeşitleri

1. Deyimlerin en önemli bölüğü; kavramları, değişmece yoluyla, anlatım güzelliği ve özgünlüğü içinde belirten kalıplaşmış sözcük öbekleri ya da tümcelerdir. *Abayı yakmak, dört elle sarılmak, Ne kızı verir ne dünürü küstürür. Pamuk ipliğiyle bağlamak. Yangına körükle gitmek...* gibi (Aksoy 1988b: 498).

2. Deyimlerin çoğunda vezin ve uyak bulunur. Bu da deyimlerin akılda daha uzun süre kalmasını sağlar. Bu deyimlerde bulunan sözcüklerin bazılarının anlamı yoktur. Yalnızca vezin ve uyak için deyime eklenmiş sözcüklerdir. *Ayvaz kasap, hep bir hesap (4+4); Allahtan sıska, ne yapsın muska (5+5); O hacı, bu hacı kim olacak boyacı? (6+7); Ne benden sana bazlama, ne senden bana gözleme (8+8)*... gibi (Hengirmen 1997b: 420).

3. Kimi deyimler konuşma biçiminde, çok kısa öykülerden oluşur.

- Adın ne?
- Mülayim Ağa.
- Sert olsan ne halt edersin?

Deveye "*boynun eğri*" demişler, "*Nerem doğru ki?*" demiş.

Dilenciye hıyar vermişler, *eğri* diye beğenmemiş.

Tilki "*Benim için tamam ama, üzüksüz bağın kökü kurusun.*" demiş. (Hengirmen 1997b: 421).

4. Deyimlerden kimi, söylentiye; kimi, ünlü kişilerle ilgili fıkra ve olaylara, anılara dayanmaktadır. *Ağız yapmak*, meyve satıcılarının, alıcıya beğendirmek için, meyveyi diziş biçiminin adıdır. *Ağızından baklayı çıkarmak* bir fikradan alınmıştır. *Ahfeş'in keçisi gibi* bir tarih olayından meydana gelmiştir (Bahadınlı 1993: 14).

5. Kimi deyimlerin yan özelliği âdetleri, inanışları, gelenekleri bildirmesidir. *Ahret kardeşi olmak, başına devlet kuşu konmak, beşik kertme nişanlı, kulakları çınlasın, vebali boynuna...* gibi (Aksoy 1988b: 503).

6. Kimi deyimler (anlatım güzelliği düşünülmeden) bir kavramı belirtmek için kurulan, kalıplaşmış söz topluluğudur. *Ağzını hayra aç, boğaz tokluğuna, ne var ne yok, olan oldu, solda sıfır...* gibi (Aksoy 1988b: 505).

7. Kimi deyimlerin özelliği, belli dilbilgisi kurallarıyla değil, özel biçimlerle kurulmuş olmasıdır. *Boylu boyunca, körü körüne, yarı yarıya, zoru zoruna, inan olsun...* gibi (Aksoy 1988b: 506).

8. Bazı deyimlerin anlamları yarım bırakılmıştır. (*Çat kapı...*). (Atasözleri ve Deyimler 1989: 9).

9. Deyimlerin bir türü de ikilemelerdir. *Abuk sabuk, paldır küldür, delik deşik, bet beniz, karman çorman, hur gür...* gibi (Aksoy 1998b: 507).

1.4.5. Deyimlerde Söz Sanatları

Bir kısım deyimler de atasözleri gibi tevriye, tam seci, kinaye, cinas ve seci gibi birtakım sanatlara bağlı olarak yapılmışlardır.

Dil yarası – Tevriye (Gerçek veya mecaz olmak üzere birden çok anlamı olan bir sözcüğün uzak anlamını kastederek söylemek).

Dediği dedik, çaldığı düdük – Aliterasyon (Bir sözde aynı hecelerin veya aynı seslerin kulağa hoş gelecek şekilde arka arkaya sıralanması).

Vur abalya – Kinaye (Bir sözde hem gerçek hem de mecaz anlamının aynı anda, birlikte bulunması).

Kızını dövmeyip dizini dövmek – Cinas (Söylenişi bir, anlamı ayrı sözcüklerin bir sözde yer alması).

Düğün dernek, hep bir örnek – Seci (Nesir cümlelerinde görülen uyak çeşidi).

Kuzu gibi – Teşbih (Aralarında gerçek veya mecaz anlamı yönünden ilgi bulunan iki unsurdan zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesi). (Dağpınar 1998: 38-39).

1.5. BELLEK

Bellek insanın sahip olduğu en değerli hazinelerden biridir. İnsan belleğe sahip olmadan hiçbir gelişimini tamamlayamaz. “Bellek, bilgileri toplayan ve depolayan psikolojik ve nöro-biyolojik mekanizmaların bir bütünü olarak kabul edilmektedir.” (Güneş 1997: 65). Yani belleğe aktarılan bilgiler, birey tarafından kullanılacağı zaman oradan geri çağırılır.

Bilginin belleğe geçmesi üç evrede gerçekleşir. “Birinci evre bilgi edinme evresidir. Bilgiyi hatırlamak için öğrenmiş olmak gerekir. Kişi daha önce bir sözcükle karşılaşmış farketmiş, edinim evresinde bu sözcüğü ya anlam ya bağlam, ya ses örüntüsü ya da harf dizini şeklinde alıp çözmüş ve algılamış olmalıdır. İkinci evre bilginin daha sonraki kullanımı için depolanması işlemidir. Üçüncü evre ise depolanmış bilginin geriye çağırılması yani tam hatırlama anıdır.” (Konrot, Tüfekçioğlu vd. 2001: 70). Bilginin bu evrelerden geçmesi bellekte yer alan üç ögenin çalışmasıyla gerçekleşir. Bunlar duyuşsal kayıt, kısa ve uzun süreli bellektir.

“Bilgiyi edinmenin ilk aşaması duyuşsal kayıttır. Bu aşamada çevredeki uyarıcılar, uyarıcının özelliğine göre, beş duyuş organımızdan biri tarafından alınarak sinirleri uyarır. Bu sırada uyarıcının izi yaklaşık 1-3 saniye duyuşsal belleğe kayıt olur.” (Erden ve Akman 2001: 160). “Bu arada dikkat ve seçici algı yalnız belirli izlenimlerin kısa süreli belleğe geçmesini sağlar. Geri kalanlar silinir, kaybolur.” (Fidan 1997: 71).

“Kısa süreli bellek, dikkat yoluyla seçilerek alınan bilginin analiz edildiği, yorumlandığı ve uzun süreli belleğe kayıt için hazır hale getirildiği yerdir. Kısa süreli bellek, gelen bilgiyi kısa süre (20-30 saniye) canlı tutar.” (Cemaloğlu 2001: 31).

“Kısa süreli bellek, çok sayıda bilgiyi işleme alma kapasitesi ve işlem yaparken bilgiyi tutma süresi açısından sınırlıdır.” (Ülgen 2001: 46). Bu nedenle hatırlanması istenen bilgilerin uzun süreli belleğe aktarılması gerekir. Bu da bilginin, çeşitli şekillerde sınıflandırılması, örgütlenmesi ve anlam kazandırılması yoluyla gerçekleşir.

“Uzun süreli bellek, yeni gelen bilgilerle eski bilgilerin dosyalar halinde saklandığı, düzenli ve sistemli bir arşiv niteliğindedir.” (Güleryüz 2002: 78). “Kısa süreli bellekten alınan çıktılar, belli değişkenlerle ilişkilendirilerek uzun süreli belleğe girdi olarak aktarılır. Görsel ya da işitsel sembollerle kodlanmış bilgiler de merkezi yürütme sistemindeki bilişsel süreçlerle yapılandırılarak depolanır.” (Aydın 2001: 169).

Uzun süreli belleğin bölümleri anısal, anlamsal ve işlemsel bellek olmak üzere üç bölüme ayrılır.

Anısal Bellekte bireye özel olan bilgiler depolanır. “Anısal bellek, kişisel yaşantılarımızın depolandığı bölümdür.” (Senemoğlu 2002: 282). Güleryüz (2001: 58)’e göre “Anısal bellek öğrenme yaşantıları sonunda, olayın geçtiği yer, olayın zamanı, olaydaki kişiler ve nesnelerin toplandığı yerdir.” “Anısal bellek anlamlı belleğe göre daha güçlüdür.” (Erden ve Akman 2001: 163).

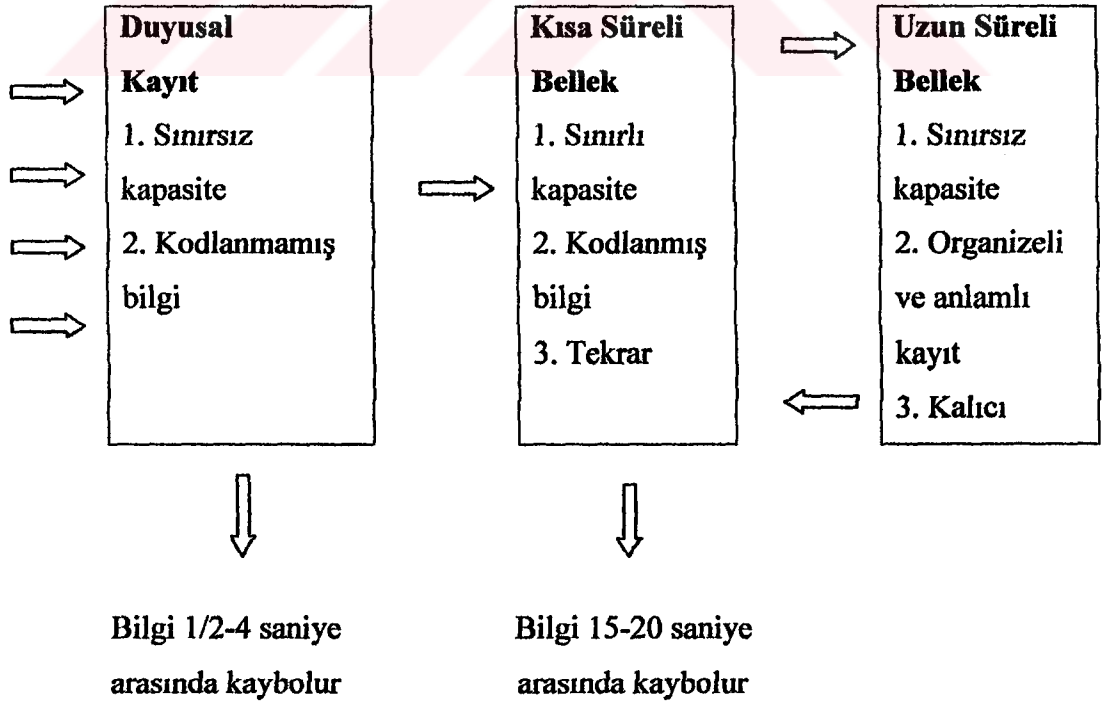
Anlamsal Bellekte değişik konu alanlarının kavramları, olguları, genellemeleri ve kuralları depolanmaktadır. “Bu bellekte birbiriyle ilintili bilgiler bir araya gelerek önermeler ağını oluşturur.” (Erden ve Akman 2001: 163). “Anlamlı bellek, bilgilerin anlamlı ve sistematik bir hale gelmesi işlemi yapar.” (Güleryüz 2001: 57).

İşlemsel Bellekte ise herhangi bir şeyin nasıl yapılacağına dair bilgiler ve işlemler yer almaktadır. Güleryüz (2001: 58)’e göre “İşlemsel bellek; bir işin yapılmasında kolaydan zora, basitten karmaşığa doğru olan işlemlerin sıra düzenidir.” “İşlemsel belleğin oluşumu çok zaman alıcıdır, ancak bir kez meydana

geldiğinde de güçlü bir kalıcılığa, hatırlanma özelliğine sahiptir.” (Sencemoğlu 2002: 290). “Bu bellekteki bilgiler kolay unutulmaz ve daha çabuk hatırlanır.” (Erden ve Akman 2001: 164).

Duyu organları ile dış dünyadan alınan bilgiler duyuşal belleğe gelmektedir. Duyuşal bellek, duyu organlarının aldığı sınırsız miktardaki bilgiyi alabilecek kadar geniş bir kapasiteye sahiptir. İşlenmesi ve uzun süreli depolanması istenilen bilgiler duyuşal bellekten kısa süreli belleğe aktarılmaktadır. Bu aşamada dikkat önemli bir rol oynar. Çünkü sadece dikkat edilen bilgiler kısa süreli belleğe gönderilmekte, dikkat edilmeyenler duyuşal bellekten atılmaktadır. Kısa süreli bellek, bilgileri kodlayarak bilgileri sıralama ve sınıflandırma özelliğine sahip olan uzun süreli belleğe göndermektedir. Uyarıcılardan gelen bilginin uzun süreli belleğe nasıl geçtiği aşağıdaki şemada gösterilmiştir.

Uyarıcılar

(Cemaloğlu 2001: 30)

1.6. ANLAMA, ÖĞRENME ve KAVRAMA

Anlama, öğrenme ve kavrama birbirine bağlı üç süreçtir. “Anlama, konuşma ya da yazıyla aktarılanı algılamaktır.” (Sever 2000: 272). Türkçe öğretiminde okuma ve dinlemenin amacı olan anlama, tek başına yeterli olmamaktadır. Bir şeyi gerçek anlamda anlayabilmenin tek yolu onun öğrenilmesi, kavranması ve zihinde canlandırılmasıdır.

“Öğrenme, bireyin çevresiyle belli bir düzeydeki etkileşimleri sonucunda meydana gelen nispeten kalıcı izli davranış değişmesidir.” (Senemoğlu 2002: 13). Ertürk ise öğrenmeyi “Yaşantı ürünü, kalıcı, izli davranış değişikliği.” olarak tanımlar. (Cemaloğlu 2001: 25). “Öğrenme, bireyin olgunlaşma düzeyine göre, yaşantıları aracılığıyla ya da çevresiyle etkileşimi sonucunda yeni davranışlar kazanması ya da eski davranışlarını değiştirmesi sürecidir.” (Binbaşıoğlu 1991: 2). “Öğrenme, hem zekânın, hem güdülenmenin hem de transferin ürünüdür.” (Hesapçioğlu 1994: 31). Öğrenmeye ilişkin olarak İngiliz anatomi uzmanı Sir Peter Medawar şöyle yazmıştır; “Bir kez üzerinde düşünme gereksinimi duyulmuş işlemler hakkında yeniden düşünmemek öğrenmedir.” (Smith 1986: 187). Bu nedenle öğrenmenin gerçekleşmesi için algılananların anlamlı bilgilere dönüştürülmesi, bellekte işlenmesi, saklanması ve geri çağırılması süreçlerin yapılması gerekir. Öğrenme, anlamadan farklı olarak daha uzun bir sürede ve çalışmayla gerçekleşir.

Günümüze kadar yapılan araştırma sonuçlarına göre farklı insanlar, farklı öğrenme stillerini tercih etmektedirler. Bu öğrenme stilleri kaynaklarda çoğunlukla üç grup altında incelenmektedir.

Görsel öğrenmeyi tercih eden insanlar bilgileri daha çok resimler aracılığıyla öğrenmektedirler. Bu tip öğrenmeyi tercih edenler, öğrendikleri konuyu gözlerinin önüne getirerek hatırlamaya çalışırlar. “Konuların resim, şekil ve grafiklerle anlatılması bu grup için mükemmel bir tarzdır.” (Duyar 2001: 24). Öztürk ve Dilek (2002: 98)’e göre “Görsel öğrenmeyi tercih edenler harita, poster, şema,

grafik gibi görsel araçlardan kolay öğrenirler ve bu araçlardan öğrendiklerini kolay hatırlarlar.” “Görsel öğrenenler için ortamdaki ses değil, görüntü önemlidir.” (Özden 2002: 100).

İşitsel öğrenmeyi tercih eden insanlar, verilmek istenen bilgileri dinleyerek daha iyi öğrenmektedirler. Olay ve kavramları birinin anlatması ile daha kolay öğrenirler. “Bu grupta olanlar konuşarak, dinleyerek veya müzikle birlikte en iyi öğrenmeye ulaşabilmektedir.” (Duyar 2001: 24). “İşitsel öğrenme tarzına sahip birisi için ezgiye dönüştürme, ezberlenmek istenen şeylerle ilgili tekerlemeler oluşturma, müzik eşliğinde çalışma beyne ses olarak kaydedilmeyi sağlayacağı için daha sonra ses olarak hatırlamayı kolaylaştıracaktır.” (Özden 2002: 99).

Kinestetik-Dokunsal Öğrenmeyi tercih eden insanlar ise bilgileri bizzat yaşayarak veya uygulayarak öğrenmektedirler. “Bu tür öğrenme tarzına sahip kişilerin tüm benlikleri ile hissettikleri bir konuyu unutmaları zordur.” (Özden 2002: 99). “Bu grupta olan insanların bir şeyi öğrenmesi için o bilgiyi mutlaka yaşamaları, uygulamaları, hareketlerini bizzat yapmaları, dokunmaları, tekrar yazmaları, şekil veya diyagramları çizmeleri gerekmektedir.” (Duyar 2001: 24).

Kavrayarak öğrenme, anlama ve öğrenmeye göre daha kalıcıdır. Kavrama sürecinde önceki öğrenilenlerle yeni öğrenilen bilgiler karşılaştırıldığından kalıcılık sağlanmış olur.

1.7. ÇOCUKLARIN BİLİŞSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ

Piaget, yıllarca süren gözlemler sonucu çocukların düşünme ve akıl yürütme yeteneklerinin, çocuklar olgunlaştıkça nasıl farklı bir evreler dizisinden geçtiği üzerine bir kuram geliştirmiştir. Piaget, bu kuramında çocuklarda zihinsel gelişimi dört temel evreye ayırmıştır. Bunlar sırasıyla; duyuşal-motor, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler dönemleridir.

Piaget'ye göre çocuk dünyaya, yaşamını sürdürebilmesini sağlayacak refleksler, duyumlama ve algılama gibi özelliklerle birlikte gelir. Bu özelliklere Piaget zihinsel yapı adını vermektedir. "Çocuk; çevresiyle etkileşimde bulunduğca, doğuştan getirmiş olduğu refleksler dışındaki zihinsel yapılarda değişiklikler olur ve yeni zihinsel yapılar gelişir." (Tekin ve Kırcaali-İftar 2001: 2). Piaget, tüm çocukların zihinsel yapılarında değişiklikler olduğunu ve onların bu gelişim aşamalarını sırasıyla geçirmesi gerektiğine inanmaktadır. Ancak çocukların gelişim dönemlerine girme ve tamamlama yaşları birbirinden farklılık gösterebilir.

0-2 yaşlarını kapsayan duyuşal-motor dönemde bebek, nesnelere varlığını kendi eylemleriyle tanır ve amaçlı olarak harekete geçirir. "İkinci yaşın sonuna doğru, nesnelere duyuşal olarak algılanmadığı zamanlarda da var olduğunu kavrar." (Aydın 2001: 35). "Duyuşal-motor öğrenmedeki düzenli gelişim sırası, ilk olarak duyuşaların kullanılması ile başlar, bunun ardından ilk yılın ikinci yarısında motor yetenekler, daha sonra yani ikinci yılda ise bu birincil yeteneklerin koordinasyonu başlar." (Morgan 1993: 61). "Çocuklar, duyuşal-motor döneminin sonlarına doğru başlangıçtaki deneme-yanılma yoluyla problem çözme davranışlarından daha planlı bir yaklaşımla zihinsel olarak problem çözmeye doğru ilerlerler. Çocuklar öncelikle, nesne ve olayları zihinsel olarak sembolleştirir, resmederler. Nesne ve olayların içsel temsilcilerinin oluşturulması, kavram ve dil gelişimini oluşturur." (Senemoğlu 2002: 48).

İşlem öncesi dönemin en önemli özelliği, bu dönemdeki gelişimlerin, daha sonraki bilişsel aşamalar açısından belirleyici özellikler taşımasıdır. Bazı kaynaklarda işlem öncesi dönem, sembolik dönem (2-4 yaş) ve sezgisel dönem (4-7 yaş) olarak iki ayrı dönemde ele alınmıştır. "Çocuklar 1,5-2 yaşına geldiklerinde dili kullanmaya başlarlar. Kelimeler simge olarak, nesnelere ya da nesne gruplarını temsil edebilirler. 3 ve 4 yaşındaki çocuklar simgesel terimlerle düşünebilmelerine karşın, kelimeleri ve imgeleri henüz çok mantıksal bir şekilde organize olmamıştır." (Atkinson, Atkinson ve Hilgard 1995: 93).

İşlem öncesi dönemde kavramları edinen çocuk, 7 ile 12 yaşlar arasını kapsayan somut işlemler döneminde işlem yapabilir duruma gelir. “Çocuklar bu dönemde sıralama, sınıflandırma ve karşılaştırma işlemleri için şemalar geliştirirler. Bu dönemdeki çocukların bilişsel yapıları, bazı problemleri zihinsel olarak çözebilecek düzeye gelmiş olmakla birlikte, bu dönemde bir problemin çözülmesi, somut nesnelere bağlantılı olmasına bağlıdır.” (Erden ve Akman 2001: 67). “Bu dönemdeki çocuklara konular anlatılırken somutlaştırarak anlatılmalıdır.” (Selçuk 2001: 94). Çünkü bu dönemde çocuk henüz tam anlamıyla soyutlama yapma yeteneğine sahip değildir.

Son dönem olan soyut işlemler dönemi 12 yaş sonrasında yer almaya başlar. Bu devrede çocuklar soyutlamalar yaparak soyut-somut kavramlar arasındaki ilişkiyi kavrayabilir. Charles (2000: 18)’a göre “Çocuk, soyut görüşler hakkında düşünme ve somut dokunabilir olmayan soyutlamaları kullanarak işlemleri uygulama gücünü geliştirir.”

Buna göre, deyimlerin öğretimi için en uygun dönem soyut işlemler dönemidir. Ancak buna rağmen İlköğretim I. Kademe Türkçe ders kitaplarına deyimlerin yer aldığı tespit edilmiştir. (Bkz. 3.1.2.).

1.8. TEKRAR ve ALIŞTIRMANIN ÖNEMİ

Birey, işi veya konuyu tekrarladıkça öğrenir. Böylece öğrenilenler uzun süreli bellekte kalır. Tekrar ve alıştırma, bireyde öğrenilecek konuya yatkınlık sağlar. Öğrenmenin iyi ve kalıcı olması ancak alıştırma ile mümkün olur. Öğrencilerin ara sıra öğrendikleri konular üzerinde yeniden çalışması ve öğrendiklerini gözden geçirmesi unutmayı azaltmaktadır.

“Tekrarlama öğrenmeyi zorlaştıran eski alışkanlıkları kırar, doğrusunun ve yenisinin geliştirilmesine yardımcı olur.” (Eren 2001: 592). Öğrenmede tekrar, özellikle becerilerin kazanılmasında önemli rol oynar. “Psikolojik incelemeler,

bilginin zihinsel olarak tekrar edilmesinin (rehearsal), kısa süreli belleğin uzun süreli belleğe çevrilme işlemini kuvvetlendirip hızlandığı gibi, kalıcılığı da artırdığını göstermektedir.” (Senemoğlu 2002: 362).

Tekrar etmenin bir takım kuralları vardır. Yapılan araştırmalara göre tekrarın arka arkaya değil, belirli aralıklarla yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalara göre; öğrenilecek konu karmaşık ve çeşitli ilkeleri kavramayı gerektiriyorsa önce yoğun bir çalışma yapılmalı, ardından da öğrenmeyi pekiştirecek kısa tekrarlar yapılmalıdır. Ancak ezbere dayanan konular yoğun bir öğrenme döneminden hemen sonra unutulacağından, bunları uzun bir zaman süresine yaymak ve bu süre içinde önemli hususları yeri geldikçe tekrar etmek öğrenmenin kalıcı olmasına yardımcı olur (Eren 2001: 592).

“Tekrar, kısa süreli bellekteki bilgilerin daha uzun süre kalmasını ve uzun süreli belleğe aktarılmasını sağlayan süreçtir.” (Erden ve Akman 2001: 168). “Öğrenme ve hatırlama açısından aralıklı olarak yapılan tekrarlar, bir defada yoğun olarak yapılan tekrarlardan daha etkilidir.” (Senemoğlu, Gömleksiz ve Üstündağ 2001: 12). “Tekrar, kesinlikle öğrenmenin en önemli bileşenlerinden biridir.” (Howe 2001: 55).

Tekrar gibi alıştırma da önemli bir öğrenme ilkesidir. Alıştırma yardımıyla öğrenilen konular daha kalıcı olur. “Alıştırma ya da uygulama uygun aralıklarla kullanıldığında, becerinin geliştirilmesinde katkıda bulunabilir ve unutma oranını azaltabilir.” (Hollingsworth ve Hoover 1991: 123). Bu nedenle kalıcılığın sağlanması için öğrenilen konuların alıştırmalarla desteklenmesi gerekir.

1.9. TÜRKÇE ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI

İlkokul Programı’nda (1968) Türkçe öğretiminin amaçları altı madde, Temeleğitim Programı’nda da (1982) sekiz madde olarak belirtilmiştir. Bu iki programda yer alan amaçlar temelde birbirinden ayrı değildir. Buna göre,

ilkokullarda Türkçe öğretiminin amacı, Milli Eğitimimizin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, öğrencileri,

- * anlama gücünün geliştirilmesi
- * anlatım beceri ve alışkanlığının kazandırılması
- * dinleme ve okuma alışkanlık ve zevkinin verilmesi
- * sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi
- * temel dilbilgisi kurallarının kavratılması
- * dil sevgi ve bilincinin uyandırılması

yönlerinden yetiştirmek, onlara yardımcı olmak ve yol göstermektir (Demirel 2002a: 16).

Türkçe öğretimi, anlamaya ve anlatmaya yönelik dört temel beceri üzerinde temellendirilmiştir.

“Öğretim süreci, öğreten kimsenin (öğretmenin); öğretim sırasında göz önünde bulunduracağı birtakım genel ilkelerle gerçekleşir.” (Binbaşıoğlu 1991: 22). “Eğitim-öğretim ilkesi bir eğitim-öğretim programının hazırlanıp uygulamaya konmasından, ders araç ve gereçlerin seçimine kadar olan bütün faaliyetlerde hareket noktasını oluşturmaktadır.” (Kıncal 1998: 108). Eğitim ve öğretimde kullanılan başlıca öğretim ilkeleri şunlardır:

1. Çocuğa Görelik İlkesi

Bu ilke kısaca *öğretimde her şey çocuk içindir* şeklinde tanımlanabilir. Günümüz eğitim anlayışında öğretimin başlangıcı öğrenci ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle eğitim-öğretim faaliyetlerinin çocuğa yönelik olması gerekmektedir.

“Bu ilkeye göre, öğretimde verimlilik sağlayabilmek için, çocuğun oturacağı sandalye ve masanın biçim ve özelliklerinden, okuyacağı kitabın konusuna,

düzenlenmesine varıncaya kadar, her şeyde çocuk psikolojisinin göz önünde bulundurulması gerekir.” (Binbaşoğlu 1991: 23). “Eğitim öğretimde ne yapılacaksa çocuğun bedensel, zihinsel ve ruhsal yapısına uygun ve bunları geliştirecek şekilde olmalıdır. (Erdem 2002: 72). “Eğitim ve öğretimde yapılacak olanın, çocuğun bütün yönlerdeki gelişim düzeyine uygun olması gerekir.” (Köklü 2000: 132). “Çünkü çocuğun her yaştaki ruhsal, fizyolojik, sosyal ve kültürel gelişim ve olgunluğu aynı değildir.” (Türkyılmaz 1966: 107).

2. Güncellik İlkesi

Bu ilke kısaca “herhangi bir konunun işlenebileceği en uygun zamanda işlenmesi” demektir. İşlenen konular ne kadar güncel olursa, çocuğun derse katılma isteği de o oranda artacaktır.

“Öğrenciye okulda kazandırılan bilgi, beceri ve tutumlar hayatla ilişkileri derecesinde yararlıdır ve gereklidir.” (Erdem 2002: 72). “Öğretimde güncellik olmalı ve gerçeklerden hareket edilmelidir.” (Köklü 2000: 132). “Bu ilkeye uymak, hem öğretimi kolaylaştırır; hem de öğrenilenlerin sürekli olmasını sağlar.” (Binbaşoğlu 1983: 21).

3. Yakından Uzağa İlkesi

Öğrenci, toplumun bir bireyi olarak ihtiyaçlarını doğal ve toplumsal çevreden karşılamaktadır. Hayatı boyunca içinde yaşadığı çevrenin etkisinde kalır. Bu nedenden dolayı öğrenci kendi çevresini tanıma isteği içindedir. Çocuk yakınında bulunan ve temasta bulunduğu şeylere karşı daha çok ilgi duymaktadır. Bu bağlamda eğitim-öğretime çocuğun yakın çevresinden başlamak gerekmektedir.

Bu ilke şu şekillerde tanımlanmıştır: “Öğrencinin en iyi bildiği kendisine en yakın olandır.” (Köklü 2000: 132). “Çocuğa yeni bir şey öğretirken önce çocuğun

kendisinden hareket edip okulundan, ailesinden, yakın çevresinden örnek verip ve daha sonra uzak çevreye gitmek gerekmektedir.” (Erdem 2002: 72). Binbaşıoğlu (1983: 21) ise “Bu, çocuğa, yeni bir Şey Őđretilirken, Önce çocuğun kendisinden, okulundan, evinden ya sokakta, yakın çevresinde gŐrdüklerinden Örnek vermek gerekir; demektir.” Şeklinde bir tanımlamaya gitmiştir.

4. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Bilinenden bilinmeyene ilkesi, Őđretilecek herhangi bir bilginin çocuğun daha Önce bildiği Şeylerden baŐlanması gerektiği anlamına gelmektedir.

“Bu ilkeye göre Önce çocuğun bildiklerinden hareket edip daha sonra bilmediklerini bildiklerinden yola çıkarak Őđretmektir.” (Erdem 2002: 72). “İnsan, yeni bir Şeyi, iyi bildiği Őeylerin yardımı ile Őđrenir.” (Binbaşıoğlu 1983: 22). “Çocuğa Őđreteceđimiz yeni Şeyleri bildiği konulara bağlıyarak ve yeni bir Şey ŐđreniyormuŐ hissini vermeden ve konuyu yadırgatmadan Őđretmek, Őđrenmeye kolaylaştırır ve çabuklaŐtırır.” (TŐrkyılmaz 1966: 108).

5. Ayanîlik İlkesi

Açıklık ilkesi olarak da adlandırılan ayanîlik ilkesine göre; dersin işlenmesi sırasında ne kadar çok duyu organının katılımı sağlanırsa Őđrenme o kadar kolay, unutma da o kadar zor gerçekteŐir.

Açıklık ilkesi, eğitim-Őđretim sŐrecinde Őđrencilere sunulan bilgilerin anlaşılır olmasını ve onların çesitli nesne ve varlıklarla doğrudan doğruya karŐılaŐmalarını amaçlamaktadır.” (Kıncal 1998: 113). “Bu ilkeye göre, Őđretimde duyu organlarına dayanmak ve deney yapmak esastır.” (KŐklŐ 2000: 132). “Konunun gŐrŐlerek, ŐlçŐlerek, gözlem ve deneylerle incelenmesi, duyuların etkinliği ile yaŐanmuŐ bilgilerle Őđretilmesidir.” (KŐçŐkahmet 1999: 45). “İŞlenecek

konu, eşya, resim, şema, grafik v.b. araçlar üzerinde görerek, işiterek, yoklayarak ve koklayarak öğrenme daha esası olur.” (Türkyılmaz 1966: 108).

6. Somuttan Soyuta İlkesi

Bu ilkeye göre çocuğun bilişsel gelişimine uygun olarak öncelikle somut olan kavramlardan hareket ederek soyut kavramlara doğru gidilmelidir. Bu ilke yardımıyla çocuklarda soyut kavramlar yavaş yavaş oluşmasına karşın, öğrenme daha sağlıklı gerçekleşir.

“Çocuk daha çok, özellikle ilköğretim I. Kademe öğrencileri, somut olan şeyleri daha kolay kavrar. Bu nedenden dolayı öğretmen öğretimde somut şeylerden hareket etmelidir.” (Erdem 2002: 72). “Öğretimde, somuttan başlanmalıdır.” (Köklü 2000: 132). “Bu ilke için, konunun ve öğrencinin özelliklerine göre görsel-ışitsel araçlardan yararlanılmalıdır.” (Küçükahmet 1999: 46). “Öğretim işi, aslında, zihinde oluşan bir etkinliktir; ama bu, kendiliğinden olamaz. Bunun için, somut şeylerden hareket etmek gerekir.” (Binbaşoğlu 1983: 32).

7. Ekonomiklik İlkesi

Ekonomiklik ilkesine göre, eğitimde her şey maddi ve manevi anlamda en az çaba, en az para ile gerçekleştirilmelidir.

“Öğretimde izlenecek yol zamandan, emekten ve paradan en etkili ve verimli bir şekilde yararlanmayı hedeflemeli ve gerçekleştirmelidir.” (Erdem 2002: 72). “Düzenlenen eğitim ortamıyla, gösterilen çabayla çok sayıda hedef gerçekleşmeli veya davranış kazandırılmalıdır.” (Köklü 2000: 132). “Ders konularının işlenmesinde, öğretim ya da diğer şahsî ihtiyaçlarımızın giderilmesinde, okula ait eşyaların kullanılmasında, okula ait derslik ve diğer öğretim yerlerinin

kullanılmasında en az zaman, emek ve enerji ilkesine göre davranılmalıdır.” (Hesapçıoğlu 1994: 160).

8. Doğallık İlkesi

Bu ilkeye göre ana amaç; eğitim ve öğretim süreçleri gerçekleştirilirken, öğretilecek konuların doğadaki gibi olmasına dikkat edilmesi gerektiğidir.

“Öğretimde öğretilcekler veya yapılacaklar, doğadaki gibi ve doğadaki sıraya göre yapılmalıdır.” (Köklü 2000: 131). “Konular, yerinde ve yaşamda olduğu biçimde incelenir.” (Binbaşoğlu 1983: 21).

1.9.1. TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

Yöntem, kısaca *hedefe ulaşmak için izlenecek yol* şeklinde tanımlanabilir. “Yöntem, bir amaca giden yol demektir, yani düşünölmüş ve plânlanmış bir hareket biçimidir.” (Hesapçıoğlu 1994: 142). “Bir işin yapılması veya bir amacın gerçekleştirilmesi için doğruluğu denenmiş en kısa, en verimli ve en kısa yol olarak tanımlanır.” (Alperen 2001: 100).

Bir öğretmen eğitim-öğretim sürecinde öğrencilerin ne kadar çok sayıda duyusuna yönelirse o oranda etkili bir öğretim sağlanmış olur. Beş duyunun öğrenmeye etkisi şöyledir:

Görme duyusu: %75

İşitme duyusu: %13

Dokunma duyusu: %6

Koklama duyusu: %3

Tad alma duyusu: %3 (Özyürek 1983: 21).

Çanakkale ili ve ilçelerinde görev yapan 46 öğretmenle yapılan anket değerlendirmelerine göre; 14 kişinin anlatım, 14 kişinin soru-cevap, 2 kişinin tartışma, 4 kişinin tümdengelim, 10 kişinin örnek olay incelemesi, 7 kişinin dramatizasyon, 4 kişinin cümle kurma, 1 kişinin gözlem, 4 kişinin tümevarım, 3 kişinin buluş, 1 kişinin öykü, 2 kişinin test çözme yöntemlerini uyguladıkları tespit edilmiştir. 18 kişi herhangi bir yöntem kullanmazken bazı öğretmenlerin birden fazla yöntemi kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Tablo-1

Çanakkale İli ve İlçelerinde Görev Yapan Öğretmenlere Uygulanan Anket Sonuçlarına Göre Öğretmenlerin Kullandıkları Yöntemler

Yöntemin adı	Kullandığını iddia eden öğretmen sayısı	Yöntem olarak kabul edilirligi	Deyimlerin öğretiminde kullanılabilirliği
Örnek olay incelemesi	10	X	
Dramatizasyon	7	X	X
Soru-cevap	14	X	X
Anlatma	14	X	X
Cümle kurma	4		
Gözlem	1	X	
Tümevarım	4	X	
Öykü	1		
Buluş	3	X	
Tümdengelim	4	X	
Tartışma	2	X	
Test	2		

Öğretme-öğrenme sürecinin etkili ve verimli olabilmesi için bir çok öğretim yöntem ve tekniği geliştirilmiştir. Öğrencilerde istendik davranış değişikliği yaratmak için öğretmen; dersin içeriğine, konu alanına ve öğrencilerin özelliklerine göre kullanacağı yöntem veya tekniği seçmelidir. Öğretmenin seçtiği yöntem ve tekniği etkili olarak kullanabilmesi için her şeyden önce yöntem ve teknik hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmalıdır. Ancak tabloda da görüldüğü gibi; Çanakkale ili ve ilçeleri ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin öğretim yöntem ve

tekniklerini çok iyi bilmedikleri ve deyimleri öğretmek için özel çaba harcamadıkları görülmektedir.

Öğretmenlerin belirttiği ve Tablo-1’de kullanılabilirliğine işaret edilen, öğretmenlerce belirtilmemesine karşın deyimlerin öğretiminde kullanılacak yöntem ve teknikler aşağıda açıklanmıştır.

1.9.1.1. Gezi, Gözlem ve İnceleme Yöntemi

Bu yöntem, çocuğun yakın çevresini gözlemleyip incelemesi ve bu çevredeki varlık ve eşyalarla yüz yüze gelerek onlar hakkında bilgi sahibi olması esasına dayanır. Bu yöntemle çocuklar gerçek olaylara tanık olma şansına sahip olurlar. Gezi, çocuklar için deneyimleri gerçek hale getirdiği gibi onların ilgilerini ve hayal güçlerini de ortaya çıkarır.

“Öğretimde gözlem; herhangi bir nesne, olgu ya da olayı iyi kavramak için, bu nesne, olgu ya da olayın türlü belirti ve koşullarını -bir plan çerçevesinde- göz ya da görsel araçlar yoluyla, oluş halinde, evre evre incelemek ve izlemek demektir.” (Binbaşıoğlu 1991: 123). “İnceleme ise, ele alınan bir konu ya da olayın özelliklerini ve ayrıntılarını tam olarak anlamaya çalışmak için yapılan yöntemli çalışmadır.” (Kavcar, Oğuzkan ve Sever 1997: 23).

İnceleme gezileri çocukların olayları yerinde görmelerini ve yaparak, yaşayarak öğrenmelerini, doğrudan bilgi edinmelerine, gözlem ve araştırma yapmalarına, ilgilerini bilinçli olarak saptamalarına olanak sağlayan etkinliklerdir. İnceleme gezileri çocukların gelişim düzeylerine uygun bilgi ve becerileri doğrudan elde etmelerini, içinde yaşadıkları dünyayı daha iyi tanımalarını, bildiği kavramı öğretmenine ve arkadaşına anlatma becerisine yardımcı olur. Ayrıca, çocukların grupta birlikte yaşamasını arkadaşlarıyla ya da büyüklerle olumlu ilişkiler kurmalarını sağlar (Poyraz ve Dere 2001: 96).

Gözlem olarak belirtilen yöntem, kaynaklarda *gezi-gözlem metodu* olarak geçmektedir ve daha çok okulöncesi eğitiminde ve fen bilgisi, tarih, coğrafya ve müzik öğretiminde kullanılır. Fen bilgisi dersi için çocuklar bir park, hayvanat bahçesi, orman gibi alanlara; tarih dersi için müze, kale ve tarihî binalara; coğrafya dersi için baraj, ırmak kenarı gibi alanlara; müzik dersi için ise bir konsere götürülebilir. Böylece okuma yoluyla kolaylıkla göz önünde canlandırılmayacak öğrenme durumları bu yöntemle sağlanmış olur.

Gezi, Gözlem ve İnceleme Yöntemi daha çok yapılan bir gezide görülenlerin sözlü veya yazılı olarak anlatılması, dil becerilerinin geliştirilmesinde kullanılabilir ancak deyimlerin öğretiminde kullanılamaz.

1.9.1.2. Soru-Cevap Yöntemi

Çok eski bir geçmişe sahip olan bu yöntem, öğretmenin bir konuyla ilgili hazırlamış olduğu soruları öğrencilere sorması ve onlardan cevap alması esasına dayanır.

“Çocuğun dinlediği veya okuduğu konularla ilgili anlama seviyesini tespit etmek, bildiklerini meydana çıkarmak, konunun iyi öğrenilip öğrenilmediğini anlayabilmek için soru-cevap yöntemine başvurulur.” (Alperen 2001: 102). “Soru-cevap yöntemi özellikle anlatım yönteminin sıkıcılığını ve monotonluğunu az da olsa ortadan kaldırarak öğrencileri aktif hale getirmeye çalışır.” (Öztürk 2002: 56). Bu yöntem “Ders kitabındaki metinlerle ilgili sorular veya öğretmenin hazırlayacağı sorulara öğrencilerin cevap vermesi, tartışma ortamının oluşturulması esasına dayanır.” (Karakuş 2002: 295). “Soru-yanıt, öğretmenin formüle ettiği soruları öğrencilerin sözel olarak yanıtlamalarına dayanan bir öğretim yöntemidir.” (Özyürek 1983: 40). Soru-cevap yöntemi öğrencilere düşünme, konuşma ve yorum yapma yeteneğini geliştirmesi bakımından önemlidir ve her dersin öğretiminde kullanılır.

Bu yöntemle öğrenciler derse aktif olarak katıldıklarından, öğrencilerin anlama ve anlatma becerileri gelişir. Öğrencinin; işlenen konuyu anlayıp anlamadığını tespit etmek, verilen bilgilerin öğrenciye ulaşp ulaşmadığını belirlemek amacıyla kullanılan bu yöntem deyimlerin ilk öğretiminde kullanılamaz. Çünkü bu yöntem, belli bir bilgi birikimi gerektirir. Bu yöntem ancak çocuklara bir çok deyim öğretildikten sonra belli durumlar verilerek uygun deyim buldurmaya yönelik, sınama amacıyla kullanılabilir.

1.9.1.3. Anlatma Yöntemi

Anlatma yöntemine bazı kaynaklarda düz anlatım ya da takrir yöntemi de denmektedir. Öğretmenler tarafından çok sık kullanılan bu yöntem; derse giriş yaparken, konuyu özetlerken ya da bir konuyla ilgili bilgi verirken kullanılır.

Sınıf içi çalışmalarda öğretmenin merkez olduğu bu yöntem “Öğretmenin herhangi bir konuyu bir sıra ve düzene göre, karşısındaki kimselere, baştan sona kadar açıklamasıdır.” olarak tanımlanır (Binbaşıoğlu 1991: 138). “Bu yöntem kalabalık sınıflara bilgi vermek, öğrencileri ikna etmek, eğlendirmek ve konulara açıklık getirmek amacıyla kullanılmaktadır.” (Yılmaz ve Sünbül 1997: 139). Bu yöntemde öğretmen aktif, öğrenciler ise pasif konumdadır.

“Anlatma yöntemi, yerinde ve zamanında kullanılması durumunda; öğrencilerin ulusal, ahlâki ve estetik değerler ve duygular geliştirmelerinde etkili olur; iyi birer dinleyici olmalarına yardım eder; bir sorunun çözümü ya da bir konunun anlaşılması için ihtiyaç duyup da elde edemedikleri bilgileri öğrenmelerine olanak sağlar.” (Kavcar, Oğuzkan ve Sever 1997: 19). “Bu yöntem, dersin başında öğrencilerin konuya karşı güdülenmesinde, konuyla ilgili açıklamalar yapmada, özetlerde ve anlaşılması güç olan konuların açıklanmasında kullanılabilir.” (Tan, Kayabaşı ve Erdoğan 2002: 42).

Bu yöntem günümüzde bütün öğretmenler tarafından kullanılmasına karşın çok uygun ve etkili bir yöntem değildir. Çünkü öğrenciler pasif bir durumda oturdukları ve genellikle öğretim sırasında soru sorma veya düşüncelerini ifade etme olanaklarına sahip olmadıklarından bu yöntem, etkili bir yöntem olarak değerlendirilemez. Anlatma yöntemi, çalışmada sadece deyimlerin anlamının verildiği Kontrol Grubunu temsil etmektedir.

1.9.1.4. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi

Bu yöntem, bireylerin gerçek hayatta karşılaştıkları sorunların sınıf ortamında çözülmesi yoluyla öğrencide öğrenmenin sağlanması amacıyla kullanılan bir yöntemdir.

“Örnek olay incelemesi yöntemi, öğrencilerin sorunlu bir olay hakkında gerçek ve geçerli bilgileri, bizzat kendilerinin bu olayı anlatmaları, olay hakkında gerekli verileri toplamaları, bunları öğrenip analiz etmeleri ve değerlendirmeleri yoluyla elde etmelerini sağlayan bir yöntemdir.” (Hesapçıoğlu 1994: 222). Bu yöntem daha çok öğrencilerin benzer olaylarda daha hızlı çözüm yollarını bulmalarını sağlar. “Bu yöntem öğrencilere bir konuyu ya da bir beceriyi kazandırmak ve o konuda uygulama yaptırmak amacıyla kullanılır.” (Demirel 2000: 84). “Bu yöntem daha çok buluş yoluyla öğretme yaklaşımında ve kavrama düzeyindeki davranışların kazandırılmasında kullanılır.” (Bal, Keleş ve Erbil 1999: 35). “Örnek olay incelemesi yönteminde öğrencilerin sorunlu bir olaya aktif olarak katılmaları ve sorunlu olayın nedenleri hakkında fikirler ve çözüm önerileri üretmeleri istenir.” (Saban 2002: 264).

“Bu yöntem genellikle, iş çevrelerinde, sosyal çalışma alanlarında, tıpta, sosyal hizmetlerde, ticaretle ve hukukta kullanılmaktadır.” (Tan, Kayabaşı ve Erdoğan 2002: 51).

Yöntem olarak kabul edilebileceklerden örnek olay incelemesi, deyimlerin öğretiminde kullanılamaz. Çünkü öğrencinin belli bir birikim sahibi olması gerekmektedir. “Daha önceden öğrenilmiş kavram ve ilkelerin uygulanmaya koşulmasıyla, öğrenme-öğretme ortamında kuram ve uygulama arasındaki boşluğun doldurulmasına yardımcı olur.” (Sönmez 2001: 283).

1.9.1.5. Gösteri Yöntemi

Bu yöntem daha çok öğrencilerin, öğretmen tarafından gösterilen bir resim üzerinde gördüklerini anlatması esasına dayanır ve aynı zamanda demonstrasyon ya da gösteri yöntemi olarak da adlandırılır. “Bu yöntem, hem göz hem de kulak yoluyla öğrenmeye olanak sağladığı için yalnızca söylemeye dayanan yöntemlere göre daha ‘etkili’dir.” (Binbaşıoğlu 1991: 132). “Gösteri metoduyla, yaparak öğretildiği gibi resim, karikatür veya vinyetler gösterilerek de öğretim yapılabilir, davranış değişiklikleri sağlanabilir.” (Karakuş 2002: 296). Gösteri “Bir fikrin, bir olgu ya da olayın bir kaynak tarafından çeşitli duyu organlarını etkileyecek biçimde gösterilerek anlatılması yöntemidir.” (Ergin 1998: 101).

Gösterme yöntemi, soyut kavramların somutlaştırılmasını çeşitli araçlar yardımıyla sağlayacak bir yöntemdir. Bu bağlamda da çizgi film, öykü, resim, fıkra, kukla, masal gibi materyallerden yararlanarak oluşturulmaya açık bir yöntemdir. “Confucious’un ‘bir resim bin sözcüğe bedeldir’ şeklindeki sözleri konuyu çok güzel özetlemektedir.” (Duyar 2001: 29). Ancak Türkçe öğretmenlerinin çok fazla görsel materyal kullanmadıkları bilinen bir gerçektir. “Öğretmenler, Türkçe derslerinde, genel olarak, ders kitabı, ders defteri, yazı tahtasının dışında herhangi bir görsel, işitsel ya da görsel-işitsel araç kullanmamaktadırlar.” (Sağır 2002b: 56). Erginer (2000: 351)’e göre bu yöntem “İlköğretim programların bir içerik düzeni gerektirmesinden dolayı, özellikle ilköğretim birinci kademesi için vazgeçilmez olmaktadır.”

Bu tezde materyal olarak özgün öyküler ve Metin Yurtbaşı'nın Deyimler Sözlüğü'nden alınmış resimler kullanılmıştır. Bu doğrultuda bu yöntem, öykü ve resimlerin deyimlerin öğretiminde kullanılabilirliği sınanmıştır.

Burada resimler, deyimlerin görünürdeki anlamını, öyküler ise gerçekte verilmek istenen anlamı sembolize etmektedir.

1.9.1.6. Çözümleme Yöntemi

Çözümleme yöntemine birçok kaynakta aynı zamanda analiz yöntemi de denmektedir ve bu yöntem bazı kaynaklarda tümdengelim metodu olarak da geçer. Bu yöntem; çocukları araştırma ve inceleme yapmaya yönelir. Çözümleme yöntemi daha çok herhangi bir problemi tam olarak anlayabilmek için onu ana kısımlarına ayırarak aralarındaki ilişki ve ayrıntıları bulup çıkarmak esasına dayanmaktadır.

“Çözümleme Yöntemi, bir bütünü oluşturan parçaları amaçlı olarak birbirinden ayırma işidir.” (Kavcar, Oğuzkan ve Sever 1997: 17). “Eşya, olay ve varlıkları önce bir bütün olarak ele alıp parçalara ayırma metoduna analiz deniliyor.” (Karakuş 2002: 297).

1.9.1.7. Tartışma Yöntemi

Bu yöntem, sınıftaki öğrencilerin çoğunun katılabildiği ve tartışmalar biçiminde gerçekleşen bir öğretim yöntemidir. “Tartışma, öğrencileri bir konu üzerinde özgür düşündürmeye yönelmek, iyi anlaşılmayan noktaları açıklamak ve daha önce verilen bilgileri pekiştirmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir.” (Demirel 2002a: 34). “Bu yöntem daha çok konunun kavranması aşamasında karşılıklı olarak görüşler ortaya konurken, bir problemin çözüm yollarını ararken ve değerlendirme çalışmaları yaparken kullanılır.” (Sağır 2002a: 86). “Öğretmen sınıfında bu yöntemi

dersin hangi aşamasında ve ne kadar kullanacağını önceden belirlemelidir.” (Şimşek 2002: 19).

Bu yöntem öğrencilere geçmiş yaşantılarından örnekler vermesini, analiz, sentez ve değerlendirme yapma imkânını sağlar.

Tartışma yöntemi; kişilerin bir konu üzerinde yeterli bilgiye sahip olduklarında kullanıldığı için deyimlerin yeni öğretiminde kullanılamamaktadır.

1.9.1.8. Dramatizasyon Yöntemi

Olay ve durumları somutlaştırması, konunun daha kolay anlaşılmasını sağlaması bakımından dramatizasyon yönteminin Türkçenin öğretiminde büyük bir rolü vardır. Drama, “Kişinin kendi kimliğinden çıkarak bir başka kimliği canlandırmaya yönelik rol üstlenmesi ve onu oynamaya çalışmasıdır.” (Cemiloğlu 1998: 84). “Drama tekniği ile öğrenciler hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini yaşayarak öğrenirler.” (Demirel 2002b: 40). “Dramatizasyonlar öğrencilerin zaman ya da mekan yönünden ulaşamayacakları olayları incelemelerini, yaratıcılıklarını sergilemelerini; düşünme, algılama, yorumlama, dinleme, konuşma gibi iletişim yeteneklerini geliştirmelerini sağlar.” (Ergin 1998: 101).

İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nın genel amaçları içerisinde yer alan “türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek” isteği çocukların okula başlamadan önce evde, sokakta okula başladıktan sonra da örgün öğrenim kurumları içerisinde katıldıkları küçük dramatizasyon çalışmalarının ana dili eğitimindeki önemini ortaya koymaktadır (Temizyürek 2002: 590-591).

Bu yöntemde, öğrenci bütün duyu organlarıyla kendi duygu ve düşüncelerini ifade etme imkânını elde eder.

1.9.1.9. Tümevarım Yöntemi

Bu yöntem, bütünü tek tek küçük bağımsız birer parçadan oluşturduğu düşüncesine dayanmaktadır. “Klasik veya en eski olarak nitelenebilecek bir anlayış olarak bilinen tümevarım stratejisi daha çok eğitimin kolaydan zora, parçadan bütüne veya basitten kompleks yapıya düşüncesinin bir sonucudur.” (Cemiloğlu 1998: 78).

“Tümevarım, benzer olaylardan ve durumlardan, örneklerden hareket ederek bir kurala varmak, bir sonuç çıkarmaktır.” (Alperen 2001: 106).

“Birden çok görüşü ya da buluşu karşılaştırıp değerlendirdikten sonra bunların sağlam yanlarını kendinde toplayan genel bir görüş olarak bir araya getirme, bir tür kaynaştırma yapma, verileri bir bütün oluşturacak biçimde kaynaştırma, belirli kurallara, ilkelere ya da gerçeklere ulaşabilmelerini sağlamak gösterme temeline dayanan bir öğretim yoludur.” (Sağır 2002a: 83).

“Tümevarım metodu gözleme, deneme ve araştırmaya dayandığı için çocukların beyinlerinin matematiksel yönde gelişmesine ve ezbercilikten kurtulmalarına katkıda bulunur.” (Karakuş 2002: 297). Tümevarım, daha çok ilk okuma yazma öğretiminde, matematik ve fen bilgisi öğretiminde kullanılan bir yöntem olduğundan deyimlerin öğretiminde kullanılamaz.

1.9.1.10. Tümdengelim Yöntemi

Tümdengelim yönteminde; tümevarım yönteminin tersine, genellemelerden özel verilere doğru gidilir.

“Tümdengelim, bir kuraldan özel durumlar çıkarmadır.” (Alperen 2001: 106). “Tümdengelim, doğru olan genel bir önermeden, tikel ya da tekil önermeye doğru gitme sürecidir.” (Sönmez 2001: 202).

“Dil bilgisi çalışmalarında öğrencilere tanıtıcı ve açıklayıcı bilgiler verilmek ya da yeni teknikler öğretilmek istendiği zaman tümdengelim yönteminden yararlanılabilir.” (Sağır 2002a: 83).

“Bu metot uygulanırken, çözeceğimiz problemin sonucuna ait kural veya formül önce söylenir, sonra gözlem, deney, inceleme ve araştırma yollarıyla bunların gerçeğe uygunluk ve doğruluk dereceleri ispatlanmaya çalışılır.” (Türkyılmaz 1966: 115).

Tümdengelim yöntemi daha çok fen bilgisi gibi açıklama gerektirecek derslerde bir yöntem olarak kullanılabilir ancak deyimlerin ilk kez öğretiminde bir yöntem olarak kullanılamaz.

1.9.1.11. Buluş Yöntemi

Keşfettirme yöntemi olarak da anılan bu yöntem; bazı ilke ve genellemelerin öğrenciler tarafından bulunması temeline dayanır.

“Buluş, var olduğu halde o ana kadar bilinmeyen bir nesne ya da kuralı bulup gün ışığına çıkarma yoludur.” (Sağır 2002a: 85). “Buluş yoluyla öğrenmede öğrenme, özelden genele doğru düzenlenir ve öğretme-öğrenme sürecinde öğrenciler aktif halde bulunurlar.” (Tan, Kayabaşı ve Erdoğan 2002: 57).

Buluş; metin içinde buldurma, metnin ana ve yardımcı düşüncelerini buldurma gibi somut verilerden hareketle gerçekleştiğinden; deyimler de daha çok soyutluk içerdiğinden; bu yöntemin deyim öğretiminde kullanılması mümkün değildir. Deyimler öğretildikten sonra sınama amaçlı kullanılabilir ancak deyimlerin ilk kez öğretilmesi sırasında kullanılamaz.

Çanakkale ili ve ilçelerine bağlı ilköğretim okullarındaki Sınıf ve Türkçe öğretmenlerinin yöntem olarak kullandıklarını belirttikleri “cümle kurma, test” ders

sonunda yapılacak sınaama faaliyetlerinden sayıldığından yöntem ya da teknik değildir.

II. BÖLÜM YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma, yarı deneysel yönetime göre yapılmıştır. Uygulamanın yapıldığı okul, yarı rastlantısal yöntemle seçilmiştir.

Araştırmada “ön test – son test kontrol gruplu model” kullanılmıştır. Bu modelde iki grup vardır. Bunlardan biri kontrol, diğeri ise deney grubudur. Her iki grupta da deney öncesinde ve sonrasında ölçmeler yapılmıştır. Modelin simgesel görünümü her bir grup için şu şekilde gösterilebilir (Karasar 1999: 97).

G1	R	O1.1		O1.2

G2	R	O2.1	X	O2.2

G: Grup

R: Rastlantısal yöntem

O: Test

X: Deney

2.2. EVREN ve ÖRNEKLEM

Araştırmanın evreni 2002-2003 eğitim ve öğretim yılında Çanakkale ili Merkez ilçesindeki Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ilköğretim okullarında okuyan 5. sınıf öğrencileridir.

Deyim öğretimi ile ilgili uygulamayı yapmak amacıyla Çanakkale Valiliği ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izne göre pilot çalışma için Ömer Mart İlköğretim okulu, asıl çalışma için 18 Mart İlköğretim Okulu belirlenmiştir. 18 Mart İlköğretim Okulunun A ve C şubelerinin 5. sınıfında okuyan 67 (altmış yedi) öğrenci örneklem alınmıştır. Alınan örneklemde bütün uygulamalara katılan 54 (elli dört) öğrencinin verileri değerlendirilmiştir.

2.3. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Uygulamaya başlamadan önce deyimlerle ilgili kaynak kitaplar taranmıştır.

Yararlanılacak kaynakları elde etmek için Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kütüphanesi, Çanakkale İl Halk Kütüphanesinde araştırmalar yapılmıştır. Konu ile ilgili çeşitli dergilerin içindekiler kısmı taranmıştır.

Çanakkale il merkezinde bulunan ilköğretim okullarının Türkçe dersinde okuttukları 5. sınıf ders kitapları incelenmiştir. Öğretilecek deyimler 5. Sınıf Türkçe Ders kitaplarında yer almadığı için farklı ders kitaplarını işleyen okulların arasından yarı rastlantısal yöntemle uygulamanın yapılacağı pilot çalışma için Ömer Mart İlköğretim Okulu ve asıl çalışma için 18 Mart İlköğretim Okulu seçilmiştir. Pilot çalışmanın ilk aşamasının dört hafta, ikinci aşamasının ondan üç ay sonra, asıl çalışmanın ise pilot çalışmanın ilk aşamasından hemen sonra başlamasına ve ilk aşamasının dört hafta, son aşamasının iki ay sonra yapılmasına karar verilmiştir.

Pilot çalışmaya başlamadan önce, Çanakkale il merkezinde okutulan İlköğretim Türkçe 5 ders kitaplarında yer almayan ve öğrenci seviyesine uygun olduğu düşünülen 100 (yüz) deyim tespit edilmiştir. Hazırlanan deyimlerin öğrenciler tarafından bilinip bilinmediğini sınamak amacıyla Merkez İlköğretim Okulunda uygulama yapılmıştır. Bu uygulamaya toplam 85 (seksen beş) öğrenci katılmıştır. Testler değerlendirilerek pilot çalışmada öğretilecek 30 (otuz) deyim

belirlenmiştir. Bunun için öğrenciler tarafından anlamı hiç bilinmeyen deyimlerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Bu aşamadan sonra seçilen 30 (otuz) deyimın görünürdeki anlamını açıklayan ve Metin Yurtbaşı'nın Deyimler Sözlüğü'nden alınan resimler kuru boyayla boyanmıştır. Deyimlerin gerçekte vermek istediği anlamı öğrencilere açıklayabilmek için de özgün hikâyeler yazılmıştır.

Uygulama sırasında ortaya çıkabilecek aksaklıkları önlemek amacıyla pilot çalışma yapılmıştır. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra asıl çalışmaya geçilmiştir. Uygulamanın ilk aşaması 2002-2003 eğitim-öğretim yılının Şubat ve Mart aylarında, son aşaması ise Mayıs ayında yapılmıştır. Örneklemleri oluşturan öğrencilere uygulamalar, ders saatlerinde araştırmacı tarafından yapılmıştır.

Araştırmada Kontrol ve Deney Grupları oluşturulmuş, iki gruba da farklı uygulamalar yapılmıştır. Kontrol Grubuna sadece deyimın anlamı verilmiş, Deney Grubuna ise deyimın anlamı verildikten sonra ilgili resim gösterilerek ardından hikâyesi okunmuştur.

Her dersin başında ve sonunda test yapılmıştır. Öğrenmenin hangi düzeyde gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla iki ay sonra öğrencilere son bir test uygulanmıştır. Bunlara ait örnek veri toplama araçları Ekler kısmında yer almaktadır.

2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ ve DEĞERLENDİRİLMESİ

Belirlenen 20 (yirmi) deyimle ilgili, sadece anlam soran testler hazırlanmıştır. Bütün gruplara aynı testler uygulanmıştır. Her ön test ve son testte, deyimlerin sıraları değiştirilerek anlamlar sorulmuştur. Elde edilen verilerle ilgili bilgiler için tablolar oluşturulmuştur.

Deyimlerin anlamını doğru bilen öğrenciler için 1, bilmeyen öğrenciler için 0 sayısı kullanılmıştır. Bilgisayara aktarılan bu veriler, tablo ve grafiklerle

gösterilmiş, yüzdeleri alınarak SPSS sonucuna göre istatistiksel verilerine bakılmıştır.

III. BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

3.1. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, Türkçe ders kitaplarının genel durumu ve deyimleri öğretme şekli ile uygulama sırasındaki gözlem ve değerlendirmeler ele alınmaktadır. Ayrıca öğrencilerin deyimleri nasıl öğrendikleri ile ilgili bulgulara da yer verilmektedir.

3.1.1. Deyim Öğretiminin Türkçe Ders Kitaplarındaki Durumu

Öğretimde ders kitapları, her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. “Ders kitapları, sürekliliği, doğruluğu, değişkenliği tartışılabilen bir olgu olan bilginin yanı sıra görsel, algısal, ussal ve zihinsel kazanımların toplamına işaret etmektedir.” (Demirel 2002a: 36). “Ders konularına ait bilgileri, öğrencilerin kendi kendilerine okuyarak, sıralı ve doğru bir biçimde öğrenmeleri için kullanılmak üzere, öğretim programlarına uygun biçimde ve özel bir amaç ile hazırlanmış yazılı bir metindir.” (Hesapçıoğlu 1994: 297).

Okullarımızda MEB yayınlarından başka, özel yayınevlerinden çıkarılan Türkçe ders kitapları da okutulmaktadır. Zamanla kitapların gelişmesi ve çeşitlenmesi bunlardan birinin seçimini gündeme getirmiştir. Bu kitaplar, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının izniyle okutulmaktadır. Çanakkale il merkezinde bulunan ilköğretim okullarında beş tane, 5. sınıf Türkçe ders kitabı kullanılmaktadır. Bu ilköğretim okullarında okutulan kitapların yazarları ve hangi yayınevinden çıktıkları ikinci tabloda gösterilmiştir.

Bu ders kitaplarını tanıtmak amacıyla Özcan Demirel'in Türkçe ders kitaplarını değerlendirme ölçeğinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda genel görünüm, fiziksel görünüm, içerik, kelime ve cümle yapısı, alıştırma ve değerlendirme bölümlerindeki maddelerden yola çıkılarak değerlendirmeler yapılmıştır. (Bkz. Demirel 2002a: 38-40). Ancak bu çalışmanın konusu deyimlerin öğretimi olduğundan, daha çok kitaplardaki deyim öğretimi çalışmalarını üzerinde durulmuştur.

Tablo-2

Çanakkale İli İlköğretim Okulları ve 5. Sınıf Türkçe Ders Kitapları

İLKÖĞRETİM OKULU	DERS KİTABI
Arıburnu İlköğretim Okulu	AYATA Ali İhsan – O. KAYA ve E. ŞATIR, MEB Yayınları
Barbaros İlköğretim Okulu	"
Cevatpaşa İlköğretim Okulu	"
Kepez İlköğretim Okulu	"
Mustafa Kemal İlköğretim Okulu	"
Turgut Reis İlköğretim Okulu	"
İstiklâl İlköğretim Okulu	BAKIRCIOĞLU Rasim – Güner YALÇIN, Özgün Matbaacılık
Ömer Mart İlköğretim Okulu	"
Özlem Kayalı İlköğretim Okulu	"
Atatürk İlköğretim Okulu	GÜMÜŞ Ahmet, Altın Kitaplar Yayın Evi
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	"
Gazi İlköğretim Okulu	"
Gökkuşuğu Özel İlköğretim Okulu	"
Merkez İlköğretim Okulu	"
18 Mart İlköğretim Okulu	"
Şemsettin Fatma Çamoğlu İlköğretim Okulu	"
Vali Fahrettin İlköğretim Okulu	"
Kepez Atatürk İlköğretim Okulu	SIRMATEL Ziya – Adil TOPALOĞLU, Yıldırım Yayınları
Anafartalar İlköğretim Okulu	TEKIŞIK Hüseyin Hüsnü, Tekişik Yayıncılık

Kitapların ilki Ali İhsan Ayata, Olyar Kaya ve Esen Şatır'ın birlikte hazırladıkları MEB yayınlarından çıkan "İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 5"tir. Üzerinde resim olmayan kitabın kapağı, renkli ve kartondandır. 19x27 boyutunda büyük boydur. Yazıların punto büyüklüğü 14'tür. Sever'e göre resimler, çocuğun

görsel algısını, düşüncesini, duyarlılığını geliştirecek özellikler taşımalıdır. (Nas 2002: 57). Birinci hamur kağıttan yapılan bu kitapta da bu yaş grubu çocuğun seviyesine uygun; metnin konusuna ve anlatalım, yazalım çalışmalarına yönelik çizilmiş resimler, bazı yerlerde ise fotoğraflar yer almaktadır.

Kitapta *değerlendirme* başlığı altında, dörder seçenekli, yedi test vardır. Soru sayısı test başına beş ile on beş arasında değişmektedir. Bu soruların çoğu dil bilgisel sorulardır. Kitabın sonunda sözlük ve kaynakçaya yer verilmiştir.

Kırk bir tane metnin bir tanesi serbest okuma şiiridir. Metinlerden on tanesi şiir, otuz bir tanesi düz yazıdır.

Kitabın işleniş sırası sözcükleri ve sözcük gruplarını öğrenelim, düşünelim-söyleyelim, öğrenelim-uygulayalım, anlatalım-yazalım, güzel yazalım şeklindedir.

Sözcükleri ve sözcük gruplarını öğrenelim kısmında metin içinde geçen kimi sözcükler açıklanmış, kimilerin anlamı sözlükten bulunmak üzere öğrenciyeye bırakılmıştır.

Düşünelim, söyleyelim başlığı altında “nasıl, ne, neden, hangi, niçin, nereden, neyi” soru adlarıyla metinde işlenen konuyu kavramaya yönelik sorular sorulmuştur.

Öğrenelim, uygulayalım bölümünde dil bilgisi, yazım ve noktalama kuralları genellikle metinde geçen cümlelerden yararlanılarak işlenmiştir.

Anlatalım, yazalım çalışmalarında anı, gezi, öykü, masal fıkra vb. anlatma, bir olayı canlandırma, özdeyiş açıklama, çeşitli konuları araştırma, grup çalışması yapma, şiir ve rapor yazma, sınıf panosu hazırlama etkinlikleri yardımıyla öğrencilerin sözlü ve yazılı olarak kendilerini, duygularını, düşüncelerini ve gözlemlerini ifade etmeleri sağlanmıştır.

Güzel yazalım çalışmalarında, yazı dersi çalışmaları için yararlanılacak araç ve gereçler tanıtılarak dik ve eğik temel yazılarından yazı ve kılavuz karton örnekleri verilmiştir. Bu çalışmalar için adlar, özdeyişler, matematik işaretleri, dilekçeler ve şiirlerden yararlanılmıştır.

Kitapta on dört tane deyim vardır. Bunlardan sadece iki tanesi açıklanmıştır. Deyimlerin hepsi metinde yer almıştır. On dört deyimden yedi tanesi metinlerde rastlantısal kullanılmıştır. Deyim çalışmaları için genellikle “*sözcükleri ve sözcük gruplarını öğrenelim*” başlığı altında sözcük gruplarının anlamı verilerek bunların cümle içinde kullanılması çalışmaları yapılmıştır. Aşağıda bu çalışmalarla ilgili bazı örnekler yer almaktadır:

“Aşağıdaki sözcükleri ve sözcük grubunun geçtiği tümceleri okuduğumuz metinden bulalım. Anlamalarını kavramaya çalışalım.” (s. 97).

Pati, göz kulak olmak, kırgın.

“Aşağıdaki sözcükleri ve sözcük grubunun geçtiği tümceleri okuduğumuz metinden bulalım. Anlamalarını kavramaya çalışalım. Sözlükteki tanımlarıyla karşılaştıralım, başka anlamları olup olmadığına bakalım.” (s. 116).

Yonga, büyüdü, tınmak, kulak kabartmak.

“‘Adam olmak’ deyiminin, sözlüğe bakarak diğer anlamlarını da bulunuz. Tartışınız.” (s. 134).

“Aşağıdaki sözcük ve sözcük grubunun anlamlarını sözlükten bulalım. Anlamalarını kavramaya çalışalım.” (s. 155).

Plâj, dört gözle beklemek.

Bu çalışmalarda hareket noktası metin ve deyimler sözlüğüdür.

Kitaplardan ikincisi **Rasim Bakırcıoğlu ve Güner Yalçın**’ın yazdıkları “**İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı**”dır. Kitabın kapağı, renkli ve kartondandır. Üzerinde kütüphanede araştırma yapan ve masada ders çalışan iki çocuğun resmi vardır. 14 puntuyla yazılmış, ciltli ve birinci hamur kağıttan yapılan kitap 19x27

boyutundadır. Metin ile ilgili resimlerin yanı sıra konuların işleniş kısımlarında da resimlere yer verilmiştir.

Kitapta beş tane, on beşer soruluk, dörder seçenekli test ve bunların yanıtlarını gösteren bir cevap anahtarı vardır. Soruların büyük bir kısmı dil bilgisi konularını sınamaya yöneliktir. Kitabın sonunda sözlük, dizin ve kaynakçaya yer verilmiştir.

Kırk dört tane metnin bir tanesi serbest okuma parçasıdır. Metinlerden otuz iki tanesi düz yazı, on iki tanesi şiirdir.

Okuduğumuzu anlayalım çalışmaları “*söz dağarcığımızı geliştirelim*” ve “*okuyalım, dinleyelim, yanıtlayalım*” alt başlıklarına ayrılmıştır. Söz dağarcığımızı geliştirelim kısmında sözcüklerin ve sözcük öbeklerinin anlamları açıklanarak bunlara yönelik çalışmalara yer verilmiştir. Okuyalım, dinleyelim, yanıtlayalım bölümünde ise sesli ve sessiz okuma; vurgu, tonlama, duraklama çalışmaları ve metni anlama soruları üzerinde durulmuştur.

Sözlü ve yazılı anlatım başlığı altında öğrenciler çeşitli etkinliklerle etkili konuşma ve yazmaya yönlendirilmiştir. Bunun için atasözü ve özdeyiş açıklama, şiir yorumlama, gözlemlerini anlatma, kendini tanıtmaya, duvar gazetesine yazı hazırlama, kitap tanıtmaya, bir konuyu tartışma ve eleştirme çalışmaları verilmiştir. Bunun dışında verilen bir öykünün gerisini tamamlama, bir şiiri düz yazı şekline getirme, türlü konularda sorular hazırlayıp arkadaşlarına sorma gibi öğrenciyi yaratıcı olmaya zorlayan çalışmalar da vardır. Günlük haberleşmede kullanılan kutlama kartı, senet, dilekçe, telgraf çekme ve örnek telefon konuşması yapma konuları üzerinde de durulmuştur.

Türkçemizi öğrenelim çalışmalarında, metne yönelik sorularla işlenecek dil bilgisi konuları öğrencilere sezdirilmiştir. Dil bilgisi konuları dışında yazım ve noktalama kurallarına da yer verilmiştir. Bu bölümde öğrencilerin dikkatini

çekmek ve öğrenmeyi daha eğlenceli hâle getirmek için konularla ilgili küçük resimler de vardır.

Güzel yazı yazalım başlığı altında yararlanılacak araç ve gereçler tanıtılmış, bu konuda uyulması gereken kurallar açıklandıktan sonra eğik temel yazıyla yazılan örnek yazılar gösterilmiştir.

Kitapta yirmi üç deyim vardır. Bunlardan sadece altı tanesi açıklanmıştır. Deyimlerin hepsi metinde yer almıştır. Deyimler, geleneksel bir çalışma olan anlamlarını verme veya bulma, bunları cümle içinde kullanma şeklinde işlenmiştir. Aşağıda bu çalışmalarla ilgili örnek gösterilmiştir:

“Deyimler sözlüğünden ‘öfke’ ile ilgili deyimler bulup anlamlarını okuyalım.” (s. 18).

“ ‘Yola koyulmak’ ve ‘uğurlar ola’ deyimlerinin anlamlarını sözün gelişinden bulalım.” (s. 22).

“ ‘Bağrına basmak’ deyimini tümce içinde kullanalım.” (s. 26).

“ ‘Kendini beğenmek’ deyimini tümce içinde kullanalım.” (s. 40).

“ ‘Yüreği yanmak’ deyiminin anlamını, sözün gelişinden bulmaya çalışalım, sözlükteki ya da deyimler sözlüğündeki anlamıyla karşılaştıralım.” (s. 53).

“ ‘Kulaktan kulağa dolaşmak’ deyiminin anlamı nedir?” (s. 56).

“Okuduğumuz metinde geçen deyimleri bulalım. Anlamlarını önce tümcenin gelişinden bulmaya çalışalım, sonra da deyimler sözlüğünden öğrenelim.” (s. 63).

“ ‘Aklına takmak’ deyimini açıklayalım.” (s. 104).

“ ‘Kulağına küpe olmak’ deyimini tümcede kullanalım.” (s. 107).

“ ‘Can evinden vurmak’ deyiminin anlamını sözün gelişinden bulmaya çalışalım.” (s. 124).

“ ‘Dile getirmek’ deyiminin anlamını öğrenip tümcede kullanalım.” (s. 151).

“ ‘Hep o kişinin ya da şeyin sözünü etmek’ anlamına gelen deyim, aşağıdakilerden hangisidir?” (s. 67).

- a) dili çözülmek
- b) dili dolaşmak
- c) diline dolamak
- d) dilinden düşürmemek

Bu çalışmalarda hareket noktası deyimi sözün gelişinden bulma, deyimi cümle içerisinde kullanma ve deyimler sözlüğü yardımıyla deyim anlamını bulmadır.

Üçüncü kitap **Ziya Sırmatel ve Adil Topaloğlu'nun** birlikte hazırladıkları **“İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı”**dır. Kitabın kapağı renkli ve kartondandır. Üzerinde Türkçe 5 ders kitabını okuyan iki öğrencinin resmi vardır. 19x27 boyutlarında, büyük boydur. 14 puntuyla yazılmış, ciltli ve birinci hamur kağıttan yapılmıştır. Bu kitapta da metnin içeriğine ve öğrenci seviyesine uygun resimler yer almaktadır. Resimlerden bazıları çizilmiş, bazıları ise gerçektir.

Kitapta dört tane, on beşer soruluk, dörder seçenekli test ve bunların yanıtlarını gösteren bir anahtar vardır. Soruların çoğunu dil bilgisi soruları oluşturmaktadır. Kitabın sonunda sözlük, dizin ve kaynakça vardır.

Kırk üç tane metnin iki tanesi serbest okuma parçasıdır. Bunlardan dokuz tanesi şiir, otuz dört tanesi de düz yazıdır.

Kitap; bunları öğrenelim, okuyalım-anlayalım, dilimizin kurallarını öğrenelim, anlatalım-yazalım, okuyalım-dinleyelim-izleyelim, doğru ve güzel yazalım sırasıyla işlenmiştir.

Bunları öğrenelim başlığı altında metinde bulunan sözcüklerin anlamları üzerinde durulmuştur.

Okuyalım, anlayalım çalışmalarında anlatılmak istenen konuları buldurmaya yönelik sorular sorulmuştur.

Dilimizin kurallarını öğrenelim bölümünde tür ve paragraf bilgileri verilmiş; dil bilgisi, yazım ve noktalama konuları metinde geçen cümlelerden yararlanılarak işlenmiştir.

Anlatalım, yazalım başlığı altında metinde işlenen konularla ilgili sözlü ve yazılı çalışmalara yer verilmiştir. Bunların arasında metinde geçen konuya benzer anı anlatma, okunan kitapların listesini hazırlama, tanınmış bir kişi hakkında bilgi toplama, metne uygun farklı başlıklar bulma, türlü konuları tartışma etkinlikleri vardır. Bunun yanı sıra verilmiş bir öykünün sonuç kısmını değiştirme, özdeyiş açıklama gibi öğrenciyi hayal gücünü kullanmaya teşvik edici çalışmalar da vardır. Günlük yazışmalarda kullanılan rapor, ısmarlama yazısı, mektup, senet, dilekçe, senet ve telefon görüşmesi yapma örnekleri üzerinde de durulmuştur.

Doğru ve güzel yazalım bölümünde dik oturma çalışmaları yapılarak yazı araç ve gereçleri tanıtılmış, dik ve eğik temel yazılarından örnek yazılar verilmiştir. Çalışmalar için ayrıca kılavuz karton örnekleri de gösterilmiştir. Örnek yazılar için öykü, şiir, atasözü, özdeyiş ve davetiyelerden yararlanılmıştır.

Kitapta otuz bir tane deyim vardır. Bunlardan sadece dokuz tanesi “*bunları öğrenelim*” başlığı altında açıklanmıştır. Deyimlerden biri metin içinde yer almazken “*gözleri dolu dolu olmak*” deyimini farklı metinlerde olmak üzere iki kere kullanılmıştır. Deyim çalışmaları için genellikle “*bunları öğrenelim*” başlığı altında deyimlerin anlamı verilerek bunları cümle içinde kullanma, anlamı verilmeyen deyimleri sözlükten bulma ödevleri verilmiştir. Bunlardan bazıları kitaptan alınan şu örnek cümlelerle gösterilebilir:

“... Siz de sözlüklerinizden ‘*gözü tutmak*’ sözcük öbeğinin anlamını bulunuz.” (s. 30).

“Parçada geçen ‘*şaşkına dönmek*’, ‘*çılgılık koparmak*’ kalıplaşmış sözcük öbekleridir. Genellikle gerçek anlamlarından ayrı bir anlam taşıyan böyle sözcük öbeklerine deyim denildiğini biliyorsunuz. Bu iki deyim anlamını deyimler sözlüğünden bularak defterinize yazınız.” (s. 51).

“... Siz de ‘yola çıkmak’ deyiminin anlamını öğrenerek bir cümlede kullanınız.” (s. 55).

“ ‘Gözleri dolu dolu olmak’ ve ‘içini çekmek’ deyimlerinin parçada geçtiği yerleri bulunuz. Bu deyimlerin anlamlarını öğrenerek defterinize yazınız.” (s. 76).

“Sözlüğünüzden ‘güme gitmek’ deyiminin anlamını bularak defterinize yazınız.” (s. 89).

“... Siz de donakalmak sözcüğüyle ‘muradına ermek’ ve ‘kaşla göz arasında’ deyimlerinin anlamlarını sözlüklerinizden bularak defterinize yazınız.” (s. 94).

“Parçada geçen ‘saltanat sürmek’, ‘el ayak çekilmek’, ‘ruhunu şad etmek’ deyimlerinin anlamlarını sözlüklerinizden bulunuz.” (s. 127).

“... Siz de ‘dile getirmek’ ve ‘görev düşmek’ deyimlerinin anlamlarını sözlüklerinizden bularak defterinize yazınız. Sonra da bu deyimleri birer cümlede kullanınız.” (s. 141).

“... Siz de ‘yollara düşmek’ deyiminin anlamını sözlükten bularak defterinize yazınız. Bu deyim bir cümlede kullanınız.” (s. 148).

Bu çalışmalarda hareket noktası deyim sözcüğünün gelişinden bulma, deyim cümle içerisinde kullanma, verilen deyimleri metin içerisinde gösterme ve deyimler sözlüğü yardımıyla deyim anlamını bulma şeklindedir.

Kitaplardan dördüncüsü Hüseyin Hüsnü Tekişik’in yazdığı “İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı”dır. Normal boyutta 16x24 olan kitabın kartondan yapılmış renkli kapağı, üzerinde de Atatürk portresi vardır. Çizilmiş resimler çoğunluktadır. Metin ile ilgili resimlerin yanı sıra konunun işleniş kısımlarında da resimlere yer verilmiştir. “Ders kitaplarına konulan resimlerin ilgi uyandırma ve anlamayı kolaylaştırma gibi faydalarının olduğu bilinmektedir.” (Karakuş 2002: 296). Yazıların punto büyüklüğü 12’dir. Birinci hamur kağıttan yapılan bu kitap; metnin içeriğine, öğrencinin yaş ve sınıf seviyesine uygundur.

Kitapta iki tane, yirmişer soruluk, dörder seçenekli test ve bunların yanıtlarını gösteren bir cevap anahtarı vardır. Soruların çoğunu dil bilgisi soruları oluşturmaktadır. Kitabın sonunda sözlük ve kaynakça vardır.

Kırk altı tane metnin bir tanesi serbest okuma parçasıdır. Kitapta düz yazı şeklinde yazılmış metinler çoğunluktadır.

Kitabın işleniş sırası hazırlık çalışması, anlama, anlatım, dilimizi öğrenelim ve yazı şeklindedir.

Hazırlık çalışması başlığı altında işlenecek konuya yönelik araştırma yapma, düşüncelerini belirtme, fıkra anlatma, atasözü ve özdeyiş açıklama, doğa güzellikleriyle ünlü bir yeri tanıtmaya vb. çalışmalar vardır.

Anlama bölümünde sesli ve sessiz okuma, vurgu, tonlama konularının dışında bir de sözcüklerin ve sözcük öbeklerinin anlamları, metni anlama soruları yer almaktadır.

Anlatım başlığı altında metinlerin tür, biçim ve anlatım özellikleri dışında özdeyiş açıklama, resimde görülenleri yorumlama, önceki metinlerle karşılaştırma yapma, kitap tanıtmaya, fıkra anlatmaya gibi çalışmalara da yer verilmiştir.

Dilimizi öğrenelim çalışmalarında gerek dil bilgisi, gerekse yazım ve noktalama konuları metinden alınan örnek cümleler üzerinde uygulanmıştır.

Yazı başlığı altında kullanılacak araç ve gereçlerin tanıtımı yapılarak bunların kullanımı gösterilmiş, sadece eğik temel yazıya örnek yazılar verilmiştir. Ayrıca sayfa düzeni, düzeltme sembolleri ve anlamları, kenar süsleri konuları da işlenmiştir.

Kitapta toplam kırk dört deyim vardır. Bunlardan on beş tanesi “*anlama*” başlığı altında açıklanmıştır. Deyimlerden sadece kırk tanesi metin içinde yer

almıştır. Sekiz deyim değişik metinlerde rastlantı sonucu kullanılmıştır. “*Donup kalmak*” deyimini farklı metinlerde olmak üzere iki kere kullanılmıştır. Deyim çalışmaları genellikle deyimleri sözlükten bulma ve cümle kurma şeklinde yapılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekilde gösterilmiştir:

“ ‘Elde etmek’ deyimini, ‘bir şeye sahip olmak’ anlamındadır. Siz de ‘**eli ekmek tutmak**’ deyiminin anlamını sözlükten öğreniniz.” (s. 17).

“ ‘**Onarına yedirememek**’ deyimini, sözlükten araştırarak öğreniniz. Bu deyimini bir cümlede kullanarak defterinize yazınız.” (s. 20).

“Yazıda geçen ‘**ezilip büzülmek**’ ve ‘**bayram yapmak**’ deyimlerinin anlamlarını sözlükten bulup öğreniniz. Bu deyimleri birer cümlede kullanınız.” (s. 25).

“ ‘**İşe dört elle sarıldı**’ cümlesindeki deyimini, siz de bir cümlede kullanarak defterinize yazınız.” (s. 35).

“ ‘Uyku bastırmak’, ‘çok uykusu gelmek’ anlamında kullanılan bir deyimdir. Siz de ‘**uyku tutmamak**’ deyimini, sözlükten bulup öğreniniz.” (s. 49).

“ ‘Başına geçmek’ deyimini ‘bir işin yönetimini ele almak’ anlamındadır. Siz de ‘**başına taç etmek**’ deyimini, sözlükten bulup öğreniniz. Bu deyimini bir cümlede kullanınız.” (s. 57).

“Siz de yazıda geçen saptamak ve reflektör kelimeleri ile ‘**donup kalmak**’ deyimini, sözlükten bulup öğreniniz.” (s. 64).

“Okuduğunuz yazıda geçen ‘**yel üfürür, sel götürür**’ ve ‘**akullara durgunluk vermek**’ deyimlerinin anlamlarını öğreniniz. Bu deyimleri birer cümlede kullanarak defterinize yazınız.” (s. 88).

“ ‘**Dili damağına yapışmak**’ deyimini eş anlamlısı, aşağıdakilerden hangisidir?” (s. 111).

- a) dili dolaşmak
- b) dili ağırlaşmak
- c) dili bir karış dışarı çıkmak
- d) dili damağı kurumak

“Yazıda geçen ‘seyre dalmak’ ve ‘hüzün çökmek’ deyimlerinin anlamlarını öğreniniz. Bu deyimleri birer cümlede kullanınız.” (s. 143).

“ ‘İlgi göstermek’ deyimini ‘ilgisini belli etmek’ anlamındadır. Siz de ‘ilgi toplamak’ ve ‘ilgisini kesmek’ deyimlerinin anlamlarını öğreniniz. Bu deyimleri birer cümlede kullanınız.” (s. 158).

“Aşağıdaki deyimlerin anlamlarını açıklayınız. Bunlardan hangisinin anlamı okuduğunuz şiirin konusuyla ilgilidir? Söyleyiniz.” (s. 195).

* alını açık yüzü ak

* alını karışlamak

* altında yazılmış olmak

* alını teri dökmek

“ ‘Aklına gelen hoşlandığı işi yapmak’ anlamına gelen deyim hangisidir?” (s. 203).

a) kendi kendini yemek

b) kendi havasında olmak

c) kendini alamamak

d) kendini beğenmek

Bu çalışmalarda hareket noktası deyimini cümle içerisinde kullanma ve deyimler sözlüğü yardımıyla deyim anlamını bulma şeklindedir.

Son kitap Ahmet Gümüş’ün yazdığı “İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı”dır. Üzerinde kitap dolusu bir alışveriş arabasını iten iki çocuğun resmi vardır. Kitabın kapağı renkli ve kartondandır. 16x24 boyutunda küçük boydur. Yazıların punto büyüklüğü 12’dir. Birinci hamur kağıttan yapılan kitapta metin ile ilgili resimlerin yanı sıra konunun işleniş kısımlarında da resimlere yer verilmiştir. Bu resimler, anlatılan konularla ilgili güldürücü ve düşündürücü özellikleri olan resimlerdir.

Kitapta sekiz tane, yirmişer soruluk, dörder seçenekli test ve bunların yanıtlarını gösteren bir anahtar vardır. Kitabın sonunda sözlük, dizin ve kaynakçaya yer verilmiştir. “Öğrencilerin kelime, terim ve deyimlerin anlamlarını tam ve doğru

olarak öğrenebilmesi için kitabın son tarafında ‘sözlük’ bölümü mutlaka bulunmalıdır.” (Karakuş 2002: 232).

Elli iki tane metnin altı tanesi serbest okuma parçasıdır. Bu parçalardan dört tanesi şiirdir. Diğer iki parçadan biri masal, diğeri de folklorla ilgili bir düz yazıdır. Metinlerin çoğu düz yazı şeklindedir.

Kitap; hazırlık, anlama, sözlü ve yazılı anlatım, dil bilgisi ve yazım, güzel yazı sırasıyla işlenmiştir.

Hazırlık başlığı altında metinde işlenen konuya yönelik sorular sorulmuştur. Burada atasözü ve özdeyiş bulma, bir konuda araştırma yapma, sınıf köşesine yazı hazırlama, masal okuma, fıkra anlatma vb. çalışmalar vardır.

Anlama çalışmalarında sözcüklerin ve sözcük öbeklerinin anlamları, metni anlama soruları, metnin türü ve plânı üzerinde durulmuştur. Metni anlama sorularında ana düşünceyi kavratmak, olayları ve kişileri tanıtmak amaçlanmıştır. Tür çalışmalarında şiir, düşünce yazısı, öykü, mektup, masal, anı, fıkra, roman, oyun türlerinin özellikleri tanımlanmıştır. Kitabın bazı yerlerinde zaman zaman aynı türlere tekrar yer verilerek metnin türüne yönelik sorular sorulmuştur. Metnin plânı ile ilgili çalışmalarda giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin ne olduğu; başlık, konu, ana düşünce ve yardımcı düşüncelerin üzerinde durulmuştur.

Sözlü ve yazılı anlatım bölümünde gördüğünü, izlediğini anlatma, sorulara yanıt verme, kitap seçme, kendini veya başkasını anlatma, telefon görüşmesi yapma, kaynak kitaplardan yararlanma, atasözü ve özdeyiş açıklama, okuduğu bir kitabı tanıtmaya, resimde gördüklerini anlatma çalışmalarına yer verilmiştir. Bunun dışında yazışmalarda kullanılan mektup, dilekçe ve senet örnekleri üzerinde de durulmuştur.

Dil bilgisi ve yazım çalışmalarında dil bilgisi, yazım ve noktalama konuları, metinden alınan örnek cümlelerle öğretilmiştir. Öğretilen bu konularla ilgili bazı metinlerden sonra “öğrendiklerinizi uygulayınız” adı altında alıştırmalar verilmiştir.

Güzel yazı çalışmalarında kullanılacak araç ve gereçler tanıtılarak eğik yazı ile yazılan örnek yazılar, yazılarda blok çalışmaları, yazı bozuklukları, imza atma, kenar süsleri konuları işlenmiştir.

Kitapta toplam kırk beş deyim vardır. Bunlardan on yedi tanesi “*anlama*” başlığı altında açıklanmıştır. Deyimlerden bir tanesi metin içinde yer almamıştır. Rastlantı sonucu kullanılan deyim sayısı dördür. “*Yol almak*” ve “*göze çarpmak*” deyimleri farklı metinlerde olmak üzere ikişer kere kullanılmıştır. Deyim çalışmaları için genellikle cümle içinde kullanma ve sözlükten bulma çalışmaları yapılmıştır. Aşağıda bu çalışmalarla ilgili bazı örnekler vardır:

“... ‘**zaman öldürmek**’ sözcük öbeğinin metindeki anlamlarını öğreniniz.” (s. 23).

“ ‘**Akıl almamak**’, ‘**önüne geçmek**’ sözcük öbeklerinin metindeki anlamlarını sözlükten öğreniniz. Bunları cümlelerde kullanınız.” (s. 34).

“ ‘**Elinde avucunda bir şey kalmamak**’, ‘**ayak uyduramamak**’ sözcük öbeklerinin metindeki anlamlarını sözlükten öğreniniz. Bunları cümlelerde kullanınız.” (s. 38).

“ ‘**Ayak uydurmak**’ sözcük öbeğinin metindeki anlamını öğreniniz. Sözcük öbeğini cümlede kullanınız.” (s. 83).

“ ‘**Gözlerin faltaşı gibi açılması**’ ne demektir?” (s. 111).

- a) uykusuzluktan göz merceğinin büyümesi
- b) korkudan bayılır gibi olması
- c) öfkeden konuşamayacak duruma düşmesi
- d) korku ve şaşkınlıktan gözlerin büyümesi

“... ‘**kaşlarını çatmak**’, ‘**gözlerini kaçırmak**’, ‘**kıpkırmızı olmak**’ sözcük öbeklerinin metindeki anlamlarını öğreniniz. Bunları cümlelerde kullanınız.” (s. 151).

“... ‘**ağzı kalabalık**’, ‘**daldan dala konmak**’, ‘**sabrı tükenmek**’ sözcük öbeklerinin metindeki anlamlarını öğreniniz. Bunları cümlelerde kullanınız.” (s. 155).

“ ‘**Bıyık altından gülmek**’ ne demektir?” (s. 174).

- a) birinin durumuna, belli etmeden gülmek
- b) kişinin düştüğü duruma üzülmek
- c) güç bir duruma düşen kişiye yardım etmemek
- d) kişinin durumuna aldırış etmemek

“ **‘Tadı dilinde kalmak’** (kalır dilimde tadı), **‘hatırında kalmamak’** sözcük öbeklerinin şüirdeki anlamlarını belirtiniz. Sözcük öbeklerini cümlelerde kullanınız.” (s. 206).

“ **‘İçinden geçirmek’** (metinde geçirdi içinden) sözcük öbeğinin aşağıda yazılan cümlelerdeki anlamlarını açıklayınız. Hangi cümlede, metindeki anlamda kullanıldığını belirtiniz.” (s. 223).

* Olcay, kardeşini tünelin **içinden geçirdi**.

* Temel, arkadaşına söyleyeceklerini tek tek **içinden geçirdi**.

Bu çalışmalarda hareket noktası deyimın metindeki anlamını söyleme, deyimı cümle içerisinde kullanma ve deyimler sözlüğü yardımıyla deyimın anlamını bulma şeklindedir.

3.1.1.1. Kitaplarla İlgili Değerlendirmeler

İncelenen ders kitaplarının öncelikle genel değerlendirilmesi yapılmış, daha sonra da deyimleri öğretim şekilleri üzerinde durulmuştur.

3.1.1.1.1. Genel Değerlendirme

İncelenen kitapların hepsi dış görünüş açısından öğrenci seviyesine uygundur. “Ön kapakta kültür mirasımızı aksettiren resimlerin bulunması kitabı daha cazip hâle getirir.” (Karakuş 2002: 229). Ancak birinci kitabın üzerinde herhangi bir resim yer almazken diğer dört kitabın üzerinde resim vardır. Kitapların tümü ciltli ve birinci hamur kağıttan yapılmışlardır. Bu kitaplarda metinlerin içeriklerine yönelik resimlerin yanı sıra konuların işleniş kısımlarında da resimler vardır. “Resimler ilgi

duyma, anlama, anlatma, çocuktaki resim gelişimini biçimlendirme ve hızlandırmada etkili ve vazgeçilmez ders araçlarıdır.” (Kavcar, Oğuzkan ve Sever 1997: 299). Beşinci sınıf Türkçe ders kitapları için 11 punto kullanılması gerekirken, sadece beşinci kitabın bu kurala uyduğu görülmüştür. Birinci, ikinci ve üçüncü kitaplarda 3. sınıf için uygun olan 14 punto, dördüncü kitapta da 4. sınıfa uygun olan 12 punto kullanılmıştır.

Beş kitabın ilk sayfalarında “İstiklâl Marşı”, “Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi”, “Atatürk Portresi”, “İçindekiler” kısmı; son sayfalarında ise “Sözlük”, “Dizin” ve “Kaynakça” kısmı yer almaktadır. Dördüncü kitabın son sayfalarında sadece “Sözlük” ve “Kaynakça” kısmı vardır. Her kitapta, testlere mutlaka yer verilmiştir. Bu sınıf için uygun test sayısı beş, soru sayısı ise yirmidir. İncelenen kitaplar arasında bu kurala tam anlamıyla uyanı yoktur. İkinci kitap test sayısı bakımından; dördüncü ve beşinci kitaplar da soru sayısı bakımından bu kurala uygunluk göstermiştir. Diğer iki kitaplarda test sayısı iki ile sekiz arasında, soru sayısı da beş ile yirmi arasında değişmektedir.

İncelenen beş kitapta toplam metin sayısı 226’dır. Bu metinlerin on beş tanesi yabancı yazarlara aittir. “Türkçe dersi kitaplarında yerli yazarların oranı yabancı yazarlardan çok olmalıdır.” (Küçük 1998: 10). Buna uygun olarak, yerli yazarların sayı bakımından yabancı yazarlara oranla daha fazla yer aldığı görülmektedir.

Kitaplar, Türkçe Eğitim Programı’nda yer alan anlama, anlatım ve dil bilgisi amaçlarına uygun olarak hazırlanmışlardır. Metinler, öğrencilerin sınıf düzeylerine uygundur. Cümleler, sınıf düzeyine uygun uzunluktadır. Açık ve sade bir dil kullanılmıştır.

İncelenen kitapların genelinde anlamaya, anlatıma, dil bilgisine, yazım ve noktalamaya, metnin kavranmasına, düşünmeye ve araştırmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Kitaplardan sadece dördüncü ve beşincisinde hazırlık çalışmalarına rastlanmıştır. Hazırlık çalışmalarının amacı; işlenecek konu için uygun bir ortam

hazırlamak, öğrenciye bir ön çalışma yaptırmaktır. “Metin okunmadan önce yapılacak ön çalışma, onu metnin içeriğine, dil ve anlamına, yazarına yönelik araştırmaya, incelemeye, karşılaştırmaya götürecektir.” (Küçük 1998: 6-7). Hazırlık çalışmalarının büyük bir çoğunluğu bu amaca uygunluk göstermektedir. Ancak bazı istisnâlara da rastlanmıştır. Dördüncü kitaptaki hazırlık çalışmalarından biri “Yurdumuzdaki önemli liman şehirlerini, dergi ve ansiklopedilerden araştırınız.” (s. 105) şeklindedir. Benzer sorulara beşinci kitapta da rastlanmıştır. “Ülkemizde, bu zamana değin hangi organların naklinin yapılabildiğini araştırınız.” (s. 32), “Deniz taşıtlarını araştırınız. Bu taşıtların adlarını ve belirgin özelliklerini saptayınız.” (s. 164) şeklindedir. Bu sorular hazırlık çalışmalarının amacı dışına çıkan özelliktedir. Diğer üç kitapta hazırlık çalışmaları adı altında sorular yer almamıştır.

Dil bilgisi konuları, metinlerden alınan örnek sözcük ve cümlelerle işlenmiştir. Birinci kitap dışındaki bütün kitaplarda, daha önce görülen dil bilgisi konularıyla ilgili alıştırmalara yer verilmiştir. Beşinci kitapta “*öğrendiklerinizi uygulayınız*” bölümünde hem o metinde işlenen, hem de önceki dil bilgisi konularına yönelik sorular sorulmuştur.

Metinler sanat değeri taşıyıcı niteliktedir. Ancak kültürümüzü yansıtan eserler çok azdır. İncelenen kitaplarda toplam 226 metin yer almaktadır. Bunlardan sadece dört tanesi Nasrettin Hoca fıkralarından, iki tanesi Hacivat ve Karagöz oyunlarından, bir tanesi de Dede Korkut Hikâyelerinden alınmıştır. Halk masalları, türküler, bilmeçeler, efsaneler, destanlar vb. halk ürünleri hiç tanıtılmazken Aisopos ve La Fontaine’e ait beş tane masala rastlanmıştır.

3.1.1.1.2. Deyimlerin Öğretimi Üzerine Değerlendirme

Deyim öğretiminde genellikle, anlamı bilinmeyen deyimlerin cümlelerin gelişinden çıkarılması veya sözlükten bakılması istenmektedir. Bazı deyimlerin anlamı ise yazarlar tarafından verilmekte, buna benzer deyimlerin bulunması ise öğrenciye bırakılmaktadır. Bütün kitapların arkasında bir sözlük vardır. Burada

sözcüklerin anlamı verildiği gibi; sözcük öbeklerinin, yani deyimlerin de açıklanmış olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla bazı deyimlerin öğrenciler tarafından bulunması, deyim öğretimi açısından gereksiz bir çalışmadır. Bunun yerine deyimlerin öğretilmesini ve pekiştirilmesini kolaylaştıracak alıştırmalara yer verilmesi daha yararlı olacaktır.

Canan Karababa tarafından yapılan bir araştırmaya göre, İlköğretim Türkçe 5 ders kitaplarında deyimlerle ilgili çalışmalarda deyimleri tümce içinde kullanma, açıklama, anlamlarını yazma çalışmalarının yapıldığı sonucu ortaya çıkmıştır (Karababa 2001: 19).

Yapılan incelemeler sonucunda, ele alınan ders kitaplarında anlamı üzerinde durulan deyimlerin diğer metinlerde geçmediği, pekiştirici nitelikte çalışmaların olmadığı ortaya çıkmıştır. Bazı kitaplarda deyimler aynı metin içerisinde iki üç kere kullanılmıştır. Sadece birinci kitapta “*göz kamaştırmak*” deyimine iki yerde, üçüncü kitapta “*gözleri dolu dolu olmak*” deyimine iki yerde, dördüncü kitapta “*donup kalmak*” deyimine iki yerde, beşinci kitapta “*yol almak*”, “*kaşlarını çatmak*” ve “*göze çarpmak*” deyimlerine ikişer kere farklı metinlerde olmak üzere rastlanılmıştır.

3.1.2. İlköğretim I. Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Deyimler

Kavramlar, bireyin düşünmesini sağlayan zihinsel araçlardır. Kavramların en önemli özelliği dünyayı anlamamızı ve insanlarla anlamlı ilişkiler kurmamızı sağlamalarıdır. “Kavram, benzer nesnelere, insanları, olayları, fikirleri, süreçleri gruplamada kullanılan bir kategoridir.” (Senemoğlu 2002: 513). “Düşünebilmek ve buna bağlı olarak da konuşabilmek için kavram (mefhum) ve kelimeler olması gerekir. Çünkü düşünce hayatının örgüsü bunlarla oluşur. Kavramlar, düşünce hayatımızı programlaştırır ve düşünce dünyamızın kapısıdır.” (Alperen 2001: 43). “Her kavram bir sözcükle ifade edilir. Kavramın özellikleri de birer sözcükle ifade

edilir. Bu nedenle bir kültürde, bir kavramın ayrıntıları dikkate alındığı ölçüde dil zenginleşir.” (Ülgen 1997: 220).

Kavramlardan bazıları somut ve kolay anlaşılır, bazıları ise soyut ve karmaşıktır. Somut kavramlar, yaşamın ilk yıllarından itibaren öğrenilir. Ancak soyut kavramları öğrenmek için çocuğun bilişsel gelişim bakımından soyut işlemler döneminde olması gerekmektedir. Soyut olma özelliğine sahip deyimleri, somut işlemler döneminde olan bir çocuk öğrenemez. Bu nedenle ilkokulun 5. sınıfına kadar Türkçe ders kitaplarında deyimlerin yer almaması gerekmektedir. Aşağıda Ahmet Gümüş tarafından yazılmış ilkokul I. Kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan deyimler verilmiştir. Kitapların aynı yazara ait olmasının nedeni Çanakkale il merkezindeki ilköğretim okullarında en çok bu yazara ait ders kitaplarının okutulmasıdır. Aşağıda sırasıyla birinci sınıftan beşinci sınıfa dek Türkçe ders kitaplarında geçen deyimler yer almaktadır. Bu deyimlerden bazıları gerçek anlamı ifade etmesi nedeniyle öğrenciler tarafından kolaylıkla anlaşılabilir, aynı zamanda da 5. sınıfta soyut deyimleri öğrenme aşamasına geçiş dönemine hazırlık olarak da değerlendirilebilir. Ancak mecaz anlamında olan deyimlerin en erken 5. sınıfta öğretilmesi gerekir.

1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında: aklını al-, el ele ver-, canı sıkıl-, çalım sat-, haddini bildir-, kokusunu al-, karşı çık-, kendini beğen-, gözü kal-, oyuna gel-, oyun oyna-, özenip bezen-, yol bul- deyimleri saptanmıştır. Ancak bu deyimlerin arasında birden fazla anlama sahip olan deyimlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Bu deyimlerin anlamları aşağıdaki gibi değerlendirilebilir.

Aklını al-: ‘birini ani bir davranışla korkutup şaşırtmak’ anlamında olan bu deyim soyut olma özelliğine sahip olduğu için, deyimden ancak öğrencilerin bilişsel gelişim dönemi olan 5. sınıftan itibaren öğretilmesi daha doğru olacaktır.

El ele ver-: ‘bir işi gerçekleştirmek için birleşmek’ anlamına sahip olan bu deyimden soyut anlamı 1. sınıf öğrencisi tarafından bilinemez. Bu yaş grubunda olan

öğrenciler deyimi ancak “el ele tutuşmak” anlamında bileceklerinden, deyimın en erken 3. sınıftan itibaren öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Canı sıkıl-: ‘içi sıkılmak; bir olaya üzültüp neşesi kaçmak; üzülmek, tedirginlik duymak’ anlamlarına gelen bu deyim, “içi sıkılmak” anlamıyla öğrenciler tarafından da sık sık kullanılması nedeniyle bilinebilir. Ancak aynı deyimın diğer anlamları daha çok soyut olma özelliğine sahiptir. Bu nedenle söz konusu deyimın bu yaş grubu için uygun olmadığı ve en erken 3. sınıftan itibaren öğretilmesi daha uygun olduğu söylenebilir.

Çalım sat-: ‘bir üstünlük göstergesi takınmak, bir durumdan dolayı büyüklük taslamak; aşırı övünmek; gösteriş yapmak; fiyaka satmak; kurulmak’ anlamlarına gelen deyim, soyut olma özelliği nedeniyle öğrenciler tarafından ancak “herhangi bir şeyi satmak” şeklinde algılanabileceğinden söz konusu deyimın ancak 4. sınıftan sonra öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Haddini bildir-: ‘sert bir dille uyarmak; cezasını vermek’ anlamlarına gelen bu deyim, soyut bir anlamı ifade ettiğinden ve deyimın bu yaş grubu öğrencileri tarafından bilinmesi mümkün olamayacağından deyimın daha sonraki sınıflarda öğretilmesi daha uygun düşecektir.

Kokusunu al-: ‘bir şeyin kokusunu algılamak; gizli tutulan bir şeyi öğrenmek, sezme’ anlamlarına gelen deyim bu sınıfta olan öğrenciler tarafından ancak “bir şeyin kokusunu algılamak” anlamıyla bilinebileceğinden deyimın diğer anlamı daha sonraki sınıflar için daha uygun düşmektedir.

Karşı çık-: ‘birini karşılamaya gitmek; dışarıdan gelenleri karşılamak üzere yola, kapı önüne çıkmak; direnmek; cephe almak, itiraz etmek, karşı görüş öne sürmek; biriyle boy ölçüşmeye, yarışmaya kalkmak’ anlamlarına gelen deyim 1. sınıf öğrencileri tarafından bilinemeyeceğinden, deyimın daha sonraki sınıflarda öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Kendini beğen-: ‘başkalarını küçümseyerek kendini onlardan üstün görmek; gururlanmak’ anlamlarına gelen bu deyim, öğrenciler tarafından ancak “kendini diğer insanlardan daha güzel görmek” olarak algılanabileceğinden söz konusu deyim diğer anlamının da ancak 3. sınıftan itibaren öğretilmesi uygun olacaktır.

Gözü kal-: ‘bakışları bir noktaya takılıp dalgınca bakmak; beğenmek, elde edemediği bir şeye hâlâ istemek; ele geçiremeyeceği bir şeyi kıskanmak’ anlamlarına gelen deyim, bu yaş grubunda olan öğrenciler tarafından ancak “gözü bir yerde kalmak” olarak düşünülebileceğinden, deyim 3. sınıftan sonra öğretilmesi daha uygun düşecektir.

Oyuna gel-: ‘aldatılmak, hile ile kötü bir duruma düşürülmek, hazırlanan tuzağa düşmek’ anlamlarına gelen deyim, soyut olma özelliği nedeniyle bu sınıfta okuyan öğrenciler tarafından ancak “oyun oynamak için bir yere gitmek” olarak algılanabileceğinden söz konusu deyim daha sonraki yıllarda öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Oyun oyna-: ‘kurnazlıkla birini aldatmak’ anlamında olan deyim, soyut bir anlam ifade etmesi nedeniyle öğrenciler tarafından “kendi kendine veya başkalarıyla oyun oynamak” şeklinde algılanabileceğinden ve deyim çocukların ahlâki gelişimlerini olumsuz yönde etkileyeceğinden uygun değildir.

Özenip bezen-: ‘bir işi ayrıntılara varıncaya değin titizlikle ele almak’ anlamına gelen deyim soyut olma özelliğine sahiptir. Bu nedenle bu deyim anlamı öğrenciler tarafından bilinemez. Çetinkaya (2002) özenmek sözcüğünü 6. sınıf öğrencilerine öğretilmediğini ifade ettiğinden söz konusu deyim 6. sınıftan sonra öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Yol bul-: ‘sonuca götüren davranış biçimini, bulmak, çare bulmak, çözmek’ anlamlarına gelen bu deyim öğrenciler tarafından “evin yolunu bulmak” olarak algılanabileceğinden, deyim ileriki yıllarda öğretilmesi daha uygun olacaktır.

2. *Sınıf Türkçe Ders Kitabında*: kendinden geç-, akli başından git-, ağız sulan-, ağızını açma-, boğazına düşkün ol-, canı yan-, dil dök-, el ele ver-, farkına varma-, göz açıp kapamadan, çözüm yolu, içi burkul-, kan ter içinde kal-, tadını çıkar-, tuzağa düş-, yola çık- deyimleri saptanmıştır. Deyimlerin anlamları aşağıdaki gibi değerlendirilebilir.

Kendinden geç-: ‘bilincini yitirmek, duyu organları işlemez olmak; bir şey karşısında çok duygulanmak, coşkuya kapılmak, heyecanlanmak’ anlamına gelen deyim, soyut olma özelliği nedeniyle öğrenciler tarafından algılanamayacağı için deyim 5. sınıftan itibaren öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Aklı başından git-: ‘çok sevinçten ya da çok korkudan ne yapacağını şaşırarak; şaşkınlığı sebebiyle mantıklı düşünememek’ anlamında olan deyim, öğrencilerin henüz soyut işlemler döneminde olmaması nedeniyle, ileriki yıllarda öğretilmesi daha doğru olacaktır.

Ağız sulan-: ‘ağızının suyu akmak; çok imrenmek; çok beğenmek; canı istemek, çekmek’ anlamlarını ifade eden deyim “ağızının suyu akmak” anlamı bu yaş grubu öğrencileri tarafından bilinebilme özelliği göstermesine karşın deyim diğer anlamı soyut olması nedeniyle öğrencilerin bilişsel gelişimlerine uygun olarak 5. sınıftan itibaren öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Ağızını açma-: ‘hiç bir şey söylememek; hiç konuşmamak, ses çıkarmamak’ anlamını ifade eden deyim, öğrenciler tarafından “ağızını kapalı tutmak” olarak algılanabilir. Bu nedenle deyim bir sonraki sınıfta öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Boğazına düşkün ol-: ‘yemeyi içmeyi çok sevmek, gözü devamlı olarak yiyecek bir şeyler aramak, iyi ve güzel yiyeceklere düşkün olmak’ anlamına gelen deyim, günlük hayatta sık kullanılması nedeniyle bu yaş grubu öğrencileri tarafından kolaylıkla algılanabilir. Bu nedenle deyim bu sınıfta öğretilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

Canı yan-: ‘acı duymak, kedere uğramak; bir işten zarar etmek’ anlamlarına gelen deyim “acı duymak” anlamı bu yaş grubu öğrencileri tarafından bilinebilmesine karşın deyim diğer anlamlarının 5. sınıftan itibaren öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Dil dök-: ‘yalvarıp yakarmak; iltifat etmek, inandırmak, beğendirmek için karşısındakinin hoşlanacağı sözler söylemek’ anlamlarını ifade eden deyim, soyut özellikler gösterdiğinden öğrenciler tarafından doğru olarak algılanmayabilir. Bu nedenle deyim 5. sınıftan itibaren öğretilmesi daha doğru olacaktır.

El ele ver-: ‘bir işi gerçekleştirmek için birleşmek’ anlamına sahip olan bu deyim aynı zamanda 1. sınıf Türkçe ders kitabında da geçmektedir. 1. sınıf öğrencilerinde olduğu gibi, 2. sınıf öğrencisi de bu deyim anlamını bilemez. Bu yaş grubunda olan öğrenciler deyim ancak “el ele tutuşmak” anlamında algılayacaklarından deyim, en erken 3. sınıftan itibaren öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Farkına varma-: ‘iki şey arasındaki farkı anlamamak; gözüne çarpmamak, sezememek’ anlamlarını ifade eden deyim, günlük hayatta sık sık kullanılması nedeniyle bu yaş grubu öğrencileri tarafından kolaylıkla algılanabilir. Bu nedenle deyim bu sınıfta öğretilmesinde sakınca yoktur.

Göz açıp kapamadan: ‘bir anda, hemen, şimdi, anlaşılmadan, hissedilmeden’ anlamına gelen deyim, öğrenciler tarafından “gözünü hiç açıp kapatmamak” olarak algılanabileceğinden söz konusu deyim, öğrencilerin soyut işlemler döneminde olduğu 5. sınıfta öğretilmesi daha doğru olacaktır.

Çözüm yolu: ‘bir güçlüğü ortadan kaldıracak düşünce, eylem, işlem’ anlamında olan bu deyim, soyut bir anlamı ifade ettiğinden ve öğrenciler tarafından “çözüm” olarak algılanabileceğinden deyim bir sonraki sınıfta öğretilmesi daha uygun olabilir.

İçi burkul-: ‘acımak, acı duymak; çok üzülmek, bir şey için çok üzülmek’ anlamlarına gelen deyim, tümüyle soyut sözcükler içerdiğinden deyim, somut işlemler döneminden sıyrılıp soyut işlemler dönemine geçmiş olan 5. sınıf öğrencilerine öğretilmesi daha uygun düşer.

Kan ter içinde kal-: ‘çok çalıştığı, yorulduğu için sırlıklam ter içinde kalmak; yorgunluktan perişan bir duruma düşmek’ anlamlarına gelen deyim, öğrenciler tarafından “bir yeri hem kanamak hem de terlemek” olarak algılanabileceğinden söz konusu deyim 4. sınıftan sonra öğretilmesi daha doğru olacaktır.

Tadını çıkar-: ‘bir şeyin güzelliğinden en son kertesine kadar yararlanmak’ anlamına gelen deyim, soyut sözcüklerden oluştuğu için ve bu yaş grubu öğrencileri tarafından “bir şeyin tatlı olduğu” anlamına geldiğini düşünebileceklerinden 5. sınıfta öğretilmesi daha doğru olacaktır.

Tuzağa düş-: ‘oyuna gelmek, kendisine kötü sonuç doğuracak bir düzene kurban olmak’ anlamını ifade eden deyim, soyut bir anlamı ifade etmesi nedeniyle daha sonraki yıllarda öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Yola çık-: ‘bir yere gitmek üzere bulunduğu yerden ayrılmak; bir işe başlamak’ anlamlarına gelen deyim, günlük hayatta da sık sık kullanılması nedeniyle deyim bu sınıfta öğretilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

3. Sınıf Türkçe Ders Kitabında: adam et-, aklı yat-, atı alan Üsküdar’ı geçti, avuç içi kadar, başına çorap ör-, taşı gediğine koy-, başının altından çık-, biçilmiş kaftan, canı yan-, çeki düzen ver-, yola çık-, dile gel-, dudak bük-, dört dön-, göz dik, göze al-, gözü arkada kal-, gözünü aç-, içinden geç-, içi sızla-, hakkını ye-, hapı yut-, el ele ver-, el ayak çekil-, kendine gel-, yer yerinden oyna- deyimleri tespit edilmiştir. Bu deyimler aşağıdaki gibi değerlendirilebilir.

Adam et-: ‘bir kişiyi yetiştirip topluma yararlı duruma getirmek, terbiye etmek, iş-güç sahibi etmek; bir şeyi düzeltip onarıp işe yarar duruma getirmek, düzene sokmak’ anlamlarına gelen deyim, tamamen soyut olma özelliği nedeniyle bu yaş grubu öğrencileri için uygun değildir.

Aklı yat-: ‘bir işin olabileceğine inanmak, uygun ve yerinde bulmak’ anlamına gelen deyim, soyut bir anlamı ifade etmesi nedeniyle ve deyim öğrenciler tarafından algılanamayacağından 5. sınıftan sonra öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Atı alan Üsküdar’ı geçti-: ‘fırsat elden gitti, yapacak bir şey kalmadı’ anlamında olan bu deyim, öğrenciler tarafından “bir atla Üsküdar’a gitmek” olarak algılanabileceğinden deyim en erken 5. sınıfta öğretilmesi daha uygundur.

Avuç içi kadar-: ‘çok küçük, daracık’ anlamına gelen deyim, bu yaş grubu öğrencileri tarafından kolaylıkla algılanacağından deyim bu sınıfta öğretilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

Başına çorap ör-: ‘birini çok kötü duruma düşürmek için gizliden gizliye çalışmak’ anlamına gelen deyim, 5. sınıflarda yapılan anket sonucuna göre çok az öğrenci tarafından bilindiğinden dolayı bu yaş grubu için de uygun değildir. Deyimin daha sonraki yıllarda öğretilmesi daha uygun olacaktır. (Bkz. Tablo-3).

Taşı gediğine koy-: ‘bir sözü tam zamanında ve gerektiğinde ve yeri geldiğinde söylemek suretiyle karşısındakini susturmak’ anlamına gelen deyim, 5. sınıflarda yapılan anket sonucuna göre çok az öğrenci tarafından bilinmesi nedeniyle bu yaş grubu için uygun değildir. Deyimin 5. sınıftan sonra öğretilmesi daha uygun olacaktır. (Bkz. Tablo-3).

Başının altından çık-: ‘kötü bir işi gizlice ve kurnazca tasarlayıp düzenlemek’ anlamına gelen deyim, öğrenciler tarafından “başının altından bir şey çıkmak” olarak algılanabileceğinden deyim, çocukların artık soyut düşünmeye başlayabildiği 5. sınıftan itibaren öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Biçilmiş kaftan: ‘tam istendiği gibi, yerinde tam uygun, tam layık, yakışan’ anlamına gelen deyim soyut olma özelliğinde olduğundan ve öğrenciler tarafından “kaftanı biçmek” olarak algılanabileceğinden deyim 5. sınıftan sonra öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Camı yan-: ‘acı duymak, kedere uğramak; bir işten zarar etmek’ anlamlarına gelen deyim “acı duymak” anlamı bu yaş grubu öğrencileri tarafından bilinebilmesine karşın deyim diğer anlamlarının 5. sınıftan itibaren öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Çeki düzen ver-: ‘kılık kıyafeti ve ortalığı dağınıklıktan kurtarıp düzgün duruma getirmek, bozulmuş, dağınık bir şeyi düzene sokmak, düzeltmek’ anlamına gelen deyim, günlük hayatta sık kullanılması nedeniyle öğrenciler tarafından kolaylıkla bilinebilir. Bu nedenle deyim bu sınıfta öğretilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

Yola çık-: ‘bir yere gitmek üzere bulunduğu yerden ayrılmak; bir işe başlamak’ anlamlarına gelen deyim, günlük hayatta sık kullanıldığından deyim bu yaş grubuna öğretilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

Dile gel-: ‘dedikodusu yapılmak; dillenmek, konuşmaya başlamak; sözle ifadesini bulmak; varlığını herhangi bir şekilde ortaya koymak, göstermek; düşünülmeden ağızdan çıkmak’ anlamlarına gelen deyim, soyut olma özelliğine sahip olduğundan öğrenciler tarafından yanlış algılanabilir. Bu nedenle deyim daha sonraki yıllarda öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Dudak bük-: ‘ağlamaklı olmak; beğenmediğini davranışlarıyla belli etmek’ anlamlarında olan deyim, bu yaş grubu öğrencileri tarafından kolaylıkla algılanacağından deyim bu sınıfta öğretilmesinde sakınca yoktur.

Dört dön-: ‘tasa ve telaşla bir çare, çözüm yolu aramak; bulunduğu yerde çabuk çabuk dolaşıp durmak’ anlamlarına gelen deyim, öğrenciler tarafından “dört

kere dönmek” olarak algılanabileceğinden deyimimin soyut işlemler döneminde olan 5. sınıf öğrencilerine öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Göz dik-: ‘bir şeyi ele geçirme isteği duymak, başka birine ait şeyi arzulamak’ anlamını ifade eden deyim, bu yaş grubu öğrencileri tarafından “gözünü iğne iplikle dikmek” olarak algılanabileceğinden deyimimin 4. sınıftan sonra öğretilmesi daha doğru olacaktır.

Göze al-: ‘yapacağı iş için doğabilecek her türlü tehlike ve güçlüğü önceden, peşinen kabul etmek’ anlamına gelen deyim, öğrenciler tarafından yanlış olarak algılanabileceğinden deyimimin en erken 4. sınıfta öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Gözü arkada kal-: ‘ardında bıraktığını merak ve ilgiyle düşünmek, kaygılanmak, arkada bıraktığı şeyden çözülememek, ona ilgi ve sevgiyle bağlı kalmak’ anlamına gelen deyim, bu yaş grubu öğrencileri tarafından “bir insanın kafasının arkasında da gözü olması” olarak algılanabileceğinden, deyimimin 5. sınıfta öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Gözünü aç-: ‘uyanmak; uyanık olmak, dikkatli olmak; bir konuda istekli olmak; birisinin bir konuda, bir şey hakkında bilgiler vermek suretiyle görüşünü genişletmek, onu uyarmak, ikaz etmek’ anlamlarını ifade eden deyimimin ancak “uyanmak” anlamı bu yaş grubu öğrencileri tarafından bilinebilir. Bu nedenle deyimimin diğer anlamlarının 5. sınıftan itibaren öğretilmesi daha uygun olacaktır.

İçinden geç-: ‘bir şeyi yapmayı düşünmüş, tasarlamış olmak’ anlamına gelen deyim, öğrenciler tarafından “bir şeyin içinden geçmek” olarak algılanacağından 5. sınıftan itibaren öğretilmesi daha doğru olacaktır.

İçi sızla-: ‘bir kişi, bir şey için çok üzülme’ anlamını ifade eden deyim, öğrenciler tarafından kolaylıkla algılanabileceğinden, deyimimin bu yaş grubu öğrencilerine öğretilmesinde bir sakınca yoktur.

Hakkını ye-: ‘birinin hakkı olan şeyi az vermek veya hiç vermemek’ anlamında olan deyim, soyut olma özelliğinden dolayı öğrenciler tarafından “bir şeyi yemek” olarak algılanacağından söz konusu deyim in ileriki yaşlarda öğretilmesi daha doğrudur.

Hapı yut-: ‘işinin berbat olmasıyla kötü bir duruma düşmek’ anlamında olan deyim 5. sınıflarda yapılan anket sonucuna göre çok az öğrenci tarafından bilindiğinden dolayı bu yaş grubu için de uygun düşmemektedir. Deyimin daha sonraki yıllarda öğretilmesi daha doğru olabilir. (Bkz. Tablo-3).

El ele ver-: ‘bir işi gerçekleştirmek için birleşmek’ anlamını ifade eden deyim 1. ve 2. sınıflarda “el ele tutuşmak” olarak algılanmasına karşın bu yaş grubunda olan öğrenciler tarafından kolaylıkla algılanabilir.

El ayak çekil-: ‘ortalıkta kimsecikler kalmamak’ anlamını ifade eden deyim, soyut olma özelliği nedeniyle bu yaş grubu öğrencileri tarafından yanlış algılanacağından, deyim in en erken 4. sınıfta öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Kendine gel-: ‘aklını başına toplamak, olanlardan ders alıp toparlanmak; daldığı düşünce ve hayallerden kurtulup akli başına gelmek; ayrılmak, bilinci yerine gelmek; durumunu düzeltmek, bozuk olan durumu düzeltmek’ anlamlarına gelen deyim, soyut özellikler gösterdiğinden en erken 5. sınıftan itibaren öğretilmelidir.

Yer yerinden oynat-: ‘bir olayda toplumda büyük tedirginlik, kargaşalık, telaş çıkmak, ortalık allak bullak olmak; bir iş gürültülü ve telaşlı bir biçimde yapılmak’ anlamlarına gelen deyim, öğrenciler tarafından “yerin hareket etmesi” olarak algılanacağından bu yaş grubuna uygun olmamakla beraber ancak 5. sınıftan itibaren öğretilmelidir.

4. *Sınıf Türkçe Ders Kitabında* el ele ver-, göz göre göre, göz önünde bulundur-, gözleri dol-, gözden kaybol-, gözüne kestir-, can ver-, içi içine sığma-, iki

gözü iki çeşme, içinden geçir-, kulak ver-, kılıfına uydur-, uykuya dal-, yol al-, yolunu kes-, ödü kop-, ışık tut-, gözleri parla-, göze çarp-, bağına bas-, çözüm yolu, akli alma-, akıl alma-, acısını çıkar-, dili tutul-, dile gel-, dört gözle bekle-, dört dön-, kulağına küpe ol-, kol kanat ger-, kafa kafaya ver-, kaşlarını çat-, mideye otur-deyimleri tespit edilmiştir. Bu deyimler aşağıdaki gibi değerlendirilebilir.

El ele ver-: ‘bir işi gerçekleştirmek için birleşmek’ anlamına gelen deyim 1. ve 2. sınıflarda “el ele tutuşmak” olarak algılanmasına karşın bu yaş grubunda olan öğrenciler tarafından kolaylıkla algılanabilir.

Göz göre göre: ‘herkesin gözü önünde, belli ve açık olduğu halde’ anlamına gelen deyim, bu yaş grubu öğrencileri tarafından kolaylıkla öğrenilebileceğinden, deyim bu sınıfta öğretilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

Göz önünde bulundur-: ‘önemsemek, dikkate almak, hesaba katmak, durumun nasıl bir sonuca yol açacağını düşünmek’ anlamına gelen deyim, bu yaş grubu öğrencileri tarafından “bir şeyi gözün önüne tutmak” olarak algılanabileceği için, deyim en erken 5. sınıfta öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Gözleri dol-: ‘duygulanma veya üzülmeye yüzünden gözleri yaşarmak, ağlayacak gibi olmak’ anlamına gelen bu deyim, soyut olma özelliği nedeniyle bu sınıf öğrencileri tarafından bilinemez.

Gözden kaybol-: ‘görülmemekte olan kişi artık görünmez olmak, ortalıkta görünmemek’ anlamına gelen deyim, çocuklar tarafından “bir nesnenin yok olması, kaybolması” olarak algılanabileceğinden bu yaş grubu için uygun düşmemektedir.

Gözüne kestir-: ‘başarabileceğine, üstesinden gelebileceğine inanmak; beğendiği, istediği bir şeyi elde etmeyi tasarlamak; zevkine uygun bulmak’ anlamlarına gelen deyim soyut olduğundan henüz soyut işlemler dönemine geçmemiş olan öğrenciler tarafından bilinemez. Bu nedenle deyim 5. sınıftan sonra öğretilmesi daha doğru olacaktır.

Can ver-: ‘ölmek, sona ermek, yok olmak, bir şeyi uğruna hayatını feda edecek kadar çok istemek; güçlendirmek, yaşama gücü vermek, hayat ve canlılık vermek’ anlamına gelen deyim, soyut olduğu için 4. sınıftan sonra öğretilmelidir.

İçi içine sığma-: ‘çok heyecanlanmak, coşmak, sevinmek’ anlamında olan bu deyim, 4. sınıf öğrencileri tarafından “bir şeyin bir kabın için sığmaması” olarak algılanabileceği için ancak 5. sınıftan itibaren öğretilmelidir.

İki gözü iki çeşme: ‘sürekli göz yaşı dökmek, durmadan ağlamak’ anlamına gelen deyim, soyut bir anlamı ifade etmesi nedeniyle ancak 5. sınıftan itibaren öğretilir.

İçinden geçir-: ‘bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak’ anlamını ifade eden deyim, bu yaş grubu öğrencileri tarafından “ipliği iğne deliğinden geçirmek” olarak algılanabileceğinden ancak soyut işlemler dönemine denk gelen 5. sınıftan itibaren öğretilmelidir.

Kulak ver-: ‘bir konuyu çok iyi anlamak için dikkatle, merakla dinlemek; birinin dediğini yapmak’ anlamlarına gelen deyim, 5. sınıflarda yapılan anket sonucuna göre çok az öğrenci tarafından bilindiğinden dolayı bu yaş grubu için de uygun düşmemektedir. Deyimin daha sonraki yıllarda öğretilmesi daha uygun olur. (Bkz. Tablo-3).

Kılıfına uydur-: ‘bir davranışa, duruma, tutuma uydurma bir gerekçe bulmak’ anlamına gelen deyim, bu sınıfta “bir şeyi kılıfına yerleştirmek” olarak algılanabileceğinden, ayrıca bazı ahlâk kurallarına aykırı olan durumları göz ardı etmek anlamına geldiğinden hem öğrencinin yaş seviyesine, hem de ahlâki gelişimine uygun düşmemektedir.

Uykuya dal-: ‘uyumaya başlamak, uyumak; çevresinde olup bitenlerin farkında olmamak, onlarla ilgilenmez olmak’ anlamlarına gelen deyim “uyumaya

başlamak, uyumak” anlamları öğrenciler tarafından bilinebilir. Ancak deyimın diğer anlamları 5. sınıftan itibaren öğretilmelidir.

Yol al-: ‘yolda ilerlemek; işinde, uğraşında ilerlemek, mesafe kat etmek’ anlamlarına gelen deyim soyut bir anlamı ifade etmesi nedeniyle ve öğrenciler tarafından “yolu satın almak” olarak algılanabileceğinden bu yaş grubu öğrencilerine uygun değildir.

Yolunu kes-: ‘engel olmak, engellemek; yürüyen kimsenin önüne geçip ilerlemesini önlemek; dövmek, konuşmak, soymak gibi amaçlarla birinin yolda önüne çıkıp onu durdurmak’ anlamlarına gelen deyim, soyut olma özelliği nedeniyle henüz somut işlemler döneminde olan öğrenciler tarafından algılanamaz. Bu nedenle bu deyimın ancak 5. sınıftan sonra öğretilmesi gerekir.

Ödü kop-: ‘ansızın ortaya çıkan bir olay dolayısıyla korkuya kapılmak, ansızın çok korkmak’ anlamını ifade eden bu deyim “öd” sözcüğünün bilinmemesinden dolayı “herhangi bir şeyin kopması” olarak düşünülebileceğinden bu yaş grubu öğrencilerine uygun bir deyim değildir.

Işık tut-: ‘bir yeri ışıkla aydınlatmak; öncülük etmek düşünceleriyle yol göstermek, bir işin nasıl yapılacağı konusunda bilgi vermek’ anlamlarına gelen deyimın “bir yeri ışıkla aydınlatmak” anlamı öğrenciler tarafından bilinebilir. Ancak söz konusu deyimın diğer anlamı öğrencilerin henüz somut işlemler döneminde olması nedeniyle uygun değildir.

Gözleri parla-: ‘gözlerinde istek, mutluluk, sevinç belirtileri görülmek’ anlamına gelen deyim, öğrenciler tarafından rahatlıkla bilinebileceğinden dolayı, deyimın bu sınıfta öğretilmesinde bir sakınca yoktur.

Göze çarp-: ‘görünüşüyle dikkati çekmek; bir an bakınırken görmek’ anlamlarına gelen deyim öğrenciler tarafından “bir nesnenin göze çarpması” olarak

düşünülebileceğinden bu yaş grubuna uygun değildir. Söz konusu deyim ancak 5. sınıftan itibaren öğretilmelidir.

Bağrına bas-: ‘göğsü üzerine yaslayıp sevmek, kucaklamak, okşamak; birini sevgi ve şefkatle yanına alıp korumak, yetiştirmek, gözetmek, aşırı ilgi ve sevgi göstermek’ anlamlarına gelen deyim, öğrenciler tarafından “bir şeyin üstüne basmak” olarak algılanabileceğinden bu yaş grubu için uygun değildir.

Çözüm yolu: ‘bir güçlüğü ortadan kaldıracak düşünce, eylem, işlem’ anlamlarına gelen deyim bu yaş grubu öğrencileri tarafından rahatlıkla algılanacağından, deyim bu sınıfta öğretilmesinde herhangi bir sakınca yoktur.

Aklı alma-: ‘kavrayamamak, anlayamamak; olabileceğine inanmamak, ihtimal vermemek’ anlamlarına gelen deyim, günlük hayatta da çok sık kullanılması nedeniyle bu yaş grubu öğrencileri tarafından bilinebilir. Bu nedenle söz konusu deyim bu sınıfta öğretilir.

Akıl alma-: ‘anlamamak; akla aykırı olmak, inanılacak gibi olmamak, kabul edilebilecek gibi olmamak’ anlamını ifade eden deyim, soyut sözcükler içerdiğinden bu yaş grubu öğrencileri tarafından bilinemez. Bu nedenle deyim çocukların bilişsel gelişim dönemlerine uygun olarak 5. sınıftan itibaren öğretilmelidir.

Acısını çıkar-: ‘acılığını gidermek, zararı gidermek; öç almak, uğradığı zararı sonradan yaptığı bir işle kapatmak’ anlamlarına gelen deyim “acılığını gidermek” anlamı öğrenciler tarafından kolaylıkla öğrenilebilir. Ancak deyim diğer anlamı bu yaş grubu öğrencileri için uygun değildir.

Dili tutul-: ‘aşırı coşkunluk, korku, sevinç, şaşkınlık dolayısıyla birdenbire konuşamaz olmak’ anlamına gelen deyim, soyut olduğundan ancak 5. sınıftan itibaren öğretilmelidir.

Dile gel-: ‘dedikodusu yapılmak; dillenmek, konuşmaya başlamak; sözle ifadesini bulmak; varlığını herhangi bir şekilde ortaya koymak, göstermek; düşünülmeden ağızdan çıkmak’ anlamlarına gelen deyim, soyut bir anlamı ifade ettiğinden ancak 5. sınıftan itibaren öğretilmelidir.

Dört gözle bekle-: ‘birini, bir şeyi büyük bir heyecan, sabırsızlık ve özleyerek beklemek’ anlamına gelen deyim, 5. sınıflara yapılan anket sonuçlarına göre çok az öğrenci tarafından bilinmesi nedeniyle, deyim ancak 5. sınıftan sonra öğretilmesi daha uygun olur. (Bkz. Tablo-3).

Dört dön-: ‘tasa ve telaşla bir çare, çözüm yolu aramak; bulunduğu yerde çabuk çabuk dolaşıp durmak’ anlamlarına gelen deyim, öğrenciler tarafından “dört kere dönmek” olarak algılanabileceğinden deyim ancak 5. sınıftan sonra öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Kulağına küpe ol-: ‘başa gelen bir önemli olaydan, uğranılan zarardan alınan dersi hiç unutmamak’ anlamına gelen deyim, öğrenciler tarafından “kulağına küpe takmak” olarak algılanabileceğinden, deyim ancak soyut işlemler dönemine denk gelen 5. sınıfta öğretilmesi doğru olur.

Kol kanat ger-: ‘bir kimseyi korumak, yardımcı olmak’ anlamına gelen deyim, soyut sözcükler içerdiğinden öğrenciler tarafından algılanamayabilir. Bu nedenle deyim, çocukların bilişsel gelişim dönemlerine uygun olarak 5. sınıftan itibaren öğretilmesinde yarar vardır.

Kafa kafaya ver-: ‘baş başa konuşmak, müşterek bir iş için birleşmek, bir konuyu görüşmek üzere birkaç kişi bir araya gelmek’ anlamına gelen deyim soyut bir anlamı ifade etmesi nedeniyle bu yaş grubu öğrencileri için uygun değildir. Deyimin 5. sınıftan itibaren, öğrencilerin soyut işlemler dönemine geçmiş olması nedeniyle öğretilmesi daha uygun olacaktır.

Kaşlarını çat-: ‘somurtmak, öfkelenmek, surat asmak, sert bir tavır takınmak, kızdığımı kaşlarını gözlerinin üzerine yıkarak belli etmek’ anlamına gelen deyim, öğrenciler tarafından kolaylıkla öğrenilebileceğinden, deyim bu sınıfta öğretilmesi uygundur.

Mideye otur-: ‘yenilen şey sindirim zorluğu vermek’ anlamına gelen deyim, “midenin üstüne oturmak” olarak algılanabileceğinden bu yaş grubu için uygun değildir.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında geçen deyimlerle ilgili olarak bkz. 3.1.1.

3.1.3. Pilot Çalışmaya İlişkin Gözlem ve Değerlendirmeler

Uygulamaya başlamadan önce, Çanakkale il merkezinde okutulan İlköğretim Türkçe 5 ders kitaplarında yer almayan ve öğrenci seviyesine uygun olduğu düşünülen 100 (yüz) deyim tespit edilmiştir. Hazırlanan deyimlerin öğrenciler tarafından bilinip bilinmediğini belirlemek amacıyla Merkez İlköğretim Okulunun 5. sınıf B ve C şubelerinde uygulama yapılmıştır. 05.11.2002 tarihinde yapılan bu çalışmaya B şubesinden 20 (yirmi) kız, 20 (yirmi) erkek; C şubesinden 24 (yirmi dört) kız, 21 (yirmi bir) erkek öğrenci olmak üzere toplam 85 (seksen beş) öğrenci katılmıştır.

Testler değerlendirilerek pilot çalışmada öğretilecek 30 (otuz) deyim belirlenmiştir. Bunun için öğrenciler tarafından anlamı hiç bilinmeyen deyimlerin seçilmesine önem verilmiştir. Deyimlerden 23 (yirmi üç) tanesinin anlamı hiçbir öğrenci tarafından bilinmezken 6 (altı) deyim birer öğrenci, 1 (bir) deyim de iki öğrenci tarafından bilindiği tespit edilmiştir.

Aşağıda, bu uygulama için seçilmiş deyimler ve bu deyimlerin öğrenciler tarafından bilinme sayıları yer almaktadır:

Tablo-3

Pilot Çalışmada Öğretilecek Deyimlerin Belirlenmesi İçin Seçilen Deyimler

No	Deyim	BS	No	Deyim	BS
1	Abayı yak-	71	51	Ağzını bıçak açma-	58
2	Baklayı ağzından çıkar-	20	52	Eli uzun ol-	0
3	Cadı kazanı gibi kayna-	0	53	Dili açıl-	4
4	Dananın kuyruğu kop-	0	54	Günleri sayılı ol-	33
5	Eli ayağı bağlı ol-	34	55	Yaraya tuz biber ek-	7
6	Fındık kabuğunu doldurma-	0	56	Şeytanın ayağını kır-	3
7	Göbeği çatla-	1	57	Taşı gediğine koy-	0
8	Açık kapı bırak-	3	58	Armut piş ağzıma düş	21
9	Baltayı taşa vur-	0	59	Ağzına bir parmak bal çal-	0
10	Göz boya-	6	60	Vakit öldür-	18
11	Hapı yut-	4	61	Doğmamış çocuğa don biç-	5
12	İçine kurt düş-	18	62	Kaşık at-	4
13	Kabak başına patla-	29	63	Mercimeği fırına ver-	1
14	Açlıktan göbeğine taş bağla-	20	64	Kuyruğu kapana sıkış-	7
15	Ağır başlı ol-	9	65	Sağlam ayakkabı değil	16
16	Başına çorap ör-	3	66	Şeytana pabucunu ters giydir-	11
17	Beyin yıka-	4	67	Ağzı yan-	0
18	Canı ağzına gel-	3	68	Alnını karış-	0
19	Sudan çıkmış balığa dön-	1	69	Göz dağı ver-	5
20	Eşek sudan gelinceye kadar döv-	44	70	Cini tepesine çık-	42
21	Kabak çiçeği gibi açıl-	0	71	Diken üstünde otur-	5
22	Şeytan kulağına kurşun	21	72	Aklı başından git-	8
23	Ağız ağıza ver-	0	73	Ağız sat-	4
24	Bıyıkları terle-	8	74	Dünyaya kazık çak-	0
25	Güneş olsa kimsenin üstüne doğma-	0	75	İpe un ser-	4
26	Nabzına göre şerbet ver-	0	76	Kazık ye-	26
27	Ağızlara sakız ol-	28	77	Ağzından bal ak-	29
28	Bin dereden su getir-	5	78	Kendini dev aynasında gör-	13
29	Akla kararı seç-	7	79	Taşı sıkırsa suyunu çıkarır	39
30	Yumurta kapıya dayan-	1	80	Körler mahallesinde ayna sat-	0
31	Örümcek kafalı ol-	0	81	Üç buçuk at-	11
32	Pabucu dama atıl-	14	82	Tükürdüğünü yala-	0
33	Boyunun ölçüsünü al-	0	83	Dilinde tüy bit-	13
34	Ana baba eline bak-	9	84	Kulak ver-	9
35	Bir baltaya sap ol-	11	85	Ok yaydan çık-	8
36	Aralarında karlı dağlar bulun-	11	86	Parmaklarını ye-	10
37	Bir eli yağda bir eli balda	15	87	Saçını süpürge et-	26
38	Pişmiş aşa su kat-	0	88	Dağdan gelip bağdakini kov-	11
39	Etekleri tutuş-	6	89	Eteği zil çal-	18
40	Kendi yağı ile kavrul-	1	90	Beş kardeş	42
41	Öküzün altında buzağı ara-	0	91	Diline dola-	8
42	Aralarımdan su sızma-	13	92	Dört gözle bekle-	23
43	Avucunu yala-	7	93	Eli maşalı ol-	0
44	Bir pire için yorgan yak-	2	94	Gözüne gir-	6
45	Sinek kaydı	1	95	Güvendiği dağlara kar yağ-	7
46	Ağzı kulaklarına var-	20	96	Havadan sudan konuş-	15
47	Süt dökmüş kedi gibi ol-	5	97	İple çek-	19
48	Çiçeği burnunda	6	98	Tuttuğunu kopar-	13
49	İğne atsan yere düşmez	45	99	Üstüne gül kokla-	44
50	Ağzıyla kuş tut-	0	100	El eliyle yılan tut-	0

Uygulamadaki aksaklıkları görmek amacıyla Ömer Mart İlköğretim Okulunun 5. sınıf B ve C şubelerinde dört haftalık bir pilot çalışma yapılmıştır. 18.12.2002 tarihinde başlayan bu çalışma 08.01.2003 tarihinde sona ermiştir. Çalışma için Kontrol ve Deney olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. C sınıfı Kontrol, B sınıfı Deney Grubu olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın ilk haftasında Kontrol Grubunda 16 (on altı) kız, 22 (yirmi iki) erkek; Deney Grubunda 15 (on beş) kız, 18 (on sekiz) erkek öğrenci üzerinde uygulama yapılmıştır. İki gruba da 30 (otuz) deyim yer aldığı test dağıtılarak deyimlerin anlamları sorulmuştur. Bunun için öğrencilere 15 (on beş) dakikalık süre verilmiştir. Bu aşamadan sonra iki grupta farklı uygulamalar yapılmıştır. Kontrol Grubu öğrencilerine o hafta öğretilecek 7 (yedi) deyim sadece anlamı verilmiştir. Bu sırada öğrencilerden biri deyimlerin anlamını bir kağıda yazmıştır. Daha sonraki testlerde bu öğrencinin, not ettiği deyimlere çalışmadığı tespit edilmiştir. Deney Grubu öğrencilerine ise her yeni deyim anlamı verildikten sonra ilgili resim gösterilmiş, ardından deyim anlamını açıklayan bir hikâye okunmuştur. Dersin bitimine 10 (on) dakika kala, aynı deyimlerin yer aldığı test dağıtılmıştır. Anlamı sorulan deyimlerin sırası değiştirilmeden verilmesi durumunda, aynı sırada olması nedeniyle ezberleneceği düşünülerek bir önceki deyim sırası değiştirilmiştir. Deyimlerin yerlerindeki bu değişme bütün ön ve son testlerde yapılmıştır.

25.12.2002 tarihinde yapılan ikinci uygulamaya Kontrol Grubundan 16 (on altı) kız, 24 (yirmi dört) erkek; Deney Grubundan 14 (on dört) kız, 16 (on altı) erkek öğrenci katılmıştır. İki gruba da aynı deyimlerin anlamları sorulmuştur. Ders süresinin bir önceki haftada yetmemesi nedeniyle öğrencilere ön test için 10 (on) dakika süre verilmiştir.

İkinci hafta yapılan çalışmada Kontrol Grubu öğrencilerinin, sadece deyimlerinin anlamının verilmesi nedeniyle sıkıldıkları gözlenmiştir.

31.12.2002 tarihinde yapılan üçüncü uygulamaya Kontrol Grubundan 16 (on altı) kız, 24 (yirmi dört) erkek; Deney Grubundan 12 (on iki) kız, 19 (on dokuz)

erkek katılmıştır. Üçüncü hafta yapılan bu çalışmada önceki haftalardan farklı olarak 7 (yedi) deyim yerine 8 (sekiz) deyim öğretilmiştir. Deney Grubunda son test çalışmasında zaman yetmediğinden teneffüs süresi de kullanılmıştır.

08.01.2003 tarihinde yapılan dördüncü uygulamaya Kontrol Grubundan 16 (on altı) kız, 25 (yirmi beş) erkek; Deney Grubundan 15 (on beş) kız, 18 (on sekiz) erkek öğrenci katılmıştır. Çalışmanın bu haftasında da öğrencilere 8 (sekiz) yeni deyim öğretilmiştir.

03.04.2003 tarihinde yapılan son test çalışmasına Kontrol Grubundan 15 (on beş) kız, 24 (yirmi dört) erkek; Deney Grubundan 15 (on beş) kız, 19 (on dokuz) erkek öğrenci katılmıştır. Çalışmanın bu haftasında, diğer haftalardan farklı olarak, dört hafta boyunca öğretilen 30 (otuz) deyim anlamını soran test dağıtılmıştır. Bunun yanında, sadece Kontrol Grubu öğrencilerine deyimleri nereden öğrendiklerini tespit etmek amacıyla bir anket dağıtılmıştır.

Çalışmalara her hafta katılmayan öğrenciler olduğu için gelmeyen öğrenciler değerlendirme dışı tutulmuştur. Bütün çalışmalara Kontrol Grubundan 15 (on beş) kız, 19 (on dokuz) erkek; Deney Grubundan 11 (on bir) kız, 15 (on beş) erkek olmak üzere toplam 26 (yirmi altı) kız, 34 (otuz dört) erkek öğrenci katılmıştır.

3.1.3.1. Pilot Çalışmada Öğretilen Deyimlerin Sayısal Değerlendirmesi

Tablo-4
Pilot Çalışmada Kontrol Grubunun Deyimleri Bilme Sayıları

Kontrol Grubu	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Pişmiş aşı su kat-	1	11	8	9	12	13	10	14	9
Cadı kazanı gibi kayna-	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Yumurta kapıya dayan-	0	10	9	7	13	16	8	5	6
Göbeği çatla-	0	19	9	8	8	8	7	4	0
Ağızla kuş tut-	0	9	8	4	1	8	4	0	2
Sinek kaydı	1	20	27	28	28	29	24	22	18
Boyunun ölçüsünü al-	0	5	2	0	2	2	0	4	0
Ağızına bir parmak bal çal-	0	0	0	7	6	5	9	9	4
Körler mahallesinde ayna sat-	0	0	0	0	4	9	1	2	3
Sudan çıkmış balığa dön-	0	0	0	20	15	19	24	27	11
Alnını karışla-	0	0	0	9	2	4	5	4	3
Öküzün altında buzağı ara-	0	0	0	0	4	3	4	1	0
Eli uzun ol-	2	1	5	24	20	24	25	23	5
Taşı gedigine koy-	0	0	0	5	3	4	0	4	2
Baltayı taşa vur-	0	1	3	8	9	18	10	14	11
Ağız yan-	0	0	0	0	0	3	2	2	1
Fındık kabuğunu doldurma-	2	1	0	0	3	7	4	0	1
Güneş olsa kimsenin üstüne doğma-	0	0	0	0	0	15	8	11	3
El eliyle yılan tut-	0	0	0	0	0	13	3	5	2
Ağız ağza ver-	0	1	0	0	0	18	6	9	2
Örümcek kafalı ol-	1	1	4	3	6	23	18	19	8
Mercimeği fırına ver-	0	1	1	0	7	13	13	15	6
Eli maşalı ol-	0	0	8	4	8	2	4	24	3
Nabzına göre şerbet ver-	0	0	0	0	1	3	1	14	0
Dananın kuyruğu kop-	0	0	0	0	0	0	2	10	1
Tükürdüğünü yala-	0	0	0	0	0	0	0	22	3
Kendi yağı ile kavrul-	0	0	0	0	0	0	1	19	1
Dünyaya kazık çak-	3	3	5	5	7	7	8	28	5
Bir pire için yorgan yak-	0	2	5	1	2	1	1	23	5
Kabak çiçeği gibi açıl-	0	0	1	2	1	1	1	21	5

Tablo-5
Pilot Çalışmada Deney Grubunun Deyimleri Bilme Sayıları

Deney Grubu	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Pişmiş aşı su kat-	0	14	11	11	14	13	15	12	16
Cadı kazanı gibi kayna-	0	11	8	11	10	10	11	10	9
Yumurta kapıya dayan-	1	4	10	11	16	12	18	17	16
Göbeği çatla-	1	17	16	15	19	19	19	17	18
Ağzıyla kuş tut-	0	13	12	10	15	11	14	14	13
Sinek kaydı	0	17	14	18	22	21	19	18	17
Boyunun ölçüsünü al-	0	9	10	9	10	13	10	10	5
Ağzına bir parmak bal çal-	0	0	0	21	20	16	18	19	18
Körler mahallesinde ayna sat-	0	0	0	15	16	14	18	12	14
Sudan çıkmış balığa dön-	0	0	0	17	19	19	21	17	17
Alnını karışla-	0	0	0	5	6	6	3	5	1
Öküzün altında buzağı ara-	0	0	0	19	14	10	15	13	9
Eli uzun ol-	0	1	2	25	25	25	26	25	23
Taşı gediğine koy-	0	0	0	12	9	13	7	10	5
Baltayı taşa vur-	0	0	0	0	0	10	5	6	6
Ağzı yan-	0	0	0	1	2	6	0	3	5
Fındık kabuğunu doldurma-	0	0	0	0	1	5	9	7	6
Güneş olsa kimsenin üstüne doğma-	0	0	0	0	0	17	15	11	8
El eliyle yılan tut-	0	0	0	0	0	22	12	14	10
Ağız ağza ver-	0	0	0	0	0	12	9	10	11
Ötümcek kafalı ol-	0	0	0	0	0	19	19	21	16
Mercimeği fırına ver-	0	0	0	0	1	17	17	21	16
Dananın kuyruğu kop-	0	0	0	0	0	0	1	15	7
Tükürdüğünü yala-	0	0	0	0	0	0	0	14	3
Kendi yağı ile kavrul-	0	0	0	0	0	0	0	14	6
Dünyaya kazık çak-	0	2	2	2	3	3	4	22	10
Eli maşalı ol-	1	1	1	1	2	2	2	21	12
Nabzına göre şerbet ver-	0	0	1	0	1	1	1	14	7
Bir pire için yorgan yak-	0	0	0	0	0	0	1	15	8
Kabak çiçeği gibi açıl-	0	0	0	0	0	0	0	22	13

Tablo-4 ve 5'te Pilot çalışmada öğretilen deyimlerin öğrenciler tarafından bilinme sayıları yer almaktadır. Ayrıca gri renkle gölgelendirilmiş alanlar, bu deyimlerin asıl çalışmada kullanılmadığını belirtmektedir.

Aşağıdaki tablolarda pilot çalışmada öğretilen deyimlerin Kontrol ve Deney Grubu öğrencileri tarafından bilinme sayılarının yanı sıra, deyimlerin asıl çalışmada öğretilip öğretilmediği nedeni açıklanmıştır.

Tablo-6

Baltayı taşa vurmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	1	3	8	9	18	10	14	11
Deney Grubu	0	0	0	0	0	10	5	6	6

İlk haftanın son testinde bir öğrenci tarafından anlamı bilinen bu deyim, Kontrol Grubu öğrencileri tarafından ikinci haftadan itibaren kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Üçüncü hafta öğretilen bu deyim, Kontrol Grubunda sınıfın yarısı, Deney Grubunda sınıfın yarısına yakın öğrenci tarafından anlaşılmasına karşın, daha sonra bu sayı iki grupta da düşmüştür. Bu nedenle bu deyim çıkarılmasına karar verilmiştir. Üç ay sonra yapılan beşinci testte, Kontrol Grubunda bu sayı daha da düşerken Deney Grubunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Bu durum gerçek çalışmada deyim öğretilmemesi kararını destekleyici niteliktedir.

Tablo-7

Pişmiş aşı su katmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	1	11	8	9	12	13	10	14	9
Deney Grubu	0	14	11	11	14	13	15	12	16

İlk haftanın ön testinde Kontrol Grubundan bir öğrencinin deyim anlamını bildiği tespit edilmiştir. Çalışmanın birinci haftasında öğretilen bu deyim, Kontrol Grubunda sınıfın yarısına yakın, Deney Grubunda sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılmasına karşın, daha sonraki haftalarda bu sayı bir düşmüş, sonra yine yükselmiştir. Bu deyim, her iki grupta sadece sınıfın yarısına yakın öğrenci tarafından anlaşılması nedeniyle çıkarılmasına karar verilmiştir. Beşinci testte, deyim bilinme sayısı Kontrol Grubunda düşerken Deney Grubunda artmıştır. Bu durum, gerçek çalışmada deyim öğretilmemesi gerektiği düşüncesini desteklemektedir.

Tablo-8
Ağız yanmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	0	3	2	2	1
Deney Grubu	0	0	0	1	2	6	0	3	5

İkinci haftanın son testinde bir öğrenci tarafından anlamı bilinen bu deyim, o haftadan itibaren Deney Grubu öğrencileri tarafından kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Üçüncü hafta öğretilen bu deyim, Kontrol Grubunda üç, Deney Grubunda ise altı kişi tarafından anlaşılmasına karşın, daha sonra bu sayı düşmüştür. Bu nedenle bu deyimini çıkarılmasına karar verilmiştir. Beşince testte bu deyim, Kontrol Grubunda sadece bir öğrenci tarafından kavranırken Deney Grubunda beş öğrenci bu deyim anlamını kavramıştır. Bu durum, deyim gerçekte çalışmada öğretilmemesi düşüncesini destekleyici bir niteliğe sahiptir.

Tablo-9
Fındık kabuğunu doldurmamak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	2	1	0	0	3	7	4	0	1
Deney Grubu	0	0	0	0	1	5	9	7	6

İlk haftanın ön testinde iki, son testte bir öğrenci tarafından anlamı bilinen bu deyim, ikinci haftada Kontrol Grubu öğrencileri tarafından unutulduğu gözlenmiştir. Üçüncü hafta öğretilen bu deyim, Kontrol Grubundan üç, Deney Grubundan bir öğrenci tarafından anlaşılmalı, daha sonra bu sayı Kontrol Grubunda üçüncü son testte yükselmiş, dördüncü ön testte yine düşmüş ve son testte bu deyim anlamı hiçbir Kontrol Grubu öğrencisi tarafından bilinmemiştir. Deney Grubunda ise üçüncü haftadan itibaren deyim öğrenciler tarafından bilinme oranı yükselmiştir. Ancak dördüncü son testte bu deyim anlamı sınıfın yarısından az öğrenci tarafından anlaşıldığı için, deyim çıkarılmasına karar verilmiştir. Yapılan beşinci testte bu deyim anlamı Kontrol Grubunda sadece bir öğrenci tarafından

kavranmasına karşın Deney Grubunda fazla bir değişiklik olmamıştır. Bu durum deyimmin gerçek çalışma için çıkarılması gerektiği düşüncesini doğrulamaktadır.

Tablo-10

Güneş olsa kimsenin üstüne doğmamak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	0	15	8	11	3
Deney Grubu	0	0	0	0	0	17	15	11	8

Çalışmanın üçüncü haftasında öğretilen bu deyimmin, son testte Kontrol Grubunda sınıfın yarısına yakın, Deney Grubunda sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşıldığı gözlenmiştir. Daha sonra bu sayı her iki grupta düşmüştür. Bu nedenle deyimmin çıkarılmasına karar verilmiştir. Beşinci testte bu sayının her iki grupta daha da düştüğü tespit edilmiştir. Bu durum, deyimmin gerçek çalışmada öğretilmemesi gerektiği kanısını desteklemektedir.

Tablo-11

El eliyle yılan tutmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	0	13	3	5	2
Deney Grubu	0	0	0	0	0	22	12	14	10

Çalışmanın üçüncü haftasında öğretilen bu deyimmin, üçüncü son testte Kontrol Grubunda sınıfın yarısına yakın, Deney Grubunda sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşıldığı gözlenmiştir. Bu sayı daha sonra dördüncü ön testte iki grupta da düşmüş, aynı haftanın son testinde tekrar yükselmiştir. Bu nedenle deyimmin gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Beşinci testte her iki grupta deyimmin öğrenciler tarafından bilinme oranı düşmüştür. Çalışmanın sonunda Kontrol Grubundan sadece 2, Deney Grubundan ise 10 öğrenci deyimmin anlamını kavramıştır.

Tablo-12

Cadı kazanı gibi kaynamak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Deney Grubu	0	11	8	11	10	10	11	10	9

Birinci hafta öğretilen bu deyim, ilk haftanın son testinde Kontrol Grubunda iki öğrenci tarafından anlaşılmasına karşın, daha sonraki haftalarda bu deyim anlamı bu grubun öğrencileri tarafından hatırlanamamıştır. Deney Grubunda birinci son testte öğrencilerin yarısına yakın bu deyim öğrenmesine karşın, bu sayı sonraki haftalarda düşmüştür. Bu nedenle bu deyim çıkarılmasına karar verilmiştir. Yapılan beşinci testte Kontrol Grubundan hiçbir öğrenci deyim anlamını hatırlamazken Deney Grubundan sadece 9 öğrenci bu deyim anlamını kavramıştır. Bu durum deyim gerçekte çalışmada öğretilmemesi gerektiği düşüncesini desteklemektedir.

Tablo-13

Ağızına bir parmak bal çalmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	7	6	5	9	9	4
Deney Grubu	0	0	0	21	20	16	18	19	18

Çalışmanın ikinci haftasında öğretilen bu deyim, son testte Kontrol Grubunda sınıfın yarısından az, Deney Grubunda ise sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşıldığı gözlenmiştir. Kontrol Grubunda bu sayı ilerleyen haftalarda yükselirken, Deney Grubunda bu sayı biraz düşmüş, ancak yine sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılması nedeniyle bu deyim gerçekte çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Beşinci testte Kontrol Grubunda bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı düşerken Deney Grubunda fazla bir değişiklik olmamıştır.

Tablo-14

Yumurta kapıya dayanmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	10	9	7	13	16	8	5	6
Deney Grubu	1	4	10	11	16	12	18	17	16

İlk haftanın ön testinde Deney Grubundan bir öğrencinin bu deyim anlamını bildiği tespit edilmiştir. Çalışmanın ilk haftasında öğretilen bu deyim, her iki grupta sınıfın yarısından az öğrenci tarafından anlaşılmıştır. İkinci haftada bu sayı Kontrol Grubunda düşerken, Deney Grubunda yükselmiştir. Çalışmanın üçüncü haftasında Kontrol Grubunda bu deyim, sınıfın yarısına yakın öğrenci tarafından anlaşılmasına karşın, daha sonraki hafta bu sayı düşmüştür. Deney Grubunda ise bu sayı yükselmiş, dördüncü haftanın son testinde bu deyim sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşıldığı gözlenmiştir. Bu nedenle deyim gerçekte çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Yapılan beşinci test sonuçlarına göre her iki grupta sayı bakımından önemli değişiklikler gözlenmemiştir.

Tablo-15

Körler mahallesinde ayna satmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	4	9	1	2	3
Deney Grubu	0	0	0	15	16	14	18	12	14

İkinci hafta öğretilen bu deyim, son testte sadece Deney Grubu öğrencileri tarafından anlaşılırken, Kontrol Grubundan hiçbir öğrenci bu deyim anlamını bilememiştir. Sonraki haftalarda Deney Grubundaki öğrencilerin yarısından fazla bu deyim öğrenmiştir. Bu nedenle deyim gerçekte çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Beşinci test sonuçlarına göre iki grupta da bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında bir artış gözlenmektedir.

Tablo-16

Sudan çıkmış balığa dönmek

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	20	15	19	24	27	11
Deney Grubu	0	0	0	17	19	19	21	17	17

Çalışmanın ikinci haftasında öğretilen bu deyim, her iki grupta yarıdan fazla öğrenci tarafından öğrenildiği gözlenmiştir. Bu nedenle deyim gerçekte çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Deney Grubunda bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında bir düşüş görülmezken Kontrol Grubunda bu sayı dördüncü son teste göre yarıdan fazla düşmüştür.

Tablo-17

Ağız ağıza vermek

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	1	0	0	0	18	6	9	2
Deney Grubu	0	0	0	0	0	12	9	10	11

İlk haftanın son testinde bir öğrencinin deyim anlamını bilmesine karşın, daha sonraki haftada bu deyim anlamını hatırlamadığı gözlenmiştir. Çalışmanın üçüncü haftasında öğretilen bu deyim, her iki grupta yarıdan fazla öğrenci tarafından anlaşılmasına karşın, bu sayı daha sonra iki grupta da düşmüştür. Bu nedenle deyim çıkarılmasına karar verilmiştir. Yapılan beşinci testte bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı Kontrol Grubunda düşerken Deney Grubunda yükselmiştir. Bu durum deyim gerçekte çalışmada öğretilmemesi gerektiği kararını desteklemektedir.

Tablo-18

Eli maşalı olmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	8	4	8	2	4	24	3
Deney Grubu	1	1	1	1	2	2	2	21	12

İlk haftanın ön testinde bir öğrenci tarafından anlamı bilinen bu deyim, Deney ve Kontrol Grubu öğrencileri tarafından ikinci haftadan itibaren kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Dördüncü hafta öğretilen bu deyim, her iki sınıfta yarıdan fazla öğrenci tarafından anlaşılması nedeniyle gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Her iki grupta dördüncü son testte deyim anlamını bilen öğrenci sayısı yüksek olmasına karşın, bu sayı beşinci testte iki grupta da düşmüştür.

Tablo-19

Nabzına göre şerbet vermek

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	1	3	1	14	0
Deney Grubu	0	0	1	0	1	1	1	14	7

İkinci haftanın ön testinde bir öğrenci tarafından anlamı bilinen bu deyim, Kontrol ve Deney Grubu öğrencileri tarafından üçüncü haftadan itibaren kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Dördüncü haftada öğretilen bu deyim, Kontrol Grubunda sınıfın yarısına yakın, Deney Grubunda sınıfın yarisından fazla öğrenci tarafından anlaşılması nedeniyle deyim gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Ancak yapılan beşinci test sonuçlarına göre Kontrol Grubundan hiçbir öğrencinin bu deyim anlamını hatırlamadığı, Deney Grubundan da sadece 7 öğrenci deyim anlamını kavradığı gözlenmiştir.

Tablo-20

Örümcek kafalı olmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	1	1	4	3	6	23	18	19	8
Deney Grubu	0	0	0	0	0	19	19	21	16

İlk haftanın ön testinde bir öğrenci tarafından anlamı bilinen bu deyim, Kontrol Grubu öğrencileri tarafından ikinci haftadan itibaren kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Üçüncü hafta öğretilen bu deyim, her iki grupta sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılması nedeniyle gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Üç ay sonra yapılan beşinci testte her iki grupta bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında bir düşüş gözlenmiştir.

Tablo-21

Mercimeği fırına vermek

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	1	1	0	7	13	13	15	6
Deney Grubu	0	0	0	0	1	17	17	21	16

İlk haftanın son testinde bir öğrenci tarafından anlamı bilinen bu deyim, Kontrol Grubu öğrencileri tarafından ikinci haftadan itibaren kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Üçüncü hafta öğretilen bu deyim, Kontrol Grubunda sınıfın yarısından az, Deney Grubunda sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılmasına karşın, daha sonra bu sayı her iki grupta da yükselmiştir. Bu nedenle bu deyim gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Beşinci testte her iki grupta da deyim anlamını bilen öğrenci sayısında dördüncü son teste göre bir düşüş gözlenmiştir.

Tablo-22

Dananın kuyruğu kopmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	0	0	2	10	1
Deney Grubu	0	0	0	0	0	0	1	15	7

Deyim, ilk üç hafta içerisinde hiçbir öğrenci tarafından bilinmemesine karşın, dördüncü haftanın ön testinde Kontrol Grubundan iki, Deney Grubundan bir öğrenci tarafından bu deyim kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Dördüncü hafta öğretilen bu deyim, Kontrol Grubunda sınıfın yarısından az, Deney Grubunda sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılmıştır. Bu nedenle bu deyim gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Ancak beşinci testte her iki grupta da bu sayının dördüncü son teste göre düştüğü ve Kontrol Grubundan sadece bir öğrenci tarafından kavrandığı tespit edilmiştir.

Tablo-23

Tükürdüğünü yalamak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	0	0	0	22	3
Deney Grubu	0	0	0	0	0	0	0	14	3

Bu deyim ilk üç hafta boyunca Kontrol ve Deney Grubu öğrencileri tarafından bilinmediği tespit edilmiştir. Dördüncü hafta öğretilen bu deyim, Kontrol ve Deney Grubunda sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılması nedeniyle, gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı iki grupta da beşinci testte düşmüştür.

Tablo-24
Göbeği çatlamak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	19	9	8	8	8	7	4	0
Deney Grubu	1	17	16	15	19	19	19	17	18

İlk haftanın ön testinde bir öğrencinin bu deyim anlamını bildiği tespit edilmiştir. İlk hafta öğretilen bu deyim, sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılmasına karşın Kontrol Grubunda bu sayı düşmüş, Deney Grubunda ise yükselmiştir. Bu nedenle deyim gerçekte çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Yapılan beşinci test sonuçlarına göre Kontrol Grubundan hiçbir öğrenci bu deyim anlamını hatırlamazken Deney Grubunda bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında dördüncü son teste göre bir kişinin arttığı gözlemlenmiştir.

Tablo-25
Alını karışlamak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	9	2	4	5	4	3
Deney Grubu	0	0	0	5	6	6	3	5	1

İkinci hafta öğretilen bu deyim, her iki grupta sınıfın yarısından az öğrenci tarafından anlaşılmasına karşın, daha sonra bu sayı daha da düşmüştür. Bu nedenle bu deyim çıkarılmasına karar verilmiştir. Beşinci testte her iki grupta bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısının dördüncü son teste göre daha da düştüğü gözlemlenmiştir. Bu durum, deyim gerçekte çalışmada öğretilmemesi kararını desteklemektedir.

Tablo-26

Öküzün altında buzağı aramak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	4	3	4	1	0
Deney Grubu	0	0	0	19	14	10	15	13	9

Çalışmanın ikinci haftasında öğretilen bu deyim, son testte sadece Deney Grubunda sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşıldığı gözlenmiştir. Bu sayı daha sonra sınıfın yarısına düşmüştür. Bu nedenle deyim öğretilmesine karar verilmiştir. Üç ay sonra yapılan beşinci test sonuçlarına göre Kontrol Grubunda hiçbir öğrenci bu deyim anlamını hatırlamazken Deney Grubunda da bu sayı dördüncü son teste göre biraz düşmüştür.

Tablo-27

Ağızla kuş tutmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	9	8	4	1	8	4	0	2
Deney Grubu	0	13	12	10	15	11	14	14	13

İlk hafta öğretilen bu deyim, Kontrol Grubunda sınıfın dörtte biri öğrenci tarafından öğrenildiği gözlenmiştir. Bu sayı her hafta giderek düşmüş, son haftada bu deyim anlamını Kontrol Grubu öğrencilerinden bilen olmamıştır. Aynı deyim, Deney Grubunda sınıfın yarısı öğrenci tarafından öğrenilmiş, son hafta bu sayı bir artmıştır. Bu nedenle bu deyim gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Beşinci testte Kontrol Grubunda bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında bir artış gözlenirken Deney Grubundan bir öğrencinin dördüncü son teste göre bu deyim anlamını kavrayamadığı gözlenmiştir.

Tablo-28

Kendi yağı ile kavrulmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	0	0	1	19	1
Deney Grubu	0	0	0	0	0	0	0	14	6

Deyim, ilk üç hafta içerisinde hiçbir öğrenci tarafından bilinmemesine karşın, dördüncü haftanın ön testinde deyimın Kontrol Grubundan bir öğrenci tarafından kendi çabasıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Dördüncü hafta öğretilen bu deyimın, her iki grupta sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılması nedeniyle, gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Ancak beşinci test sonuçlarına göre her iki grupta bu deyimın anlamını bilen öğrenci sayısında bir düşüş gözlenmektedir.

Tablo-29

Eli uzun olmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	2	1	5	24	20	24	25	23	5
Deney Grubu	0	1	2	25	25	25	26	25	23

İlk haftanın ön testinde iki Kontrol Grubu öğrencisi tarafından anlamı bilinen bu deyimın, her iki grup öğrencileri tarafından birinci haftadan itibaren kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. İkinci hafta öğretilen bu deyim, Kontrol Grubunda sınıfın yarısından fazla, Deney Grubunda sınıfın bütün öğrencileri tarafından anlaşılmuştur. Bu nedenle bu deyimın gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Beşinci testte Kontrol Grubundan sadece 5 kişi bu deyimın anlamını kavrarken Deney Grubunda, önceki haftalara oranla fazla bir değişikliğin olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo-30

Dünyaya kazık çakmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	3	3	5	5	7	7	8	28	5
Deney Grubu	0	2	2	2	3	3	4	22	10

İlk haftanın ön testinde Kontrol Grubunda üç öğrenci tarafından anlamı bilinen deyim, her iki grup öğrencileri tarafından ikinci haftadan itibaren kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Çalışmanın dördüncü haftasında öğretilen bu deyim, her iki sınıfta yarıdan fazla öğrenci tarafından anlaşılmıştır. Bu nedenle bu deyim gerçekte çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Ancak yapılan beşinci test sonuçlarına göre her iki grupta dördüncü son teste göre, öğrenci sayısında bir düşüş gözlenmektedir.

Tablo-31

Sinek kaydı

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	1	20	27	28	28	29	24	22	18
Deney Grubu	0	17	14	18	22	21	19	18	17

Çalışmanın ilk haftasında öğretilen bu deyim, her iki grupta da sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşıldığı gözlenmiştir. Daha sonraki haftalarda bu sayı daha da artmıştır. Bu nedenle bu deyim gerçekte çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Beşinci test sonuçlarına göre iki grupta da bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında dördüncü son teste oranla büyük bir değişiklik olmamıştır.

Tablo-32

Boyunun ölçüsünü almak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	5	2	0	2	2	0	4	0
Deney Grubu	0	9	10	9	10	13	10	10	5

Çalışmanın birinci haftasında öğretilen bu deyim birinci son testte her iki grupta sınıfın yarısından az öğrenci tarafından anlaşıldığı gözlenmiştir. Daha sonraki haftalarda bu sayı Kontrol Grubunda düşerken, Deney Grubunda yükselmiştir. Ancak deyim, sınıfın yarısından az öğrenci tarafından bilinmesi nedeniyle çıkarılmasına karar verilmiştir. Beşinci testte Kontrol Grubundan hiçbir öğrencinin bu deyim anlamını bilememesi ve Deney Grubunda da bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında bir düşüşün gözlenmesi nedeniyle bu deyim gerçek çalışmada öğretilmemesi kararını desteklediği tespit edilmiştir.

Tablo-33

Bir pire için yorgan yakmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	2	5	1	2	1	1	23	5
Deney Grubu	0	0	0	0	0	0	1	15	8

İlk haftanın son testinde iki öğrenci tarafından anlamı bilinen bu deyim, Kontrol Grubu öğrencileri tarafından ikinci haftadan itibaren kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Çalışmanın son haftasında öğretilen bu deyim, her iki grupta sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılmıştır. Bu nedenle deyim gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Beşinci testte her iki grupta da bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında dördüncü son test çalışmasına oranla bir düşüş gözlenmektedir.

Tablo-34

Kabak çiçeği gibi açılmak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	1	2	1	1	1	21	5
Deney Grubu	0	0	0	0	0	0	0	22	13

İkinci haftanın ön testinde bir öğrenci tarafından anlamı bilinen bu deyim, Kontrol Grubu öğrencileri tarafından üçüncü haftadan itibaren kendi çabalarıyla öğrenildiği gözlenmiştir. Son hafta öğretilen bu deyim, her iki grupta sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılmıştır. Bu nedenle deyim, gerçek çalışmada öğretilmesine karar verilmiştir. Yapılan beşinci test sonuçlarına göre iki grupta da bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında bir düşüş göze çarpmaktadır.

Tablo-35

Taşı gediğine koymak

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	5	3	4	0	4	2
Deney Grubu	0	0	0	12	9	13	7	10	5

Çalışmanın ikinci haftasında öğretilen bu deyim, her iki grupta sınıfın yarısından az öğrenci tarafından öğrenildiği gözlenmiştir. Daha sonra bu sayı daha da düşmüştür. Bu nedenle deyim çıkarılmasına karar verilmiştir. Üç ay sonra yapılan beşinci test sonuçlarına göre bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı her iki grupta da dördüncü son teste göre yarıya düşmüştür. Bu durum, deyim gerçek çalışmada öğretilmemesi kararını doğrulayacak niteliktedir.

3.1.4. Asıl Çalışmaya İlişkin Gözlem ve Değerlendirmeler

18 Mart İlköğretim Okulu'nda 20.02.2003 tarihinde başlayan asıl çalışmada C sınıfı Kontrol Grubu, A sınıfı Deney Grubu olarak belirlenmiştir. Çalışmanın gerçekliğini sağlamak amacıyla sınıf öğretmeni tarafından sonuçların sözlü notu olarak geçeceği söylenmiştir. Hazırlanan her ön test ve son testlerde öğrencilerde ezberlemeyi önlemek için üzerinde durulan deyimlerin sırası değiştirilmiştir.

20.02.2003 tarihinde yapılan ilk çalışmaya Kontrol Grubundan 18 (on sekiz) kız, 8 (sekiz) erkek; Deney Grubundan 17 (on yedi) kız, 20 (yirmi) erkek katılmıştır. Her gruba sıraları değiştirilmiş olan aynı deyimlerle ilgili 10'ar (onar) dakikalık ön test ve son test uygulaması yapılmıştır.

Deney Grubunda ön test çalışmasından sonra 5 (beş) deyim anlamı verilmiştir. Her yeni deyimden sonra, deyimle ilgili resim gösterilerek bir hikâye okunmuştur. Bu aşamadan sonra dersin bitimine 10 (on) dakika kala son test uygulanmıştır.

Kontrol Grubunda ön testten sonra sadece 5 (beş) deyim anlamları söylenmiştir. Ancak diğer sınıfla aynı sürede çalışılması açısından bu deyimlerin anlamları 15 (on beş) dakikada tekrarlar yapılarak verilmiştir. Daha sonra da son test çalışması yapılmıştır.

27.02.2003 tarihinde yapılan ikinci uygulamaya Kontrol Grubundan 19 (on dokuz) kız, 8 (sekiz) erkek; Deney Grubundan 16 (on altı) kız, 21 (yirmi bir) erkek öğrenci katılmıştır. Her gruba sıraları değiştirilmiş olan aynı deyimlerle ilgili 10 (on) dakikalık ön test uygulaması yapılmıştır.

Deney Grubunda ön test çalışmasından sonra 5 (beş) deyim anlamı verilerek, deyimle ilgili resim gösterilerek bir hikâye okunmuştur. Dersin bitimine 10 (on) dakika kala son test uygulanmıştır.

Kontrol Grubunda ön test uygulamasından sonra sadece 5 (beş) deyim anlamı verilmiştir. Bu deyimlerin anlamları 15 (on beş) dakikada tekrarlar yapılarak söylenmiştir. Bu çalışmadan sonra son test uygulanmıştır.

Üçüncü uygulama, 06.03.2003 tarihinde yapılmıştır. Bu çalışmaya Kontrol Grubundan 19 (on dokuz) kız, 8 (sekiz) erkek; Deney Grubundan 16 (on altı) kız, 21 (yirmi bir) erkek öğrenci katılmıştır.

Daha önceki haftalarda yapıldığı gibi, her iki gruba sıraları değiştirilmiş olan aynı deyimlerle ilgili 10 (on) dakikalık ön test uygulaması yapılmıştır.

Deney Grubunda ön test çalışmasından sonra 5 (beş) deyim anlamı verilmiştir. Her yeni deyimden sonra, deyimle ilgili resim gösterilerek bir hikâye okunmuştur. Bu aşamadan sonra dersin bitimine 10 (on) dakika kala son test uygulanmıştır.

Kontrol Grubunda ön testten sonra sadece 5 (beş) deyim anlamları söylenmiştir. Ancak diğer sınıfla aynı sürede çalışılması açısından bu deyimlerin anlamları 15 (on beş) dakikada tekrarlar yapılarak verilmiştir. Daha sonra da son test çalışması yapılmıştır.

13.03.2003 tarihinde yapılan dördüncü çalışmaya Kontrol Grubundan 18 (on sekiz) kız, 8 (sekiz) erkek; Deney Grubundan 17 (on yedi) kız, 20 (yirmi) erkek öğrenci katılmıştır.

Deney Grubunda ön test çalışmasından sonra 5 (beş) deyim anlamı verilmiştir. Her yeni deyimden sonra, deyimle ilgili resim gösterilerek bir hikâye okunmuştur. Bu aşamadan sonra dersin bitimine 10 (on) dakika kala son test uygulanmıştır.

Kontrol Grubunda ön testten sonra sadece 5 (beş) deyim anlamları söylenmiştir. Ancak diğer sınıfla aynı sürede çalışılması açısından bu deyimlerin

anlamları 15 (on beş) dakikada tekrarlar yapılarak verilmiştir. Daha sonra da son test çalışması yapılmıştır.

Beşinci çalışma, son çalışmadan iki ay sonra 08.05.2003 tarihinde yapılmıştır. Uygulamaya Kontrol Grubundan 19 (on dokuz) kız, 8 (sekiz) erkek; Deney Grubundan 16 (on altı) kız, 20 (yirmi) erkek öğrenci katılmıştır. İki gruptaki bütün öğrencilere on beş dakika süre verilerek deyimlerin anlamları sorulmuştur. Her iki gruba da bu uygulamadan sonra uygulama esnasında öğretilen 20 deyim anlamını nereden veya kimden öğrendikleri sorulmuştur.

Çalışmalara her hafta katılmayan öğrenciler olduğu için gelmeyen öğrenciler ve birinci haftanın ön testinde bazı deyimlerin anlamlarını bilen öğrenciler değerlendirme dışı tutulmuştur. Bütün çalışmalara Kontrol Grubundan 16 (on beş) kız, 8 (sekiz) erkek; Deney Grubundan 12 (on iki) kız, 18 (on sekiz) erkek olmak üzere toplam 54 (elli dört) öğrenci katılmıştır.

Tablo-36'da çalışmanın ilk haftasında yapılan ön testte Kontrol ve Deney Grubu öğrencilerin deyimleri bilme sayıları gösterilmiş, çalışmanın iç geçerliliğini sağlamak amacıyla hangi öğrencilerin değerlendirme dışı tutulduğu açıklanmıştır.

Tablo-36

Asıl Çalışmanın 1. ÖT'te Öğrencilerin Deyimleri Bilme Sayıları

Deyim	KG 1. ÖT'te Bilen Sayısı	DG 1. ÖT'te Bilen Sayısı	Toplam
Dananın kuyruğu kop-	0	0	0
Göbeği çatla-	1	0	1*
Öküzün altında buzağı ara-	1	0	1**
Eli uzun ol-	0	0	0
Dünyaya kazık çak-	1	4	5***
El eliyle yılan tut-	0	1	1****
Sudan çıkmış balığa dön-	0	0	0
Eli maşalı ol-	1	0	1*****
Kendi yağı ile kavrul-	0	0	0
Sinek kaydı	0	2	2*****
Yumurta kapıya dayan-	0	0	0
Örtümcek kafalı ol-	1	3	4*****
Mercimeği fırına ver-	0	0	0
Tükürdüğünü yala-	0	0	0
Bir pire için yorgan yak-	1	1	2*****
Ağızına bir parmak bal çal-	0	0	0
Körler mahallesinde ayna sat-	0	0	0
Nabzına göre şerbet ver-	0	0	0
Ağızıyla kuş tut-	0	0	0
Kabak çiçeği gibi açıl-	0	0	0

* Kontrol Grubu'ndaki 16. öğrencidir ve çalışmadan çıkarılmıştır. (Bkz. Tablo- 37)

** Kontrol Grubu'ndaki 18. öğrencidir ve çalışmadan çıkarılmıştır. (Bkz. Tablo- 37)

*** Kontrol Grubu'ndaki 18., Deney Grubu'nda 15., 22., 24. ve 30. öğrencilerdir ve çalışmadan çıkarılmıştır. (Bkz. Tablo- 37 ve 38)

**** Deney Grubu'ndaki 30. öğrencidir ve çalışmadan çıkarılmıştır. (Bkz. Tablo- 38)

***** Kontrol Grubu'ndaki 18. öğrencidir ve çalışmadan çıkarılmıştır. (Bkz. Tablo- 37)

***** Deney Grubu'ndaki 4. ve 24. öğrencilerdir ve çalışmadan çıkarılmıştır. (Bkz. Tablo- 38)

***** Kontrol Grubu'ndaki 16., Deney Grubu'nda 8., 22. ve 24. öğrencilerdir ve çalışmadan çıkarılmıştır. (Bkz. Tablo- 37 ve 38)

***** Kontrol Grubu'ndaki 7., Deney Grubu'nda 30. öğrencidir ve çalışmadan çıkarılmıştır. (Bkz. Tablo- 37 ve 38)

Tablo-37
Kontrol Grubu Öğrencilerinin Deyimleri Bilme Sayıları

Öğrenci	1.ÖT	1.ST	2.ÖT	2.ST	3.ÖT	3.ST	4.ÖT	4.ST	5.T
1	0	3	4	5	7	11	9	12	12
2	0	3	4	6	6	10	9	11	7
3	0	4	6	9	7	12	7	13	10
4	0	3	2	5	2	2	2	5	3
5	0	2	2	8	6	7	7	10	8
6	0	5	4	8	9	14	14	16	10
7	1	6	5	8	7	11	8	11	10
8	0	3	4	7	5	9	8	12	7
9	0	3	1	2	3	4	3	4	3
10	0	3	5	8	9	12	15	16	12
11	0	2	2	6	5	6	5	7	3
12	0	4	2	8	7	11	11	14	10
13	0	4	5	10	9	12	14	16	10
14	0	4	3	7	7	10	7	10	5
15	0	4	4	9	7	10	9	12	5
16	2	5	5	9	8	11	9	9	9
17	0	2	2	7	3	4	2	3	4
18	3	5	3	8	10	12	13	14	15
19	0	1	1	4	4	7	5	6	2
20	0	2	2	5	3	4	3	4	2
21	0	2	1	3	2	4	3	4	3
22	0	3	3	7	5	8	7	10	6
23	0	4	1	7	6	8	10	13	5
24	0	2	1	3	1	4	5	7	4
25	0	2	2	5	6	8	7	10	4
26	0	4	2	6	5	9	9	12	5
27	0	0	0	5	3	9	7	10	6

Tablo-38
Deney Grubu Öğrencilerinin Deyimleri Bilme Sayıları

Öğrenci	1Ö.T	1.ST	2.ÖT	2.ST	3.ÖT	3.ST	4.ÖT	4.ST	5.T
1	0	4	5	9	10	15	13	18	18
2	0	5	4	10	10	14	14	20	18
3	0	5	5	9	10	13	12	17	18
4	1	6	5	9	-	-	9	16	12
5	0	5	4	10	10	14	14	19	16
6	0	5	4	10	10	14	14	19	16
7	0	5	5	10	10	15	15	20	19
8	1	5	4	9	9	13	11	17	15
9	0	4	5	10	8	12	11	16	13
10	0	3	5	9	10	12	10	16	14
11	0	5	4	9	9	13	11	15	10
12	0	3	2	9	6	12	12	16	12
13	0	4	4	10	11	15	14	18	17
14	0	5	6	9	10	15	14	19	19
15	1	4	-	-	5	10	4	10	10
16	0	4	3	9	9	13	14	19	19
17	0	4	5	9	9	14	13	18	14
18	0	4	3	8	5	14	13	16	12
19	0	4	4	8	7	13	10	15	13
20	0	5	4	7	8	12	11	14	11
21	0	5	5	11	10	15	15	20	17
22	2	6	6	11	11	15	14	19	19
23	0	5	5	10	7	15	15	20	20
24	3	5	6	10	10	15	14	20	17
25	0	4	4	10	11	14	14	19	17
26	0	4	3	7	7	14	14	19	15
27	0	1	1	1	2	2	1	1	1
28	0	2	3	8	8	12	10	14	11
29	0	5	5	6	6	9	8	12	7
30	3	7	6	11	11	16	15	19	16
31	0	4	6	10	10	14	13	18	14
32	0	5	5	10	10	15	13	17	16
33	0	5	5	10	10	15	14	19	17
34	0	4	6	11	11	15	13	17	15
35	0	5	5	10	10	14	14	19	15
36	0	4	2	7	7	12	14	19	18
37	0	5	4	9	7	11	11	16	17

Açık gri ile gösterilen öğrenciler bazı deyimlerin anlamını önceden bilenler, koyu gri ile gösterilenler ise çalışmaya düzenli olarak devam etmeyen ve bu nedenden dolayı çalışmaya dahil edilmeyen öğrencileri simgelemektedir.

3.1.5. Kontrol Grubunun Deyimleri Öğrenme Yolları

Tablo-39
Kontrol Grubunun Deyimleri Öğrenme Yolları

	Kız	Erkek	Toplam	Yüzde (%)
Önceden biliyordum ama hatırlayamadım.	8	3	11	45.8
Sizden öğrendim.	16	8	24	100.0
Öğretmenimden öğrendim.	10	3	13	54.2
Deyimler sözlüğünden öğrendim.	10	2	12	50.0
Ailemden öğrendim.	11	5	16	66.7
Arkadaşımdan öğrendim.	5	1	6	25.0
Radyo ve televizyondan öğrendim.	5	2	7	29.2
Bilmiyorum.				
Boş	1		1	4.7
Diğer				

Tabloya bakıldığında öğrencilerin % 48.8'inin öğretilen deyimlerin anlamlarını önceden bildiklerini; ama nasıl öğrendiklerini hatırlayamadıkları görülmektedir. % 100'ü araştırmacıdan, % 54.2'si öğretmenden, % 50'si deyimler sözlüğünden, % 66.7'si ailesinden, % 25'i arkadaşından, % 29.2'si radyo ve televizyondan öğrendiğini belirtmiştir.

Bu duruma göre öğrencilerin deyimlerin anlamını sırasıyla araştırmacıdan, ailesinden, öğretmeninden, deyimler sözlüğünden, radyo ve televizyondan ve arkadaşından öğrendiği anlaşılmaktadır. Bu sıralama, 24 öğrenci ve sadece uygulamada öğretilen deyimlerle ilgili olmasına karşın, deyim öğretiminde kimlerin ve nelerin etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla deyimlerin öğrenilmesinde araştırmacı ve öğretmenin, ailenin, radyo ve televizyonun, deyimler sözlüğünün ve arkadaşın etkili olduğu söylenebilir.

3.1.6. Dency Grubunun Deyimleri Öğrenme Yolları

Tablo-40
Dency Grubunun Deyimleri Öğrenme Yolları

	Kız	Erkek	Toplam	Yüzde (%)
Önceden biliyordum ama hatırlayamadım.	2	4	6	20.0
Sizden öğrendim.	12	17	29	96.7
Öğretmenimden öğrendim.	3	6	9	30.0
Deyimler sözlüğünden öğrendim.	7	8	15	50.0
Ailemden öğrendim.	3	4	7	23.4
Arkadaşımdan öğrendim.	2	1	3	10.0
Radyo ve televizyondan öğrendim.	1	2	3	10.0
Bilmiyorum				
Boş				
Diğer				

Tablo-40'a bakıldığında öğrencilerin % 20'sinin öğretilen deyimlerin anlamlarını önceden bildiklerini; ama nasıl öğrendiklerini hatırlayamadıkları görülmektedir. % 96.7'si araştırmacıdan, %30'u öğretmenden, % 50'si deyimler sözlüğünden, % 23.4'ü ailesinden, % 10'u arkadaşından, % 10'u radyo ve televizyondan öğrendiğini belirtmiştir.

Bu duruma göre öğrencilerin deyimlerin anlamını sırasıyla araştırmacıdan, deyimler sözlüğünden, öğretmeninden, ailesinden, radyo ve televizyondan ve arkadaşından öğrendiği anlaşılmaktadır. Bu sıralama, 30 öğrenci ve sadece uygulamada öğretilen deyimlerle ilgili olmasına karşın, deyim öğretiminde kimlerin ve nelerin etkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla deyimlerin öğrenilmesinde araştırmacı ve öğretmenin, ailenin, radyo ve televizyonun, deyimler sözlüğünün ve arkadaşın etkili olduğu söylenebilir.

3.2. SAYISAL DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, grupların ön test ve son test verileri ile bunların değerlendirilmeleri yer almaktadır.

Araştırmanın örnekleminde yer alan öğrenci sayıları ve cinsiyetleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-41
Gruplardaki Öğrenci Sayıları

Grup	Cinsiyet		Toplam
	Kız	Erkek	
Kontrol Grubu	16	8	24
Deney Grubu	12	18	30

Tablo-41'e göre, Kontrol Grubundaki 24 öğrencinin 16'sı kız, 8'i erkek; Deney Grubundaki 30 öğrencinin 12'si kız, 18'i erkektir. Gruplar, Random yöntemiyle belirlenmesine rağmen verilere göre gruplardaki öğrenci sayısı birbirine yakındır. Kontrol Grubunda kız öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısına oranla biraz daha fazlayken, Deney Grubunda erkek öğrenci sayısı kız öğrenci sayısına göre daha fazladır.

3.2.1. Grupların Deyimleri Öğrenmeleriyle İlgili Sayısal Değerlendirme

Çalışmanın bütün uygulamalarında öğrencilere her hafta beş yeni deyim anlamı öğretilmiştir. Her ön test ve son testte öğrencilerden, deyimlerin anlamlarını

yazmaları istenmiştir. Değerlendirme için deyimlerin anlamlarını değerlendirme ölçeği hazırlanmıştır. Öğrencilerin yapmış oldukları tanımlar bu ölçeğe göre değerlendirilmiştir.

Tablo-42
Deyimlerin Anlamlarını Değerlendirme Ölçeği

ÖLÇÜTLER	PUANLAR	
	0	1
1. Deyimin anlamı tam olarak tanımlanmış		x
2. Deyimin anlamı aynı anlama gelen başka bir deyimle açıklanmış		x
3. Deyimin anlamı çalışmada anlatılan hikâyeden hareketle açıklanmış		x
4. Deyimle ilgisi olmayan bir açıklama yapılmış	x	
5. Boş bırakılmış	x	

Bu ölçeğe göre öğrenci, deyim anlamını doğru tanımlamışsa 1 puan almıştır. 0 puan, deyimle ilgisi olmayan bir açıklama yapıldığında ve boş bırakıldığında verilmiştir.

Tablo-43 ve 44'te grupların ön test ve son testte verdikleri doğru cevap sayıları yer almaktadır. Toplamdaki 0 rakamı, sınıftaki hiçbir öğrencinin o deyim anlamını bilemediğini, diğer rakamlar da o deyim kaç öğrenci tarafından bilindiğini göstermektedir.

Tabloların yatay sütunundaki ÖT harfleri ön testi, ST harfleri son testi, T harfi de en son iki ay sonra yapılan tek testi simgelemektedir. Bu harflerin önündeki rakamlar ise haftaları belirtmektedir.

Deyimlerin gruplara göre ayrı ayrı değerlendirmeleri aşağıdaki başlıklar altında yapılmıştır.

3.2.1.1. Kontrol Grubunun Sayısal Değerleri

Kontrol Grubuna uygulanan bütün testlerin sayısal verileri, aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo-43
Kontrol Grubunda Ön Test ve Son Testte Bilenlerin Sayıları

	Deyimler	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
1. Hafta	Dananın kuyruğu kop-	0	5	3	4	2	1	2	2	0
	Göbeği çatla-	1	10	8	6	6	5	7	7	7
	Öküzün altında buzağı ara-	1	11	10	10	11	10	10	9	8
	Eli uzun ol-	0	23	21	19	17	17	18	19	18
	Dünyaya kazık çak-	1	19	14	16	17	16	15	15	16
2. Hafta	El eliyle yılan tut-	0	0	0	17	8	8	6	6	3
	Sudan çıkmış balığa dön-	0	0	0	19	11	10	12	12	10
	Eli maşalı ol-	1	0	4	21	15	14	15	15	11
	Kendi yağı ile kavrul-	0	0	0	13	10	8	9	9	9
	Sinek kaydı	0	1	1	19	20	20	21	20	21
3. Hafta	Yumurta kapıya dayan-	0	0	0	1	1	15	9	8	6
	Örümcek kafalı ol-	1	1	0	0	0	12	7	7	3
	Mercimeği fırına ver-	0	0	0	0	1	17	16	16	12
	Tükürdüğünü yala-	0	0	0	0	0	18	4	4	2
	Bir pire için yorgan yak-	1	1	2	0	3	14	14	13	3
4. Hafta	Ağızına bir parmak bal çal-	0	0	0	0	1	1	2	17	2
	Körler mahallesinde ayna sat-	0	0	0	0	0	0	1	6	3
	Nabzına göre şerbet ver-	0	0	0	0	0	0	1	14	3
	Ağızyla kuş tut-	0	0	0	0	0	0	0	8	0
	Kabak çiçeği gibi açıl-	0	0	0	0	1	0	2	20	3

Tablo-43'e göre *dananın kuyruğu kop-* deyimini, çalışmanın birinci haftasında öğretilmesine karşın bu deyim anlamı birinci son testte sadece 5; ikinci ön testte 3, son testte 4; üçüncü ön testte 2, son testte 1; dördüncü ön ve son testlerinde 2'ser öğrenci tarafından bilinmiştir. Görüldüğü gibi bu deyim bilme sayısı grubun sayısına oranla çok düşüktür. Çalışma boyunca deyim öğrenciler tarafından bilme sayısı bir düşmüş, sonra az da olsa yükselmiştir. İki ay sonra yapılan beşinci testte ise söz konusu deyim anlamını kavrayan öğrenci olamamıştır.

Göbeği çatta- deyiminin anlamını daha önceden bilen öğrenci sayısı 1'dir. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak amacıyla bu öğrenci değerlendirme dışı tutulmuş, birinci son test ve diğer verileri tabloya dahil edilmemiştir. Çalışmanın birinci haftasında bu deyim öğretildiği söz konusu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı birinci son testte 10; ikinci ön testte 8, son testte 6; üçüncü ön testte 6, son testte 5; dördüncü ön ve son testlerinde 7'dir. Beşinci testte bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında dördüncü ön ve son teste göre bir değişiklik olmamıştır. Gruptaki öğrenci sayısı göz önünde bulundurulduğu zaman deyim anlamını kavrayan öğrenci sayısının az olduğu göze çarpmaktadır.

Öküzün altında buzağı ara- deyiminin anlamını ilk ön testte bir öğrenci önceden bilmıştır. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak için bu öğrenci çalışmaya dahil edilmediği gibi diğer verileri de tabloda gösterilmemiştir. Söz konusu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı, deyim birinci haftada öğretildiği sonucunda son testte 11; ikinci ön testte 10, son testte 10; üçüncü ön testte 11, son testte 10; dördüncü ön testte 10, son testte 9'dur. Görüldüğü gibi deyim anlamını bilen öğrenci sayısında bazı dalgalanmalar göze çarpmaktadır. Bu deyim, en çok birinci ve üçüncü testte eşit oranda bilinmesine karşın iki ay sonra yapılan beşinci testte bu sayı düşmüş ve sadece 8 öğrenci bu deyim anlamını kavrayabilmiştir.

Eli uzun ol- deyimini ilk ön testte 0, son testte 23; ikinci ön testte 21, son testte 19; üçüncü ön testte ve son testlerinde 17'şer; dördüncü ön testte 18, son testte 19 öğrenci bilmıştır. Tabloya bakıldığında, deyim en çok öğretildiği birinci haftanın son testinde anlaşıldığı görülmektedir. Çalışmadan iki ay sonra yapılan beşinci testte öğrenci sayısında fazla bir değişiklik olmamış ve sonuçta 18 öğrenci bu deyim anlamını kavramıştır.

Dünyaya kazık çak- deyimini ilk ön testte bir öğrenci önceden bilmıştır. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak için bu öğrenci çalışmadan çıkarılmış, diğer verileri de tabloda belirtilmemiştir. Çalışmanın birinci haftasında bu deyim öğretildiği ilk son testte 19; ikinci ön testte 14, son testte 16; üçüncü ön testte 17, son testte 16; dördüncü ön ve son testte 15'er öğrenci deyim anlamını bilmıştır.

Beşinci testte deyim anlamını dördüncü son testte bilen öğrenci sayısına bir öğrenci daha katılmıştır. Grubun sayısına göre bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı biraz düşük olmasına karşın sınıfın yarısından fazla öğrencide kavrama gerçekleşmiştir.

El eliyle yılan tut- deyim anlamını, ilk üç testte hiçbir öğrenci bilemezken deyim öğretildikten sonra bu sayı ikinci son testte 17; üçüncü ön testte 8, son testte 8; dördüncü ön testte 6, son testte 6 olmuştur. Beşinci testte ise sadece 3 öğrenci söz konusu deyim anlamını kavramıştır. Gruptaki öğrenci sayısına göre deyim anlamını kavrayanların sayısı çok azdır.

Sudan çıkmış balığa dön- deyimini ikinci son teste kadar hiçbir öğrenci bilememiştir. Deyim öğretildiğiyle deyim anlamını bilen öğrenci sayısı ikinci son testte 19; üçüncü ön testte 11, son testte 10; dördüncü ön testte 12, son testte 12'dir. Görüldüğü gibi anlamı bilen öğrenci sayısında dalgalanmalar olmuştur. İki ay sonra yapılan beşinci testte sadece 10 öğrencide kavrama olmuştur. Bu sonuçlara göre sınıfın yarısından fazla öğrencide kavramanın gerçekleşmediğini söylemek mümkündür.

Eli maşalı ol- deyimini bir öğrenci tarafından önceden bilinmiştir. Çalışmanın iç tutarlığını sağlamak amacıyla bu öğrenci çalışmaya dahil edilmemiş, birinci son test ve diğer verileri de tabloya yazılmamıştır. Deyim anlamını bilen öğrenci sayısı birinci son testte 0; ikinci ön testte 4, son testte 21; üçüncü ön testte 15, son testte 14; dördüncü ön testte 15, son testte 15'dir. Verilere bakıldığında bu deyim en çok ikinci son testte anlaşıldığı görülmektedir. Bu da, deyim o haftada öğretilmesi sonucunda olmuştur. İki ay sonra yapılan beşinci testte 11 öğrenci deyim anlamını kavramıştır. Sınıfın tüm öğrencileri dikkate alındığında bu sayı sınıfın yarısına yakındır.

Kendi yağı ile kavrul- deyimini ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 13; üçüncü ön testte 10, son testte 8; dördüncü ön ve son testte 9'ar öğrenci tarafında öğrenilmiştir. Deyim anlamı en çok ikinci son testte bilinmiştir. İki ay

sonra yapılan testte bu sayı dördüncü haftada bilen sayısı ile eşittir. Ancak grubun sayısına göre deyimın anlamını kavrayan öğrenci sayısı çok azdır.

Sinek kaydı deyimının anlamını ilk ön testte 0, son testte 1; ikinci ön testte 1, son testte 19; üçüncü ön ve son testte 20; dördüncü ön testte 21, son testte 20; beşinci testte 21 öğrenci bilmiştir. Deyimin anlamı, dördüncü son testte grubun tamamına yakın öğrenci tarafından bilinmiştir. İki ayın sonunda yapılan test ile bu sayıya bir öğrenci daha eklenerek deyimın anlamını kavrayan öğrenci sayısı 21'e çıkmıştır.

Yumurta kapıya dayan- deyimini ikinci ön teste kadar bilen öğrenci çıkmamıştır. Ancak bir öğrencinin bu deyimini ikinci haftadan itibaren kendi çabasıyla öğrendiği tespit edilmiştir. Söz konusu deyimın anlamını bilen öğrenci sayısı ikinci son testte 1; üçüncü ön testte 1, son testte 15; dördüncü ön testte 9, son testte 8'dir. Görüldüğü gibi deyimın öğretildiği hafta sınıfın yarısından bir fazla öğrencide öğrenme gerçekleşirken daha sonraki hafta bu sayı hemen hemen yarıya inmiştir. Beşinci testte bu sayı daha da düşmüş, sadece 6 öğrencide kavrama gerçekleşmiştir.

Örümcek kafalı ol- deyimini ilk ön testte bir öğrenci önceden bilmiştir. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak amacıyla bu öğrenci çalışmaya dahil edilmediği gibi diğer verileri de tabloda gösterilmemiştir. Bu deyimın anlamını üçüncü son testte kadar bilen öğrenci olmamıştır. Deyimin çalışmada öğretilmesiyle anlamı bilen öğrenci sayısı üçüncü son testte 12 olmasına karşın bu sayı dördüncü haftada 7'ye düşmüştür. İki ay sonra yapılan testte de sadece 3 öğrenci deyimın anlamını kavrayabilmiştir.

Mercimeği fırına ver- deyimının anlamını üçüncü ön teste kadar hiçbir öğrenci bilememiştir. Deyim, üçüncü haftada öğretilmesine karşın bir öğrencinin bu deyimın anlamını üçüncü ön testte doğru olarak tanımladığı tespit edilmiştir. Deyimin öğretilmesiyle bu sayı üçüncü son testte 17'ye çıkmıştır. Aynı deyim dördüncü ön ve son testte 16'şar öğrenci tarafından bilinmiştir. Beşinci testte bu sayı 12'ye düşmesine rağmen deyimın anlamı sınıfın yarısı tarafından kavranmıştır.

Tükürdüğünü yala- deyiminin bilinme sayısı ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 0; üçüncü ön testte 0, son testte 18; dördüncü ön testte 4, son testte 4'tür. Verilerden de anlaşılacağı üzere deyim en çok öğretildiği haftada 18 öğrenci tarafından bilinmiştir. Bu sayı dördüncü haftada 4'e inmiştir. İki ay sonra yapılan testle bu sayı daha da düşmüş ve deyim anlamı sadece 2 öğrenci tarafından kavranabilmiştir.

Bir pire için yorgan yak- deyimini daha önceden bilen öğrenci sayısı 1'dir. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak amacıyla bu öğrenci değerlendirme dışı tutulmuş, diğer verileri çalışmaya dahil edilmemiştir. Deyim, çalışmanın üçüncü haftasında öğretilmesine karşın iki öğrencinin bu deyimini kendi çabalarıyla öğrenerek ikinci ön testte bu deyimini doğru tanımladıkları tespit edilmiştir. Ancak bu öğrenciler aynı deyimini ikinci son testte bilememişlerdir. Söz konusu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı üçüncü ön testte 3, son testte 14; dördüncü ön testte 14, son testte 13'tür. İki ay sonra yapılan beşinci testte sadece 3 öğrenci bu deyim anlamını kavrayabilmiştir.

Ağına bir parmak bal çal- deyimini üçüncü ön testte 1, son testte 1; dördüncü ön testte 2 öğrenci tarafından kendi çabalarıyla öğrenilmiştir. Deyimin son haftada öğretilmesiyle bu sayı son testte 17'ye ulaşmıştır. Deyimin anlamı sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından anlaşılmasına karşın iki ay sonra yapılan beşinci testte bu deyim anlamını sadece 2 öğrenci hatırlamıştır. Grubun toplam sayısı göz önünde bulundurulduğunda bu sayı çok azdır.

Körler mahallesinde ayna sat- deyimini dördüncü ön testte kadar hiçbir öğrenci bilememiştir. Dördüncü ön testte 1 öğrencinin bu deyimini kendi çabasıyla öğrendiği tespit edilmiştir. Deyim, çalışmanın son haftasında öğretilmesine karşın son testte sadece 6 öğrenci deyim anlamını bilmiştir. İki ay sonra yapılan beşinci testte de 24 öğrenciden sadece 3 öğrenci deyim anlamını kavrayabilmiştir.

Nabzına göre şerbet ver- deyimini ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 0; üçüncü ön testte 0, son testte 0; dördüncü ön testte 1, son testte 14 öğrenci bilmiştir. Görüldüğü gibi bir öğrenci, deyim anlamını kendi başına

öğrenerek dördüncü ön testte bu deyim anlamını doğru olarak tanımlamıştır. Dördüncü haftanın son testinde sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından bu deyim bilinmesine karşın beşinci testte sadece 3 öğrenci bu deyim anlamını kavrayabilmiştir.

Ağzıyla kuş tut- deyim, çalışmanın dördüncü haftasında öğretilmesi nedeniyle dördüncü son teste kadar hiçbir öğrenci tarafından bilinmemiştir. Deyimin öğretilmesinden sonra da sadece 8 öğrenci son testte deyim anlamını bilebilmiştir. Yapılan beşinci testte ise hiçbir öğrencinin söz konusu deyim hatırlayamadığı tespit edilmiştir.

Kabak çiçeği gibi açıl- deyiminin üçüncü ön testte bir öğrenci tarafından kendi çabasıyla öğrenildiği tespit edilmiştir. Ancak aynı öğrenci bu deyim anlamını üçüncü son testte bilememiştir. Bir sonraki haftanın ön testinde iki öğrencinin bu deyim kendi kendilerine öğrendikleri gözlenmiştir. Deyimin dördüncü haftada öğretilmesi sonucunda deyim anlamını bilen öğrenci sayısı son testte 20'ye çıkmıştır. Deyimin anlamını bilen öğrenci sayısı sınıfın tamamına yakın öğrenciyi kapsamına karşın beşinci testte bu sayı 3'e düşmüş ve sadece 3 öğrencide kavrama gerçekleşmiştir.

3.2.1.2. Deney Grubunun Sayısal Değerleri

Deney Grubuna uygulanan bütün testlerin sayısal verileri, aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo-44
Deney Grubunda Ön Test ve Son Testte Bilenlerin Sayıları

Deney Grubu		1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
1. Hafta	Dananın kuyruğu kop-	0	19	19	17	19	20	18	19	14
	Göbeği çatla-	0	25	22	24	25	26	27	27	21
	Öküzün altında buzağı ara-	0	29	25	26	27	25	27	28	24
	Eli uzun ol-	0	29	29	29	30	29	30	30	30
	Dünyaya kazık çak-	4	26	27	29	29	29	29	29	29
2. Hafta	El eliyle yılan tut-	1	0	0	29	24	24	24	25	21
	Sudan çıkmış balığa dön-	0	0	0	28	26	28	28	28	28
	Eli maşalı ol-	0	0	3	27	26	27	27	28	28
	Kendi yağı ile kavrul-	0	0	0	27	23	24	24	24	26
	Sinek kaydı	2	0	0	26	25	26	26	26	26
3. Hafta	Yumurta kapıya dayan-	0	0	0	0	0	25	15	18	19
	Örümcek kafalı ol-	3	0	2	1	3	26	25	25	26
	Mercimeği fırına ver-	0	0	0	0	0	29	29	29	28
	Tükürdüğünü yala-	0	0	0	1	1	29	16	16	14
	Bir pire için yorgan yak-	1	0	0	0	0	27	25	25	26
4. Hafta	Ağızına bir parmak bal çal-	0	0	0	1	0	0	0	25	8
	Körler mahallesinde ayna sat-	0	0	0	0	0	0	0	24	21
	Nabzına göre şerbet ver-	0	0	0	0	1	0	0	27	16
	Ağızıyla kuş tut-	0	0	0	0	0	0	0	27	20
	Kabak çiçeği gibi açıl-	0	0	0	0	0	0	0	26	18

Tablo-44'e göre *dananın kuyruğu kop-* deyiminin anlamını bilen öğrenci sayısı ilk ön testte 0, son testte 19; ikinci ön testte 19, son testte 17; üçüncü ön testte 19, son testte 20; dördüncü ön testte 18, son testte 19; beşinci testte 14'tür. Deyimin anlamı en çok üçüncü son testte bilinmiştir. Deyim, ilk haftada öğretilmesine karşın üçüncü son testte bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı üçüncü son testte daha fazladır. Beşinci testte bilen sayısı 14'e düşmüştür. Veriler göz önünde bulundurulduğunda deyim anlamını kavrayan öğrenci sayısının sınıfın yarısını geçemediği görülmektedir.

Göbeği çatla- deyiminin anlamını ilk ön testte 0, son testte 25; ikinci ön testte 22, son testte 24; üçüncü ön testte 25, son testte 26; dördüncü ön testte 27, son testte 27 öğrenci bilmıştır. Bilen öğrenci sayısı giderek artmış, dördüncü son testte sınıftan sadece 3 öğrenci bu deyim anlamını bilemezken beşinci testte deyim

anlamını bilen öğrenci sayısı diğer haftalara göre biraz düşerek 21 olmuştur. Deyim, grubun yarısından fazla öğrenci tarafından kavranmıştır.

Öküzün altında buzağı ara- deyimini başlangıçta hiçbir öğrenci bilmemektedir. Çalışma boyunca deyim anlamını bilen öğrenci sayısında dalgalanmalar görülmektedir. Bilenlerin sayısı ilk son testte 29; ikinci ön testte 25, son testte 26; üçüncü ön testte 27 iken son testte 25; dördüncü ön testte 27, son testte 28'dir. İki ay sonra yapılan beşinci testte bu sayı 24'e düşmüştür. Ancak deyim anlamını sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından kavranmıştır

Eli uzun ol- deyiminin anlamını bilen öğrenci sayısı ilk ön testte 0, son testte 29; ikinci ön testte 29, son testte 29; üçüncü ön testte 30; son testte 29; dördüncü ön ve son testte 30'dur. Yapılan beşinci testte bu sayının dördüncü ön ve son test sayısıyla aynı olduğu tespit edilmiştir. Sınıfın tamamı bu deyim anlamını kavramıştır.

Dünyaya kazık çak- deyiminin anlamını bilen öğrenci sayısı 4 ile 29 arasındadır. Sınıfta bir öğrenci dışındaki diğer bütün öğrenciler bu deyim anlamını bilmektedir. İlk ön testte bilen sayısının 4 olması, çalışmada iç tutarlığı sağlamak için bu öğrencileri çalışmadan çıkarmayı, diğer verilerinin de değerlendirme dışı tutulmasını gerektirmiştir. Söz konusu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı birinci son testte 26; ikinci ön testte 27, diğerlerinde ise 29'dur. Görüldüğü gibi bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısı düzenli bir şekilde artmıştır. Beşinci testte de toplam 29 öğrenci deyim anlamını kavrarken, sadece bir öğrenci deyim anlamını öğrenememiştir.

El eliyle yılan tut- deyimini ilk ön testte 1 öğrenci tarafından bilinmesi nedeniyle öğrenci çalışmadan çıkarılmış, birinci son test verileri de tabloda belirtilmemiştir. Deyim anlamını bilen öğrenci sayısı birinci son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 29; üçüncü ön testte 24, son testte 24; dördüncü ön testte 24, son testte 25'tir. Verilere bakıldığında en çok öğrenmenin, deyim öğretildiği ikinci haftanın son testinde gerçekleştiği görülmektedir. İki ay sonra yapılan testte, dördüncü son teste göre sadece 4 öğrenci deyim anlamını hatırlayamamıştır. Sınıfın

toplam öğrenci sayısı göz önünde bulundurulduğunda sınıfın yarısından fazla öğrencide kavramanın gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Sudan çıkmış balığa dön- deyimini ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 28; üçüncü ön testte 26, son testte 28; dördüncü ön testte 28, son testte 28; beşinci testte 28 öğrenci bilmıştır. Görüldüğü gibi deyim öğrenciler tarafından bilinme sayısında üçüncü son testten itibaren bir değişiklik olmamıştır. Sınıfın toplam öğrenci sayısı dikkate alındığında sadece 2 öğrencinin bu deyim kavrayamadığını söylemek mümkündür.

Eli maşalı ol- deyimini ikinci ön teste kadar bilen öğrenci olmamıştır. Bu haftadan sonra 3 öğrencinin deyim anlamını kendi çabalarıyla öğrendikleri gözlenmiştir. Deyimin ikinci haftada öğretilmesi sonucunda ikinci ön testte 3, son testte 27; üçüncü ön testte 26, son testte 27; dördüncü ön testte 27, son testte 28 öğrenci deyim anlamını bilmıştır. Görüldüğü gibi deyim anlamını bilen öğrenci sayısı her hafta artmıştır. İki ay sonra yapılan beşinci test sonuçları değerlendirildiğinde 28 öğrencide kavramanın gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Sınıftaki öğrenci sayısı dikkate alındığında sadece iki öğrencinin deyim öğrenemediği görülmektedir.

Kendi yağı ile kavrul- deyimini bilen öğrenci sayısı birinci ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 27; üçüncü ön testte 23, diğerlerinde 24'tür. Beşinci test çalışmadan iki ay sonra yapılmasına karşın deyim anlamını kavrayan öğrenci sayısı 26 olmuştur. Dördüncü haftanın verileri dikkate alındığı zaman beşinci testte bilen sayısının dördüncü testlere göre arttığı ortaya çıkmaktadır.

Sinek kaydı deyimini ilk ön testte iki öğrenci önceden bilmıştır. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak amacıyla bu öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiş, diğer verileri de tabloda belirtilmemiştir. Deyimi bilen öğrenci sayısı birinci son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 26; üçüncü ön testte 25, son testte 26; dördüncü ön testte 26, son testte 27'dir. Deyimin bilinme sayılarında bazı dalgalanmalar vardır. Ancak beşinci testte 26 öğrenci deyim kavramıştır.

Yumurta kapıya dayan- deyimini bilen sayısı ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 0; üçüncü ön testte 0, son testte 25; dördüncü ön testte 15, son testte 18'dir. Görüldüğü gibi deyim en çok öğretildiği haftada bilinmiştir. Çalışmadan iki ay sonra yapılan beşinci testte deyim anlamını kavrayan öğrenci sayısı 19'a çıkmıştır. Sınıftaki toplam öğrenci sayısı göz önünde bulundurulduğunda sınıfın yarısından fazla öğrencide kavramanın gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Örümcek kafalı ol- deyimini ilk ön testte üç öğrenci önceden bilmıştır. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak amacıyla bu öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiş, birinci son test ve diğer haftalara ait verileri de tabloda belirtilmemiştir. Deyimin öğrenciler tarafından bilinme sayısı birinci son testte 0; ikinci ön testte 2, son testte 1; üçüncü ön testte 3, son testte 26; dördüncü ön testte 25, son testte 25'tir. Beşinci testte deyimini bilen öğrenci sayısı deyim öğrenciler tarafından en çok bilindiği üçüncü son test ile eşittir. Çalışmanın sonunda 26 öğrenci deyim anlamını kavramıştır.

Mercimeği fırına ver- deyimini ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 0; üçüncü ön testte 0, son testte 29; dördüncü ön testte 29, son testte 29 öğrenci bilmıştır. Deyim, öğrencilere öğretildikten sonra bilinme sayısında bir değişiklik olmamıştır. Çalışmadan iki ay sonra yapılan beşinci testte 28 öğrenci deyim anlamını kavramıştır. Sınıftaki öğrenci sayısı dikkate alındığında sadece iki öğrencinin deyimini bilemediği görülmektedir.

Tükürdüğünü yala- deyiminin öğrenciler tarafından bilinme sayısı ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 1; üçüncü ön testte 1, son testte 29; dördüncü ön testte 16, son testte 16'dır. Beşinci test sonuçlarına göre 14 öğrencide kavramanın olduğunu söylemek mümkündür. Sınıftaki toplam öğrenci sayısına göre deyim sadece yarıya yakın öğrenci tarafından kavrandığı görülmektedir.

Bir pire için yorgan yak- deyimini ilk ön testte bir öğrenci önceden bilmıştır. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak amacıyla bu öğrenci çalışmaya dahil edilmemiş, birinci son test ve diğer test verileri de tabloda belirtilmemiştir. Deyim,

birinci son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 0; üçüncü ön testte 0, son testte 27; dördüncü ön testte 25, son testte 25 öğrenci tarafından bilinmiştir. Beşinci testte bu sayıya bir öğrenci daha eklenerek deyim anlamını kavrayan öğrenci sayısı 26 olmuştur.

Ağızına bir parmak bal çal- deyimini ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 1; üçüncü ön testte 0, son testte 0; dördüncü ön testte 0, son testte 25 öğrenci bilmiştir. Çalışmanın ikinci haftasında bir öğrencinin deyimini kendi çabasıyla öğrendiği ancak diğer haftada bu deyim anlamını hatırlayamadığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın dördüncü haftasında deyim anlamını sınıfın tamamına yakın öğrenci tarafından bilinmesine karşın bu sayı beşinci testle 8'e düşmüştür. Gruptaki öğrenci sayısı göz önünde bulundurulduğunda deyimini kavrayan öğrenci sayısının yarısını geçemediği görülmektedir.

Körler mahallesinde ayna sat- deyimini bilen öğrenci sayısı ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 0; üçüncü ön testte 0, son testte 0; dördüncü ön testte 0, son testte 24'tür. İki ay sonra yapılan beşinci test sonuçlarına göre 21 öğrencide kavrama gerçekleşmiştir.

Nabzına göre şerbet ver- deyimini ilk ön testte 0, son testte 0; ikinci ön testte 0, son testte 0; üçüncü ön testte 1, son testte 0; dördüncü ön testte 0, son testte 27; beşinci testte 16 öğrenci bilmiştir. Tablodaki verilere bakıldığında, çalışmanın dördüncü haftasında öğretilen bu deyim, üçüncü ön testte bir öğrenci tarafından bilindiği, ancak aynı öğrencinin diğer haftanın ön testinde deyimini doğru olarak tanımlayamadığı görülmektedir. Söz konusu deyim öğretilmesiyle bilen sayısı dördüncü son testte 27 olmuştur. İki ay sonra yapılan beşinci testte bu sayının düşmesine karşın sınıfın yarısından fazla öğrencide kavrama gerçekleşmiştir.

Ağızıyla kuş tut- deyimini dördüncü haftada öğretilmesi nedeniyle dördüncü son teste kadar bu deyim hiçbir öğrenci tarafından bilinmemiştir. Dördüncü haftanın son testinde 27 öğrenci deyim anlamını doğru olarak bilmiştir. Yapılan beşinci testte bu sayı 20'ye düşmüştür. Ancak gruptaki toplam öğrenci sayısı göz önünde

bulundurulduğunda sınıfın yarısından fazla öğrencide kavramanın gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Kabak çiçeği gibi açıl- deyimini bilen öğrenci sayısı dördüncü son teste kadar 0'dır. Deyimin öğretilmesiyle son testte 26 öğrenci deyim anlamını bilmiştir. Uygulamadan iki ay sonra yapılan beşinci testte bu sayı 18'e düşmüş, deyim anlamı çalışma sonunda toplam 18 öğrenci tarafından kavranmıştır.

3.2.1.3. Deyimlerin Öğreniminin Gruplar Arası Karşılaştırılması

Bu bölümde, bütün deyimler tek tek ele alınarak gruplar arası karşılaştırmalar yapılmıştır.

Tablo-45

Grupların *dananın kuyruğu kopmak* Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	5	3	4	2	1	2	2	0
Deney Grubu	0	19	19	17	19	20	18	19	14

Tablo-45'e bakıldığında Kontrol Grubunda en çok öğrenmenin deyim öğretildiği birinci haftada olduğu görülmektedir. Birinci haftanın son testinde sadece 5 öğrenci bu deyim anlamını öğrenirken, Deney Grubunda bu sayı sınıfın yarısından fazladır. Veriler göz önünde bulundurulduğu zaman, Kontrol Grubunda deyim anlamını bilen öğrenci sayısının sürekli bir düşüş içerisinde olduğu görülmektedir. Deney Grubunda ise bilinme sayısı bazı testlerde düşmüş, sonra yine yükselmiştir. Çalışmadan iki ay sonra yapılan beşinci test sonuçları dikkate alındığında, Kontrol Grubunda hiçbir öğrencinin söz konusu deyim anlamını hatırlayamadığı, Deney Grubunda ise bilinme sayısının sınıfın yarısını geçemediği görülmektedir.

Deney Grubunda bile yarıdan az öğrenme ve kavrama olduğu için bu deyim, daha sonraki yıllar için uygun bir deyim olduğu söylenebilir.

Tablo-46

Grupların göbeği çatlama Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	1	10	8	6	6	5	7	7	7
Deney Grubu	0	25	22	24	25	26	27	27	21

Tablo-46'ya göre *göbeği çatlama* deyimini Kontrol Grubunda bir öğrenci tarafından önceden bilinmektedir. Çalışmanın iç tutarlığını sağlamak amacıyla bu öğrenci çalışmaya dahil edilmediği gibi, birinci ön test dışındaki verileri de tabloda belirtilmemiştir. Her iki grupta da deyim öğrenciler tarafından bilinme sayılarında dalgalanmalar vardır. Deyim, Kontrol Grubunda en çok öğretildiği birinci haftada bilinmiştir. Bu sayı diğer testlerde düşmüş, dördüncü haftada yine yükselmiştir. Beşinci testte Kontrol Grubunda sınıfın yarısından az, Deney Grubunda sınıfın yarısından fazla öğrencide kavrama gerçekleşmiştir.

Bu deyim tekrarlar yardımıyla desteklenmiş aktivitelerle öğretilir.

Tablo-47

Grupların öküzün altında buzağı aramak Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	1	11	10	10	11	10	10	9	8
Deney Grubu	0	29	25	26	27	25	27	28	24

Yukarıdaki tabloya göre *öküzün altında buzağı aramak* deyimini Kontrol Grubunda bir öğrenci tarafından önceden bilinmektedir. Çalışmanın iç tutarlığını sağlamak amacıyla bu öğrenci çalışmaya dahil edilmemiş, birinci ön test dışındaki verileri de tabloda belirtilmemiştir. Deyimin ilk öğretildiği haftada Kontrol Grubunda sınıfın yarısından az öğrencide öğrenme gerçekleşirken, Deney Grubunda

sınıfın tamamından bir eksik öğrencide öğrenme olmuştur. İki grupta da deyim öğrenciler tarafından bilinme sayılarında bazı dalgalanmalar göze çarpmaktadır. İki ay sonra yapılan beşinci testte Kontrol Grubunda sınıfın üçte biri öğrencide, Deney Grubunda ise hemen hemen sınıfın tamamında kavrama olmuştur.

Bu deyim tekrarlar yardımıyla desteklenmiş aktivitelerle öğretilir.

Tablo-48

Grupların eli uzun olmak Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	23	21	19	17	17	18	19	18
Deney Grubu	0	29	29	29	30	29	30	30	30

Tablo-48'e göre çalışmanın birinci haftasında öğretilen bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında iki grupta da artış ve düşüşler görülmektedir. Beşinci testte bu deyim anlamı Kontrol Grubunda sınıfın yarısından fazla, Deney Grubunda ise sınıfın tüm öğrencileri tarafından kavranmıştır.

İki gruba da bakıldığında, deyim bu yaş grubu için uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo-49

Grupların dünyaya kazık çakmak Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	1	19	14	16	17	16	15	15	16
Deney Grubu	4	26	27	29	29	29	29	29	29

Tabloda görüldüğü gibi *dünyaya kazık çakmak* deyiminin anlamını iki grupta da önceden bilen öğrenciler olmuştur. Bu sayı Kontrol Grubunda 1, Deney Grubunda 4'tür. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak amacıyla bu öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiş, birinci ön test dışındaki verileri de tabloda belirtilmemiştir. Kontrol

Grubunda bu deyim anlamını bilen öğrenci sayısında dalgalanmalar görülürken, beşinci testte bir önceki teste göre bir öğrencinin bu deyim anlamını iki aylık bir süre içerisinde tekrar hatırladığı anlaşılmıştır. Deney Grubunda ise ikinci ön test dışında deyim anlamını bilen öğrenci sayısı değişmemiştir. Bu deyim, her bir gruptaki öğrencilerin yarısından fazlası kavramıştır.

Her iki gruba da bakıldığında, deyim bu yaş grubu için uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo-50

Grupların *el eliyle yılan tutmak* Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	17	8	8	6	6	3
Deney Grubu	1	0	0	29	24	24	24	25	21

Tablo-50'ye bakıldığında *el eliyle yılan tutmak* deyimini Deney Grubundan bir öğrencinin önceden bildiği görülmektedir. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak amacıyla bu öğrencinin sadece birinci ön test verisi belirtilmiştir. Bu deyim anlamını bilenlerin sayısında her iki grupta ilk duruma göre bir düşüş olmuştur. Çalışmadan iki ay sonra yapılan beşinci test verilerine göre Kontrol Grubunda sadece üç öğrencide kavrama görülürken, Deney Grubunda deyim kavranma sayısı hemen hemen sınıfın tamamına yakındır.

Bu deyim tekrarlar yardımıyla desteklenmiş etkinliklerle öğretilir.

Tablo-51

Grupların *sudan çıkmış balığa dönmek* Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	19	11	10	12	12	10
Deney Grubu	0	0	0	28	26	28	28	28	28

Tabloya göre *sudan çıkmış balığa dönmek* deyiminin anlamını ikinci son teste kadar bilen öğrenci çıkmamıştır. Deyimin ikinci haftada öğretilmesiyle her iki grupta da bilen öğrenci sayısı ikinci son testte sınıfın yarısından fazla öğrenciyi kapsamaktadır. Ancak diğer haftalarda deyim bilme oranında Kontrol Grubunda bazı dalgalanmalar görülmektedir. Çalışmadan sonra yapılan beşinci testte deyim, Kontrol Grubunda sınıfın yarısından az, Deney Grubunda ise sınıfın tamamına yakın öğrenci tarafından kavranmıştır. Deney Grubunun toplam öğrenci sayısı göz önünde bulundurulduğunda sadece iki öğrencinin deyimini öğrenemediği görülmektedir.

Yukarıda adı geçen deyim tekrarlar yardımıyla desteklenmiş aktivitelerle öğretilir.

Tablo-52

Grupların *eli maşalı olmak* Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	1	0	4	21	15	14	15	15	11
Deney Grubu	0	0	3	27	26	27	27	28	28

Tablo 52'ye bakıldığında *eli maşalı olmak* deyiminin Kontrol Grubunda bir öğrenci tarafından önceden bilindiği görülmektedir. Çalışmanın iç tutarlığını sağlamak amacıyla bu öğrenci çalışmaya dahil edilmemiş, birinci ön test dışındaki verileri de tabloda belirtilmemiştir. Deyim, çalışmanın ikinci haftasında öğretilmesine karşın, ikinci ön testte Kontrol Grubundan 4, Deney Grubundan 3 öğrencinin bu deyimini kendi çabalarıyla öğrendikleri görülmektedir. Söz konusu deyim bilme sayılarında testler arası bazı düşüş ve artışlar görülmektedir. Beşinci test sonuçlarına bakıldığında Kontrol Grubunda sınıfın yarısından az, Deney Grubunda ise toplam öğrenci sayısından sadece iki öğrencide kavramanın gerçekleşmediğini söylemek mümkündür.

Bu deyim tekrarlar yardımıyla desteklenmiş aktivitelerle öğretilir.

Tablo-53

Grupların kendi yağı ile kavruılmak Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	13	10	8	9	9	9
Deney Grubu	0	0	0	27	23	24	24	24	26

Tablo 53'te de görüldüğü gibi *kendi yağı ile kavruılmak* deyiminin anlamını ikinci son teste kadar hiçbir öğrenci bilememiştir. Deyimin öğretildiği ikinci haftada Kontrol Grubunda bilinme sayısı sınıfın yarısını geçemezken, Deney Grubunda sınıfın tamamına yakın öğrencinin deyimini öğrendiği görülmektedir. Bilinme sayısı diğer testlerde her iki grupta az da olsa düşmüştür. En son yapılan teste göre Kontrol Grubunun yarısından fazlası deyimini kavrayamazken, Deney Grubundan 26 öğrenci söz konusu deyimini kavradığı görülmektedir.

Bu deyim tekrarlar yardımıyla desteklenmiş etkinliklerle öğretilebilir.

Tablo-54

Grupların sinek kaydı Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	1	1	19	20	20	21	20	21
Deney Grubu	2	0	0	26	25	26	26	26	26

Yukarıdaki tabloya göre *sinek kaydı* deyimini Deney Grubundan iki öğrenci önceden bilmiştir. Çalışmanın iç tutarlığını sağlamak amacıyla bu öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiş, birinci ön test dışındaki verileri de tabloda belirtilmemiştir. Deyim, çalışmanın ikinci haftasında öğretilmesine karşın Kontrol Grubundan bir öğrencinin bu deyimini kendi çabasıyla öğrendiği gözlenmiştir. Deyimin bilinme sayısı iki grupta da sınıfın yarısından fazla öğrenciyi kapsamaktadır. Çalışmadan iki ay sonra yapılan beşinci test sonuçlarına göre iki grupta da deyimini anlamını sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından kavranmıştır.

İki grubun verilerine bakıldığında, deyim bu yaş grubu için uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo-55

Grupların yumurta kapıya dayanmak Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	1	1	15	9	8	6
Deney Grubu	0	0	0	0	0	25	15	18	19

Tablo-55'e bakıldığında *yumurta kapıya dayanmak* deyimini ikinci son teste kadar hiçbir öğrenci tarafından bilinmediği görülmektedir. Deyim, çalışmanın üçüncü haftasında öğretilmesine karşın Kontrol Grubundan bir öğrencinin söz konusu deyimini kendi çabasıyla öğrendiği gözlenmiştir. Deyim öğretildikten sonra üst üste yapılan tekrarlar sonucunda anlamı bilen öğrenci sayısı iki grupta da azdır. Beşinci test sonuçlarına göre Kontrol Grubunda deyimini kavrayan öğrenci sayısı 6 olmasına karşın bu sayı Deney Grubunda sınıfın yarısından fazlası öğrenciyi kapsamaktadır.

Bu deyim tekrarlar yardımıyla desteklenmiş etkinliklerle öğretilir.

Tablo-56

Grupların örümcek kafalı olmak Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	1	0	0	0	0	12	7	7	3
Deney Grubu	3	0	2	1	3	26	25	25	26

Tablo-56'dan anlaşıldığı gibi *örümcek kafalı olmak* deyiminin anlamı iki grupta da bazı öğrenciler tarafından önceden bilinmektedir. Çalışmanın iç tutarlığını sağlamak amacıyla bu öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiş, birinci son test verileri de tabloda belirtilmemiştir. Üçüncü son teste kadar Kontrol Grubunda bu deyim anlamını bilen öğrenci olmazken, Deney Grubunda deyim anlamını önceden bilen

öğrenci sayısında dalgalanmalar göze çarpmaktadır. Deyim üçüncü haftada öğretilmesi sonucu Kontrol Grubunda sınıfın yarısı, Deney Grubunda ise sınıfın tamamına yakın öğrenci tarafından anlaşılmıştır. Dördüncü ön ve son testte bu sayı Kontrol Grubunda bir önceki haftaya göre yarıya düşerken Deney Grubunda fazla bir değişiklik olmamıştır. Beşinci testte Kontrol Grubundan sadece üç öğrenci söz konusu deyim anlamını kavrarken Deney Grubunda sınıfın tamamına yakın öğrencide kavrama tespit edilmiştir.

Bu deyim tekrarlar yardımıyla desteklenmiş etkinliklerle öğretilabilir.

Tablo-57

Grupların *mercimeği fırına vermek* Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	1	17	16	16	12
Deney Grubu	0	0	0	0	0	29	29	29	28

Tabloda görüldüğü gibi deyim her iki grupta da üçüncü ön teste kadar hiçbir öğrenci tarafından bilinmemiştir. Kontrol Grubundan bir öğrencinin bu deyim anlamını üçüncü ön testte kendi çabasıyla öğrendiği tespit edilmiştir. Üçüncü hafta öğretilen bu deyim Kontrol Grubunda sınıfın yarısından fazla, Deney Grubunda ise sınıfın tamamından bir eksik sayı öğrenci tarafından anlaşılmıştır. İki ay sonra yapılan beşinci testte Kontrol Grubunda sınıfın yarısı, Deney Grubunda ise sınıfın tamamına yakın öğrencide kavrama gerçekleşmiştir.

İki grubun verilerine bakıldığında, deyim bu yaş grubu için uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo-58

Grupların *tükürdüğünü yalamak* Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	0	18	4	4	2
Deney Grubu	0	0	0	1	1	29	16	16	14

Tabloda görüldüğü gibi *tükürdüğünü yalamak* deyimini birinci haftada hiçbir öğrenci tarafından bilinmemektedir. Deyim, çalışmanın üçüncü haftasında öğretilmesine karşın, Kontrol Grubundan bir öğrencinin bu deyimini kendi çabasıyla öğrendiği gözlenmiştir. Deyimin öğrenciler tarafından bilinme sayısında bazı dalgalanmalar göze çarpmaktadır. Üst üste yapılan tekrarlara karşın deyim anlamını bilen öğrenci sayısı iki grupta da azdır. Beşinci test sonuçları göz önünde bulundurulduğu zaman deyimini doğru olarak tanımlayan öğrenci sayısının iki grupta da yarıyı geçemediği görülmektedir.

İki gruba da bakıldığında, deyim bu yaş grubu için uygun olmadığı, bu deyim daha sonraki yıllarda öğretilmesi gerektiği söylenebilir.

Tablo-59

Grupların bir pire için yorgan yakmak Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	1	0	2	0	3	14	14	13	3
Deney Grubu	1	0	0	0	0	27	25	25	26

Yukarıdaki tabloya göre *bir pire için yorgan yakmak* deyiminin anlamını önceden bilen öğrenci sayısı iki grupta da bir öğrencidir. Çalışmanın iç tutarlığını sağlamak amacıyla bu öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiş, birinci ön test dışındaki verileri de tabloda belirtilmemiştir. Deyim, çalışmanın üçüncü haftasında öğretilmesin karşın, Kontrol Grubundan bazı öğrenciler bu deyim anlamını kendi çabalarıyla öğrenmişlerdir. Deyimin en çok bilinme sayısı, deyim öğretildiği haftaya denk gelmektedir. Daha sonra iki grupta da bilen sayısı biraz düşmüştür. Çalışmadan iki ay sonra yapılan beşinci test sonuçlarına bakıldığında Kontrol Grubunda sadece 3, Deney Grubunda ise sınıfın tamamına yakın öğrencide kavramanın gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Bu deyim tekrarlar yardımıyla desteklenmiş etkinliklerle öğretilir.

Tablo-60

Grupların *ağına bir parmak bal çalmak* Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	1	1	2	17	2
Deney Grubu	0	0	0	1	0	0	0	25	8

Yukarıdaki tabloya göre ikinci son teste kadar hiçbir öğrenci bu deyim anlamını bilememiştir. Ancak ikinci son testte Deney Grubunda 1, üçüncü ön ve son testte birer öğrencinin bu deyim anlamını kendi çabalarıyla öğrendikleri görülmektedir. Çalışmanın dördüncü haftasında öğretilen bu deyim her iki grupta da sınıfın yarısından fazla öğrenci tarafından öğrenilmesine karşın beşinci testte iki grupta da bu deyim anlamını kavrayan öğrenci sayısı sınıfın yarısından azdır.

İki gruba da bakıldığında, deyim bu yaş grubu için uygun olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo-61

Grupların *körler mahallesinde ayna satmak* Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	0	0	1	6	3
Deney Grubu	0	0	0	0	0	0	0	24	21

Tablo-61'e bakıldığında *körler mahallesinde ayna satmak* deyimini dördüncü ön teste kadar hiçbir öğrencinin bilemediği görülmektedir. Deyim, dördüncü haftada öğretilmesine karşın, Kontrol Grubundan bir öğrencinin bu deyim anlamını kendi çabasıyla öğrendiği görülmektedir. Deyim öğretildikten sonra Kontrol Grubunda sınıfın dörtte biri bu deyim anlamını öğrenirken, Deney Grubunda bu sayı sınıfın yarısından fazladır. Çalışmadan iki ay sonra yapılan beşinci test verilerine bakıldığında bu sayının Kontrol Grubunda yarıya indiği, Deney

Tablo 63'e göre *ağızla kuş tutmak* deyimini dördüncü son teste kadar iki grupta da hiçbir öğrenci tarafından bilinmemiştir. Deyim, çalışmanın dördüncü haftasında öğretilmesine karşın Kontrol Grubunda bu deyimden sınıfın yarısından az, Deney Grubunda sınıfın tamamına yakın öğrenci tarafından öğrenildiği anlaşılmaktadır. Beşinci testte ise Kontrol Grubundan hiçbir öğrenci bu deyimden anlamını bilemezken Deney Grubunda da dördüncü son teste göre bu sayı düşmüştür. Buna karşın Deney Grubunda bu deyimden anlamını bilen öğrenci sayısı sınıfın yarısından fazladır.

Bu deyim, tekrarlar yardımıyla desteklenmiş etkinliklerle öğretilir.

Tablo-64

Grupların *kabak çiçeği gibi açılmak* Deyimini Bilme Sayıları

	1. ÖT	1. ST	2. ÖT	2. ST	3. ÖT	3. ST	4. ÖT	4. ST	5. T
Kontrol Grubu	0	0	0	0	1	0	2	20	3
Deney Grubu	0	0	0	0	0	0	0	26	18

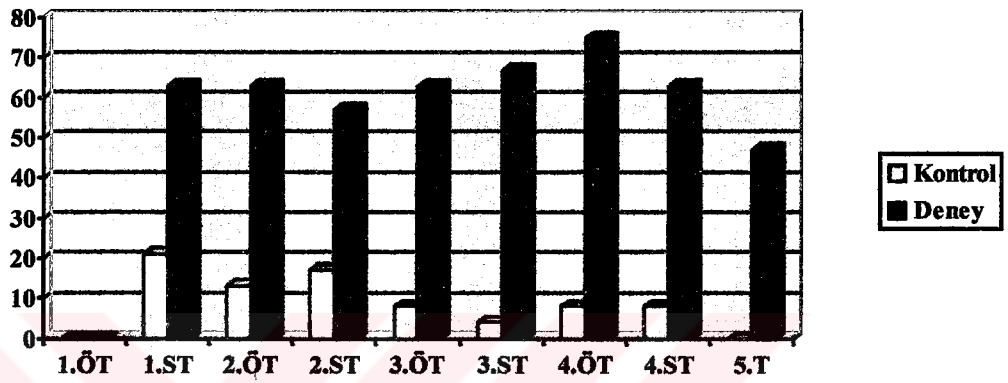
Tablo 64'e göre üçüncü ön teste kadar hiçbir öğrencinin bu deyimden anlamını bilemediği görülmektedir. Üçüncü ön testte Kontrol Grubundan bir öğrencinin bu deyimden kendi çabasıyla öğrenerek doğru olarak tanımladığı ancak aynı öğrencinin son testte söz konusu deyimden anlamını hatırlayamadığı ya da yanlış olarak tanımladığı tespit edilmiştir. Dördüncü ön testte bu deyimden anlamını bilen öğrenci sayısı Kontrol Grubunda ikiye çıkmıştır. Deyimden öğretilmesi sonucunda iki grupta da bilen sayısı sınıfın yarısından fazladır. İki ay sonra yapılan beşinci test sonuçlarına bakıldığında Kontrol Grubunda sadece 3 öğrencide, Deney Grubunda ise sınıfın yarısından fazla öğrencide kavramanın olduğu görülmektedir.

Bu deyim, tekrarlar yardımıyla desteklenmiş aktivitelerle öğretilir.

3.2.1.4. Deyimlerin Bilinme Yüzdelere İlişkin Grafikler

Grafik-1

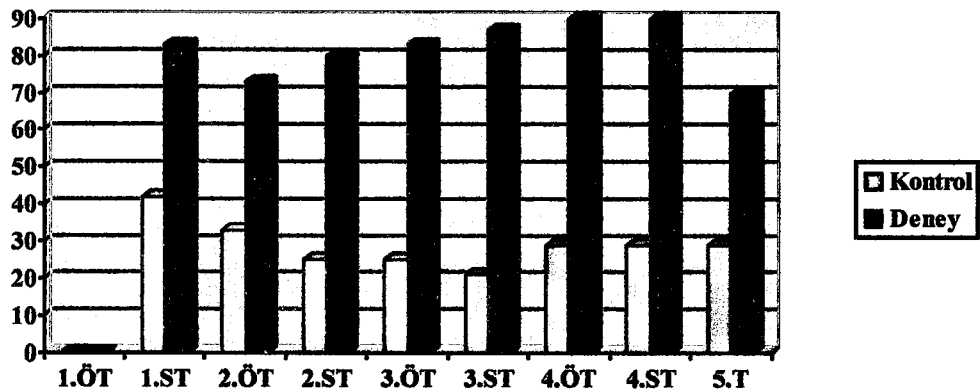
***Dananın kuyruğu kopmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelere grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelere daha yüksek olduğu grafik 1'den de anlaşılmaktadır.

Grafik-2

***Göbeği çatlamak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

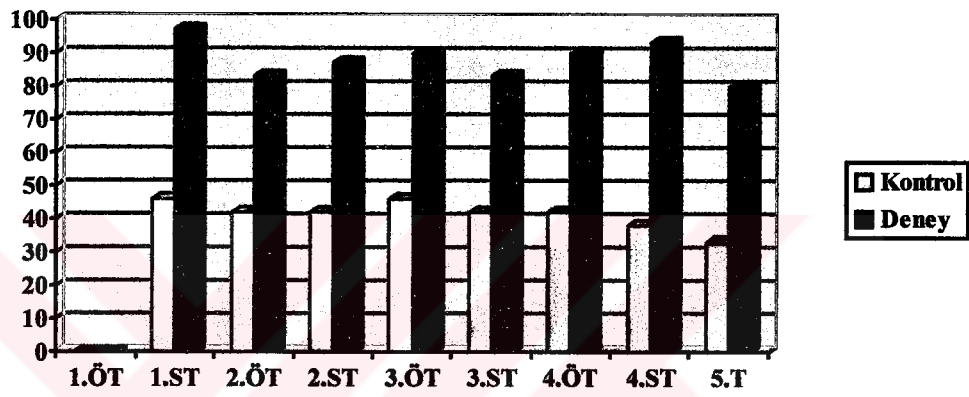

Grafik-2, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelere değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna

göre başarı yüzdelerinin önemli bir farkla daha yüksek olduğu grafiğe bakıldığında rahatça görülmektedir.

Grafik-3

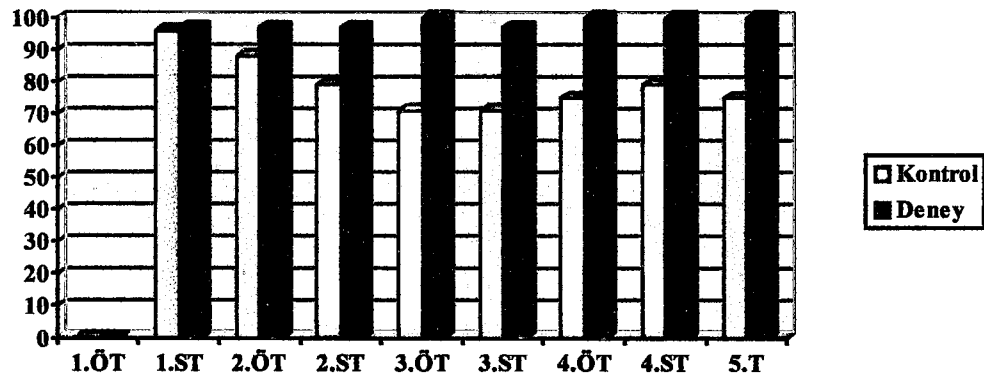
***Öküzün altında buzağı aramak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafik 3'e bakıldığında açıkça anlaşılmaktadır.

Grafik-4

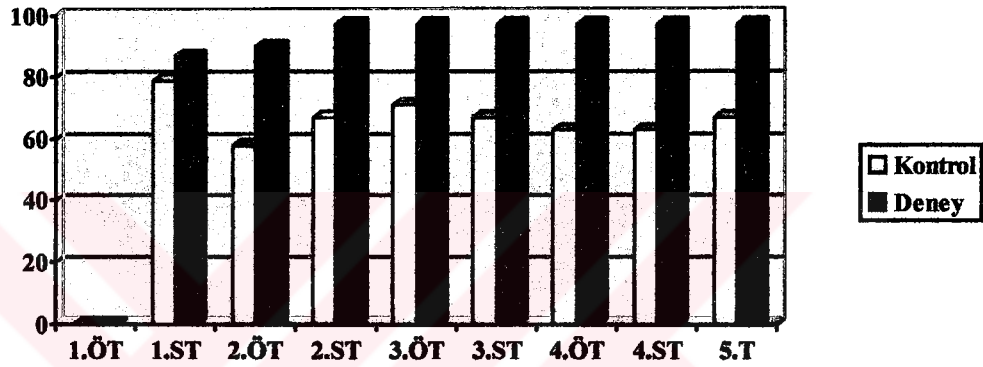
***Eli uzun olmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Grafik-4, Kontrol ve Deneysel Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deneysel Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafik 4'ten de anlaşılmaktadır.

Grafik-5

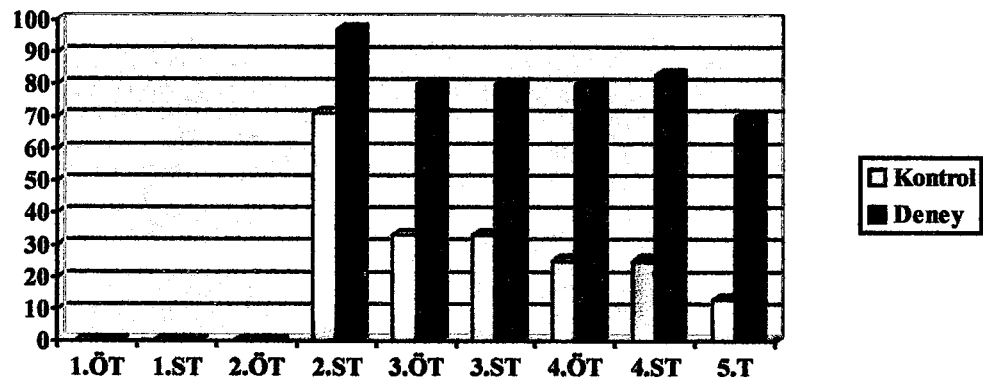
***Dünyaya kazık çakmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deneysel Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deneysel Grubunun Kontrol Grubuna oranla başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafik 5'e bakıldığında belirgin olarak görülmektedir.

Grafik-6

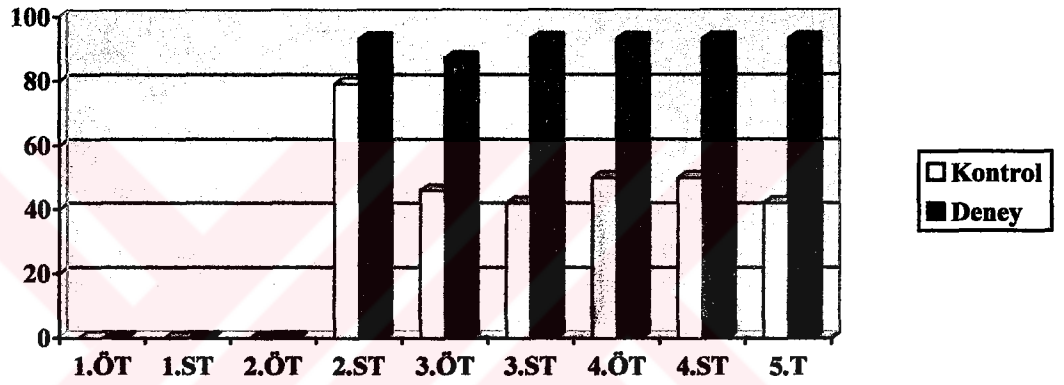
***El eliyle yılan tutmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Grafik-6 Kontrol ve Deneysel Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin değerlendirilmesini göstermektedir. Deneysel Grubunun Kontrol Grubuna oranla başarı yüzdelerinin önemli bir farkla daha yüksek olduğu grafiğe bakıldığında da anlaşılmaktadır.

Grafik-7

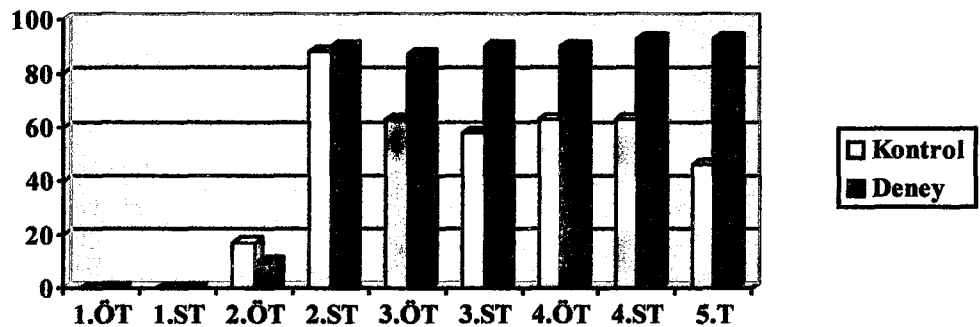
***Sudan çıkmış balığa dönmek* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik Kontrol ve Deneysel Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deneysel Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafiğe bakıldığında açıkça görülmektedir.

Grafik-8

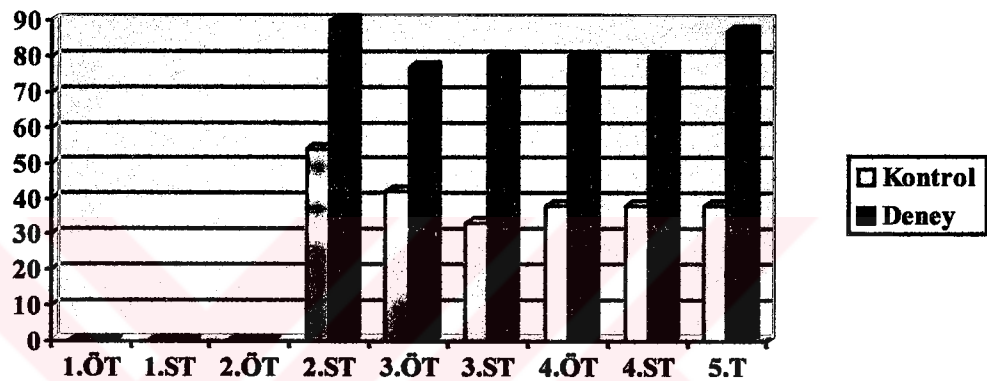
***Eli maşalı olmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafik 8'den de anlaşılmaktadır.

Grafik-9

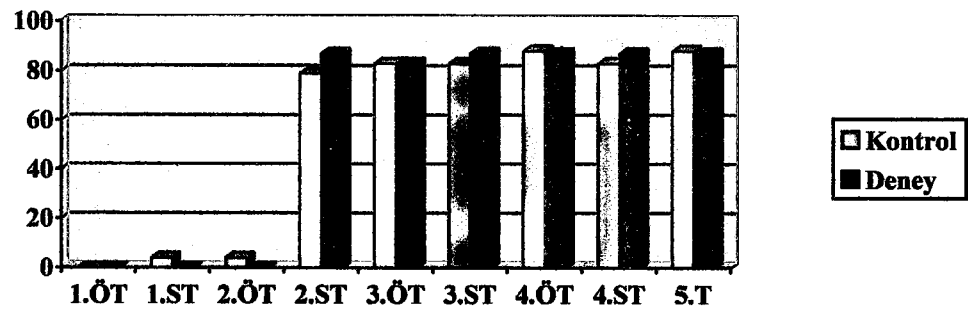
***Kendi yağı ile kavrulmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Grafik-9, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna oranla başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafiğe bakıldığında rahatça görülmektedir.

Grafik-10

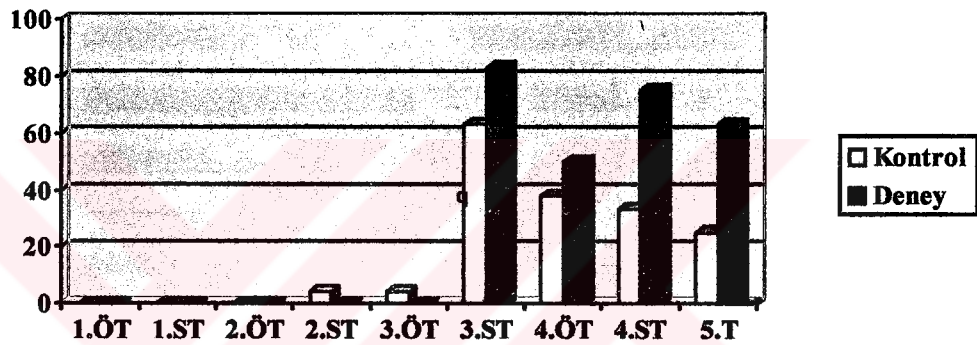
***Sinek kaydı* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Kontrol Grubunun Deney Grubuna oranla başarı yüzdelerinin çok az bir farkla daha yüksek olduğu grafik 10'dan da anlaşılmaktadır.

Grafik-11

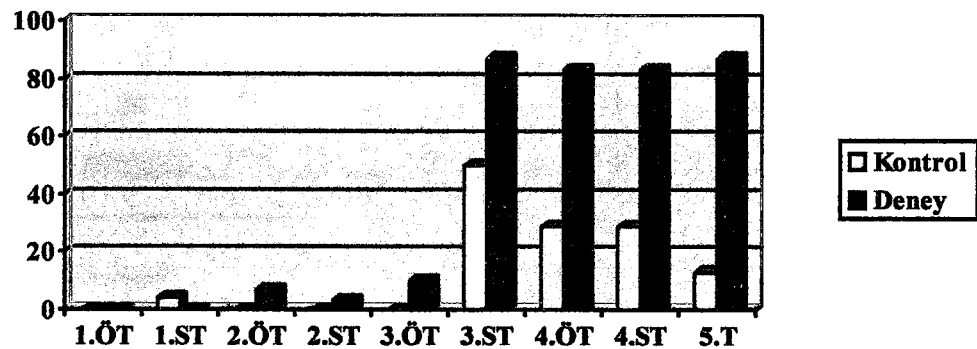
***Yumurta kapıya dayanmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafik 11'den de anlaşılmaktadır.

Grafik-12

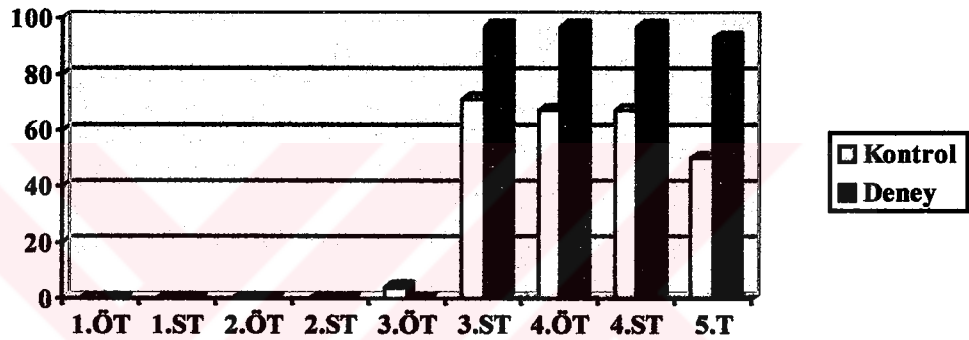
***Örümcek kafalı olmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Grafik-12, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna oranla başarı yüzdelerinin önemli bir farkla daha yüksek olduğu grafiğe bakıldığında açıkça görülmektedir.

Grafik-13

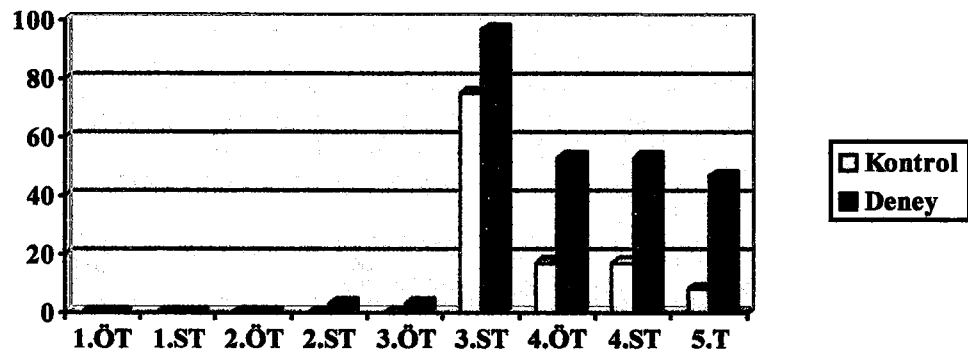
***Mercimeği fırına vermek* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafik 13'ten de anlaşılmaktadır.

Grafik-14

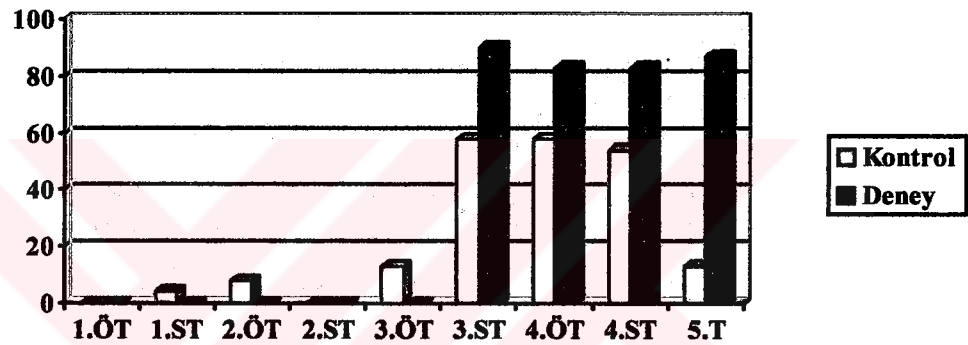
***Tükürdüğünü yalamak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Grafik-14, Kontrol ve Deneysel Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deneysel Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafiğe bakıldığında da anlaşılmaktadır.

Grafik-15

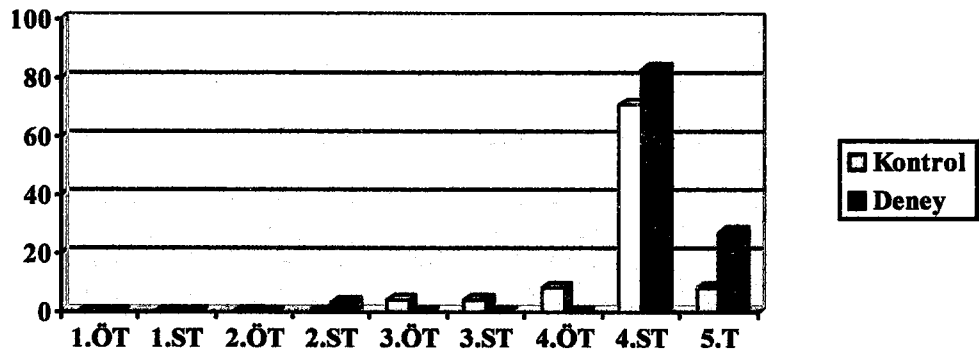
***Bir pire için yorgan yakmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deneysel Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deneysel Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin önemli bir farkla daha yüksek olduğu grafik 15'ten de anlaşılmaktadır.

Grafik-16

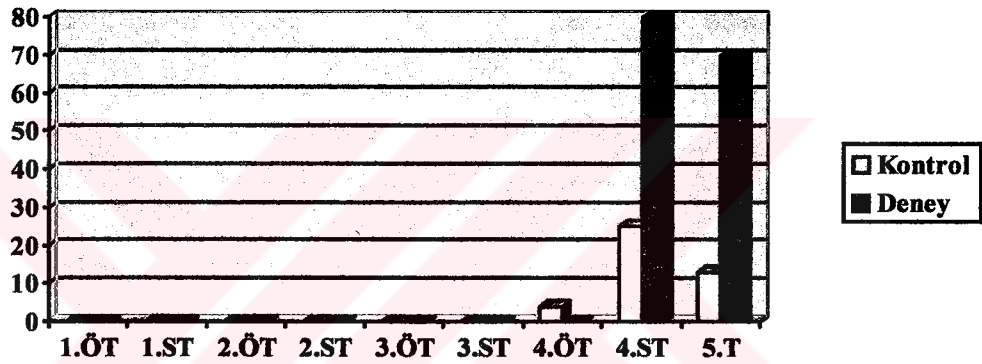
***Ağızına bir parmak bal çalmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Grafik-16, Kontrol ve Deneysel Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin değerlendirilmesini göstermektedir. Deneysel Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafiğe bakıldığında da kolaylıkla görülmektedir.

Grafik-17

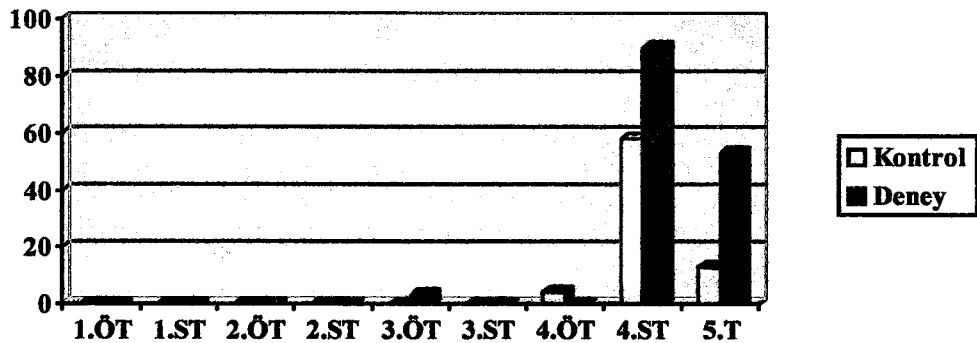
***Körler mahallesinde ayna satmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deneysel Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deneysel Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin önemli bir farkla daha yüksek olduğu grafik 17'den de anlaşılmaktadır.

Grafik-18

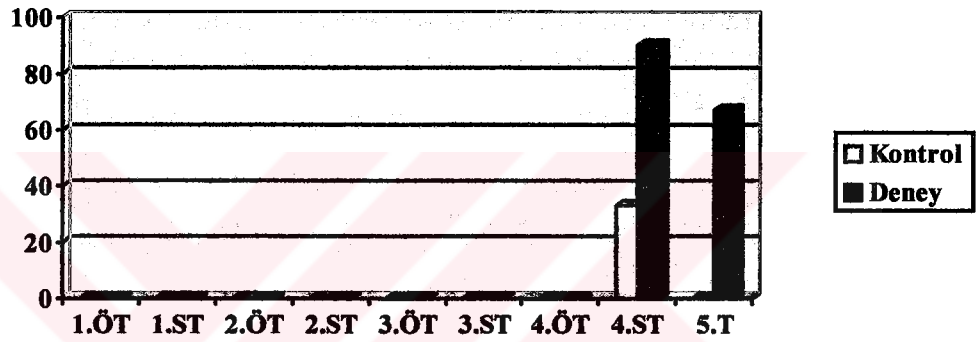
***Nabzına göre şerbet vermek* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Grafik-18, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafiğe bakıldığında da görülmektedir.

Grafik-19

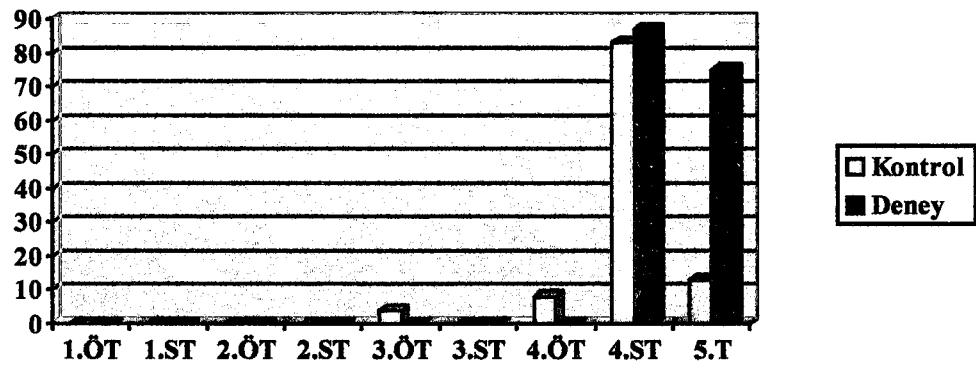
***Ağzıyla kuş tutmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Yukarıdaki grafik, Kontrol ve Deney Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deney Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafik 19'dan da anlaşılmaktadır.

Grafik-20

***Kabak çiçeği gibi açılmak* Deyiminin Bilinme Oranının Gruplara Göre Dağılımı**

Grafik-20, Kontrol ve Deneysel Gruplarının bütün ön ve son testlerindeki bilme yüzdelerinin grafik olarak değerlendirilmesini göstermektedir. Deneysel Grubunun Kontrol Grubuna göre başarı yüzdelerinin daha yüksek olduğu grafiğe bakıldığında açıkça görülmektedir.

3.2.1.5. Grupların Tüm Testler Sonucundaki İstatistiksel Değerleri

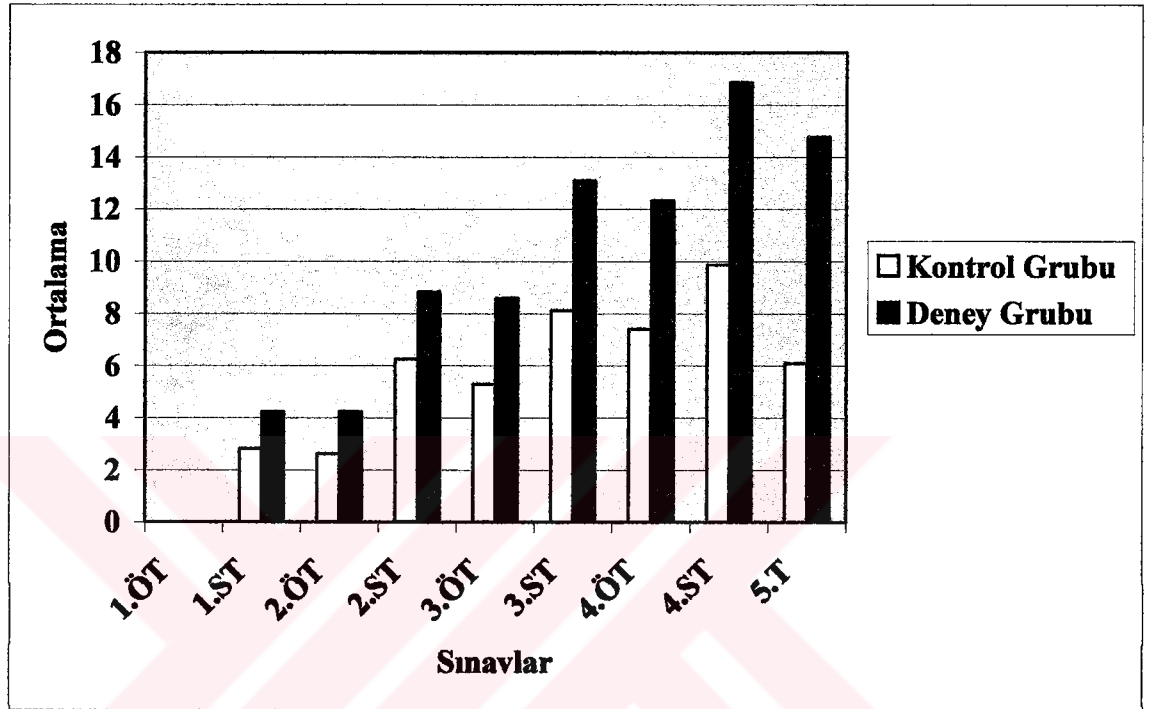
Öğrencilerin bildikleri deyimden hareketle elde edilen verilerin SPSS değerlendirmesi sonucunda aşağıdaki tabloda yer alan değerler elde edilmiştir. Tablodaki değerler de grafik sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Tablo-65
SPSS Sonuçları

Sınavlar	Grup	n	Ortalama	Ortalama farkı	t	df	İstatistiksel Anlamlılık
1. ÖT	Kontrol	24	0,00	,00			İki grup arasında deyimleri bilme açısından bir fark yok
	Deneysel	30	0,00				
1. ST	Kontrol	24	2,8750	-1,3583	-4,697	52	,000***
	Deneysel	30	4,2333				
2. ÖT	Kontrol	24	2,6250	-1,6083	-4,256	52	,000***
	Deneysel	30	4,2333				
2. ST	Kontrol	24	6,2500	-2,5833	-4,778	52	,000***
	Deneysel	30	8,8333				
3. ÖT	Kontrol	24	5,2917	-3,3083	-5,552	52	,000***
	Deneysel	30	8,6000				
3. ST	Kontrol	24	8,1250	-4,9750	-6,322	52	,000***
	Deneysel	30	13,1000				
4. ÖT	Kontrol	24	7,4167	-4,9167	-5,610	52	,000***
	Deneysel	30	12,3333				
4. ST	Kontrol	24	9,8750	-6,9917	-6,686	52	,000***
	Deneysel	30	16,8667				
5. T	Kontrol	24	6,0833	-8,6833	-8,634	52	,000***
	Deneysel	30	14,7667				

• = p < .05 ** = p < .01 *** = p < .001

Grafik- 21
Grupların İstatistiksel Sonuç Grafiği

IV. BÖLÜM

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

4.1. SONUÇLARIN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Bu çalışma ile ilgili olarak şu sonuçlar belirlenmiştir:

1. Öğrencilere, deyimlerin anlamı verildikten sonra anlamının olup olmadığını ölçmek amacıyla bir test verilmiştir. Bu uygulamayla kısa süreli bellek ölçülmüştür. Öğrencilerin son testlerde, ön testlere göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Dördüncü son testteki duruma göre iki ay sonra yapılan beşinci testte her iki grupta başarıda biraz azalma görülse de; tekrar, resim ve hikâyelerle öğretilen deyimlerin uzun süreli belleğe yerleştirilebildiği görülmüştür.

2. İlk testte, grupların deyimlerin anlamını bilmelerine göre doğru öğrenilen deyim ortalamaları aynıdır. Deyimlerin öğretiminde hangi yöntemin daha iyi sonuçlar verdiğini belirlenmesi bu çalışmanın amacını oluşturduğu için Kontrol Grubunda diğer grupla aynı sürede çalışma yapılmıştır. Bu nedenle, çalışma sonunda iki grubun başarı yüzdelerinde başlangıçtaki duruma göre bir artış görülmüştür.

3. Öğrenciler arasındaki farkı ortadan kaldırmak amacıyla I. Ön Testte bazı deyimlerin anlamlarını bilen öğrenciler, başlangıç düzeyini eşit tutmak amacıyla değerlendirme dışı tutulmuştur. Ve öğrenme düzeyini ölçen beşinci testte Deney Grubu ile Kontrol Grubu arasında önemli farklılıklar göze çarpmıştır. Bu testin istatistiksel önemine bakıldığında bütün anlamların toplamında Deney Grubu Kontrol Grubuna oranla daha başarılı ($p < .000$) olduğu görülmüştür.

4. İki grupta da bazı öğrenciler *dünyaya kazık çakmak*, *örümcek kafalı olmak*, *bir pire için yorgan yakmak*, deyimlerin anlamları önceden bilinmektedir. *Göbeği çatlamak*, *öküzün altında buzağı aramak*, *eli maşalı olmak* deyimleri ise sadece Kontrol Grubundan; *el eliyle yılan tutmak*, *sinek kaydı* deyimleri de sadece

Deney Grubundan bazı öğrenciler tarafından önceden bilinmektedir. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda, bilenlerin sayısı daha da artmıştır.

5. Öğrencilerin deyimlerin anlamları ile ilgili olarak verdikleri cevaplar dikkate alındığında, beşinci testte Kontrol Grubunun *sinek kaydı* deyimini, Deney Grubunun ise *sinek kaydı* dışındaki deyimleri diğer gruptan daha iyi bildikleri tespit edilmiştir.

6. Öğrencilerin beşinci testte verdikleri cevaplar dikkate alındığında Kontrol Grubundan *ağızyla kuş tutmak* ve *dananın kuyruğu kopmak* deyimlerinin hiçbir öğrenci tarafından kavranamadığı, Deney Grubunda ise *eli uzun olmak* deyiminin bütün öğrenciler tarafından kavrandığı görülmektedir.

7. *Eli uzun olmak, dünyaya kazık çakmak, sinek kaydı ve mercimeği fırına vermek* deyimlerin anlamları ilköğretim birinci kademe 5. sınıf için uygundur.

8. Üst üste tekrarların yapılmasına rağmen *dananın kuyruğu kopmak, tükürdüğünü yalamak* ve *ağızına bir parmak bal çalmak* deyimlerini bilen öğrenci sayısında bir artış olmamıştır. Buradan, sözü edilen deyimlerin öğrencilerin seviyesine uygun olmadığı anlaşılmaktadır.

9. *Göbeği çatlakmak, öküzün altında buzağı aramak, el eliyle yılan tutmak, sudan çıkmış balığa dönmek, eli maşalı olmak, kendi yağı ile kavrulmak, yumurta kapağına dayanmak, örümcek kafalı olmak, bir pire için yorgan yakmak, körler mahallesinde ayna satmak, nabzına göre şerbet vermek, ağızyla kuş tutmak ve kabak çiçeği gibi açılmak* deyimleri, resim ve hikâyelerle desteklenirse daha iyi öğretilebilecek deyimlerdir.

10. Kontrol ve Deney Gruplarına “deyimleri kimden veya nereden öğrendiniz” sorusu sonucunda öğrencilerin deyimlerin anlamlarını araştırmacıdan, deyimler sözlüğünden, öğretmeninden, ailesinden, radyo ve televizyondan ve

arkadaşından öğrendikleri belirlenmiştir. Bu veriler doğrultusunda, öğrencilerin deyimleri öğrenme yollarından çoğunun bunlar olduğu söylenebilir.

11. İncelenen beş tane beşinci sınıf Türkçe ders kitabında geçen, anlamı bilinmeyen deyimlerin -birkaç tanesinin dışında- başka metinlerde bir daha geçmedikleri belirlenmiştir. Bu kitaplarda bazı deyimlerin sadece anlamları verilerek cümle içerisinde kullanılması, bazı deyimlerin anlamını sözlükten bulunması, bazılarının ise metin içerisindeki anlamdan yola çıkılarak tanımlanması istenmiştir. Anlamı bilinmeyen deyimler, daha sonraki metinlerde geçmeli ve alıştırmalarında da tekrarlanmalıdır.

12. Çalışma sonunda resim ve hikâyelerle desteklenen deyim öğretimi şeklinin, geleneksel öğretim şekli olan deyimlerin sadece anlamını vererek cümle içerisinde kullanma çalışmalarından daha başarılı olduğu anlaşılmıştır. Resim ve hikâye verilen Deney Grubunun çalışmada sıkılmadığı, resim ve hikâyelerden zevk aldığı gözlemlenmiştir.

4.2. ÖNERİLER

Bu çalışmada belirlenen eksikliklerle ilgili olarak getirilebilecek öneriler, şu başlıklar altında ele alınabilir:

4.2.1. Türkçe Ders Kitaplarına Yönelik Öneriler

1. Ders kitapları Türkçe öğretiminin en önemli ve vazgeçilmez araçlarıdır. Deyimlerin öğretimi bakımından incelenen Türkçe ders kitaplarında hareket noktası cümle kurma çalışmaları, deyimler sözlüğünden deyimlerin anlamını bulma ve deyimlerin anlamını metindeki kullanımından bulmadır. Bu nedenle seçilen metinlerin öğrencilerin seviyesine uygun olması, günlük hayatta kullanabileceği ve gerçekten öğrenmesi gerektiği deyimleri içermesi gerekir.

2. Türkçe ders kitabındaki metinlerde geçen anlamı bilinmeyen deyimlerin öğrencinin sözcük dağarcığına uygun olmasının yanı sıra, diğer metinlerde tekrar geçmesine dikkat edilmelidir.

3. Deyimler soyut kavramları ifade ettiğinden; deyimler, öğrencilerin bilişsel gelişim dönemlerine uygun olarak beşinci sınıftan itibaren öğretilmesi gerekir.

4. Bu araştırmada incelen Türkçe ders kitaplarında deyimlerin öğretiminde genellikle *“bu deyimlerin anlamını sözlükten öğrenip cümle içerisinde kullanınız”* ifadesi yer almaktadır. Bir deyim tam anlamıyla öğrenilmeden, kavranmadan cümle içerisinde kullanılması boşuna zaman harcamaktır. Çünkü öğrencilerin kurdukları cümleler, anlamı verecek nitelikte, başarılı cümleler olamamaktadır.

5. Ders kitaplarının arkasında, metinlerde yer alan anlamı bilinmeyen deyimlerin , metindeki anlamları verilmiştir. Bu sözlüklerin, öğrencilerin araştırma ve düşünme gücünü körelttiği bir gerçektir. Çünkü öğrenciler işin kolayına kaçarak anlamı bilinmeyen deyimleri hemen kitabın arkasındaki sözlükten bakmaktadır. Bu da sözlükleri kullanmayı engellemektedir. Bunun yerine sözlük kullanımı özendirilmelidir.

6. İmece, harman gibi sözcükler belki kültür açısından önemli sözcüklerdir ancak ders kitaplarında sadece öğrencilerin yaş düzeyine uygun sözcükler yer almalıdır. Öğrencilerin seviyesine uygun olmayan sözcükleri öğretmek yerine, belirli bir sözcük sayısı ve en sık kullanılan sözcüklerin öğretimi hedeflenerek, bunların Türkçe ve diğer ders kitaplarında da sık sık geçmesine dikkat edilmelidir.

4.2.2. Alıştırma Kitaplarına Yönelik Öneriler

1. Yeni öğrenilen bilgiler alıştırmalarla tekrarlanmazsa, unutma çabuk gerçekleşir. Bu nedenle, hazırlanan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlere ve

üzerinde durulan konulara paralel olarak alıştıırma kitapları hazırlanmalıdır. Özellikle de bu çalışmanın konusuyla ilgili olan anlamı bilinmeyen deyimlerle ilgili alıştıırma kitaplarına çok ihtiyaç vardır. Piyasadaki alıştıırma kitapları, daha çok dil bilgisi konularına yöneliktir. Ülkemizde ne yazık ki deyimlerin öğrenilmesi amacıyla hazırlanmış alıştıırma kitapları yoktur. Bunun için deyimlerin öğretimi konusunda değişik değişik alıştıırmalara yer veren ve öğrenimi zevkli hâle getirecek oyunları da içeren alıştıırma kitapları hazırlanmalıdır.

2. Alıştıırma kitapları, öğrencilerin sınıfta ve evde rahat kullanabilecekleri şekilde hazırlanmalıdır. Bu kitaplar hem içerik hem de dış görünüş yönünden öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır. Öğrencilerin renkli resimlerden hoşlandıkları bilinen bir gerçektir. Bu nedenle alıştıırmalar resimlerle desteklenmeli, zevkli hâle getirilmeli, bir oyun şekline dönüştürülmelidir.

4.2.3. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

1. Sözcük dağarcığının geliştirilmesi için en etkili ortam Türkçe dersleridir. Bu ortamı verimli bir şekilde dönüştürmek de öğretmene düşmektedir. Öğretmenin, sadece deyim öğretimiyle değil, diğer bilgilerin de öğretiminde yararlanabileceği uygun ortamlar daha fazladır. Bu açıdan bakıldığında öğretmenin, uygun fırsatlardan yararlanarak deyimlerin öğrenilmesinde kalıcılığı sağlaması daha kolay olmaktadır. Bu durumda en büyük görev öğretmene düşmektedir.

2. Türkçe öğretmeni, üzerinde durulan anlamı bilinmeyen deyimleri, bir daha ele almamak yerine, belirli aralıklarla tekrarlar yapmalı, yaptıırmalıdır. Deyimlerin tam anlamıyla öğrenilmesinden sonra, öğrencileri deyimleri kullanmaya özendirmelidir. Doğru kullanımlarda da “afetin”, “çok güzel” gibi pekiştireçler kullanılmalıdır.

3. Öğretmen, öğrencilerinin yeni karşılaştıkları deyimlerin öğretiminde değişik materyaller kullanılmalıdır. Bu tezde düz anlatım yönteminin uygun olmadığı

ortaya çıktığından deyimler gibi soyut olan konuları resim, hikâye gibi araçlardan yararlanarak anlatmalıdır.

4. Bu çalışmada kullanılan bazı deyimlerin beşinci sınıftan sonra öğretilmesi gerektiği anlaşıldığından, çift anlamlı deyimler de ancak ortaokuldan itibaren öğretilmelidir.

4.2.4. Ailelere Yönelik Öneriler

1. Öğrenciler, deyimleri öncelikle öğretmeninden, sonra da yakın çevresinden, yani ailesinden öğrenmektedir. Yani aklına takılan bir deyim annesine, babasına veya diğer aile fertlerine sorabilmektedir. Tabii ki ailelerden her deyim anlamını bilmeleri beklenemez. Ancak aileler, çocuklarının sordukları deyimleri bilmediklerini belirtmek yerine çocuklarıyla beraber sözlüğe bakmaları konusunda yönlendirilmelidir. Onlar da çocukların sözcük dağarcığını geliştirmelerine önem vererek, bu konuda duyarlı olmalıdırlar.

2. Ailelerin günlük hayatta deyimleri sıkça kullanmaları, öğrencilerin deyimleri aktif olarak kullanmalarına yardımcı olacaktır.

3. Aslında bireyler, öncelikle deyimleri ailelerinden öğrenirler. Deyim dağarcığının zenginliği de ailenin kültürel yapısıyla ilgilidir. Kültürlü bir aileye sahip olanların sözcük dağarcıkları gelişmiş olur. Bu nedenle ailelerin kültür düzeylerinin yükseltilmesi gerekir.

KAYNAKÇA

AĞIRGÖL, Akif

1994 Liseler İçin Türk Dilbilgisi.
İstanbul: Serhat Yayınları.

AKSAN, Doğan

2000 Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim.
Ankara: TDK Yayınları (2. Baskı).

2001 Türkçenin Gücü.
Ankara: Bilgi Yayınevi (7. Baskı).

2002 Anadilimizin Söz Denizinde.
Ankara: Bilgi Yayınevi.

AKSOY, Ömer Asım

1988a Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü.
İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

1988b Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2 Deyimler Sözlüğü.
İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

ALPEREN, Nusret

2001 Türkçe Okuma ve Yazma Eğitimi Rehberi.
Ankara: Alperen Yayınları.

ATASÖZLERİ ve DEYİMLER

1989 İstanbul: Milliyet Tesisleri.

ATKINSON, R. L.. R. C. ATKINSON ve E. R. HİLGARD

1995 Psikolojiye Giriş I. (Çev. Kemal Atakay, M. Atakay ve A.Yavuz).
İstanbul: Sosyal Yayınlar.

AYATA, A. İ. O. KAYA ve E. ŞATIR
2000 Türkçe 5 Ders Kitabı.
İstanbul: MEB Yayınları.

AYDIN, Ayhan
2001 Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi.
İstanbul: Alfa Yayınları.

BACANLI, Hasan
2000 Gelişim ve Öğrenme.
Ankara: Nobel Yayın Dağıtım (3. Baskı).

BAHADINLI, Yusuf Ziya
1993 Türkçe Deyimler Sözlüğü ve Kaynakları.
İstanbul: Yuva Yayınları.

BAKIRCIOĞLU, R. ve G. YALÇIN
2001 İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı.
Ankara: Özgün Medya Yayıncılık.

BAL, Hatice.. M. KELEŞ ve O. ERBİL
1999 Eğitim Teknolojisi Kılavuzu.
Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yayınları.

BAYRAKTAR, Nesrin
2003 “Türkiye Türkçesinde Deyim ve Atasözlerinin Anlam Özellikleri.”
Sofya Aziz Kliment Ohridski Üniversitesinde Türkolojinin 50. Yıl
Dönümü Makale Derlemesi.
Sofya: Sofya Üniversitesi Yayınevi.

BİLEN, Mürüvvet
1999 Plandan Uygulamaya Öğretim.
Ankara Anı Yayıncılık.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit
1983 Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim Rehberi.
Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.

1991 Genel Öğretim Bilgisi.
Ankara: Kadioğlu Matbaası (6. Baskı).

BLOOM, Benjamin S. (Çev. Durmuş Ali Özçelik)
1998 İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme.
İstanbul: MEB Yayınları.

CEMALOĞLU, Necati
2001 İlkokuma Yazma Öğretimi.
Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

CEMİLOĞLU, Mustafa
1998 İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi.
Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi (2. Baskı).

CHARLES, C. M.
2000 Öğretmenler İçin Piaget İlkeleri (Çev. Gülten Ülgen).
Ankara: Pegem A Yayıncılık (3. Baskı).

ÇETİNKAYA, Zeynep
2002 İlköğretim İkinci Kademe Altıncı Sınıfta Ana Dine Ait Sözcüklerin Öğrenilmesi ve Kavranılmasına İlişkin Bir Araştırma. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yard. Doç. Dr. Nesrin Bayraktar.)
Çanakkale: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçenin Eğitimi Ana Bilim Dalı.

ÇOTUKSÖKEN, Yusuf
2001 Üniversite Öğrencileri İçin Uygulamalı Türk Dili I.
İstanbul: Papatya Yayıncılık (Cilt 1).

2002 Üniversite Öğrencileri İçin Uygulamalı Türk Dili II.
İstanbul: Papatya Yayıncılık (Cilt 2).

DAĞPINAR, Aydın
1998 Tıpkı ve Benzer Türk-İngiliz İngiliz-Türk Atasözleri ve Deyimleri.
Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

DEMİREL, Özcan

1987 Yabancı Dil Öğretimi İlkeler, Yöntemler, Teknikler.
Ankara: USEM Yayınları.

2000 Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı.
Ankara: Pegem A Yayıncılık (2. Baskı).

2002a Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı.
Ankara: Pegem A Yayıncılık (4. Baskı).

2002b Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin Türkçe Öğretimi.
Ankara: Pegem A Yayıncılık (3. Baskı).

DUYAR, Melik Safi

2001 Yabancı Kelimeleri Hafıza Teknikleriyle Öğrenin.
Ankara: Mega Hafıza Eğitim Hizmetleri Limited Şirketi.

EKER, Süer

2002 Çağdaş Türk Dili.
Ankara: Grafiker Yayınları.

EMİR, Sabahat

1974 Örnekleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü.
İstanbul: Emir Yayınları (3. Baskı).

ERDEM, Ali Rıza

2002 Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim.
Ankara: Anı Yayıncılık.

ERDEN, M. ve Y. AKMAN

2001 Gelişim ve Öğrenme.
Ankara: Arkadaş Yayınevi (10. Baskı).

EREN, Erol

2001 Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi.
İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım (7. Baskı).

ERGİN, Akif

- 1998 Öğretim Teknolojisi İletişim.
Ankara: Anı Yayıncılık.

ERGİNER, Ergin

- 2000 Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme.
Ankara: Anı Yayıncılık.

FİDAN, Nurettin

- 1997 Eğitim Psikolojisi Okulda Öğrenme ve Öğretme.
Ankara: Alkım Yayınevi.

GÜLENSOY, Tuncer

- 2000 Türkçe El Kitabı.
Ankara: Akçağ Yayınları.

GÜLERYÜZ, Hasan

- 2001 Türkçe Programlanmış İlkokuma Yazma Öğretimi.
Ankara: Pegem A Yayıncılık (5. Baskı).

- 2002 Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi Kuram ve Uygulamaları.
Ankara: Pegem A Yayıncılık (6. Baskı).

GÜMÜŞ, Ahmet

- 2000a İlköğretim Türkçe 1 Ders Kitabı.
İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- 2000b İlköğretim Türkçe 2 Ders Kitabı.
İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- 2000c İlköğretim Türkçe 3 Ders Kitabı.
İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- 2001 İlköğretim Türkçe 4 Ders Kitabı.
İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

2002 İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı.
İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

GÜNEŞ, Firdevs

1997 Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi.
Ankara: Ocak Yayınları.

HATİBOĞLU, A. Necip

2000 Üniversitede Türk Dili Dersleri Yazılı ve Sözlü Anlatım.
Ankara: Seçkin Yayıncılık (6. Baskı).

HENGİRMEN, Mehmet

1997a Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri ve TÖMER Yöntemi.
Ankara: Engin Yayınları.

1997b Türkçe Dilbilgisi.
Ankara: Engin Yayınları.

1998 Türkçe Temel Dilbilgisi.
Ankara: Engin Yayınları.

HESAPÇIOĞLU, Muhsin

1994 Öğretim İlke ve Yöntemleri Eğitim Programları ve Öğretim.
İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım (3. Baskı).

HOLLINGSWORTH, P. M. ve K. H. HOOVER (Çev. Tanju Gürkan vd.)

1991 İlköğretimde Öğretim Yöntemleri.
Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

HOWE, Michael J. A. (Çev. Ebru Kılıç)

2001 Öğrenme Psikolojisi.
İstanbul: Alfa Yayınları.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal

1995 Sözlü/Yazılı Kompozisyon Konuşmak ve Yazmak Sanatı.
İstanbul: İnkılâp Kitabevi (26. Baskı).

KARABABA, Canan

- 2001 “Türkçe ve İngilizce Anadili Ders Kitaplarında Hedef Davranışların Kazandırılmasında İzlenen Yol ve Dilbilgisi Öğretimi”
Tömer Dil Dergisi. 99, Ocak: 19.

KARAKUŞ, İdris

- 2002 Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi.
Ankara: Anıttepe Yayıncılık.

KARASAR, Niyazi

- 1999 Bilimsel Araştırma Yöntemi.
Ankara: Nobel Yayını (9. Baskı).

KARASAR, N.. T. BARAZ ve A. ÖZKIRIMLI

- 2000 Türk Dili Dil ve Anlatım Becerisi.
Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

KAVCAR, C.. F. OĞUZKAN ve S. SEVER

- 1997 Türkçe Öğretimi Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin.
Ankara: Engin Yayınevi.

KINCAL, Remzi Y.

- 1998 Öğretmenlik Mesleğine Giriş.
Erzurum: Eser Ofset.

KONROT, A.. Ü. TÜFEKÇİOĞLU ve Diğerleri

- 2001 Çocukta Dil ve Kavram Gelişimi.
Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep

- 1995 Türk Dili Üzerine Araştırmalar.
Ankara: TDK Yayınları (1. Cilt).

KÖKLÜ, Muharrem

- 2000 Birleştirilmiş Sınıfların Yönetimi ve Öğretim.
İstanbul: Beta Basım A.Ş.

KÜÇÜKAHMET, Leyla

1999 Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.
İstanbul: Alkım Yayınevi (10. Baskı).

KÜÇÜK, Salim

1998 “Anadili Öğretiminde Türkçe Ders Kitapları ve Metot Meselesi”
Tömer Dil Dergisi. 64, Şubat: 5-6.

MORGAN, Clifford T.

1993 Psikolojiye Giriş. (Çev. Hüsnü Arıcı-Orhan Aydın ve Diğerleri).
Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

NAS, Recep

2002 Örneklerle Çocuk Edebiyatı.
Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

OY, Aydın

1972 Tarih Boyunca Türk Atasözleri.
İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖZDEMİR, Emin

1983 “Anadili Öğretimi.”
Türk Dili Aylık Dil Ve Yazın Dergisi Dil Öğretim Özel Sayısı
S. 379-380/ Temmuz-Ağustos Cilt: XLVII TDK Yayınları.

ÖZDEN, Yüksel

2002 Kendini Keşfet Tanı Geliştir Gerçekleştir.
Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ÖZEZEN, Muna Yüceol

2001 “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz.”
Türk Dili Dergisi. S. 600, Aralık: 869-879.

ÖZKIRIMLI, Atilla

1994 Dil ve Anlatım.
Ankara: Ümit Yayıncılık.

ÖZTÜRK, C. ve D. DİLEK

2002 Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi.
Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ÖZTÜRK, Halil İbrahim

2002 Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim.
Ankara: TAKAV Matbaacılık.

ÖZYÜREK, Leyla

1983 Öğretim İlke ve Yöntemleri.
Ankara: Gazi Üniversitesi Basımevi.

POYRAZ, H. ve H. DERE

2001 Okulöncesi Eğitiminin İlke ve Yöntemleri.
Ankara: Anı Yayıncılık.

SABAN, Ahmet

2002 Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar.
Ankara: Nobel Yayınları.

SAĞIR, Mukim

2002a İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi.
Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

2002b “İlköğretim Okullarında Dil Bilgisi Öğretimi.”
Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, S. 601, Ocak: 56.

SELÇUK, Ziya

2001 Gelişim ve Öğrenme.
Ankara: Nobel Yayın Dağıtım (8. Baskı).

SENEMOĞLU, N.. M. GÖMLEKSİZ ve T. ÜSTÜNDAĞ

2001 Öğrenmenin Oluşumu Öğretme Model Strateji ve Teknikleri.
Ankara: MEB Yayınları.

SENEMOĞLU, Nuray

2002 Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya.
Ankara: Gazi Kitabevi.

SEVER, Sedat

2000 Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme.
Ankara: Anı Yayıncılık.

SIRMATEL, Z. ve A. TOPALOĞLU

2001 İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı.
Ankara: Yıldırım Yayınları.

SMİTH, Anthony

1986 İnsan Beyni ve Yaşam.
İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

SÖNMEZ, Veysel

2001 Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı.
Ankara: Anı Yayıncılık (9. Baskı).

ŞİMŞEK, Nazmi

2002 Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı.
Ankara: Nobel Yayın Dağıtım (2. Baskı).

TAN, Ş.. Y. KAYABAŞI ve A. ERDOĞAN

2002 Öğretimi Planlama ve Değerlendirme.
Ankara: Anı Yayıncılık (3. Baskı).

TEKİŞİK, Hüseyin Hüsnü

2001 İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı.
Ankara: Tekişik Yayıncılık.

TEKİN, E. ve G. KIRCAALİ-İFTAR

2001 Özel Eğitimde Yanlıssız Öğretim Yöntemleri.
Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

TEMİZYÜREK, Fahri

2002 “Türkçe Öğretiminde Dramatizasyon Çalışmalarının Önemi”
Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 609, Eylül: 590-591.

TÜRKYILMAZ, Şevket

1966 Öğretim Metodu ve Uygulama.
Ankara: Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu Yayınları.

ÜLGEN, Gülten

1997 Eğitim Psikolojisi.
İstanbul: Alkım Yayınları.

2001 Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar.
Ankara: Pegem A Yayıncılık (3. Baskı).

ÜNALAN, Şükrü

2001 Türkçe Öğretimi.
Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

YILMAZ, H. ve A. M. SÜN BÜL

1997 Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.
Konya: Mikro Basım-Yayım-Dağıtım.

YURTBAŞI, Metin

1996 Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü.
İstanbul:

T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.17.00.04-510/
KONU : Uygulama.

024460 *10.12.2002

ÖNSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)
ÇANAKKALE

- İLGİ : a) Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı arasında "Öğretmen Adaylarının Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim-Öğretim Kurumlarında Yapacakları Öğretmenlik Uygulaması"na İlişkin 28/07/1998 Tarihli Koordinasyon ve İşbirliği Protokolü.
b) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 03/12/2002 tarih ve 1256 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Funda ÖRGE'nin "İlköğretim I. Kademe 5. Sınıfında Deyimlerin Öğretimine İlişkin Kullanılabilecek Aktivitelere Yönelik Bir Araştırma" konulu tez çalışmasının, Ömer Mart İlköğretim Okulu ve 18 Mart İlköğretim Okulu'nda uygulama yapmalarının uygun görüldüğüne dair 09/12/2002 tarih ve 24443 sayılı Valilik Olur'u ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Hüseyin Avni MUTLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER :
EK-1 Olur (01 Adet-01 Sayfa)

31/5/2003

Sn Funda Öge,

Telifi şahsına ait olan
Annelerle Dayimler Sözlüğü
kitabındaki vinyetlerden 20
adedi ticari olmayan
akademik çalışmada
kullanmaya izin veriyorum.

Çalışmadan bir adedin
arşivinde muhafaza edilme
için göndermenizi rica eder
başarılar dilerim.

Metin Çurukcu

Ek 3
Öğretmenlere Uygulanan Anket Örneği

Adı:

Okulu:

Tecrübesi (yıl olarak):

1. Öğrencilere deyimleri öğretirken hangi yöntem ve teknikleri kullanıyorsunuz?

2. Öğrencileriniz deyimleri öğrenirken hangi güçlüklerle karşılaşılıyor? Nasıl önlemler alıyorsunuz?

Ek 4

Merkez İlköğretim Okulu Öğrencilerine Uygulanan Test Örneği

Ad, Soyad:

Sınıf:

Sevgili Öğrenciler,

Size verilen kağıda adınızı, soyadınızı ve sınıfınızı yazmayı unutmayınız. Bu uygulama aşağıda seçilmiş olan deyimleri bilip bilmediğinizi araştırmak için hazırlanmıştır. Aşağıdaki deyimlerin anlamlarını karşılıklarına yazınız.

Başarılar dilerim.

Abayı yakmak _____

Baklayı ağızından çıkarmak _____

Cadı kazanı gibi kaynamak _____

Dananın kuyruğu kopmak _____

Eli ayağı bağlı olmak _____

Fındık kabuğunu doldurmamak _____

Göbeği çatlamak _____

Açık kapı bırakmak _____

Baltayı taşa vurmak _____

Göz boyamak _____

Hapı yutmak _____

İçine kurt düşmek _____

Kabak başına patlamak _____

Açlıktan göbeğine taş bağlamak _____

Ağır başlı _____

Başına çorap örmek _____

Beyin yıkamak _____

Canı ağızına gelmek _____

Sudan çıkmış balığa dönmek _____

Eşek sudan gelinceye kadar dövmek _____

Kabak çiçeği gibi açılmak _____

- Şeytan kulağına kurşun _____
- Ağız ağıza vermek _____
- Bıyıkları terlemek _____
- Güneş olsa kimsenin üstüne doğmamak _____
- Nabzına göre şerbet vermek _____
- Ağızlara sakız olmak _____
- Bin dereden su getirmek _____
- Akla karayı seçmek _____
- Yumurta kapıya dayanmak _____
- Örümcek kafalı _____
- Pabucu dama atılmak _____
- Boyunun ölçüsünü almak _____
- Ana baba eline bakmak _____
- Bir baltaya sap olmak _____
- Aralarında karlı dağlar bulunmak _____
- Bir eli yağda bir eli balda _____
- Pişmiş aşı su katmak _____
- Etekleri tutuşmak _____
- Kendi yağı ile kavrulmak _____
- Öküzün altında buzağı aramak _____
- Aralarından su sızmamak _____
- Avucunu yalamak _____
- Bir pire için yorgan yakmak _____
- Sinek kaydı _____
- Ağız kulaklarına varmak _____
- Süt dökmüş kedi gibi _____
- Çiçeği burnunda _____
- İğne atsan yere düşmez _____
- Ağızıyla kuş tutmak _____
- Ağızını bıçak açmamak _____
- Eli uzun olmak _____
- Dili açılmak _____
- Günleri sayılı olmak _____
- Yaraya tuz biber ekmek _____

- Şeytanın ayağını kırmak _____
- Taşı gediğine koymak _____
- Armut piş ağzıma düş _____
- Ağızına bir parmak bal çalmak _____
- Vakit öldürmek _____
- Doğmamış çocuğa don biçmek _____
- Kaşık atmak _____
- Mercimeği fırına vermek _____
- Kuyruğu kapana sıkışmak _____
- Sağlam ayakkabı değil _____
- Şeytana pabucunu ters giydirmek _____
- Ağız yanmak _____
- Alnını karışlamak _____
- Göz dağı vermek _____
- Cini tepesine çıkmak _____
- Diken üstünde oturmak _____
- Aklı başından gitmek _____
- Ağız satmak _____
- Dünyaya kazık çakmak _____
- İpe un sermek _____
- Kazık yemek _____
- Ağızından bal akmak _____
- Kendini dev aynasında görmek _____
- Taşı sıkırsa suyunu çıkarır _____
- Körler mahallesinde ayna satmak _____
- Üç buçuk atmak _____
- Tükürdüğünü yalamak _____
- Dilinde tily bitmek _____
- Kulak vermek _____
- Ok yaydan çıkmak _____
- Parmaklarını yemek _____
- Saçını süpürge etmek _____
- Dağdan gelip bağdakini kovmak _____
- Eteği zil çalmak _____

- Beş kardeş _____
- Diline dolamak _____
- Dört gözle beklemek _____
- Eli maşalı _____
- Gözüne girmek _____
- Güvendiği dağlara kar yağmak _____
- Havadan sudan konuşmak _____
- İple çekmek _____
- Tuttuğunu koparmak _____
- Üstüne gül koklamak _____
- El eliyle yılan tutmak _____

Ek 5
Pilot Çalışmada Uygulanan Ön Test Örneği

Ad, Soyad:

1. ÖT

Sınıf:

Sevgili Öğrenciler,

Size verilen kağıda adınızı, soyadınızı ve sınıfınızı yazmayı unutmayınız. İstedığınız deyimden başlayabilirsiniz. Bunun için size 15 dakika zaman verilmiştir. Anlamını bilmediğiniz deyimler için fazla zaman kaybetmeyiniz. Zamanınız kalırsa yapamadığınız deyimlere tekrar dönersiniz.

Başarılar dilerim.

- Baltayı taşa vurmak _____
- Pişmiş aşa su katmak _____
- Ağzı yanmak _____
- Fındık kabuğunu doldurmamak _____
- Güneş olsa kimsenin üstüne doğmamak _____
- El eliyle yılan tutmak _____
- Cadı kazanı gibi kaynamak _____
- Ağzına bir parmak bal çalmak _____
- Yumurta kapıya dayanmak _____
- Körler mahallesinde ayna satmak _____
- Sudan çıkmış balığa dönmek _____
- Ağız ağıza vermek _____
- Eli maşalı olmak _____
- Nabzına göre şerbet vermek _____
- Örümcek kafalı olmak _____
- Mercimeği fırına vermek _____
- Dananın kuyruğu kopmak _____
- Tükürdüğünü yalamak _____
- Göbeği çatlamak _____
- Alınını karışlamak _____
- Öküzün altında buzağı aramak _____

Ağızyla kuş tutmak _____

Kendi yağı ile kavrulmak _____

Eli uzun olmak _____

Dünyaya kazık çakmak _____

Sinek kaydı _____

Boyunun ölçüsünü almak _____

Bir pire için yorgan yakmak _____

Kabak çiçeği gibi açılmak _____

Taşı gedğine koymak _____

Ek 6
Asıl Çalışmada Uygulanan Test Örneği

Ad, Soyad:

5. T

Sınıf:

Sevgili Öğrenciler,

Size verilen kağıda adınızı, soyadınızı ve sınıfınızı yazmayı unutmayınız. İstedığınız deyimden başlayabilirsiniz. Bunun için size 10 dakika zaman verilmiştir. Anlamını bilmediğiniz deyimler için fazla zaman kaybetmeyiniz. Zamanınız kalırsa yapamadığınız deyimlere tekrar dönersiniz.

Başarılar dilerim.

- El eliyle yılan tutmak _____
- Ağızına bir parmak bal çalmak _____
- Yumurta kapıya dayanmak _____
- Körler mahallesinde ayna satmak _____
- Sudan çıkmış balığa dönmek _____
- Eli maşalı olmak _____
- Nabzına göre şerbet vermek _____
- Örümcek kafalı olmak _____
- Mercimeği fırına vermek _____
- Dananın kuyruğu kopmak _____
- Tükürdüğünü yalamak _____
- Göbeği çatlamak _____
- Öküzün altında buzağı aramak _____
- Ağızıyla kuş tutmak _____
- Kendi yağı ile kavrulmak _____
- Eli uzun olmak _____
- Dünyaya kazık çakmak _____
- Sinek kaydı _____
- Bir pire için yorgan yakmak _____
- Kabak çiçeği gibi açılmak _____

Ek 7

Cevap Anahtarı

El eliyle yılan tutmak: ‘güç ve tehlikeli işi kendisi yapmayı başkasını öne sürmek.’

Ağızına bir parmak bal çalmak: ‘asıl hedefine ulaşmak yolunda, karşısındakini tatlı vaatlerle, küçük çıkarlarla oyalamak, savsaklamak; tatlı ve hoş gidecek sözlerle oyalamak.’

Yumurta kapıya dayanmak: ‘zaman çok daralmak; zor ve sıkışık duruma gelmek.’

Körler mahallesinde ayna satmak: ‘bir şeyi, malı, görüşü, hiç ihtiyaç duyulmayan bir yere götürmek.’

Sudan çıkmış balığa dönmek: ‘ne yapacağını bilememek; çok şaşırarak.’

Eli maşalı olmak: ‘çaçaron, edepsiz, kavgacı, saldırgan olmak.’

Nabzına göre şerbet vermek: ‘birinin hoşlandığı davranışlarla sevgisini kazanmak.’

Örümcek kafalı olmak: ‘eskiye bağlı olup, yeniliklere düşman olmak; geri kafalı, gerici, tutucu olmak.’

Mercimeği fırına vermek: ‘gizlice anlaşıp sevişmek.’

Dananın kuyruğu kopmak: ‘için için süren anlaşmazlık patlak vererek büyük bir olay ortaya çıkmak; beklenen ve çok zaman da korkulan sonuç gerçekleşmek.’

Tükürdüğünü yalamak: ‘verdiği sözden geri dönmek, gereğini yapmamak, caymak, döneklilik etmek, söylediği sözü geri almak.’

Göbeği çatlamak: ‘bir işin yapılmasında büyük zorluk ve sıkıntı çekmek, başarısızca, sonuca ulaşmaya kadar büyük zorluklara katlanmak.’

Öküzün altında buzağı aramak: ‘akla, mantığa aykırı gerekçelerle suç ve suçlu bulmak istemek.’

Ağızyla kuş tutmak: ‘olağanüstü çaba göstermek; imkansız başarılamak.’

Kendi yağı ile kavrulmak: ‘kimseden yardım istemeden kendi olanaklarıyla geçinip gitmek.’

Eli uzun olmak: ‘nüfuzlu etkinliği olan; fırsat buldukça hırsızlık yapan; her şeye de yetişebilen.’

Dünyaya kazık çakmak: ‘çok uzun yaşamak; ölmeyecek gibi davranmak.’

Sinek kaydı: ‘pürüzsüz, parlak, cilalı.’

Bir pire için yorgan yakmak: ‘önemsiz bir isteği gerçekleştirmek ya da küçük bir zarardan kurtulmak için büyük bir kaybı göze almak.’

Kabak çiçeği gibi açılmak: ‘sıkılğınlıktan, utangaçlıktan kısa zamanda kurtularak aşırı ölçüde özgür davranmak.’

Ek 8**Deyimleri Öğrenme Yollarını Belirlemek İçin Uygulanan Anket Örneği****Ad, Soyad:****Sınıf:****Sevgili Öğrenciler,**

Size verilen kağıda adınızı, soyadınızı ve sınıfınızı yazmayı unutmayınız. Bu anket, deyimleri nereden öğrendiğinizi tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Lütfen size uygun olan seçeneği/seçenekleri işaretleyiniz.

Teşekkür ederim.

- Önceden biliyordum.
- Sizden öğrendim.
- Öğretmenimden öğrendim.
- Sözlükten öğrendim.
- Ailemden öğrendim.
- Arkadaşımdan öğrendim.
- Radyo ve televizyondan öğrendim.
- Bilmiyorum.
- Boş.

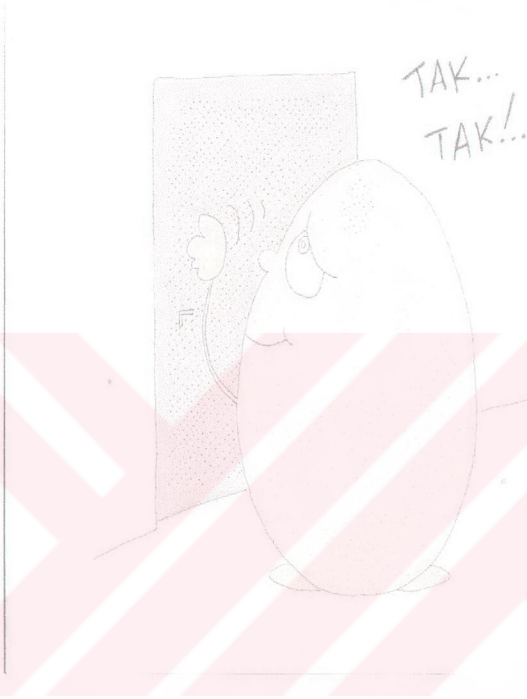
Ek 9

Ağızına bir parmak bal çalmak

Mert ve Halil, aynı okula giden iki arkadaştır. Mert, öğretmeninin verdiği bütün ödevleri yapan, sınavlardan yüksek not alan çalışkan bir çocuktur. Halil ise derslerine çalışmayan, notları zayıf olan tembel bir öğrencidir. Komşu çocukları oldukları için hep birlikte oynarlar. Mert bazen arkadaşına “Sen de otur, derslerine çalış, ödevlerini zamanında yap!” demesine rağmen Halil, arkadaşının söylediklerini hiç dinlemez. Günün birinde öğretmenleri bir ödev verir. Bu ödev çok önemlidir; çünkü öğretmen, ödevleri değerlendirip not verecektir. Hiç kimse, arkadaşının yaptığı ödevin aynısını yapmasın diye de herkese farklı bir konu verir. Çocuklar, ödevi en geç iki hafta içinde teslim etmek zorundalardır. Ödevini yapmayacak kadar tembel olan Halil, arkadaşı Mert’in yanına gider. Amacı ödevini arkadaşına yaptırmak olduğu için Mert’e “Benim canım arkadaşım. Ben ödevimin konusunu hiçbir kitapta bulamadım. Çok aradım, ama hiçbir yerde yok. Sen çok zekisin. Bu yüzden seni çok seviyorum. Benim ödevimi bir günde yapacak kadar akıllısın. Ben de senin kadar akıllı olmak istiyorum ama olamıyorum. Ödevimi yapabilecek tek insan sensin.” diye yalan söyler. Halil, zeki bir çocuk olduğundan arkadaşının kendisini tatlı sözlerle kandırıp ödevini yaptırmak istediğini anlar. Bunun için arkadaşına “Tamam. Senin ödevini ben yaparım.” der, ama bir yandan da kendi kendine “Ben ödev diye başka bir konu hakkında bilgi yazayım da bir daha kimseyi kandırmaya çalışmasın.” diye düşünür. Ödevi teslim etme günü gelince arkadaşına ödevi verir. Halil; büyük bir sevinç içinde ödevini okumaya başlar, ancak ödev konusunun kendi ödeviyle ilgili olmadığını görünce “Ama benim ödevimin konusu bu değildi ki... Eyvah, işte şimdi yandım!” der. Mert “Sen çok tembel bir öğrencisin. Yorulmamak için ödevini bana yaptırmak istedin. Beni kandırmak için de ‘Sen çok çalışkansın. Seni çok seviyorum. Bu ödevi ancak sen yapabilirsin’ sözleriyle ağzuma bir parmak bal çaldın. Ama ben senin niyetini anladım. Bu yüzden ödev diye başka bir konuyu yazdım. Bu sana ders olsun. Bir daha kimseyi kendi çıkarların için tatlı sözlerle kandırmaya çalışma.” der.

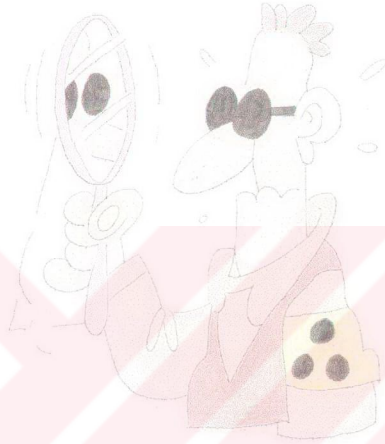
Ek 10

Yumurta kapıya dayanmak

Muratcan ailenin tek çocuğu olduğu için biraz şımarıktı. Evde her istediği olurdu. Ailesi, Muratcan'ın her istediğini yapmasına karşın Muratcan, okuluna karşı sorumluluklarını pek yerine getirmezdi. 6. sınıfa geçtiği yıl ailesine, derslerine iyi çalışacağına dair söz verdi ama haftalar, aylar geçti. Muratcan derslerine hiç çalışmadı. Öğretmenleri ödev verdikçe "Aman, ne olacak! Yarın yaparım." diyerek ödevlerini hiç yapmadı. Bu arada sınav zamanı da geldi, ancak Muratcan, o güne kadar hiç çalışmadığı için konular çok birikti. Konuların hepsine bir günde çalışamayacağını anlayan Muratcan; evde ağlamaya, eşyalarını yere atmaya başladı. Kendi kendine "Ben şimdi ne yapacağım? Bu konuları yarına nasıl yetiştireceğim?" diye kara kara düşündü. Annesi, oğlunun bu durumuna üzülse de üzülmediğini hiç belli etmedi. Muratcan'a "Biz sana defalarca 'ödevlerini zamanında yap' dedik. Sen bizi hiç dinlemedin. Her zaman çok rahat davrandın. Ödevlerini umursamadın. Bak, ne oldu? Yarın sınavın var, işlerin sıkıştı. Ders çalışmak için çok az zamanın kaldı. Yumurta kapıya dayandı. Bu sana ders olsun. Bir daha işlerini zamanında yapıp son güne bırakma." dedi. Muratcan, ailesini dinlemediği için pişman oldu. Ağlamayı bırakıp ders çalışmaya başladı. Bir daha işlerini aksatmayacağına, ödevlerini zamanında yapacağına, işlerini yapmak için son güne kadar beklemeyeceğine söz verdi.

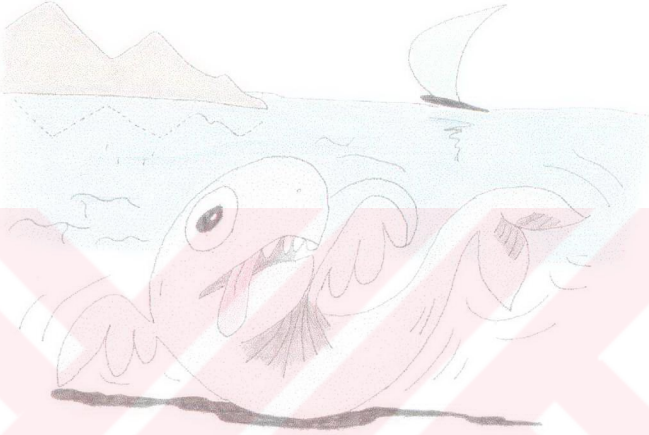
Ek 11

Körler mahallesinde ayna satmak

Doğa güzellikleriyle çok ünlü olan Antalya'da yaşayan Ali adında bir adam varmış. Ali, bir fabrikada işçi olarak çalışıyormuş, ancak aldığı maaş az olduğu için kendine ait bir dükkan açmaya karar vermiş. İyi para kazanabilmek için Antalya'da başka hiçbir dükkanda satılmayan bir şeyler satmayı düşünmüş. Sonunda aklına, kendince çok iyi bir fikir gelmiş. Antalya'da yaşayan insanların çoğu havlu, mayo, güneş kremi gibi ürünleri sattığı için Ali, hiç kimsenin satmaya akıl edemediği kayak malzemelerini satmayı düşünmüş. Ali gitmiş, hemen kendine Antalya'nın en işlek caddesinde bir dükkan kiralamış. Dükkanda satmak üzere kayak, kızak, buz pateni gibi kış sporu için kullanılan malzemeler almış. Aradan haftalar geçmiş, ama bir Allah'ın kulu da gelip ondan alışveriş yapmamış. Eve gittiğinde karısına "Dükkanı açalı aylar oldu. Hiç kimse benden bir şey almadı. Oysa dükkanım Antalya'nın en işlek caddesinde. Bunun nedenini gerçekten merak etmeye başladım." demiş. Bir hafta sonra onlara kışın çok kar yağın Erzurum'dan misafir gelmiş, Ali misafirlerine durumu anlatmış, "Dükkanı büyük hayallerle açtım. Satmak için çok kaliteli ürünler aldım; ama daha bir kişi bile benden alışveriş yapmadı. Nerede hata yaptığımı anlayamıyorum." demiş. Gelen misafirlerden biri "Elbette senden bir şey almaya gelen olmaz. Antalya'da yaşıyorsun. Antalya çok sıcak bir şehirdir. Burada insanlar her mevsim denize girdikleri için mayo, havlu, güneş kremi gibi ürünleri alırlar. Hiç buraya kar yağdığını gördün mü? İnsanlar senden kayak, buz pateni gibi şeyleri alıp da ne yapsınlar? Kullanılmayacak bir yerde kullanılmayacak bir ürün satmak istiyorsun. Bu aynı, körler mahallesinde ayna satmaya benzer. Nasıl bir kör, satın aldığı aynada kendini göremezse, bir insanın kar olmayan yerde buz pateni kullanmasını bekleyemezsin." demiş. Ali, arkadaşının bu sözleriyle nerede hata yaptığını anlamış ve kendi kendine "Bunu daha önce neden akıl edemedim?" diye kızmış.

Ek 12

Sudan çıkmış bahğa dönmek

O yıl, baharın erken geldiği büyük bir orman vardı. Toprak kış uykusundan uyanınca, derelere kar suları karışı. Ağaçlar yeşerdi, kırları papatyalar süsledi. Ardından nisan yağmurları toprağı yıkadı. Karıncalarda bir telaş, kuşlarda bir heyecan vardı. Güzel bir bahar gününde ormana insanlar geldi. Bir grup piknik yaptı, bir grup mangal yaktı. Bazıları top oynadı. Hava karamaya başlayınca insanlar ormanı yavaş yavaş terk etmeye başladı. Ancak mangal yakan grup, ateşi iyi söndüremedi ve kıvılcımlar etrafa sıçradı. Hayvanlar korku içinde koşuşmaya başladı. Yangını söndüremeyen insanlar korku içinde kaçtı. Yangın her tarafa yayıldığı için hayvanlar kaçamadı. İtfaiye gelip yangını söndürene kadar, büyük küçük bir çok hayvan öldü ve ağaçlar yandı, kül oldu. Bu yangından sadece küçük bir maymun kurtuldu. Sevimli maymun bütün ailesini yangında kaybetti. Ne yapacağını bilemez bir hâlde oradan oraya koşuşturdu. "Nereye gitsem? Ne yapmam?" diye düşünürken yakınlarda olan başka bir ormana gitmeye karar verdi. Küçük maymun yakındaki ormana gitti. Orada yaşayan hayvanlar küçük maymunu sevgiyle karşıladılar. Aradan biraz zaman geçti, ancak maymun bir türlü yeni yuvasına alışamadı. Ormanda yaşayan serçe, küçük maymuna "Niçin mutsuzsun?" diye sordu. Küçük maymun, büyük bir üzüntü içinde "Kendi ormanımı çok özledim. Burası çok güzel, sizler çok iyisiniz; ama ben bir türlü buraya alışamadım. Yeni ortama ayak uyduramadım. Hani bir balık nasıl sadece suda yaşayabilir, sudan çıktığında şaşkına döner, ne yapacağını bilemez, sonra da ölürlü gider ya, işte ben de öyleyim." dedi. Serçe, maymunun hâline çok üzüldü. "Burası da senin yaşadığı yere benziyor, ama herkes doğup büyüdüğü yuvasını sever. Senin ailenin yerini alamam, seni onlar kadar sevenem ama, elimden geleni yapmaya çalışacağım." diyerek onu teselli etti ve birbirlerine sıkıca sarılarak sevgilerini paylaştılar.

Ek 13

Sinek kaydı

Özden ailesi, uzun süredir hayalini kurdukları yeni bir ev yaptırmış. Eve taşınmak için ilkbaharı beklemişler, çünkü bu mevsimde hava ne soğuk ne de çok sıcak olurmuş. Özden ailesinin Lise 2'ye giden Fulya adında bir kızı varmış. Fulya okuldan eve geldiğinde hemen ödevlerini yapar, sonra da annesine ev işlerinde yardım edermiş. Soğuk bir kışın ardından ilkbahar mevsimi gelmiş. Havalarda iyice ısınmaya başlayınca, artık ev taşıma zamanının geldiğine karar vermişler. Ev yeni olduğu için, evin içinde bir sürü inşaat pisliği varmış. Evi temizlemek için herkese bir görev verilmiş. Anne mutfak ve banyoyu, baba yatak odalarını, Fulya ise salon ve misafir odasını temizleyecekmış. Kararlaştırdıkları gibi temizlik yapmak için eve gitmişler. Fulya salonu görünce "Eyvah! Burası çok kirli! Ustalar yere boya damlatmışlar. Hele yerdeki taşların üstündeki harçlar hiç çıkmayacak gibi duruyor. Burasını temizlemek epey vaktimi alacak." diye düşünmüş. Herkes kendine verilen göreve bağlı kalarak işini yapmaya başlamış. Akşam olunca Fulya annesinin yanına gitmiş. "Annecim, misafir odasını ve salonu görersen gözlerine inanamazsın. Her tarafı temizledim. Pırlı pırlı oldu. Yerde bir pürtüz bile göremezsin. Her tarafı sinek kaydı yaptım." demiş. Annesi kızının temizlediği odalara bakmış. "Teşekkür ederim kızım. Gerçekten de yerler pırlı pırlı. Hiçbir yerde pürtüzlük kalmamış." diyerek gülümsemiş.

Ek 14

Öküzün altında buzağı aramak

İşıl ve Gülay, aynı mahallede oturan iki arkadaştır. İki kız bazı zamanlarda birbirlerine oturmaya giderler. Bir gün Gülay, arkadaşı İşıl'a gider. İşıl o arada tırnaklarını kırmızı renkte oje sürüyormuş. İşıl'ın tırnakları Gülay'ın çok hoşuna gider. İşıl'a "Ay, tırnakların çok güzel oldu. Keşke benim de böyle uzun tırnakların olsaydı. Ben de onları renk renk boyardım." der. İşıl, mutfağa girer ve mutfakta çayları hazırlarken tırnağı kırılır. Hemen odaya dönüp Gülay'a kızar. "Tırnağım senin yüzünden kırıldı. Sen bana 'Tırnakların çok güzel olmuş' demeseydin tırnağım kırılmayacaktı!" diye bağırır. Ertesi gün İşıl, Gülay'a gider. Oturup sohbet ederler. Gülay İşıl'a kahve pişirir, ancak İşıl biraz sakar olduğundan kahveyi üstüne döker. Çok sinirlenir. Gülay'a "Hep senin yüzünden oldu. Güzelim kazağım mahvoldu. Bana kahve ikram etmeseydin, bu iş başıma gelmezdi!" diye bağırır. Gülay, yine her zamanki gibi sesini çıkarmaz. Bu olaylar uzun bir süre böyle devam eder. Güzel bir sonbahar gününde iki arkadaş birlikte sinemaya gitmeye karar verirler. İşıl, o gün kıyafetiyle aynı renkte olan açık yeşil renkteki çantasını takar. Gülay "Çantan çok güzel, kıyafetine de çok uymuş. Güle güle kullan." der. Gel gelelim kızlar sinemadan çıkarken İşıl, çantasının çalındığını anlar. Yine çok sinirlenir ve Gülay'a "Senin yüzünden çantamı çaldılar. Sen benim çantamı beğenmeseydin çantam çalınmayacaktı!" diye bağırır. O güne kadar susan Gülay "Artık canıma tak etti. Her zaman ben suçlu oluyorum. Oysa yaptığım bir şey de yok." diye düşünür ve İşıl'a bağırır. "Bana son zamanlarda çok bağırıyorsun. Tırnağın kırılıyor, ben suçlu oluyorum. Sana kahve pişiriyorum, sen üstüne kahve döküyorsun, suçlusu ben oluyorum. Çantamı beğendiğim için çantan çalınıyor, suçlu olan yine ben. Bıktım artık senden! Akla aykırı gerekçelerle beni suçlu bulmaya çalışıyorsun. Öküzün altında buzağı arıyorsun. Benim bunlarla nasıl bir ilgilim olabilir ki?" der.

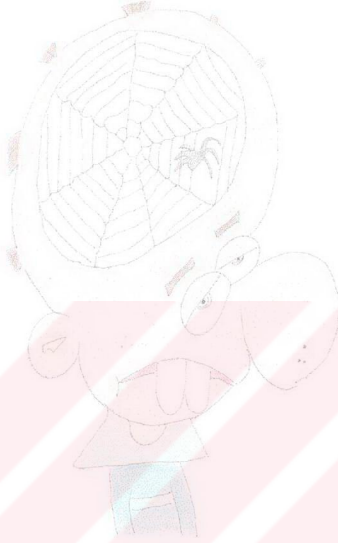
Ek 15

Eli maşalı olmak

Şimdi anlatacağım hikâyenin benzerlerine belki siz de şahit olmuşsunuzdur. Hani her şey kızan, geçimsiz kadınlar vardır ya, işte benim anlatacağım hikâye de öyle bir kadınla ilgilidir. Mahallede yaşayan Ayşen adında bir kadın vardı. Ayşen; çabuk öfkelenen, çok sinirli, herkese bağırarak sinirli bir kadındı. Bu yüzden mahalleden onu kimseler sevmezdi. Herkes onu sokakta görünce kaçardı; çünkü kimse onunla kavga etmek istemezdi. Ona Eli Maşalı Ayşen derlerdi. Günün birinde mahallede Sevim adında bir kadın taşındı. Sevim; temiz kalpli, yardımsever ve sessiz bir kadındı. Bugüne kadar kimseyle kavga etmemişti. Ayşen, hemen Sevim'in evine gitti. Gidecek başka bir arkadaşı olmadığı için Sevim'e çok yakın davrandı. Ancak mahallede yaşayan diğer insanlar Sevim'e "Ayşen'e dikkat et. O çok sinirli bir kadın. Mahallede herkesle kavga etti." demişlerdi. Sevim "Belki siz öyle sanıyorsunuz, ama bana karşı çok güler yüzlü ve sıcak davranıyor." demişti. Aradan günler, haftalar geçti. Ayşen'in tuzu bittiği için Sevim'e tuz istemeye gitti. Sevim de "Benim de tuzum yok. Bize tuzlu yemek yasak. O yüzden evde tuz buldurumuyorum." dedi. Bu duruma çok sinirlenen Ayşen, Sevim'le kavga etmeye başladı. Sevim'e "Neden evimde tuz buldurumuyorsun? Ben istediğim zaman senin evinde her şeyi bulmalıyım! Benim ne kadar sinirli, kavgacı bir kadın olduğumu daha öğrenemedin galiba! Mahallede herkesle kavgalıyım!" diye bağırıp evden çıktı. Kavgayı duyan birkaç komşu, hemen Sevim'in evine gittiler. Sevim'e "Ne oldu? Neden kavga ettiniz?" diye sordular. Sevim de onlara neden kavga ettiklerini anlattı. Ardından da "Ayşen ne biçim bir kadınıymış böyle? Ben onun her istediğini evimde buldurmak zorunda değilim ki..." dedi. Komşular Sevim'e "Biz sana Ayşen'in nasıl bir kadın olduğunu söyledik. Ayşen; çok sinirli, kavgacı, eli maşalı bir kadındır. Sen de bundan sonra ona karşı tedbirli davranırsın." dediler.

Ek 16

Örümcek kafalı olmak

Hasan 7. sınıfa gidiyormuş. Babaannesi öldüğü için dedesi onlarda kalıyormuş. Dedesi, geleneklerine bağlı, her şeye burnunu sokan, huysuz bir insanmış. Bazı günler Hasan'a gençlik yıllarına ait anılarını anlatmış. Dedenin en çok kızdığı şeyler arasında gençlerin açık saçık giyinmeleri, televizyon, telefon gibi aletlerin kullanılmasıymış. Kısacası, yeni olan her şeye karşıymış. Günlerden bir gün Hasan'ın annesi işten geç gelmiş. Yemek yapacak vakti olmadığı için lokantadan hazır yemek almış. Hasan'ın babası da işten dönünce sofraya oturmuşlar. Sofraya lokanta yemeği konulduğunu gören dede "Eskiden yemeklerimizi yerde yiyorduk. Üstelik kadınlarımız yemekleri kendileri yapardı!" demiş. Hepsini birbirine bakmış, ancak kimse bir şey söylememiş. Dede tekrar konuşmaya başlamış. "Hiç değilse yemeğimizi yerken şu televizyonu kapatın. Bu kutuya bakmaktan ne zevk alıyorsunuz, anlamıyorum. Televizyon denilen şu alet ne işe yarıyor ki? Boşu boşuna elektrik parası veriyorsunuz. Benim gençliğimde televizyon yoktu. Akşamları tatlı tatlı konuşurduk." demiş. Yine birbirlerine bakmışlar, ancak kimse bir şey söylememiş. Tam o sırada telefon çalmış. Dede "Bu saatte kim arıyor? Şu münasebetsizlere bakın. Hiç yemek vaktinde insan rahatsız edilir mi? Telefon olmasaydı, insanlar birbirlerine gidip gelirdi. Hey gidi günler hey! Her şey değişti. Bunlar iyi şeyler değil. Dünyanın dengesi bozuldu." demiş. O ana kadar susan Hasan "Dede, her gün aynı şeyleri söylüyorsun. Senin zamanında bunlar yokmuş. Bu yüzden siz ona göre yaşamışsınız. Bizim zamanımızda ise bunlar var, biz de ona göre hayatımızı yaşıyoruz. Sen örümcek kafalısın. Çağımızda var olan her şeye karşı çıkıyorsun." demiş.

Ek 17

Eli uzun olmak

Büyük yolun kenarındaki ormanda, değişik türlerde, birbirinden güzel hayvan yaşıyormuş. Aynı türden olan hayvanlar, ormanda kendilerine ait olan bölgeleri paylaşıyorlarmış. Bu hayvanların bir kısmını da küçük sincaplar oluşturuyormuş. Sincaplar, bütün dünyada sevimli, çalışkan ve ceviz toplayan hayvanlar olarak bilinirmiş. Sözüünü ettiğim sincapların, bir de güçlü ve sözü bütün hayvanlar tarafından takdir edilen bir başkanları varmış. Bu başkanın görevi, sincapları ceviz toplarken izlemek ve onların her türlü sorunlarına yardım etmekmiş. Sevimli sincaplar, günlerden bir gün kışa hazırlık yapmak için ceviz toplamaya gitmişler. Bütün gün boyunca çalışıp ceviz toplamışlar. Akşam olunca cevizleri, bütün sincaplara ait olan depoya götürmüşler. Ertesi gün yine bir araya gelip ceviz toplamaya gitmişler. Karanlık basınca, yorgun argın evlerine dönerken topladıklarını yine depoya bırakmak istemişler. Bir de bakmışlar ki, depodaki cevizler azalmış. Bu durum günden güne artmış. Sincap başkan "Depodaki cevizler her gün azalıyor. Bu bir hırsızın işi. Cevizler tek başına gidecek değil ya! Aramızda eli uzun biri var. Biri bizim cevizlerimizi çalıyor." demiş. Bütün sincaplar birbirine bakmış. Herkes diğerlerinden şüpheleniyormuş. Başkan sincap "Cevizleri çalan sincap kimsede, hemen söyleyin. Yoksa tek tek evlerinizi ararım." demiş. Fındık adında bir sincap, başını öne eğerek başkanın yanına gitmiş. "Cevizleri çalan, eli uzun sincap benim. Evde yiyecek bir şeyim kalmamıştı. Bu yüzden hırsızlık yaptım." demiş. Başkan sincap "Hırsızlık yapman doğru bir davranış değil. Yiyecek bir şeyin kalmadığını söyleseydin sana cevizlerden verirdik. Onlarda, hepimizin olduğu gibi senin de hakkın var. Bir daha hırsızlık yapma, sana hiç yakıştıramadım." demiş. Fındık da hatasını anlamış, bütün sincapların yanında başkandan özür dilemiş ve bir daha böyle kötü bir şey yapmayacağına dair söz vermiş.

Ek 18

Kendi yağ ile kavrulmak

Köyde yaşayan iki çocuklu bir aile vardır. Ailenin Ceren ve Alper adında iki, tatlı mı tatlı çocuğu vardır. Çocukların babası bir fabrikada işçi olarak çalışıyordu. Babamın aldığı maaş, ancak ailenin karnını doyurmaya yeter. Çocuklar ara sıra babalarından çikolata ve oyuncak isterler. Babaları da parasının yettiği yere kadar onların isteklerini yerine getirir. Bu ailenin zengin ve Alper’le akrayan bir oğulları vardır. Zengin olan aile, oğullarına bir sürü oyuncak aldığı için Faruk adlı bu çocuk, çok şumarıktır. Bir gün Faruk’a bir bisiklet alınır. Faruk, mahallede oturan herkese yeni bisikletini gösterir. Ceren ve Alper, onun bisikletini çok beğenirler. Akşam olunca babaları eve gelir. Çocuklar “Ailesi Faruk’a bisiklet aldı. Çok hoşumuza gitti. Babacım, sen de bize bir bisiklet alsana.” derler. Babaları “Çocuklar, biliyorsunuz ailede tek çalışan kişi benim. Çok fazla para kazanmıyorum. İstediginiz her şeyi alamıyorum. Yine de bizden daha kötü durumda olan insanlar var. Allah’a şükür, paramız karnımızı doyurmaya yetiyor. Kimselere muhtaç değiliz. Kendi imkanlarımızla geçiniyoruz. Yani, kendi yağımızla kavruluyoruz. Bunun için size şu anda bisiklet alamayacağım.” der. Durumu olgunlukla karşılayan çocuklar “Önemli değil babacım. Biz böyle de çok mutluyuz. İyi ki babamız sensin!” derler.

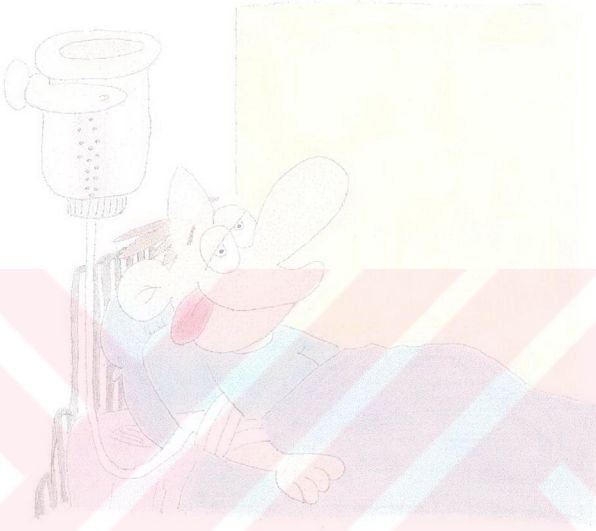
Ek 19

Dünyaya kazık çakmak

Bilmem tanır mısınız Rıza dedeyi? Rıza dede, 80 yaşlarında, yaşlı olmasına rağmen çok sağlıklı olan bir insandı. Karısı yıllar önce ölmüştü, ama Rıza dede hâla kendi evinde tek başına yaşıyordu. Evli ve bir çocuk annesi de bir kızı vardı. Dedenin, kendine bir sürü yeni eşya alma huyu vardı. Aldığı eşyaları kızına, damadına ve torununa gösterirken çok mutlu oluyordu. Kızı, babasına karışmıyordu, ancak yine de babası yaşlı olduğundan onca şeyi kendisine almasına bir anlam veremiyordu. Bir gün, Rıza dede kızına telefon etti. Kızına "Bil bakalım bugün kendime ne aldım? Hayatta tahmin edemezsin." dedi. Kızı bir sürü tahminde bulundu, ama dede bir türlü ne aldığı söylemiyordu. Dede, büyük bir sevinç içinde "Akşam bana gelin. O zaman size ne aldığımı göstereyim." dedi. Akşam olunca büyük bir merak içerisinde dedenin evine gittiler. Büyük bir heyecanla dedenin onlara göstereceği eşyayı getirmesini beklediler. Dede "Haydi bahçeye çıkalım. Size göstereceğim şey orada." dedi. Hep birlikte bahçeye çıktılar. Bir de ne görsünler? Bahçede yepyeni bir araba duruyordu. Hepsini şaşırıp kaldı. Dede gülüp "Nasıl? Arabamı beğendiniz mi?" diye sordu. Kızı "Babacım, iyi güzel de, bu yaştan sonra arabayı ne yapacaksın? Geçen sene de kendine bir ev aldın. Para harcayacak yer arıyorsun. Artık 80 yaşındasın, araba senin neyine? Sanki hiç ölmeyecekmiş gibi davranıyorsun. Dünyaya kazık mı çakacaksın? Nasıl bir insan bir yerden ayrılmasını istemediği bir şeyi yere kazık çakarak bağlarsa, sen de kendini bir kazığa bağladıktan sonra ölmeyeceğini mi sanıyorsun?" dedi. Dede, kızının söylediklerini düşündü. Sonra da "Galiba haklısın. Bunca şeyi almam gereksiz. Nasıl olsa ben de herkes gibi bir gün öleceğim, param başka bir yere harcayabilirim." dedi.

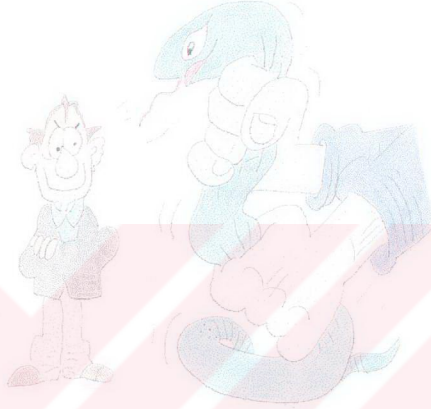
Ek 20

Nabzına göre şerbet vermek

Büyük bir işyerinde çalışan Mehmet adında bir çaycı varmış. O şirkette çalışmak gerçekten zormuş, çünkü önüne gelen herkes sinirlendiği bir konu nedeniyle çaycıya bağırırmış. Mehmet, çok akıllı bir insan olduğundan orada çalışan herkesin huyunu öğrenmiş. Kimin neye sinirlendiğini, kimin hangi sözlerden hoşlandığını hemen anlamış. Bu işyerinde çalışan Leyla adında bir kadın varmış. Leyla, giyimine çok özen gösteren, güzel, bir o kadar da sinirli bir kadımmış. Öfkelendiği bir anda Mehmet'i yanına çağırır. Tam ona bağıracakken Mehmet "Leyla Hanım, bugün çok şıksınız. Bu işyerinde hiç kimse sizin kadar güzel giyinmiyor. Bu zevkinizi çok takdir ediyorum. Bana bunu nasıl yaptığınızı anlatır mısınız? Ben de eşimin sizin kadar güzel giyinmesini istiyorum." demiş. Leyla hemen yumuşamış ve ona, bir kadının nasıl giyinmesi gerektiğini anlatmış. İşyerinin patronu da çok öfkeli bir insanmış. O da bir şeye kızıp öfkesini çaycıdan çıkarmak istemiş, ama çaycı onun bağırmasına fırsat vermeden "Siz çok iyi bir yöneticisiniz. Çok çalışıyor, çok yoruluyorsunuz. Burada çalışan kimse sizi dinlemiyor. Neden sinirlendiğinizi çok iyi anlıyorum. Tatile çıkmak size iyi gelir." demiş. Patron hemen "Evet, haklısın Mehmet. Ben çok iyi bir yöneticiyim. Hiç kimse istediğim kadar çok çalışmıyor. Her şeyi ben yapmak zorunda kalıyorum. Bu yüzden bu kadar çok yoruluyorum." demiş. Herkesin huyunu öğrenmek, Mehmet'e çok şey kazandırmış. Tam ona birisi bağıracakken onun huyuna göre bir şeyler söyleyerek, yani nabzına göre şerbet vererek karşısındaki insanı yumuşatmayı öğrenmiş.

Ek 21

El eliyle yılan tutmak

Engin ve Burak, Bayramiç ilçesinin Pınarbaşı köyünde yaşıyordu. Engin biraz şişman ve her konuda kendine çok güvenen bir çocuktur. Burak ise zayıf, biraz bilmiş ve uyanıktır. Burak ve Engin, panayır zamanında, köylerine çok yakın olan ilçeye gideceklerdi; ancak o sıralarda çok yağmur yağdığından köydeki tahta köprü oldukça hasar gördü. Ancak ilçeye gitmenin tek yolu da bu köprüden geçmekti. Burak köprüden geçmeye korktu. Ama bu durumu arkadaşına hiç belli etmedi. Kendi kendine “Ya ben bu köprüden geçerken köprü yıkılırsa? O zaman nehre düşer, ölüyorum. Yüzme de bilmiyorum.” diye düşünmeye başladı. Düşündü, taşındı kendine bir çözüm buldu. “En iyisi köprüden önce Engin geçsin. O şişman, köprü yıkılırsa ona bir şey olur. Ama köprü yıkılmazsa ben de rahatlıkla karşıya geçebilirim.” diye düşündü. Burak, Engin’e “Aslan arkadaşım benim. Senin kadar cesurunu hayatımda görmedim. Keşke ben de senin kadar cesur olsam. Sen bu köprüden geçmekten asla korkmazsın.” diyerek Engin’i köprüden geçmesi için ikna etti. Engin önce biraz ürkütlü, ama cesaretini toplayıp köprüye çıktı. Yavaş yavaş ilerledi. Burak, köprüünün yıkılıp yıkılmayacağı konusunda endişe içindeydi. Fakat kötü kalpli olduğundan “Ne kadar akıllıyım. İyi ki Engin’i ikna ettim. Bir şey olacaksa ona olsun.” diye düşündü. Engin, köprü yıkılmadan karşıya geçince arkadaşı Burak’ı çağırdı. Köprüünün yıkılmadığını gören Burak da köprüden korkmadan geçti. Burak, Engin’i saf sanmıştı. Ama aslında Engin, çok akıllı bir çocuktur. Burak’ın kurnazlığını anlamıştı ve bunu ona söyledi. “Sen kendini akıllı zannediyorsun, ama ben senin ne yapmak istediğini anladım. Bu köprüden geçmek zor ve tehlikeliydi. Köprüünün yıkılıp yıkılmayacağını anlamak için benim önden gitmemi istedin. Köprü yıkılıysaydı belki ölecektim. Sen bu güç ve tehlikeli işi kendin yapmayıp beni öne sürdün. Anneannem böyle durumlar için ‘el eliyle yılan tutmak doğru bir şey değil’ der. Bu huyundan vazgeçsen iyi olur.” dedi. Burak, Engin’den hiç böyle bir şey beklemiyordu. Önce kızdı, sonra suratı asıldı ve başını öne eğdi. Ardından Engin ve Burak hiç konuşmadan ilçeye kadar gittiler.

Ek 22

Tükürdüğünü yalamak

Serdar, lise mezunu 22 yaşlarında bir gençti. Babası iki yıl önce öldüğü için ailenin tek erkeği olarak çalışmak zorunda kaldı. Serdar, sürekli aynı işi yapmaktan bıktığından çalıştığı yerde en fazla iki üç ay durur, oradan sıkılır sıkılmaz başka bir yerde iş aramaya başlardı. Annesi "Oğlum, neden sürekli işini değiştiriyorsun? Bir gün surf bu huyun yüzünden işsiz kalacaksın." derdi. Bu aralarda mobilyacının yanında çalışan Serdar, işinden sıkılıp oradan da ayrıldı. Kendine başka bir yerde iş aramaya başladı. Ancak onun sadece iki üç ay süreyle bir işyerinde çalışıp sonra kendine başka bir iş aradığını, kasabada yaşayan herkes duymuştu. Bu yüzden de onu kimse işe almak istemiyordu. Aradan iki hafta geçti; ancak Serdar çok aramasına karşın kendine bir iş bulamadı. Bir gün Murat adında, hiç sevmediği ve kendine ait bir sürü dükkanı olan bir arkadaşıyla karşılaştı. Murat "Hayır ola, burada ne arıyorsun?" diye sordu. "Kendime iş arıyorum." dedi Serdar. Murat "Bir sürü dükkanım var, gel onlardan birinde çalış." dedi. Serdar "Önce annemle bir konuşayım." diye cevap verdi. Çarşıda dalgın dalgın gezerken arkadaşı Tufan'a rastladı ve Murat'ın ona yaptığı iş teklifini anlattı. Tufan "Ne güzel, sen de kendine iş arıyordun zaten. Hemen kabul et." dedi. Serdar "Murat'ı sevmediğimi sen de biliyorsun. Niye onun yanında çalışayım ki? Benimle alay etmesi, 'seni işe ben aldım.' demesi için mi? Açlıktan öleceğimi bilsem yine onun yanında çalışmam." diye söylendi. İşsiz geçen iki haftadan sonra, Serdar hâla kendine bir iş bulamayınca çaresiz olarak sevmediği arkadaşı Murat'ın iş teklifini kabul etti. Bir akşam eve dönerken arkadaşı Tufan ile karşılaştı. Tufan "Yeni işin hayırlı olsun. Bakıyorum da sonunda Murat'ın iş teklifini kabul etmişsin. Hani, 'açlıktan ölsem de onun yanında çalışmam' dediğin günler? Sonunda bu söylediklerini hiç söylememiş gibi davrandın, tükürdüğünü yaladın." diyerek oradan uzaklaştı.

Ek 23

Göbeği çatlamak

Lise birinci sınıfa giden Kemal adında bir öğrenci vardı. Derslerine hiç çalışmadığı için bütün notları zayıfı. Annesi ve babası oğullarının bu durumundan çok şikâyetçiydi, ancak ne yaparlarsa yapsınlar, Kemal'in ders çalışmasını sağlayamıyorlardı. Bir akşam, Kemallere başka bir şehirden misafir geldi. Gelen misafirlerin üniversiteye giden bir çocukları vardı. Adı Burhan olan çocuk, hukuk bölümünde okuyordu. Bütün akşam boyunca Burhan'ın derslerinden ve gelecekteki mesleğinden konuşuldu. Kemal, o akşam konuşulanlardan çok etkilendi. Kendi kendine "Ben de derslerime çok çalışıp üniversiteye gideceğim." diye söz verdi. O günden sonra Kemal'in notları yükselmeye başladı. Annesi, babası, hatta öğretmenleri bu duruma hem şaşırıldılar hem de çok sevindiler. Kemal, derslerine o kadar çok çalışıyordu ki, odasından çıkmaya vakti olmuyordu. Babası bir akşam "Haydi oğlum biraz yanımıza gel. Seninle televizyon izleyelim. Çok ders çalışıyorsun, biraz da dinlenmen gerek." dedi. Kemal "Tamam, yarım saatliğine yanınıza gelirim. Çok çalışmam gerekiyor. Üniversiteye gidebilmek için notlarımın yüksek olması gerekiyor." dedi. Aradan iki yıl geçti. Kemal, derslerine çok çalıştığı için üniversiteyi kazandı. Bu haberi alan ailesi "Aferin, benim oğluma. Sonunda istediğini başardın." dedi. Kemal "Evet, başardım. Eskiden çok tembel bir öğrenciydim. Ama Burhanlar bize gelince ona çok özendim. Durmadan ders çalışmaktan göbeğim çatladı, ama sonunda çabalarım, uykusuz gecelerime, yorgunluğuma değdi. Çabalarımın karşılığını aldım." dedi.

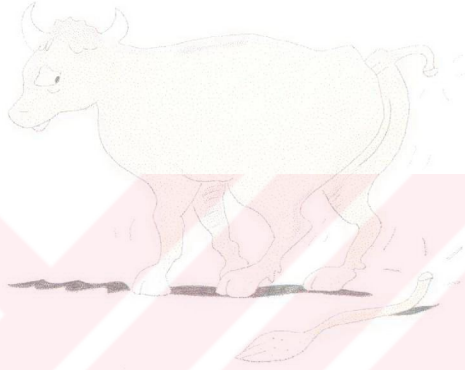
Ek 24

Kabak çiçeği gibi açılmak

Büyük bir şehrin küçük bir mahallesinde yaşayan Melek adında bir kız vardı. Melek, her gün okula giderken evlerinin yanında oturan yaşlı teyzeye uğradı. Aradan iki hafta kadar bir zaman geçti. Melek, okulda dönerken o eve yeni insanların taşındığını gördü. İnsanlar bir yandan eşyalarını taşıırken, bizim kız, kendi yaşlarında olan bir kız çocuğuna bakıyordu. Anlaşılan o kız, yeni komşuların kızı olmalıydı. Melek, o kızla tanışmak için hemen yanına gitti. "Adın ne senin?" diye sordu. Yeni gelen kız "Dilek." diye yanıtladı kısaca. Dilek, o gün daha fazla konuşmadı. Onun çok sessiz ve ürkek bir kız olduğu her hâlimden belliydi. Aradan birkaç gün geçti ve Melek yeni komşularını daha iyi inceleme imkânını yakaladı. Dilek'in üstündeki elbiseler çok eskiydi. Saçlarını da taramamıştı. Hafta sonu tatili bitince Melek, Dilek'le birlikte okula gitti. Aynı sınıfta okuyacaklardı. Ancak Dilek, yine saçlarını taramamıştı. Forması da çok kirliydi. Aradan iki üç hafta kadar bir zaman geçti. Yeni bir şehre yerleşmek Dilek'e iyi gelmişti. Kısa sürede suskunluğunu bozmuş, çevresinde olan herkesle samimi olmaya başlamıştı. Eskiden eski püskü elbiseler giyen Dilek, şimdilerde yeni moda elbiseler giymeye başlamıştı. Üstelik bir erkek arkadaşı da olmuştu. Dilek'in bu kadar kısa bir süre içerisinde değiştiğini göre Melek annesine "Annecim, Dilek'in ilk geldiğinde nasıl da suskun ve bakımsız bir kız olduğunu hatırlıyor musun?" diye sordu. Annesi "Evet, kızım. Hatırlıyorum. Bu kadar kısa süre içerisinde suskun bir kızın birden etrafındaki her insanla samimi olması normal bir şey değildir. Eskiden, üstündeki elbiseleri çok eskiydi, şimdi ise bir giydiğini bir daha giymiyor. Kıyafetleri çok açık. Duyduğum kadarıyla bir erkek arkadaşı da varmış. Doğrusu bu yaşta bunları uygun görmüyorum. Kabak çiçeği gibi açılmış. Sakın onu kendine örnek alma kızım." diye kızını tembihledi. Kızı da "Hiç öyle bir şey yapar mıyım, anne? Ben eskiden nasıl bir insandıysam şimdi de öyleyim. Bundan sonra hiç değişmeye niyetim yok." dedi.

Ek 25

Dananın kuyruğu kopmak

Ozan, liseden mezun olan, ancak geçen yıl üniversite sınavını kazanamayan bir çocuktur. Ozan'ın babası, oğlunun sınavı kazanması için onu hem dershaneye gönderir, hem de ona özel ders veren bir öğretmen tutar. Günleri çok yoğun geçen Ozan, derslerine o kadar çok çalışır ki; odasından çıkmaya hiç vakti olmaz. Dershaneden geldiği gibi eve öğretmen gelir ve ona ders verir. Öğretmenin dersi bitirmesiyle de hemen odasına kapanır ve ders çalışır. Aradan aylar geçer ve sınav günü gelir. Ozan, heyecan içerisinde sınava girer. Sınavda bütün bildiklerini yapar. Artık onun için, bir türlü gelmek bilmeyen sınav sonuçlarının açıklanacağı gün yaklaşır. Bir gün televizyon izlerken gelecek hafta sonunda sınav sonuçlarının açıklanacağını öğrenir. Hemen babasının yanına giderek "Babacım, önümüzdeki hafta sonunda sınav sonuçları açıklanacakmış. Sınava çok iyi hazırlanmıştım. Acaba kazanabilecek miyim? Çok heyecanlıyım." der. Babası da ona "Heyecanlanmakta haklısın. Demek ki hafta sonunda dananın kuyruğu kopacak. İnşallah sonuçlar istediğin gibi olur." der. Beklenen an gelir ve Ozan gazetede hukuk fakültesini kazandığını öğrenir. Çok sevinçlidir, çünkü bu sefer çabaları boşuna çıkmaz.

Ek 26

Bir pire için yorgan yakmak

Vaktiyle küçük bir köyde yaşayan bir karı koca varmış. Çocukları olmadığı gibi, ikisinin de anne ve babaları yıllar önce ölmüş. Bilirsiniz, köy evleri çok güzel ve küçük olur. Bu karı kocanın evleri de böyleymiş. Kadının çok sevdiği ve her biri değişik renkte olan pahalı atlas yorganları varmış. Bu yorganlar bir aile için çok önemliymiş, çünkü ailenin zengin olup olmadığı bu yorgan sayısından anlaşılırmış. Ancak, sözünü ettiğim kadın için bu yorganların önemi diğer insanlara göre biraz farklıymış. Onlar ona kendi annesinden kalan tek hatıraymış. Bir gün, kadın temizlik yaparken yorganın üstünde bir pire görmüş. Yorganı alarak hemen bahçeye çıkmış ve onu iyice silkeleyip tekrar yatağın üstüne sermiş. Bir bakmış ki, pire hâla yorganın üstünde gezinip duruyor. Üstelik bu sefer yanında bir pire daha var! Düşünmüş taşınmış “En iyisi ben bu yorganı yakıp bu pirelerden kurtulayım. Yoksa evin her tarafını pireler saracak.” diye düşünmüş. Bahçeye çıkıp yorganı yakmış. Akşam kocası eve gelince yatağın üstündeki yorganın değişmiş olduğunu görmüş ve hemen karısına “Hanım, diğer yorgana ne oldu?” diye sormuş. Kadın da kocasına her şeyi anlatmış. Anlatmış anlatmasına ama kocası çok sinirlenmiş. “Sen delirdin mi? Bir pire için yorgan mı yakılır? Ben o yorganın içine para saklamıştım. O parayla da Mehmet Efendiye olan borcumuzu ödeyecektim. Adam yarın parasını istiyor. Şimdi ne yaparım?” diye bağırması. Kadının kocası evi sinirle terk etmiş, bir daha da geri dönmemiş. Kadın yıllarca “Bir pire için yorgan yaktım. Küçük bir şey yüzünden, hem annemden kalan hatırayı hem de kocamı kaybettim.” diye ağlamış.

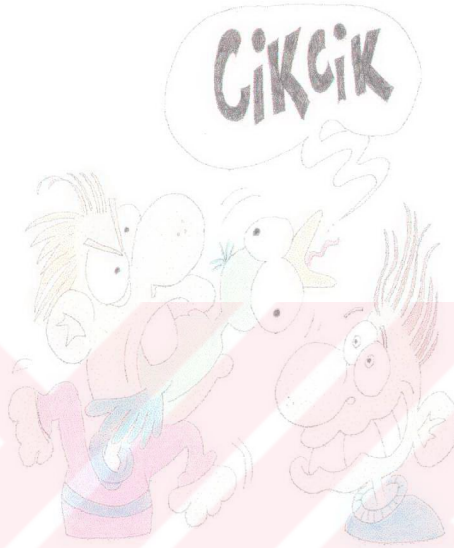
Ek 27

Mercimeği fırına vermek

Kızılcaık köyünde birbirleriyle çok iyi geçinen iki aile yaşıyor. Ailelerden birinin Gamze adında evlilik çağına gelmiş bir kızları, diğer ailenin de Kenan adında ve Gamze'den üç yaş büyük olan bir oğulları varmış. Gençlerin çocuklukları birlikte geçmiş. Büyüdüklerinde birbirlerine aşık olmuşlar, ancak abi kardeş gibi büyüdükleri için ailelerinin evlenmelerine izin vermeyeceklerini sanmışlar. Gamze ve Kenan bu aşklarını herkesten sır gibi sakladıklarından Gamze, bazı günlerde annesine "Ben arkadaşşıma gidiyorum." diyerek evden ayrılır, oradan ormana gidip Kenan'la buluşmuş. Bu arada kızı istemeye gelen bir sürü insan varmış, ama gel gelelim Gamze "Ben kimseyle evlenmek istemiyorum." diyerek babasına karşı çıkmış. Bir gün babası "Yakında seni istemeye gelecekler. Bugüne kadar seni isteyen insanlardan hiç birini kabul etmedin, ama artık seni evlendirmeye karar verdim." demiş. Gamze, bu duruma çok üzülmiş. Hemen Kenan'la buluşmaya gitmiş. İkiisi ormanda gezerken ne yapacaklarını kara kara düşünürken Kenan birden "Ne yapacağımızı buldum. Birbirimize aşık olduğumuzu saklamamıza gerek yok. Bu akşam babamla konuşacağım." demiş. Akşam olunca Kenan babasına birbirlerini çok sevdiklerini, uzun süreden beri anlaşıklarını söylemiş. Babası da "Tamam oğlum. Yarın akşam kızı istemeye gideriz." demiş. Ertesi gün büyük bir heyecan içerisinde Gamzelere gitmişler. Gamze hemen mutfığa gidip kahveleri pişirmiş. Kenan'ın babası "Allah'ın emri, peygamberin kavli ile kızınızı oğlunuza istiyoruz." demiş. Gamze'nin babası "Nasıl olur? Çocuklarımız kardeş gibi büyüdüler. Bakalım kızımız isteyecek mi?" demiş. Kenan'ın babası "Vallahi ben bilmem. Çocuklar kendi aralarında anlaşmışlar. Uzun bir süreden beri herkesten gizli buluşuyorlarmış. Bizden habersiz mercimeği fırına vermişler." demiş. Bunun üzerine kızın babası "O zaman ben de kızımı oğlunuza verdim gitti." demiş.

Ek 28

Ağızyla kuş tutmak

Birbiriyle çok iyi anlaşılan Pelin ve Nuran adında iki kız varmış. İkisi de 8. sınıfa gidiyormuş. Pelin, çalışkan ve dürüst bir kızmış, Nuran ise sadece kendi çıkarlarını düşünen kıskanç bir kızmış. Pelin'in anne ve babası anlaşamadıkları için boşanmaya karar vermişler. Pelin, ailesinin bu kararını öğrendiği gün çok üzülmüş ve hemen arkadaşı Nuran'ı aramış. Ancak ağlamaktan telefonda konuşamıyormuş, Nuran "Ne oldu sana Pelin? Neden ağlıyorsun? Biri sana bir şey mi yaptı?" diye sormuş. Pelin, sorulara yanıt verebilecek durumda değilmiş. Nuran "Yarım saat sonra parkta buluşalım." demiş. Parkta buluşan kızlar önce birbirlerine bakıp susmuşlar, sonra Pelin konuşmaya başlamış "Annem ve babam boşanacaklarmış, ikisinden birinin yanında kalmam gerekiyormuş. Ama ben ikisini de çok seviyorum. Annemi seçsem, babam yalnız kalacak. Babamı seçsem, annem darılacak. O kadar mutsuzum ki! Ne olur, sana anlattıklarına başka birine söyleme." demiş. Aradan iki hafta geçmiş, Okuldakiler Pelin'in anne ve babasının boşanacağını konuşuyormuş. Bunu duyan Pelin, Nuran'ın başkalarına her şeyi anlatmasına çok kızmış ve bir daha da onunla konuşmamış. Hatasını anlayıp pişman olan Nuran, Pelin'den özür dilemiş. Pelin "Ben seni çok sevmiştim. Sana güvenmiştim. Tek arkadaşım olduğun için sana önemli bir sır verdim. Ama sen, sana anlattıklarımın hepsini başkalarına söyledin. Oysa bunu kimseye anlatmayacağına dair söz verdin. Artık sana güvenmiyorum. Bundan sonra gerçekte yapılması zor olan şeyleri yaparsan da, ağızla kuş tutsan da bana yaranamazsın. Bir insanın, ağızyla kuş tutması nasıl imkansız ve zorsa, senin de bundan sonra güvenimi tekrar kazanman çok zor." demiş.